

Записки з ономастики

Збірник наукових праць

Випуск 21

Opera
in onomastica

Fascicullum XXI

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Universitas nationalis Odessae

Юрій Олександрович Карпенко

Записки з ономастики

Збірник наукових праць

Випуск 21

Opera in onomastica

Fascicullum XXI

Одеса
«Астропринт»
2018

УДК 801.311/.313(066)

Видання засновано доктором філологічних наук, професором, членом-кореспондентом НАН України **Юрієм Олександровичем Карпенком** у 1999 році

Редакційна колегія:

д-р філол. наук **О. Ю. Карпенко** (відп. редактор),
д-р філол. наук **Т. Ю. Ковалевська** (заст. відп. редактора),
канд. філол. наук **В. Ю. Неклесова** (відп. секретар),
канд. філол. наук **Г. В. Ткаченко** (відп. секретар),

канд. філол. наук **Е. В. Босва**,
д-р філол. наук **С. О. Вербич**,
д-р філол. наук **О. А. Войцева**,
канд. філол. наук **Л. М. Голубенко**,
д-р філол. наук **Т. І. Домброван**,
д-р філол. наук **О. А. Жабoryюк**,
д-р філол. наук **І. М. Колегаєва**,
д-р філол. наук **В. О. Колесник**,
д-р філол. наук **Н. С. Колесник**,
д-р філол. наук **Н. В. Кондратенко**,
д-р філол. наук **Т. М. Корольова**,
канд. філол. наук **Т. І. Крупеньова**,
д-р філол. наук **З. О. Купчинська**,
д-р філол. наук **В. В. Лучик**,
д-р філол. наук **Г. П. Лукаш**,
д-р філол. наук **О. П. Матузкова**,
д-р філол. наук **І. Б. Морозова**,
д-р філол. наук **М. Х. Парзулова** (Болгарія),
д-р філол. наук **С. М. Пахомова**,
д-р філол. наук **Н. В. Петлюченко**,
д-р філол. наук **Є. М. Степанов**,
д-р філол. наук **О. Б. Ткаченко**,
д-р філол. наук **М. М. Торчинський**,
д-р філол. наук **Є. М. Черноіваненко**,
prof. **Gabrielle Le Tallec-Lloret** (France)

© Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, 2018

УДК 811.111'373.2:636.12

АЛЕКСЄЄВА Наталя Михайлівна

аспірант кафедри граматики англійської мови
Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна;
тел.: +380974342467; e-mail: natalie.m.alekseeva@gmail.com;
ORCID ID: 0000–0001–9304–7251
DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155178>

МОТИВАЦІЙНА СТРУКТУРА ОФІЦІЙНОГО ГІППОНІМІКОНУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті пропонуємо специфічну саме для гіппонімікону мотиваційну класифікацію. Останнім часом виникла потреба дослідження мотивації зоонімів, зокрема гіппонімів, адже, гіппоніми складають абсолютну більшість зоонімікону англійської мови, так як кінь є невід'ємною складовою культури Англії та США. Звідси випливає, що дослідження мотивації гіппонімів є шляхом до пізнання особливостей їх творення, соціальних, історичних та культурних фактів об'єктивної дійсності, покладених в основу номінації. Так, **метою** дослідження є визначення особливостей мотивації гіппонімів та їх системний опис. **Об'єктом** дослідження є офіційні власні назви на позначення коней в англійській мові. **Предметом** дослідження є мотиваційні особливості гіппонімів. **Матеріалом** дослідження є 120 гіппонімів англійської мови, обраних зі списків переможців кінних перегонів Англії та США методом суцільної вибірки. Використовувалися також приклади, розміщені на англійських сайтах в мережі Інтернет. Під час дослідження було використано описовий **метод** та метод мотиваційного аналізу. У **результаті** розвідки гіппоніми були розподілені на 13 класів, з огляду на природу їх мотивованості. Кількісні показники аналізу обраних гіппонімів наявно демонструють переважання трьох типів мотивації: номінальної, патронімічної та асоціативної, що й відображають три основні універсали, покладені в основу мотивування офіційних гіппонімів: довільність підбору імені, відсутність національного ряду імен та типових гіппооснов; наслідування давньої традиції іменування, концентрація у назві історії походження тварини; індивідуальність процесу підбору імені, лексичне різноманіття гіппонімів, необмеженість ресурсів для номінації. У процесі аналізу були також окреслені диференційні відмінності щодо мотивування гіппонімів у порівнянні з іншими розрядами онімів, виявлені їх лінгвістична природа.

Ключові слова: зоонім, гіппонім, офіційний гіппонім, мотивація, мотив.

© Алексєєва Н. М., 2018

У минулому столітті вивчення гіппонімів — власних назв коней — займало периферійне положення порівняно з дослідженнями інших розрядів власних назв зооніміки. Сьогодні ж з впевненістю можна стверджувати, що гіппоніми складають абсолютну більшість зоонімікону англійської мови, а динамізм процесу номінації підтверджується даними про близько 65 000 заявок на нове ім'я кожного року лише у США. Така популярність конярства зумовила створення регулюючих органів міжнародного формату, таких як Міжнародна федерація кінного спорту (*International Federation for Equestrian Sports*), Всесвітня федерація спортивних студбуків (*World Breeding Federation for Sport Horses*), Жокейський клуб (*The Jockey Club* — США), Жокейський клуб (*Jockey Club* — Великобританія), Британська рада скакового спорту (*British Horseracing Authority*) та ін., які уніфікують правила та супроводжують процес номінації.

Відтак, усебічна кодифікація офіційних форм найменувань, властива антропонімам, топонімам, космонімам та іншим магістральним розрядам онімів, стає характеристикою й гіппонімів, що підкреслює їх значущість та необхідність дослідження. Не менш важливою складовою гіппонімікону є неофіційні імена, які використовуються у повсякденному житті, складають народну (реальну) гіппонімію, однак побутують як адміністративно й законодавчо нерегульовані одиниці.

У попередніх розвідках ми докладно зупинялися на аспектах функціонування гіппонімів англійської мови, їх структурних особливостях та можливих класифікаціях, а наразі видається **актуальним** та необхідним виявити особливості закріплення за твариною імені, як вихідного моменту номінації, після якого слово стає власною назвою і починає функціонувати в мові у новій ролі. Отже, **мета** дослідження полягає у визначенні особливостей мотивації гіппонімів та їх системному описі. **Об'єктом** дослідження є власні назви на позначення коней в англійській мові. **Предметом** дослідження є мотиваційні особливості гіппонімів. **Матеріалом** дослідження є 120 гіппонімів англійської мови, обраних зі списків переможців кінних перегонів методом суцільної вибірки. Використовувалися також приклади, розміщені на англомовних сайтах у мережі Інтернет. Під час дослідження було використано описовий **метод** та метод мотиваційного аналізу.

Попри значну зацікавленість питаннями гіппонімії вченими С. Вархолем [2], Р. Котсом [13], Т. П. Романовою [5], Н. Г. Рядчен-

ко [6], О. В. Салміною [7], досі багато питань залишаються відкритими для розв'язання, серед яких й мотивація гіппонімів.

Протягом останніх десятиліть деякі ономасти виявили зацікавленість вивченням мотивації зоонімів, вбачаючи специфіку зоонімної номінації саме в доборі мотиваційних ознак для найменування тварини. Зокрема, С. Вархол, професор Люблінського університету, аналізує та систематизує протягом 40 років понад 120 000 одиниць зоонімної лексики, зібраної на територіях проживання слов'янських народів, та створює п'ятитомний словник під назвою «Етимологічно-мотиваційний словник слов'янської народної зоонімії» [18]. Власні назви коней включені до першого тому словника і супроводжуються мотиваційними коментарями інформантів.

До проблеми вивчення мотивації зоонімів звернувся М. І. Сюсько у монографії «З народного джерела: Карпатоукраїнський зоонімікон у контексті інших слов'янських (і неслов'янських) мов» [9]. Фактичним матеріалом послуговували зооніми з 118 сіл України, зібрані впродовж 6 років. Перший (і найбільший) розділ праці присвячений лексико-семантичному аналізу сучасного українського зоонімікону.

Важливий внесок у дослідження українського зоонімікону зробила К. Д. Долбіна, присвятивши окрему статтю аналізу його мотиваційної структури [3].

Т. В. Шмельова присвячує другий розділ власного навчального посібника «Ономастика» ґрунтовному дослідженню мотивації зоонімів, відповідаючи на три питання, які, на думку автора, найбільш цікаві відносно усіх видів зоонімів: «чим мотивуються клички, звідки черпаються лексичні ресурси і яка мовна техніка при цьому використовується?» [11, с. 57]

Констатуємо, що, на сьогоднішній день, поодинокі дослідження мотивації гіппонімів виконані на зоонімічному матеріалі слов'янських країн, тоді як англомовний зоонімікон (в т. ч. гіппонімікон) сьогодні залишається майже не вивченим, хоча, на нашу думку, саме англомовні офіційні та народні назви коней є багатющим джерелом досліджень особливостей мотивації, способів словотворення та функціонування імен у мові та мовленні.

Н. В. Подольська у «Словнику російської ономастичної термінології» дає наступне визначення поняттю вмотивоване ім'я: «будь-яка власна назва, яка має прозору семантичну структуру, чітко виокрем-

лену кореневу морфему, через що в ній можна визначити мотив номінації» [4, с. 85]. У примітках дослідниця пояснює, що зазвичай кожне ім'я є вмотивованим, однак іноді мотив номінації «може бути прихований від усіх, крім вузького кола ознайомих людей» [там само, с. 85]. У свою чергу, М. М. Торчинський розширює розуміння мотивації і вводить поняття **причини** виникнення власної назви, що вказує на привід для найменування, та **мотиву** для утворення чи вибору назви, тим самим виводячи аналіз мотиваційних процесів за межі мовного середовища [10, с. 270].

У найновітнішому «Словнику української ономастичної термінології» зазначається, що **мотив** — це «екстралінгвальний привід вибору чи створення конкретної власної назви для конкретного об'єкта» [1, с. 124]. Тотожність двох понять очевидна, тому у нашому дослідженні надалі використовуємо офіційно утверджений термін **мотив**.

Отже, гіпоніми, як і будь-які оніми, мають власну вмотивованість. Всі вони соціальні, адже відображають суспільні смаки, характеризують суспільні традиції та світобачення людей. Хоча усі вищезазначені фактори є позамовними, ономасти досліджують **причини**, що породжують імена, адже вони часто дають ключ до розуміння типу словотворення — явища суто лінгвістичного.

Перш за все, необхідно знов підкреслити основну характеристику сукупності власних назв коней, а саме наявність двох полярних груп офіційних та неофіційних гіпонімів.

Особливістю офіційної гіпонімії, у порівнянні з неофіційною, є неможливість отримати назву уже з наявного фонду, співвіднесеність імені лише з одним членом даної категорії, що є обов'язковою вимогою номінації, оскільки присвоєння імен спортивним коням передусім оголошенню на змаганнях. Звідси впливає й недопустимість «загальної» власної назви (*common proper name*), про яку згадує О. В. Суперанська у контексті розповсюдженості певних антропонімів, яка не викликає ніяких незручностей [8, с. 78]. Зазначені фактори породжують незліченні акти номінації і дозволяють кваліфікувати офіційні гіпоніми як штучно створені імена, породжені цілеспрямованим словотворчим актом, а не природним відбором у результаті мовної практики.

Синтез глибоких традицій іменування та сучасних спортивних правил обумовив своєрідні особливості номінації зі своїми специфіч-

ними мотивуваннями власних назв. Через те, що іменослов кінних пропріативів постійно збільшується, перелічити всі види мотивації гіпонімів практично неможливо, хоча самі основні з них можемо виділити, використовуючи термінопозначення загальної класифікації типів мотивації ономастикону М. М. Торчинського [10, с. 274–287]. Так, широким є вживання **патронімічних** гіпонімів, до яких відносимо гіпоніми, мотивовані іменами батьків, де за основу мотивації беруться родинні зв'язки. Реєстратор імен Жокейського клубу Рік Байлі зазначає, що «існує безліч способів вибору імені для коня, однак найпоширенішим є назва коня за його родоводом» [14]. Виділяємо декілька технік створення таких гіпонімів: **телескопія** — поєднання частин імені батька та матері, наприклад *Alysheba* ← *Alydar* + *Bel Sheba*. Як справедливо зазначає Т. В. Шмельова, «в такому підборі смислові зв'язки слів практично не враховуються, мотивація виявляється чисто зовнішньою (буквеною)» [11, с. 57]. Наступною технікою творення патронімічних гіпонімів є **лексичне заміщення** — використання частини або повного ім'я когось з батьків як основу нового імені, прикладом чого слугують такі гіпоніми, як *Crop Circle* ← *Perfect Circle* + *Lost in the Weeds*, *Count Fleet* ← *Reigh Count* + *Quickly*, *Noble Indy* ← *Take Charge Indy* + *Noble Maz*. Останньою назвемо техніку **синонімічної заміни** — використання слова чи слів, подібного за змістом до імені батька та/чи матері, чи їх креативне переосмислення, як от: *Elope* ← *Gone West* + *Proposal*, *Inside Information* ← *Private Account* + *Pure Profit*, *Sticky GI* ← *Lost Soldier* + *Super Glued*. Англомовні гіпоніми такого типу нерідко є прикладом стилістичного прийому гри слів або каламбуру. Слід також зазначити, що патронімічні мотиваційні відношення найбільш широко представлені серед гіпонімів, у порівнянні з іншими розрядами ономастики, адже збереження в імені певного відношення до предків є давнім і традиційним способом номінації коней. Не менш поширеними є **ситуативні** гіпоніми з прихованим мотивом номінації, зрозуміти семантику яких можна тільки шляхом отримання пояснення. Такі гіпоніми мотивуються певними епізодами дійсності і, як слушно зазначає М. М. Торчинський, «виникають спорадично, на основі певної життєвої ситуації, яка була актуальною в певний момент» [10, с. 286]. Прикладами гіпонімів такого типу є ім'я *Swale*, мотивом для якого послугувала втеча коня зі свого стада, коли він ще був лошам і його віднайдення сплячим у багнюці. Ціка-

вою є історія створення гіппоніму *Promises Fulfilled*: власник Роберт Барон подав заявку з цим ім'ям на 44-ту річницю свого одруження. В цей день він сказав своїй дружині, що вони виконали всі обіцянки своїм дітям, відправивши їх в коледж і робили правильні речі... але він ще й завжди говорив, що матиме хорошого коня. І в цьому випадку він також виконав свою обіцянку [15]. Ім'я коня *I'll Have Another* мотивоване, за словами власника, його власною відповіддю на питання дружини, чи хоче він ще тільки що випеченого печива.

Істотну кількість гіппонімів складають **квалітативні**, тобто ті, що передають характерні риси денотата: зовнішні, наприклад: *Flameaway* (кінь «вогняно» рудої масті), *Unbridled*, *Smokey*, *Misty Day*, *Snow Shower*, *Behave Yourself*; або внутрішні (особливості характеру чи поведінки), як от: *Cat Thief* (кінь, що полюбляв красти цукерки), *Really Fast Horse*, *Little Wise Guy*. Вважаємо недоцільним виділяти апотропейні імена, пов'язані з бажаними характеристиками, які повинен мати денотат, адже їх неможливо відрізнити від квалітативних без додаткового пояснення. **Меморіальні** гіппоніми не надто розповсюджені, адже мотивом для їх виникнення стають визначні люди або події. Однак, не всі отримують дозвіл назвати коня на честь знаменитості, адже спершу необхідно отримати письмовий дозвіл цієї особи. Щоб використати в ролі назви ім'я вже померлої відомої особи, необхідно при оформленні додати пояснювальну записку з детальним обґрунтуванням свого вибору, яке зможе задовольнити комісію. Прикладом гіппоніму такого типу є *Nyquist*, названий на честь гравця з «Детройт Ред Вінгс» — однієї з найвідоміших команд у Національній хокейній лізі. Ім'я *Bolt d'Oro* є даниною Усайн Болт, спринтеру з Ямайки, який виграв вісім олімпійських золотих медалей; *Mendelssohn* названий так на честь відомого композитора Фелікса Мендельсона. Серед гіппонімів знаходимо певну кількість **посесивних**, основним мотивом для виникнення яких є ім'я чи прізвище власника коня, його тренера або вершника, наприклад: *Whitmore* (названий на честь співвласника та тренера), *Fusaichi* (названий на честь свого власника — японського бізнесмена Fusao Sekigushi). **Ідеологічні** гіппоніми безпосередньо пов'язані з політичними реаліями та особами, філософськими та релігійними поглядами, військовими реаліями чи подіями; можуть бути представлені лозунгами: *My Trump Card*, *Odds on Hillary*, *Barbara Bush*, *Constitution*, *Irish War Cry*, *Battle of Midway*, *Combatant*. **Локативні**

гіппоніми відображають місце народження чи проживання денотата, наприклад: *London, California Chrome*, *Monomoy Girl* (на честь острова біля штату Массачусетс — Monomoy Island). **Асоціативні** гіппоніми утворені на честь певних творів мистецтва (книжок, фільмів, картин і т. д.), споруд, комплексів, організацій, наприклад: *Hofburg* (на честь колишнього імператорського палацу у Відні), *Harry Potter*, *Big Ben*. **Символічні** імена завжди пов'язані зі змістом твірної основи, значення яких має символічну природу. Гіппоніми такого типу часто є іншомовними запозиченнями, як *Nashwan* (з араб. *насолода*), *Naafhd* (з араб. *захисник*). **Номінальні** гіппоніми присвоюються без будь-якого мотиву і підбираються виключно за принципом відсутності подібного імені. Сюди відносимо такі гіппоніми, як *Blame*, *Roar*, *Go Alex Go*, *Watch Me Winning*, *Huh We Huh We*, *Aahaa*. Окремо виділимо гіппоніми **комбінованої** мотивації, наприклад локативно-квалітативний гіппонім *California Chrome*, в якому лексема *California* вказує на місце народження та утримання коня, а лексема *Chrome* додається через наявність жовтуватих відмітин на його тілі. Зазначимо, що серед англomовних гіппонімів може бути величезна кількість комбінацій мотивів.

Пропонуємо також доповнити класифікацію М. М. Торчинсько-го ще декількома типами мотивації, специфічними для гіппонімікону. Виділяємо **тематичні** гіппоніми, що мають свої особливості мотиваційних відношень. Так, власник може мати одного коня, а іноді — декількох, чи велику кількість, займатися розведенням на продаж, чи розвивати власну ферму. Але кількісний критерій ніяк не виключає необхідність іменувати кожну тварину в індивідуальному порядку. Тоді власники нерідко іменують усіх коней за певною тематикою, утворюючи тематичний ряд онімів, які складають окрему тематичну групу. Прикладами таких груп є бейсбольна термінологія, назви ураганів, чи назви усіх міст певного штату США: *Little Rock*, *Fort Smith*, *Fayetteville*, *Springdale*, *Jonesboro* (назви міст штату Арканзас). Особливістю цього типу мотивації є те, що вибір теми сам по собі може бути нічим не мотивований, однак іменування кожного денотату мотивується необхідністю його входження в певний тематичний ряд.

Наступним типом мотивації, властивим тільки офіційним гіппонімам, є **комунікативна**, що передбачає пошук назв, зручних для

Як бачимо, серед мотивів номінації гіппонімів домінантну позицію займає номінальний (28 %). Існування великої кількості довільно мотивованих гіппонімів, на нашу думку, обумовлено великою потребою гіппонімічної системи в різноманітних словесних знаках, а також додатковими труднощами, що виникають через особливі пра-

вила номінації та строгість відбору. Відсутність ряду популярних назв та неможливість їх повторення стимулює проведення онлайн-конкурсів з підбору імен з подальшим використанням онлайн-генератора, який довільно обирає серед десятків мікрономінацій остаточне ім'я коня. Таким чином, сотні людей включаються у процес створення імені. Так, із більш ніж тисячі потенційних назв, обиралося ім'я переможця перегонів Потрійної Корони *American Pharoah*. Велика кількість патронімічно-мотивованих гіппонімів (26 %) свідчить про те, що при обранні імені для коня його власники бажають передати походження тварини, зберегти формальний зв'язок з попереднім поколінням, що є давньою традицією номінації коней. Відносно велика кількість асоціативних (14 %) та ситуативних (7 %) гіппонімів виявляє стійку наявність особистого підходу до процесу номінації, розкриває суб'єктивне, індивідуальне наповнення гіппонімів у ментальному лексиконі індивіда. Майже повне збігання просліджується у кількості меморіальних (5 %), символічних (4 %), посесивних (3 %), ідеологічних (3 %), квалітативних (3 %), локативних (3 %) гіппонімів та гіппонімів з комбінованою мотивацією (3 %). Рідко зустрічаються тематичні гіппоніми (1 %). У нашій вибірці офіційних гіппонімів не було виявлено жодного гіппоніма з комунікативною мотивацією.

Таким чином, кількісні показники аналізу обраних гіппонімів наочно демонструють превалювання трьох типів мотивації: номінальної, патронімічної та асоціативної, що й відображають три основні факти або універсалії, покладені в основу мотивування офіційних гіппонімів, а саме: довільність підбору імені, відсутність національного ряду імен та типових гіппооснов; наслідування давньої традиції іменування, концентрація у назві історії походження тварини; індивідуальність процесу підбору імені, лексичне різноманіття гіппонімів, необмеженість ресурсів для номінації.

Перспективу представленого дослідження вбачаємо у подальшому детальному аналізі неофіційних гіппонімів англійської мови.

Література

1. Бучко Д. Г. Словник української ономастичної термінології / Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. — Харків: Ранок-НТ, 2012. — 256 с.
2. Вархол С. Значение зоонимии в исследовании проблем этногенеза славян (круг проблем) // Ономастика Поволжья : материалы VIII конф. по оно-

- мастике Поволжья / отв. ред. В. И. Супрун. — М. : Изд-во Ин-та этнологии и антропологии РАН, 2001. — С. 208–218.
3. Долбина К. Д. Структурная классификация зоонимов (на материале английского, русского и украинского языков) / К. Д. Долбина // Вестник ВГУ. — 2013. — № 2. — С. 208–210
 4. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. — М.: Наука, 1988. — 192 с.
 5. Романова Т. П. Система русских официальных иппонимов и формирование ее типологических черт : автореф. дис. на соискание степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 / Романова Татьяна Павловна — Воронеж, 1988. — 22 с.
 6. Рядченко Н. Г. Зоонимия как класс ономастической лексики / Н. Г. Рядченко // Актуальные вопросы русской ономастики. — Киев, 1988. — С. 88–96.
 7. Салмина О. В. Традиционный пласт русской зоонимии (на материале кличек животных с. Покровка Самарской области) / О. В. Салмина // Разноуровневая характеристика лексических единиц : сб. науч. ст. по материалам докладов и сообщений конф., 19–20 июня 2001 г. — Смоленск, 2001. — С. 174–184.
 8. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. — М. : Наука, 1973. — 365 с.
 9. Сюсько М. І. З народного джерела: карпатоукраїнський зоонімікон у контексті інших слов'янських (і неслов'янських) мов / Д. Г. Бучко. — Ужгород : Гражда, 2011. — 270 с.
 10. Торчинский М. М. Структура онімного простору української мови: [монографія] / Михайло Миколайович Торчинський. — Хмельницький: Авіст, 2008. — 551 с.
 11. Шмелева Т. В. Ономастика : [учеб. пособие] / Т. В. Шмелева. — Славянск-на-Кубани : Издательский центр филиала ФГБОУ ВПО «КубГУ» в г. Славянске-на-Кубани, 2013. — 161 с.
 12. Best Horse Names [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://horses.lovetoknow.com/horse-names/best-horse-names>
 13. Coates R. We are surrounded by onymies: relations among names, name-types, and terminological categories, in Names in Daily Life / R. Coates // Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences. — Barcelona, 2014. — P. 6–13.
 14. How Does a Racehorse Get Its Name? [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.nbcbosangeles.com/news/sports/Triple-Crown-How-to-Name-Your-Racehorse-481276101.html>
 15. How every horse in the 2018 Kentucky Derby got its name [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.courier-journal.com/>

- story/sports/horses/triple/derby/2018/05/02/kentucky-derby-2018-horse-names/571074002/
16. Kentucky Derby [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://en.wikipedia.org/wiki/Kentucky_Derby
 17. English Triple Crown race winners [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://en.wikipedia.org/wiki/English_Triple_Crown_race_winners
 18. Warchoł S. Słownik etymologiczno-motywacyjny słowianskiej zoonimii ludowej. T. I–V / S. Warchoł. — Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2007–2016.

References

1. Buchko, D. G. & Tkachova, A. (2012). A Dictionary of Ukrainian Onomastic Terminology. Kharkiv, Ranok-NT, 256 p.
2. Best Horse Names Available at: <https://horses.lovetoknow.com/horse-names/best-horse-names>
3. Coates, R. (2014). We are surrounded by onymies: relations among names, name-types, and terminological categories, in Names in Daily Life: Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences, Barcelona, pp. 6–13.
4. Dolbina, K. D. (2013). Structural Classification of Zoonyms (on the material of English, Russian and Ukrainian languages): the collection of scientific papers: Vol. 2., Voronezh, pp. 208–210.
5. English Triple Crown race winners Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/English_Triple_Crown_race_winners
6. How Does a Racehorse Get Its Name? Available at: <https://www.nbcboston.com/news/sports/Triple-Crown-How-to-Name-Your-Racehorse-481276101.html>
7. How every horse in the 2018 Kentucky Derby got its name Available at: <https://www.courierjournal.com/story/sports/horses/triple/derby/2018/05/02/kentucky-derby-2018-horse-names/571074002/>
8. Kentucky Derby Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Kentucky_Derby
9. Podolskaya, N. V. (1988). Dictionary of Russian Onomastic Terminology: Moscow, 192 pp.
10. Romanova, T. P. (2001). The System of Russian Official Hipponyms and the Formation of its Typological Features: Thesis, Voronezh, 22 p.
11. Ryadchenko, N. G. (1988). Zoonymy as a Class of Onomastic Vocabulary: Actual Questions of Russian Onomastics: Kiev, pp. 88–96.
12. Salmina, O. V. (2001). The Traditional Layer of Russian Zoonyms (on the material of the names of animals in the village of Pokrovka, Samara Region): conference reports: Smolensk, pp. 174–184.

13. Shmeleva, T. V. (2013). Onomastics: study. allowance : Slavyansk-on-Kubani: Publishing center of the branch of the Federal State Archives of Education and Science «Cuban State University» in Slavyansk-on-Kuban, 161 p.
14. Siusko, M. I. (2011). From the folk source: Carpatho-Ukrainian zoonimicon in the context of other Slavic (and non-Slavic) languages : Uzhhorod: Civil, 270 p.
15. Superanskaya, A. V. (1973). The General Theory of the Proper Name: a textbook, Moscow, 365 p.
16. Torchinsky, M. M. (2008). The Structure of the Onymic Space of the Ukrainian Language: a textbook, Khmelnytsky, 551 p.
17. Warchoł, S. Słownik etymologiczno-motywacyjny słowianskiej zoonimii ludowej. T. I–V / S. Warchoł. — Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2007–2016.
18. Warchol, S. (2001). The value of zoonymia in the study of the problems of the ethnogenesis of the Slavs (range of problems): Onomastics of the Volga region: materials of VIII conf. on onomastics of the Volga region: Moscow, pp. 208–218.

АЛЕКСЕЕВА Наталья Михайловна

аспирант кафедры грамматики английского языка
Одесского национального университета им. И. И. Мечникова;
Французский бульвар, 24/26, Одесса, Украина, 65058;
тел.: +380974342467; e-mail: natalie.m.alekseeva@gmail.com;
ORCID ID: 0000–0001–9304–7251

МОТИВАЦИОННАЯ СТРУКТУРА ОФИЦИАЛЬНОГО ИППОНИМИКОНА АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация. В статье представлена специфическая именно для иппонимикона мотивационная классификация. В последнее время возникла необходимость исследования мотивации зоонимив, в частности иппонимов, ведь, иппонимы составляют абсолютное большинство зоонимикона английского языка, так как конь является неотъемлемой составляющей культуры Англии и США. Из этого следует, что исследование мотивации иппонимов является путем к познанию особенностей их создания, социальных, исторических и культурных фактов объективной действительности, положенных в основу номинации. Так, целью исследования является определение особенностей мотивации иппонимов и их системное описание. **Объектом** исследования являются официальные имена для обозначения лошадей в английском языке. **Предметом** исследования являются мотивационные особенности иппонимов. **Материалом** исследования является 120 иппонимов английского языка, выбранных из списков победителей скачек Англии и США методом сплошной выборки. Использовались также примеры, размещенные на англоязычных сайтах в сети Интернет. В ходе исследования были использованы

описательный **метод** и метод мотивационного анализа. В результате исследования иппонимы были разделены на 13 классов, учитывая природу их мотивированности. Количественные показатели анализа избранных иппонимов наглядно демонстрируют преобладание трех типов мотивации: номинальной, патронимической и ассоциативной, что и отражают три основных универсалии, положенные в основу мотивации официальных иппонимов: произвольность подбора имени, отсутствие национального ряда имен и типичных иппооснов; подражание древней традиции именования, концентрация в названии истории происхождения животного; индивидуальность процесса подбора имени, лексическое разнообразие иппонимов, неограниченность ресурсов для номинации. В процессе анализа были также очерчены дифференциальные различия мотивации иппонимов по сравнению с другими разрядами онимов, обнаружена их лингвистическая природа.

Ключевые слова: зооним, иппоним, официальный иппоним, мотивация, мотив.

Natalia M. Alekseeva

Postgraduate Student of the English Grammar Department
of Odessa National I. I. Mechnikov University,
French Boulevard, 24/26, Ukraine, Odessa, 65058;
tel.: +380974342467; e-mail: natalie.m.alekseeva@gmail.com;
ORCID ID: 0000–0001–9304–7251

MOTIVATIONAL STRUCTURE OF THE OFFICIAL HIPPONYMICON OF THE ENGLISH LANGUAGE

Summary. The article presents a specific motivational classification for hipponymicon. Recently, the need has arisen to study the motivation of zoonymy, in particular of hipponyms, because hipponyms constitute the absolute majority of the zoonymikon of the English language, since the horse is an integral part of the culture of England and the USA. From this it follows that the study of the motivation of hipponyms is a way to learn the characteristics of their creation, social, historical and cultural facts of objective reality, which are the basis of the nomination. So, **the purpose** of the study is to determine the characteristics of the motivation of hipponyms and their systematic description. **The object** of the research is the official horse names in English. **The subject** of the investigation is the motivational features of hipponyms. **The material** of the investigation was a sample of 120 hipponyms of the English language, selected from the lists of the winners of the races of England and the United States. Some examples posted on English-language Internet sites were also used. The purpose and the material of work led to the use of the following **methods** of research: descriptive method and the method of motivational analysis. **As a result of**

the study, hipponyms were divided into 13 classes, according to the nature of their motivation. The quantitative indicators of the analysis of selected hipponyms clearly demonstrate the prevalence of three types of motivation: nominal, patronymic and associative, which reflect the three main universals underlying the motivation of official hipponyms: the randomness of the name selection, the lack of a national range of names and typical hippobases; imitation of the ancient tradition of naming, concentration of the history of the animal origin in the name; individuality of the name selection process, lexical variety of hipponyms, unlimited resources for nomination.

Key words: zoonym, hipponym, official hipponym, motivation, motive.

УДК 81'366.533+81'373.2

БЕРБЕР Наталя Миколаївна

кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри суспільних наук
Одеського національного медичного університету;
Валіховський пров., 2, Одеса, 65082, Україна;
тел. +38 066 1450772; e-mail: natalyaberber@ukr.net;
ORCID ID: 0000–0002–0700–4202
DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155179>

ПОЕТИКА ОНІМНОГО ОКСЮМОРОНА У ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ МАРІЇ МАТІОС

Анотація. У статті досліджено поетику онімного оксюморона в романах і поезії Марії Матіос. Описано специфіку оксюморонної образності. Окреслено поняття концептуальний, ментальний та лексичний оксюморони. **Мета** статті — виокремлення та аналіз оксюморонних конструкцій із поетонімним компонентом у художньому мовленні М. Матіос, з'ясування основи оксюморона, специфіки реалізації протиставлення і протиріччя у тропі, виявлення умов існування оксюморонного смислу, визначення функційно-стилістичних можливостей оксюморона. **Об'єктом** дослідження є художні тексти М. Матіос, **предметом** аналізу — поетонімний оксюморон.

Матеріалом дослідження обрано романи М. Матіос «Майже ніколи не навапи», «Містер і місіс Ю-Ко в країні укрів. Mr. & Ms. U-Ko in country UA», «Щоденник страченої» та збірку поезій «Жіночий аркан у саду нетерпіння». Провідними **методами** є контекстуально-інтерпретаційний метод, залучений для аналізу семантичної специфіки поетонімних оксюморонів, — та

метод лінгвостилістичного аналізу, використаний при інвентаризації, класифікації та інтерпретації оксюморонних конструкцій.

У результаті дослідження доведено, що для інтерпретації оксюморонного смислу важливим є як синхронічний, так і діахронічний зрізи. Поява оксюморонних смислів сигналізує про інтенсифікацію конотативної семантики поетоніма, що вступає в антитетичне сполучення з апелятивом. Продемонстровано, що такі конструкції є маркером лінгвокреативної діяльності автора, віддзеркаленням його світоглядних орієнтирів, естетичної концепції особистості митця.

Практичне використання результатів проведеного дослідження полягає у лексикографічному опрацюванні індивідуально-авторської поетонімії. Досліджені пропріативи уміщено до нашого «Словника поетонімів художньої прози М. Матіос».

Ключові слова: поетонім, оксюморон, троп, контраст, семантика.

Постановка проблеми. Проблема зображально-виражальних аспектів художнього мовлення є однією із фундаментальних для стилістики тексту, що «оперує поняттями цілісності об'єкта дослідження і нерозривності змісту і засобів його вираження у конкретному тексті» [4, с. 124]. Добір мовних засобів залежить від багатьох факторів — майстерності письменника, специфіки його мовотворчості, принципів моделювання авторської концепції світу та реалізації творчого задуму, авторської інтенції. «Художні твори, — зауважує Н. В. Бондар, — вможливають виявлення різноманітних семантичних трансформацій слова, утрачених або непомітних у повсякденному вжитку» [1, с. 36]. У цьому аспекті невичерпними зображально-виражальними можливостями наділені контрастивні тропи та фігури, зокрема оксюморон. У випадку зміни звичного перебігу речей, коли об'єкт або явище дійсності виходить за межі середньостатистичного (нормативного), у суб'єкта мовлення, який помітив це порушення, з'являється необхідність зафіксувати існуючий дисонанс, залучивши різні образно-аналітичні структури, до яких уналежнюється й оксюморон (= оксюморонне сполучення) [17, с. 5]. Оксюморонністю, за визначенням Е. Г. Шестакової, є, зокрема, здатність викликати у свідомості, що сприймає, смислову напруженість, обумовлену ненормативністю, аномальністю даного сполучення [22, с. 68].

Аналіз досліджень і публікацій із проблеми осмислення лінгвістичного статусу оксюморона показав неоднозначність його інтерпрета-

ції. Оксюморон кваліфікується як стилістична фігура (В. Назарець), тропеїчний стилістичний прийом (Л. І. Татанова), контрастивний стилістичний засіб (О. С. Маріна), фігура протилежності (О. М. Мороховський), троп (Н. В. Павлович, Е. Г. Шестакова), словесний поетичний образ (Е. Г. Шестакова), художній прийом та синтактико-стилістична фігура (І. В. Хлистун), різновид епітета (Л. А. Турсунова), «різновид тропу, що полягає у сполученні різко контрастних, протилежних за значенням слів, внаслідок чого утворюється нова смислова якість, несподіваний експресивний ефект» [8, с. 505]. О. С. Маріна об'єднує оксюморон, антитезу, іронію та гротеск в одну групу контрастивних образних засобів на підставі того, що концептуальною іпостассю, «підґрунтям їхнього формування є парадоксальне поетичне мислення та спільна домінантна концептуальна схема» [10, с. 4].

Попри плюралізм тлумачень мовної природи оксюморона, загальною виступає ознака такого поєднання непокерованих, суперечливих, протилежних слів і понять, при якому його складові не знищують і не нівелюють один одного, а зберігаються у повному обсязі своїх значень, відображаючи принципово нове явище або його новий стан [18, с. 296]. Це стало основою для аналізу оксюморону і з точки зору логіки, і як явища лінгвістичного плану, поетичного мовлення та як стилістичного прийому чи тропу, рідше — художнього образу чи принципу організації образної системи в цілому [22, с. 60]. Наголошується, що фундаментом художнього образу й словесного поетичного образу виступає **концептуальний оксюморон** [9, с. 10]. Г. Г. Хазагеров з'ясовує специфіку реалізації смислового значення оксюморона як явища художньо-поетичного, естетичного, досліджуючи оксюморон як метамовну одиницю, яку необхідно розрізняти як троп, як метод інтерпретації тексту і як спосіб світосприйняття [20].

Процес формування оксюморона безпосередньо пов'язаний із такими явищами логіки, як протиставлення і протиріччя. Проте у науковій літературі відчувається тенденція ототожнення цих понять, об'єднання із суміжними поняттями полярності або контрастності.

Специфічним тропом є поетонімний оксюморон. В антитезі й оксимороні, як зауважує І. В. Хлистун, «онім не лише виступає носієм певних контрастивних ознак, а й набуває здатності змінювати своє значення чи породжувати новий художній смисл» [21, с. 18]. До проблеми функціонування оксюморона із поетонімним компонентом

останнім часом побіжно зверталися Т. М. Можарова [15], О. С. Горбач [3], І. В. Хлистун [21], Л. І. Кучеренко [7] та ін.

Актуальність роботи обумовлена недостатністю вивчення поетонімного оксюмору як специфічного конструкта, зокрема відсутністю праць із зазначеної проблематики на матеріалі художніх творів відомої сучасної української письменниці М. Матіос.

Метою статті є виокремлення та аналіз оксюморонних конструкцій із поетонімним компонентом у художньому мовленні М. Матіос, з'ясування основи оксюмору, специфіки реалізації протиставлення і протиріччя у тропі, виявлення умов існування оксюморонного смислу, визначення функційно-стилістичних можливостей оксюморона.

Об'єктом дослідження є художні тексти М. Матіос, **предметом** аналізу — поетонімний оксюморон.

Матеріалом дослідження обрано романи М. Матіос «Майже ніколи не навпаки», «Містер і місіс Ю-Ко в країні укрів. Mr. & Ms. U-Ko in country UA», «Щоденник страченої» та збірку поезій «Жіночий аркан у саду нетерпіння».

Провідними **методами** є контекстуально-інтерпретаційний метод, залучений для аналізу семантичної специфіки поетонімних оксюморонів, та метод лінгвостилістичного аналізу, використаний при інвентаризації, класифікації та інтерпретації оксюморонних конструкцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оксюморон, на думку О. С. Маріної, активує зсув ментальної установи, що трактується як результат змін у характері та змісті стереотипного знання або уявлення про певний фрагмент картини світу [10, с. 14]. Це стає підставою для класифікації його як **ментального** оксюморона, що набуває статусу метамовної одиниці, яка, за твердженням Г. Г. Хазагерова, поряд із мовною функцією підсилення зображальності виконує дейктичну (метамовну), а також є соціокультурним феноменом, небайдужим до менталітету носіїв культури [20, с. 6–7]. Таким, на наш погляд, можна вважати апелятивну перифрастичну номінацію *добрий гестапівець* [14, с. 144], де оксюморонність реалізується у самодостатньому мінімальному контексті — бінарному оксюморонному сполученні — «через словесно-культурну пам'ять» [22, с. 69] і розгортається у найближчому контексті, що демонструє зростання оксюмору від тропу

до образу, який ускладнює емоційність тексту, а оксюморон під впливом іронічного контексту також набуває іронічного відтінку: «Він мені нагадував неприродно *«турботливого» дізнавальника із гестапо*, який піклувався про радистку Кет після пологів <...>. Ось і зараз знову прийде мій *добрий гестапівець*. І знову мордуватиме допитом, філігранно закамфльованим під невимушену розмову — розпитування — заколисування — гіпнотизування» [14, с. 142–144]. Лінгвістичними індикаторами іронічного смислу у поданому контексті є графічні (синграфемні, а саме — використання лапок: *«турботливого»*), лексичні (*мордувати-ме, закамфльований*) та синтаксичні стилістичні засоби, серед яких, зокрема, введення оксюморона у речення, до складу якого входять слова-носії компаративної семантики (дієслово *нагадувати*), використання парцельованих конструкцій із повтором (*Ось і зараз знову <...>. І знову*); а також залучення алюзії, зокрема алюзійної апелятивно-антропоетонімної номінації *радистка Кет*. Отже, оксюморон *добрий гестапівець* реалізує свою пріоритетну функцію авторської оцінки, а також образотворчу та емоційно-експресивну. Оксюморон із якісним ад'єктивом *добрий* представлений і серед «технічних назв» (термін Ю. О. Карпенка) [5, с. 32] поезії М. Матіос: «...А бути *добрим катом* — також *кредо...*» [11, с. 94]. Обидва оксюморони побудовані на сполученні в них понять з різним ступенем протиставлення: *добрий* — *гестапівець*, *добрий* — *кат* зі спільною семантикою 'злий'.

Принциповому поділу за типом відношень (протиставлення / протиріччя) не підлягають наведені нижче приклади, оскільки будуть мати суперечливі інтерпретації семантики оксюморона на рівні діахронії. Так, поетика контрасту прослідковується у персоніфікованій перифрастичній номінації *смерті* — *спасення Жінка* [12, с. 62], де парадоксальність думки зумовлено, з одного боку, зіткненням, сполученням принципово взаємовиключних понять, антитетичністю явищ *спасіння* — *смерть*, адже рятується від смерті, а не нею, не можна бути одночасно і врятованим, спасеним, і мертвим. Отже, оксюморон структуровано на ідеї протиріччя, а не протиставлення, оскільки протиріччя є найбільш повним запереченням того, що сказано у вихідному судженні [2, с. 147], коли в одному з висловлювань, що суперечать, щось стверджується, в іншому це ж саме заперчується, причому ствердження і заперечення стосується одного і того ж об'єкта, узятого в один і той же час і розглянутого в одному і тому ж відношенні

[6, с. 160]. З іншої позиції, в історико-філософському, культурному зрізі християнства онтологічно смерть сприймається як важлива есхатологічна ідея, черговий етап життя. Таким чином, в оксюморонній номінації *спасення Жінка* виکارбовується унікальний багатогранний, сповнений протиріч художній образ.

Плюральністю інтерпретацій відзначається й поетика оксюморону «*Радість жахка — як смерть...*» [11, с. 214]. Так, згідно із середньовічним есхатологічним мотивом страху смерті, сучасним осмисленням феномену смерті як біди, горя, безповоротності, жалоби, оксюморонність «технічної» назви поезії обумовлено антитетичністю явищ *радість — жах*. У новоєвропейській філософії смерть також переважно асоціюється зі страхом, жахом. Введення порівняння підсилює ефект взаємовиключення, антитетичного поєднання, суміщення *радість — смерть*. Однак з точки зору розуміння смерті як переродження, вона може бути осмислена як радість. Висновуємо, що для інтерпретації оксюморонного смислу важливим є як синхронічний, так і діахронічний зрізи.

У контексті «*З точки зору юриспруденції таке кулуарне рішення було не зовсім легітимним, проте, зважаючи на правову Африку в головах не так укрів, як її прокурорів, прокураторів і Конституційного Суду, дорога до в'язничної камери Улі була вистелена, принаймні, благими намірами <...>*» [13, с. 88] як ментальний оксюморон кваліфікуємо троп *правова Африка*, утворений із залученням стилістичних засобів фонетики. За нашим припущенням, алітерація [п], [р], [к] в оксюмороні *правова Африка*, апелятивній номінації *укри* та у паронімах *прокурори, прокуратори* не є випадковою: у такий спосіб авторка, на нашу думку, натякає на семантичній спаяності позначених понять. У словнику Є. С. Отіна онім *Африка* має значення «жара, зной», «ад, пекло, место невыносимых мук, страданий, физических и душевных мук» [16, с. 62]. Отже, спостерігаємо явище розширення конотативного поля топопоетоніма *Африка*, що реалізує у контексті значення '*правова нерозвиненість*', '*найвідсталіший у правовому аспекті регіон світу*'.

В оксюморонному «технічному» заголовку «...це сонне безсоння?..» полюсне протиставлення, конституенти якого перебувають у регулярних антонімічних відношеннях, ґрунтується «на концептуальному змісті слів і понять, який не враховує різного роду нашарування: психологічні, емоційні, контекстуальні» [22, с. 62], тому цей оксюмо-

рон можна кваліфікувати як **лексичний**. Його експресивізації також сприяє введення хізматичної синтаксичної конструкції, де вісь симетрії виражена сполучником *чи*, а обидва елементи є оксюморонами: «...це *сонне безсоння*? / *Чи безсонний сон*» [11, с. 41].

Отже, оксюморони в художньому дискурсі М. Матіос конструюються із залученням фонетичних і лексичних ресурсів стилістики та виконують передусім функцію авторської оцінки, а також емоційно-експресивну та образотворчу функції. Поява оксюморонних смислів сигналізує про інтенсифікацію конотативної семантики поетоніма, що вступає в антитетичне сполучення із апелятивом. Такі конструкції є маркером лінгвокреативної діяльності автора, віддзеркаленням його світоглядних орієнтирів, естетичної концепції особистості митця. **Перспективу** подальших розвідок вбачаємо у дослідженні поетики оксюморона в українських постмодерністських текстах, що дасть змогу з'ясувати не лише своєрідність ідіостилу окремих авторів, а й українського художньо-літературного дискурсу неklasичної парадигми в аспекті функціонування представленого контрастивного тропу.

Література

1. Бондар Н. В. Базові концепти української ментальності у творчості братів Тютюнників [Текст] : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Наталія Василівна Бондар. — Полтава — Запоріжжя, 2018. — 224 с.
2. Брюшинкин В. Н. Практический курс логики для гуманитариев [Текст] / В. Н. Брюшинкин. — М. : Новая школа, 1996. — 320 с.
3. Горбач О. С. Ономастикон українських сатирично-гумористичних текстів кінця ХХ — початку ХХІ століття [Текст] : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Олена Сергіївна Горбач. — Кам'янець-Подільський, 2017. — 243 с.
4. Єрмоленко С. Я. Лінгвостилістика: основні поняття, напрями й методи дослідження [Текст] / С. Я. Єрмоленко // Мовознавство. — 2005. — № 3–4. — С. 112–125.
5. Карпенко Ю. О. Літературна ономастика : [збірник статей] / Юрій Олександрович Карпенко. — Одеса : Астропринт, 2008. — 328 с.
6. Краткий словарь по логике / [под ред. Д. П. Горского.]. — М. : Просвещение, 1991. — 208 с.
7. Кучеренко Л. І. Стилістичний потенціал онімів у сучасній українській гумористиці / Л. І. Кучеренко // Вісник Запорізького державного університету. Філологічні науки : [зб. наук. праць] / ред. кол.: Толоч В. О. (гол. ред.) [та ін.]. — Запоріжжя : Вид-во Запорізького державного університету, 1999. — С. 69–72.

8. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка]. — К. : ВЦ «Академія», 2006. — 752 с.
9. Малащук-Вишневська Н. В. Поетика нонсенсу в американських віршованих текстах модернізму і постмодернізму: стилістичний та лінгвокогнітивний аспекти [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Наталія Володимирівна Малащук-Вишневська. — К., 2014. — 20 с.
10. Маріна О. С. Контрастивні тропи й фігури в американській поезії модернізму: лінгвокогнітивний аспект [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Олена Сергіївна Маріна. — К., 2004. — 19 с.
11. Матіос М. Жіночий аркан у саду нетерпіння [збірка поезій] / М. Матіос. — Львів : ЛА «Піраміда», 2007. — 308 с.
12. Матіос М. Майже ніколи не навпаки : [сімейна сага в новелах] / М. Матіос. — Львів : ЛА «Піраміда», 2007. — 176 с.
13. Матіос М. Містер і місіс Ю-Ко в країні укрів. Mr. & Ms. U-Ko in country UA [текст] / М. Матіос. — Львів : ЛА «Піраміда», 2006. — 136 с.
14. Матіос М. Щоденник страченої : [психологічна розвідка] / М. Матіос. — Львів : ЛА «Піраміда», 2005. — 192 с.
15. Можарова Т. М. Поетичні топоніми у творчості Івана Драча та Дмитра Павличка: словотворчий і морфологічний аспекти / Т. М. Можарова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство»: у 2 т. — Вип. 13. — Т. 2. — Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. — С. 156–161.
16. Отин Е. С. Словарь коннотативных собственных имён / Евгений Степанович Отин. — [3-е изд., перераб. и доп.]. — Донецк : Юго-Восток, 2010. — 518 с.
17. Татанова Л. И. Дискурсивные характеристики оксюморона в англоязычной художественной литературе [Текст] : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Лариса Ивановна Татанова. — М., 2006. — 165 с.
18. Теория познания : в 4 т. / [ред. В. А. Лекторский, Т. И. Ойзерман]. — Т. 2. — Социально-культурная природа познания. — М. : Мысль, 1991. — 478 с.
19. Турсунова Л. А. Структурные типы и стилистические функции эпитета в языке английской художественной литературы XX века [Текст] : дис. ... канд. філолог. наук : 10.01.02 / Л. А. Турсунова. — М., 1973. — 198 с.
20. Хазагеров Г. Г. Фигура: метаязыковый аспект [Текст] : автореф. дис. ... д-ра філолог. наук : 10.02.19, 10.02.01 / Георгий Георгиевич Хазагеров. — Краснодар, 1995. — 23 с.
21. Хлистун І. В. Власна назва в українській поезії II пол. XX ст. (семантико-функціональний аспект) [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Ірина Валентинівна Хлистун. — К., 2006. — 20 с.
22. Шестакова Э. Г. Оксюморон как категория поэтики (на материале русской поэзии XIX — первой трети XX веков) [Текст] / Элеонора Георгиевна Шестакова. — Донецк : НОРД-ПРЕСС, 2009. — 209 с.

References

1. Bondar, N. V. (2018). *Basic concepts of Ukrainian mentality in Tiutiunnyk brothers' works*, Dissertation, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Zaporizhzhia National University.
2. Bryushinkin, V. N. (1996). *Practical logic course for the humanities*. Moscow: Novaya shkola.
3. Gorbach, O. S. (2017). *Onomasticon of Ukrainian satirical and humorous texts of the late XX — early XXI century*, Dissertation, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, SHEI «Vasyl Stefanyk Precarpathian National University».
4. Yermolenko, S. Ya. (2005). Linguisticology: basic concepts, directions and methods of research. *Movoznavstvo* [Linguistics], Vol. 3–4, pp. 112–125.
5. Karpenko, Ju. O. (2008). *Literary Onomastics*. Odesa: Astroprint.
6. Gorsky, D. P., and Ivin A. A., eds. (1991). *A brief dictionary of logic*. Moscow: Prosveshheny'e.
7. Kucherenko, L. I. (1999). Stylistic potential of onyms in contemporary Ukrainian humor. *Visnyk Zaporiz'kogo derzhavnogo universy'tetu. Filologichni nauky* [Bulletin of the Zaporizhzhya State University. Philological Sciences], pp. 69–72.
8. Gromiak, R. T., and Kovalov, Yu. I. eds. (2006). *Literary dictionary-reference book*. Kyiv: Akademiya.
9. Malashuk-Vyshnev'ska, N. V. (2014). Poetics of nonsense in American poetic texts of modernism and postmodernism: stylistic and linguistic and cognitive aspects, Degree Thesis, Kyiv National linguistic university.
10. Marina, O. S. (2004). *Contrastive tropes and figures in American poetry of modernism: linguocognitive aspect*, Degree Thesis, Kyiv National linguistic university.
11. Matios, M. (2007). *Women's Arcana in the Garden of Impatience*. Lviv: Piramida.
12. Matios, M. (2007). *Hardly ever other wise*. Lviv: Piramida.
13. Matios, M. (2006). *Mr. & Ms. U-Ko in country UA*. Lviv: Piramida.
14. Matios, M. (2005). *The blog of the executed*. Lviv: Piramida.
15. Mozharova, T. M. (2007). Poetic toponyms in the works of Ivan Drach and Dmitry Pavlychko: Word-building and morphological aspects. *Visnyk Dnipropetrovsk'kogo universy'tetu. Seriya «Movoznavstvo»* [Bulletin of Dnipropetrovsk University. Series «Linguistics»], Vol. 13, Ed. 2, pp. 156–161.
16. Otin, E. S. (2010). *Dictionary of connotative proper names*. Donetsk: Yugo-Vostok.
17. Tatanova, L. I. (2006). *Discourse characteristics of oxymoron in English-language fiction*, Dissertation, Moscow State Linguistic University.
18. Lectorovsky, V. A., and Oizerman, T. I., eds. (1991). *Socio-cultural nature of knowledge, Vol. 2*. Moscow: Mysl'.
19. Tursunova, L. A. (1973). *Structural types and stylistic functions of the epithet in the language of English literature of the 20th century*, Dissertation, Moscow.
20. Khazagerov, G. G. (1995). *Figure: metalinguistic aspect*, Degree Thesis, Kuban State University.

21. Khlystun, I. V. (2006). *The proper name in Ukraine poetry of the second half twentieth century (semantic and functional aspect)*, Degree Thesis, National M. Dragomanov Pedagogical University.
22. Shestakova, E. G. (2009). *Oxymoron as a category of poetics (on the material of Russian poetry of the XIX — first third of the twentieth centuries)*. Donetsk: NORD-PRESS.

БЕРБЕР Наталья Николаевна

кандидат филологических наук,
старший преподаватель кафедры общественных наук
Одесского национального медицинского университета;
Валиховский пер., 2, Одесса, 65082, Украина;
тел. +38 066 1450772; e-mail: natalyaberber@ukr.net;
ORCID ID: 0000–0002–0700–4202

ПОЭТИКА ОНИМИЧНОГО ОКСЮМОРОНА В ХУДОЖЕСТВЕННОЙ РЕЧИ МАРИИ МАТИОС

Аннотация. В статье исследована поэтика онимичного оксюморона в романах и поэзии Марии Матиос. Описана специфика оксюморонной образности. Определены понятия концептуальный, ментальный и лексический оксюмороны. **Цель** статьи — выделение и анализ оксюморонных конструкций с поэтонимным компонентом в художественной речи М. Матиос, выяснение основы оксюморона, специфики реализации противопоставления и противоречия в тропе, выявление условий существования оксюморонного смысла, определение функционально-стилистических возможностей оксюморона. **Объектом** исследования являются художественные тексты М. Матиос, **предметом** анализа — поэтонимный оксюморон.

Материалом исследования избрано романы М. Матиос «Почти никогда не наоборот», «Мистер и миссис Ю-Ко в стране укров. Mr. & Ms. U-Ko in country UA», «Дневник казнённой» и поэтический сборник «Женский аркан в саду нетерпения». Ведущими методами являются контекстуально-интерпретационный метод, привлеченный для анализа семантической специфики поэтонимных оксюморонов, и метод лингвостилистического анализа, использованный при инвентаризации, классификации и интерпретации оксюморонных конструкций.

В результате исследования доказано, что для интерпретации оксюморонного смысла важными являются как синхронический, так и диахронический срезы. Появление оксюморонных смыслов сигнализирует об интенсификации коннотативной семантики поэтонима, что вступает в антитетические отношения с апеллятивом. Такие конструкции являются маркером лингвокреативной деятельности автора, отражением

его мировоззренческих ориентиров, эстетической концепции личности художника.

Практическое использование результатов проведенного исследования состоит в лексикографической обработке индивидуально-авторской поэтонимии. Исследованные проприативы помещены в наш «Словарь поэтонимов художественной прозы М. Матиос».

Ключевые слова: поэтоним, оксюморон, троп, контраст, семантика.

Natalya M. BERBER

candidate of Philological Sciences (PhD),
Assistant Professor of the Department of Social Sciences
in Odessa National Medical University;
Valichovsky lane, 2, Odessa, 65082, Ukraine;
phone: +38 066 1450772; e-mail: natalyaberber@ukr.net;
ORCID ID: 0000–0002–0700–4202

THE POETICS OF ONIMIC OXYMORON IN ARTISTIC SPEECH OF MARIA MATIOS

Abstract. The article investigates the poetics of the onymic oxymoron in the novels and poetry of M. Matios. The specificity of oxymoron imagery is described. The idea of conceptual, mental and lexical oxymorons is outlined. **The purpose** of the paper is the isolation and analysis of oxymoron constructions with a poetonymic component in the artistic speech of M. Matios, the elucidation of the basis of oxymoron, the specifics of the realization of opposition and contradictions in the trope, the identification of conditions for the existence of an oxymoronic sense, and the determination of the functional and stylistic possibilities of the oxymoron. **The object** of the research is the artistic texts of M. Matios, **the subject** of analysis — poetonymic oxymoron.

The material of the research are the novels of M. Matios «Hardly ever otherwise», «Mr. & Ms. U-Ko in country UA», «The blog of the executed «and collection of poems» Women's Arcana in the Garden of Impatience». The leading **methods** are the contextual-interpretive method involved in the analysis of the semantic specificity of poetonymic oxymorones, and the method of linguistic-stylistic analysis used in the inventory, classification and interpretation of oxymoron constructions.

The analysis of oxymoron is carried out in various ways: from the point of view of logics, as a phenomenon of a linguistic plan, poetic speech, stylistic reception or a trope, an artistic image or the principle of organization of a figurative system as a whole. The basis of the artistic image and verbal poetic image is the conceptual oxymoron.

As a result of the study, it has been proved that synchronous and diachronic aspects are important for the interpretation of the oxymoronic meaning. The appearance of oxymoronic meanings signals the intensification of the connotative semantics

of the poetonym, which enters the anti-ethical combination with the apelative. Such frames are markers of the linguistic and creative activity of the author, a reflection of his ideological orientations and an aesthetic concept of the artist's personality.

The practical use of the results of the study is in the lexicographic elaboration of the individual author's poetonyms. Investigated propriatives are placed in our «Dictionary of poetonyms of artistic prose of M. Matios».

Key words: poetonym, oxymoron, trope, contrast, semantics.

УДК 811.111'373.2:665.57

БІЛА Євгенія Сергіївна

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови № 2
Національного університету «Одеська морська академія»;
вул. Дідріхсона, 7, м. Одеса, 65000, Україна;
тел. +380672527232; e-mail: belayaevgeniya@gmail.com;
ORCID ID: 0000 0001 6101 501X
DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155180>

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІЙНОГО НАВАНТАЖЕННЯ АРОМАТОНІМІВ

У статті досліджується функційне навантаження ароматонімів, аналізуються різні функції власних назв, серед яких виділяють активні й пасивні. До активних належать інформативна й експресивна функції, до пасивних — пізнавальна й акумулююча. Встановлено, що ароматоніми виконують лише одну мовну функцію індивідуалізації, або номінативно-ідентифікаційно-диференціюючу. Що стосується мовленнєвих функцій, то ароматоніми здатні виконувати емотивно-експресивну функцію. З екстралінгвальних функцій ароматоніми можуть виконувати інформаційно-рекламну, сугестивну, енкантативну та культурно-символічну функції.

Ключові слова: онім, ароматонім, парфум, номінативно-ідентифікаційно-диференціююча функція.

В останні десятиріччя спостерігаємо суттєві зміни в спрямованості ономастичних студій, що в першу чергу призводить до розширення об'єкта дослідження. Так, в поле зору ономатологів всього світу уві-

йшли різні типи прагматонімів, контроверсійною природою яких, у тому числі й шляхами їх походження, займалися багато вчених, зокрема О. В. Суперанська, Н. В. Подольська, І. В. Крюкова, М. М. Торчинський та ін. Завдяки величезному обсягу прагматонімічного поля далеко не всі його складові наразі знайшли відображення в ономастичних дослідженнях, що робить даний аспект дисертаційної роботи актуальним й таким, що має великі перспективи для подальших досліджень. Н. В. Подольська й М. М. Торчинський виокремлюють два шляхи виникнення власних назв — **природний** і **штучний**, причому увага приділяється певній антиномії цих термінів, бо власні назви у будь-якому випадку надаються людьми різним об'єктам. Різниця полягає в тому, що штучні власні назви виникли відокремлено від природного процесу номінації, тому відчуються як спеціально сконструйовані. На слушну думку М. М. Торчинського, всі товароніми є штучно сконструйованими [11, 209], що є релевантним також і для ароматонімів. У кожному окремому випадку виникненню ароматоніма передують певний технологічний процес зі створення нового аромату, якому номінатор обирає власну назву, керуючись певними мотивами, тобто ароматоніми є повністю штучно сконструйованими пропріативами без винятків.

Метою розвідки є встановлення функційного навантаження власних назв на позначення парфумів.

Об'єктом дослідження обрано власні назви на позначення парфумів — ароматоніми, **предметом** — функції англomовних ароматонімів.

Парфумонім розуміється як власна назва парфумерних виробів [11, 199]. Денотатно-номінативна класифікація парфумонімів наразі чекає своєї розбудови. Всі оніми, що належать до цієї царини, мають бути розподілені згідно з віднесеністю своїх денотатів на дві великі групи: власні назви на позначення парфумерних виробів та власні назви на позначення косметичних виробів. Парфумерія обіймає всі вироби, що використовуються для ароматизації, куди слід віднести парфум, парфумовану воду, одеколон, дезодорант, освіжувач повітря; косметика включає засоби покращення зовнішності людини, тобто догляд за шкірою, волоссям, нігтями, ротовою порожниною, а також декоративні засоби на кшталт помади, тональних засобів, засобів для повік, брів, стробування та под. Таким чином, попередньо можемо висновувати, що власне термін **парфумонім** номінує лише умовну

половину дотичних товарів, у той час, як інша половина — умовно кажучи, **косметоніми**, — залишається поза межами уваги ономастичної спільноти. Потребується також гіперонім, яким доцільно було б позначити весь клас відповідних пропріальних одиниць, та низки гіпонімів нижчого рівня специфікації для позначення всіх відповідних підгруп власних назв. Ця тема ще чекає на свого дослідника, бо в проблематику нашої роботи не входить.

Наше дослідження концентрується на власних назвах парфумів, однак вищезазначені терміни стосуються всіх без винятку парфумерних засобів. Тобто термін **парфумонім** є гіперонімом до іншого, ще не створеного терміна на позначення власних назв парфумів. За ономастичною традицією греко-латинська основа має комбінуватися з традиційним формантом **-онім**. З латини можна запозичити лексему *odorus*: «1) пахучий, душистий, благоуханный; 2) зловонный», яка позначає як приємні, так і неприємні запахи, або *aromaticus* «ароматический». На користь останнього слова можна також віднести його грецьке походження, пор. *ἀρώμα*: «1) ароматическое вещество; 2) аромат, благоухание; 3) пряность, специя; 4) (чаще мн.ч.) духи». Запах взагалі є невід’ємною частиною реального світу, причому парадоксальність феномену полягає в тому, що це явище представляє собою об’єктивну єдність: він може сприйматися людиною та продукуватися джерелом. Відповідно, термін, який можемо запропонувати для позначення власної назви парфуму — **ароматонім**.

Суттєвим для дослідження власних назв на позначення парфумів — ароматонімів — вважаємо встановлення функцій, які виконують ароматоніми. Функцією оніма є виконання певної ролі, відповідного призначення власної назви у мовленні, причому основною функцією оніма є номінативно-ідентифікаційно-диференціююча. Виокремлюється також цілий шар різних функцій власних назв, серед яких є активні й пасивні. До активних належать інформативна й експресивна функції, до пасивних — пізнавальна й акумулююча.

Функції онімів розподіляються на три групи: мовні, мовленнєві та екстралінгвальні. Крім основної функції індивідуалізації, О. В. Суперанська виокремлює наступні мовленнєві функції власних назв:

1) комунікативну функцію, тобто функцію репрезентації власною назвою основи повідомлення;

2) апелятивну функцію, або функцію заклику, впливу на поведінку адресата;

3) експресивну функцію, або функцію вираження, що базується на онімах у стадії апелятивізації завдяки проходженню через антономасію;

4) дейктичну функцію вказування на певний об’єкт позамовної дійсності [10, 272–273].

Що стосується функціонування онімів у рекламних текстах, репертуар їх функцій обіймає стилістичну та текстотвірну функції [6, 296], а також диференційну, рекламну та експресивну функції [3, 29]. Слід взяти до уваги вельми специфічний характер функціонування ароматонімів, які позбавлені контексту. Це — окремий мовний знак, який не супроводжується подальшим вербальним контекстом за умови відсутності додаткових рекламних матеріалів, які потрапили до фокуса уваги адресата. Ароматонім сам по собі і є окремим повідомленням, яке отримує адресат, тому його функції виявляються також специфічними та властивими лише для цього класу власних назв.

Аналізуючи парфумерний дискурс, Т. І. Бельська виокремлює його цінності [1, 10]: новітність, актуальність, значущість події, психологічну близькість адресата до певного об’єкта. На перший план виступає саме остання цінність, що зумовлено тісним зв’язком олфакторно насиченого простору з емоційною сферою людини. Таким чином, основною метою парфумерного дискурсу, який базується на інформаційних та рекламних статтях, є повідомлення адресата про існування та якості аромату, причому для даного дискурсу особистість адресата є пріоритетною через його пошуки образу, з яким адресат себе ідентифікує, тобто парфумерний дискурс спрямований на індивідуальну свідомість [1, 8–9].

О. О. Сотнікова виокремлює три функції парфумонімів, а саме: функцію репрезентації позитивної якості товару; функцію виокремлення певного товару з ряду однотипних; рекламну функцію, яка стимулює й зберігає попит на певний товар [9, 10]. На нашу думку, репертуар функцій ароматонімів є значно ширшим, що зумовлено їхньою мовною природою.

Основною та обов’язковою функцією власних назв є **номінативна** [10, 272], або **диференційна** [4, 79], яку також термінують **називною** [11, 6] та **функцією індивідуалізації та ідентифікації** [2, 6]. За допомогою ви-

конання цієї функції ароматонім номінує певний об'єкт дійсності, ідентифікує його як унікальне явище, виокремлює з ряду однотипних явищ, тобто диференціює. Так, парфум *So Elixir* номінує даний денотат, ідентифікує його як такий, що є унікальним та єдиним у своєму роді та диференціює його з ряду інших парфумів, зокрема того ж бренду *Ives Rocher*.

Що стосується інших функцій власних назв, здебільшого активних, то можемо бачити суттєву розбіжність в особливостях їх функціонування в зв'язку з ароматонімами. Якщо експресивну, яку радше термінувати емоційно-експресивною [8, 129] чи **емотивно-експресивною**, що висвітлює певну оцінність, аксіологічний потенціал ароматоніма, вони виконують досить широко, то інформативна функція для ароматонімів є у крайньому ступені опціональною. Приміром, аксіологічно заряджені ароматоніми зустрічаються доволі часто, наприклад, *Very Irrisistible, Wonderful, Beauty, Pleasure, I Would Die For U, Death and Decay*. Інформаційну ж функцію в чистому вигляді ароматоніми виконують надзвичайно рідко, як, наприклад, *Essence Pure* чи *Boss The Scent*, які передають інформацію щодо функції денотата. Скоріше буває так, що ароматонім ніяк не вказує на відповідну функцію, як то роблять ароматоніми *Flora* або *Opium*. Тут скоріш за все треба вести мову про **інформаційно-рекламну** функцію [8, 129], що розуміється як двохаспектна, тобто така, що поєднує виклад інформативного матеріалу й рекламує позитивні якості денотата. Тобто адресат після придбання згаданих парфумів буде пахнути як богиня *Flora*, або ж вплив парфуму буде подібним до наркотичного.

Багато дослідників виокремлюють таку функцію онімів, як **апелятивна** [10, 272; 12, 16 та ін.], тобто функцію заклик до адресата, впливу на нього. Аналізуючи функціональне навантаження ароматонімів, доходимо висновку про виконання ними скоріше не апелятивної, а **сугестивної** функції, бо власні назви є потужними сугестогенами, або сугестемами — спеціальними мовними маркерами, які здатні впливати на людину та її світогляд [13, 21]. Оніми також термінують онома-сугестемами [7, 96].

Сугестія є навіюванням індивіду певних думок, почуттів, тобто це є вплив на людську психіку з певною метою. Т. Ю. Ковалевська пише про «процесуальне корегування внутрішньої конфліктності адресата й спрямування його особистісних уподобань до актуальних для ре-

кламодавців референтів з метою потенційних зрушень на рівні раціональної поведінки» [5, 232], наслідком чого є той факт, що «актуальні... контексти... скеровують механізми особистісної психоструктури на перевагу позараціонального сприйняття текстових фрагментів» [5, 235]. Таким чином, ароматоніми є чи не єдиним інструментом впливу на адресатів, за допомогою яких включаються різноманітні механізми, що призводять до позараціональної поведінки завдяки концентрації на актуальних аксіосистемних діакритиках, що приводить у дію поведінковий тригер [5, 232]. Ароматоніми утворюють цілий ілюзорний світ, що приваблює адресатів образами на кшталт *Secret Fantasy Kiss* чи *Glowing Goddess*, що і тригерує ірраціональну поведінку, яка маніфестується шляхом незапланованих інвестицій.

Дослідники встановили шість різних технік, за допомогою яких можуть утворюватися поетоніми, тобто власні назви, які використовуються в художніх творах, а саме **поліантропоніму**, коли дійова особа має більше одного імені; **синекдохічну**, коли поетонім є тропом; **символічну**, коли власна назва перетворюється на символ; **альєнативну**, коли онім викликає почуття чужинності, очудненності; **енкантативну**, коли онім причаровує звучанням та **евокативну**, коли власна назва викликає яскраві почуття в адресата [14, 220–221]. На наш погляд, щонайменше дві останні техніки є актуальними не лише для поетонімів, а також і для таких штучних пропріальних утворень, як ароматоніми. Енкантативна техніка створення ароматоніма дозволяє йому отримати таку експоненту, зокрема її фонетичну складову, яка може вплинути на причарування адресата, несвідоме запам'ятовування ним такої власної назви. Евокативна ж техніка уможливорює викликання яскравої емоційної реакції на ароматонім, що також сприяє виникненню посиленого перлокутивного ефекту.

Якщо евокативна техніка сприяє утворенню таких власних назв на позначення парфумів, які виконують емотивно-експресивну функцію, то енкантативна техніка під час ароматонімотворчості втілюється у можливість виконання ароматонімами специфічної **енкантативної функції**, яка пов'язана з іншими, але властива винятково ароматонімам. Цікавим прикладом реалізації цієї функції є результат опитування користувачів на сайті *Fragrantica* [15] щодо найкращих назв парфумів, серед яких було запропоновано серед більшості франкомовних назв, зокрема, такі англомовні: *Falling Into The Sea, Straight to Heaven*,

The Exact Friction of Stars, Juliette Has A Gun Vengeance Extreme, The Heart Is Deceitful Above All Things, Memoirs Of A Trespasser, Pussy Deluxe, Sexual Sugar Daddy. У деяких випадках учасники опитування надали власні коментарі щодо обраних ними ароматонімів. Іноді це була аксіологічна евалюація експонента оніма на кшталт *Calvin Klein Eternity* «it's a beautiful word», *Guerlain L'Heure Bleue* «is a beautiful name», *Fragonard Zizanie* «don't know if this is a French name», *Odalisque* «love saying this aloud! (French pronunciation!)», «I bought my first bottle of *Guerlain Mitsouko* because I loved the name. Love for the perfume came shortly after». В одному випадку емоційна реакція була представлена вигуком із позитивним забарвленням: *To Twirl All Girly* «awww!». Однак у багатьох випадках інформанти відволікалися від фонетичної оболонки ароматоніма й трактували його семантичний шлейф, як, наприклад, *Juliette Has A Gun Citizen Queen* «The wound is the place where the Light enters you. Rumi» чи *Poe's Tobacco* «quothe the raven nevermore!».

Крім вже названих номінативно-ідентифікаційно-диференціюючої, емотивно-експресивної, інформаційно-рекламної, сугестивної та енкантивної функцій, ароматоніми опціонально виконують **символічну** або **культурно-символічну** функцію, коли вони утворюють холістичний образ, який лаконічно виражає цілий комплекс пов'язаних з відповідним денотатом уявлень та понять, що утримують у собі високу емоційну напругу. Ця функція властива лише тим ароматонімам, які самі по собі є символами, естетично канонізованими культурно значущими концептуальними структурами іншої, ніж первинний зміст реалії чи знаки, понятійної сфери. Мова йдеться про ті ароматоніми, надзвичайна поширеність яких має як темпоральний, так і локальний характер. Можемо висунути ідею про те, що ароматоніми на позначення парфумів *Miss Dior, Chanel # 5, Opium* виконують символічну функцію для носіїв як англійської, так і будь-якої мови. Вони повністю відповідають дефінуванню символу, тобто є, в даному випадку, міжкультурно значущими концептуальними структурами, які були естетично канонізовані протягом багатьох років їх існування.

До речі, наша точка зору перегукується з сучасними дослідженнями з інших царин, зокрема, з дослідженнями мовної номінації моди. Так, виокремлюється вестиментарна система мови, яка характеризується трьома видами шифтерів або дейктиків, яку схематично описують як співвідношення одягу-образу, одягу-опису та реального одягу

[46], тобто вестиментарна лексика розуміється як знакова та така, яка надає знаковості об'єктам, що номінуються. Іншими словами, в рекламному дискурсі вестиментарні одиниці набувають символічного характеру завдяки їх функціональній навантаженості.

Як можемо висновувати, ароматоніми виконують лише одну мовну функцію індивідуалізації, або номінативно-ідентифікаційно-диференціюючу. Що стосується мовленнєвих функцій, то ароматоніми здатні виконувати емотивно-експресивну функцію. З екстралінгвальних функцій ароматоніми можуть виконувати інформаційно-рекламну, сугестивну, енкантивну та культурно-символічну функції.

Література

1. Бельская Т. И. Средства актуализации опорных концептов парфюмерного дискурса современного французского языка: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.05 «Романские языки» / Татьяна Игоревна Бельская. — М., 2010. — 26 с.
2. Горбаневский М. В. Ономастика в художественной литературе: филологические этюды / Михаил Викторович Горбаневский. — М.: Изд-во УДН, 1988. — 88 с.
3. Грушевська Ю. А. Власні назви в російському рекламному тексті: лінгвістичний і функціональний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02 / Юлія Андріївна Грушевська. — Дніпропетровськ, 2005. — 232 с.
4. Карпенко Ю. О. Функції мови / Юрій Олександрович Карпенко // Українська мова: [енциклопедія] / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко та ін. — [3-є вид.]. — К.: Укр. енциклопедія, 2007. — С. 807–809.
5. Ковалевська Т. Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування: [монографія] / Т. Ю. Ковалевська. — Одеса: Астропринт, 2008. — 324 с.
6. Крюкова И. В. Рекламное имя: от изображения до прецедентности: дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.19 / Ирина Васильевна Крюкова. — Волгоград, 2004. — 360 с.
7. Михайлов В. Н. К вопросу о суггестивных свойствах ономастической лексики в «поэтическом языке» / В. Н. Михайлов // Антология поэтономологической мысли. — Донецк: Юго-Восток, 2008. — Том 1. — С. 96–97.
8. Неклесова В. Ю. Когнітивна природа власних назв на позначення часу: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / Валерія Юріївна Неклесова. — Одеса, 2010. — 239 с.
9. Суперанская А. В. Структура имени собственного. Фонология и морфология / А. В. Суперанская. — М.: Наука, 1969. — 208 с.

10. Супрун В. И. Ономастическое поле русского языка и его художественно-эстетический потенциал: [монография] / В. И. Супрун. — Волгоград: Перемена, 2000. — 172с.
11. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови: [монографія] / Михайло Миколайович Торчинський. — Хмельницький: Авіст, 2008. — 551 с.
12. Холл М. Полный курс НЛП / М. Холл, Б. Боденхамер. — М.: АСТ, 2015. — 640 с.
13. Amaghlobeli N. Linguistic Features of Typographic Emoticons/ Natia Amaghlobeli // Theory and Practice in Language Studies — 2012. — Vol. 2, No. 2. — pp. 348–354.
14. Azuma J., Ebner M. A Stylistic Analysis of Graphic Emoticons: Can they be Candidates for a Universal Visual Language of the Future? [Electronic resource] / J. Azuma, M. Ebner. — Available from: <https://www.researchgate.net/>.
15. [Electronic resource] // Available from: <http://www.cafleurebon.com/name-that-tune-and-name-a-perfume-ellen-covey-of-olympic-orchids-x-afleurebon-noteworthy-music-project/>

References

1. Amaghlobeli, N. (2012). Linguistic Features of Typographic Emoticons. *Theory and Practice in Language Studies*. Vol. 2, No. 2, pp. 348–354.
2. Azuma, J., Ebner, M. A Stylistic Analysis of Graphic Emoticons: Can they be Candidates for a Universal Visual Language of the Future? [Electronic resource] / J. Azuma, M. Ebner. Available from: <https://www.researchgate.net/>.
3. Belskaya, T. I. (2010). Means of actualization of the basic concepts of the perfume discourse of modern French: author. diss. on competition uch. degree of candidate filol. Sciences: spec. February 10, 2005 Romance Languages. Moscow, 26 p.
4. Gorbanovsky, M. V. (1988). Onomastics in fiction: philological etudes. Moscow: Publishing house of the UDN, 88 p.
5. Grushevska, Yu. A. (2005). Vlasni name in Russian advertising text: lingvistichny i functional aspects: dis.... Cand. filol. Sciences: 10.02.02. Dnipropetrovsk, 232 p.
6. Karpenko, Yu. O. (2007). Functions of the language. *Ukrainian language*: [encyclopedia] / red. V. M. Rusanovsky, O. O. Taranenko, and others. K.: Ukr. Encyclopedia, pp. 807–809.
7. Kovalevska, T. Yu. (2008). Communicative aspects of neurolinguistic programming: [monograph]. Odessa: Astroprint, 324 p.
8. Kryukova, I. V. (2004). Advertising name: from image to precedent: diss.... d.filol Sciences: 02.10.19. Volgograd, 360 c.

9. Mikhailov, V. N. (2008). On the question of the suggestive properties of onomastic vocabulary in the «poetic language». *Anthology of poetonomical thought*. Volume 1. Donetsk: South-East, pp. 96–97.
10. Neklesova, V. Yu. (2010). The cognitive nature of their own names on the designation of time: diss.... Candidate. filol Sciences: 02.10.15. Odessa, 239 p.
11. Superanskaya, A. V. (1969). Structure of the proper name. Phonology and morphology. M.: Science, 208 p.
12. Suprun, V. I. (2000). Onomastic field of the Russian language and its artistic and aesthetic potential: [monograph]. Volgograd: Change, 172s.
13. Torchinskiy, M. M. (2008). The structure of the onymic space of the Ukrainian language: [monograph]. Khmelnytsky: Avis, 551 p.
14. Hall, M. (2015). Full course of NLP. Moscow: AST, 640 p.
15. [Electronic resource] // Available from: <http://www.cafleurebon.com/name-that-tune-and-name-a-perfume-ellen-covey-of-olympic-orchids-x-afleurebon-noteworthy-music-project/>

БЕЛАЯ Евгения Сергеевна

кандидат филологических наук,
доцент кафедры английского языка № 2
Национального университета «Одесская морская академия»;
ул. Дидрихсона, 7, г. Одесса, 65000, Украина;
тел. +380672527232; e-mail: belayaeugeniya@gmail.com;
ORCID ID: 0000 0001 6101 501X

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ НАГРУЗКИ АРОМАТОНИМОВ

Аннотация. В статье исследуется функциональная нагрузка ароматонимов, анализируются различные функции имен собственных, среди которых выделяют активные и пассивные. К активным относятся информативная и экспрессивная функции, к пассивным — познавательная и аккумулирующая. Установлено, что ароматонимы выполняют только одну языковую функцию индивидуализации, или номинативно-идентификационно-дифференцирующую. Что касается речевых функций, то ароматонимы способны выполнять эмотивно-экспрессивную функцию. С экстралингвистических функций ароматонимы могут выполнять информационно-рекламную, суггестивную, энкантативную и культурно-символическую функции.

Ключевые слова: оним, ароматоним, парфюм, номинативно-идентификационно-дифференцирующая функция.

Ievgeniia S. BILA

PhD, associate professor at National university

«Odessa maritime academy», chair of the English language #1;
7, Didrihsona str., Odessa, 65000, Ukraine; tel. +380672527232;
e-mail: belayaeugeniya@gmail.com;
ORCID ID: 0000 0001 6101 501X

THE PECULIARITIES OF FUNCTIONAL LOAD OF ROMATONYMS

Summary. The given article focuses on the functional load of aromatonyms, analyzes various functions of proper names, among which active and passive ones are distinguished. Active include informative and expressive functions. Cognitive and accumulative functions refer to passive ones. It is established that aromatonyms perform only one linguistic function of individualization, or nominative-identification-differentiating. As for speech functions, aromatonyms are able to perform an emotive-expressive function. Regarding extralinguistic functions, aromatonyms can perform informative-advertising, suggestive, encantative and cultural-symbolic functions.

Key words: onym, aromatonym, perfume, nominative-identification-differentiating function.

УДК 410+417+4Укр

БОЄВА ЕВЕЛІНА ВОЛОДИМИРІВНА

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української та зарубіжної літератур
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, 65020, Україна;
тел.: +300487234098; e-mail: evelinaboeva@gmail.com;
ORCID ID: 0000–0001–5966–0538
DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155181>

УКРАЇНСЬКІ ОНОМАСТИЧНІ РЕАЛІЇ У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ МИКОЛИ ЗЕРОВА

Анотація. Статтю присвячено дослідженню функційних особливостей онімів, що номінують українські реалії у поетичному дискурсі видатного українського поета-неокласика М. Зерова. Встановлено комунікативно-прагматичну скерованість антропонімів і топонімів у контексті сонетів

українського митця, способи їхньої участі у створенні художнього цілого — поетичного циклу. Онімний простір літературного твору — це завжди відображення суб'єктивних уподобань письменника, його бачення та розуміння об'єктів навколишньої дійсності. Як змістотворчий компонент художнього тексту, оніми набувають нових конотацій, символізуються, стають важливим засобом емоційно-образного розгортання художнього твору. Вважаємо, що подібне дослідження є необхідним для подальшого розвитку теорії та практики української літературної ономастики. **Мета** статті полягає у визначенні функційно-стилістичних особливостей власних назв, що номінують реалії української історії та культури у поетичному дискурсі М. Зерова. **Об'єктом** дослідження є художнє мовлення Миколи Зерова, онімів його поезій. **Предмет** аналізу складають антропоніми і топоніми, що номінують реалії української історії та культури. **Методи** дослідження зумовлені специфікою онімного матеріалу, який передусім потребує системного підходу й традиційного описового методу. Стилїстично-контекстологічний підхід дав змогу встановити комунікативно-прагматичний потенціал досліджуваних власних назв. **Висновки:** власні назви у поетичному дискурсі М. Зерова мають широкий функційний діапазон, завдяки їхній інформативності короткий поетичний текст набуває семантичної місткості. Оніми у поезіях митця набувають узагальнено-символічного забарвлення, посідаючи провідну позицію у вербальному втіленні художньої концепції твору, у розв'язанні індивідуально-естетичних завдань, сприяють поглибленому розумінню авторського задуму.

Ключові слова: власна назва, поетичний дискурс, онім, реалії української історії та культури, антропонім, топонім, комунікативно-прагматична функція.

На відміну від дійсності, в художньому творі свобода ономавжитку надзвичайно ширша, що виявляється і в актуалізації внутрішньої форми власного імені, і в зверненні до різного роду екстралінгвальної інформації. Онімний простір літературного твору — це завжди відображення суб'єктивних уподобань письменника, його бачення та розуміння об'єктів навколишньої дійсності. Як змістотворчий компонент художнього тексту, оніми набувають нових конотацій, символізуються, стають важливим засобом емоційно-образного розгортання художнього твору. Як зазначає Т. О. Гаврилова, «власні назви — дуалістичні за своєю природою: в них є і загальне, вселюдське й індивідуально-національне» [2, с. 54]. Цілком погоджуємось з такою тезою, адже національне не може існувати поза загальнолюдським (міжнародним), а універсальне реалізується тільки через національне. Отже, особливо цінним і результативним, на нашу думку,

може виявитися аналіз письменницької інтерпретації тих онімних одиниць, які мають чи мали реальний денотат, або ж які можна визначити як етнокультурний знак, тобто онім, відомий абсолютній більшості носіїв певної мови, за яким у свідомості мовців для нього уже закріплена якась спільна інформація [7, с.112]. Тому, **актуальним** з цього погляду видається дослідження функційно-стилістичних особливостей власних назв, що номінують українські реалії у поетичному дискурсі видатного українського поета-неокласика Миколи Зерова, ономастичний простір творів якого дослідники розглядали лише спорадично (А. А. Калетнік, О. В. Коваль, М. В. Кудряшова), проте власні назви, ужиті в поезіях митця, мають широкий функційний та інформативний діапазон. Вважаємо, що подібне дослідження є необхідним для подальшого розвитку теорії та практики української літературної ономастики.

Відомий український філолог Ю. В. Шевельов (Юрій Шерех), що жив за межами України й належав до української діаспори, звертаючись до аналізу творчості та художньої манери Миколи Зерова писав про «вимірену пластику» Зерова, про прагнення митця до «шліфування малих деталей у шуканні гармонії гармонічнішої, ніж у першомайстрів» [10, с. 95]. Дійсно, поетичний світ М. Зерова насичений культурологічною інформацією, виразниками якої стають, зокрема власні назви, що презентують українське та світове культурне коло.

Метою статті є дослідження функційно-стилістичних особливостей власних назв, що номінують реалії української історії та культури, у поетичному дискурсі М. Зерова, визначення їх комунікативно-прагматичної скерованості. Зазначимо, що поезії М. Зерова містять багатий ономастичний матеріал, що є свідченням незвичайної обдарованості, високої інтелектуальності, різносторонньої обізнаності цього митця. Низка поезій М. Зерова, відомого як першорядного майстра сонетної форми, присвячена опису культурних та історичних явищ України і не тільки.

Об'єктом дослідження є художнє мовлення Миколи Зерова, онімія його поезій. **Предмет** аналізу складають антропоніми і топоніми, що номінують реалії української історії та культури. **Матеріалом** представлено дослідження є сонети з циклів «Київ», «Дніпро», «Пейзажі»; диптих «Херсон», сонети «Куліш», «Князь Ігор» та «Чернігів», з яких методом суцільної вибірки було проведено відбір усіх без ви-

нятку антропонімів та топонімів. **Методи** дослідження зумовлені специфікою онімного матеріалу, який передусім потребує системного підходу й традиційного описового методу. Стилістично-контекстологічний підхід дав змогу встановити комунікативно-прагматичний потенціал досліджуваних власних назв.

Про важливість онімів у поетичному дискурсі М. Зерова свідчить насиченість його творів пропріальною лексикою. Серед 83 віршів, вміщених на с.22–70 першого тому [4], 63 містять оніми чи / і відонімні прикметники. Ми погоджуємось з думкою І. В. Хлестун, що саме енциклопедична інформація власного імені найбільш значуща, відбиває культурно-історичний, естетичний, морально- і соціально-оцінний компоненти [8, с. 4]. Власні назви завдяки своїй підвищеній інформативності і роблять поетичні тексти М. Зерова семантично насиченими.

Важливе місце серед поезій М. Зерова посідають вірші, пов'язані з Києвом. «Київ з лівого берега», «Київ-традиція», «Київ навесні ввечері», «У травні» — назви сонетів з циклу «Київ» [4, с. 27–29]. Звісно, вживання топоніма у назвах поетичних творів чітко окреслює їх тему. Цікаво, що у самих текстах сонетів топонім *Київ* жодного разу не згадується, але представленість його у назвах та згадка в текстах київських реалій (в т.ч. і власних назв) дозволяє читачеві однозначно інтерпретувати текст. Так, у сонеті «Київ навесні ввечері» відсилка до *Києва* здійснюється за допомогою вживання особових займенників *ти, твій*. При цьому згадуються характерні деталі київських пейзажів (*сліпучих краєвидів*) — води Дніпра і річкові схили, славетні київські каштани тощо: «*Ти все стоїш, веселий, ясновидий./ І марно вихваляють гіді/ Красу твою, твій найдорожчий дар./ Синіють води, зелене яр,/ І стелються сліпучі краєвиди/ А вулиці твої виводить зір/ В повітря чисте, в запашний простір, <... >/ І в тихий час, як западає ніч,/ Поважно гомонять старі каштани/ І в небо зносять міради світ*» [4, с. 28].

Сонет «У травні» починається згадкою *Дніпра*, і це єдина власна назва у тексті твору. Проте вона чітко окреслює описуваний об'єкт — характерний київський пейзаж: «*Емаль Дніпра, сліпучо-синій сплав,/ Газон алей і голе жовтоглиння,/ І в поводи прозорого проміння/ Зелені луки — як розлогий став*» [4, с. 29].

За нашими спостереженнями, найбільш насичений власними назвами сонет «Київ — традиція»: 7 онімів, у т.ч. 2 антропоніми, 4 то-

поніми, 1 ергонім (назва поетичної збірки Павла Тичини 20-х років минулого ст. «Плуг»). Найбільша концентрація онімів (1 топонім, 3 антропоніми) у цьому творі представлена у другому катрені, де згадуються події, пов'язані з історією міста, та їх інтерпретація у давніх історичних джерелах: «Тут бивсь норманн, і лядський **Болеслав**/ Щербив меча об **Золоті ворота**;./ Про тебе теревені плів **Ляссота**/ І **Левассер Боплан** байки складав» [4, с. 28].

Згадуваний лядський **Болеслав** — польський король, причому це може бути Болеслав Другий Сміливий (кінець XI ст.) або Болеслав Хоробрий (кінець X — початок XI ст.). Обидва вони брали участь у боротьбі між київськими князями й здійснювали походи на Київ [3, т. 1, с. 154–155]. Похід Болеслава на Київ змальовано згадкою топоніма **Золоті Ворота**. Ця історична споруда, що збереглася у місті до сьогодні, виступає у поетичному тексті репрезентантом міста в цілому, як синекдоха. Два інших прізвища, згаданих у катрені, належать особам, що залишили описи своїх подорожей Україною, котрі стали джерелами інформації про її минуле. **Шляхтич Ляссота**, вояк і дипломат, посланий до запорозьких козаків, щоб намовити їх до війни з Туреччиною, залишив опис своєї подорожі — цінне джерело для історії та географії України [3, т. 4, с. 1402]. Французький інженер і військовий картограф **Гійом Лявассер Боплан** (XVII ст.), що перебував на польській службі, переважно в Україні, зробив карту України та видав «Опис України», де подав географічні та економічні відомості про неї. Цей твір, що вперше зображував Україну, викликав значний інтерес у Європі [3, т. 1, с. 157–158].

У першому катрені сонета М. Зерова згадується видозмінена архаїчна назва Києва, яку приписували остготам: «Ніхто твоїх не заперечить прав./ Так, перший світ осяв твої висоти;./ До тебе тислись войовничі готи./ І **Данпарштадт** із пущі виглядав» [4, с. 28]. Насправді остготи називали місто Днапстадир, а скандинави називали його «Дніпровське місто» [5, с. 189]. М. Зеров, таким чином, модернізує цю архаїчну назву Києва (нім. штатт — «місто»). Низка власних назв у сонеті «Київ — традиція» створює хронологічну лінію від найдавніших часів (Данпарштадт готських часів) до сучасності: в останньому терцеті згадується **Тичина**, **голосний і юний** та його поетична збірка «Плуг».

У сонеті «Київ з лівого берега» змальовано панораму міста (тема твору вичерпно окреслена у заголовку), але ойконім *Київ* у тексті со-

нета відсутній. Проте зв'язність тексту дозволяє однозначно інтерпретувати присвійний дейксис *твій* як однозначно співвідносний з онімом *Київ*: «Давно в минулім дні твоєї *слави*;./ І плаче дзвонів *стогло* лоса мідь./ Що вже не вернеться щаслива мить/ *Твого* буяння, цвіту і держави» [4, с. 27]. Зазначений сонет містить, крім топоніма у заголовку, лише одну власну назву — прізвище архітектора Г. Шеделя, якому приписують, зокрема, авторство т.зв. брами Заборовського, збудованої у стилі бароко [3, т. 2, с. 705]: «*Глянь на химери барокових бань,/ На Шеделя білоколонне диво*» [4, с. 26]. Білоколонне диво, що про нього йдеться в сонеті, — це архітектурна споруда, якій присвячено ще два сонети М. Зерова — «Брама Заборовського» [4, с. 30–31]. І знов, як у циклі сонетів «Київ», власна назва, що увійшла до заголовку, в текстах вже не згадується. Натомість описується постать митрополита *Рафаїла Заборовського*, на кошти якого збудовано браму до подвір'я митрополичого будинку при соборі св. Софії у Києві, та сама ця брама — витончений витвір мистецтва бароко. При цьому ім'я митрополита залишилося у заголовку в іменуванні архітектурної споруди. У сонеті знаходимо характеристику митрополита (*смиренний рясофорний меценат, світильник щедрий і благий*), опис брами (*золото й шарлати, крутодахі вирости палати*), але на позначення і людини, і брами використовуються особові займенники, а не власні назви: «*Ні, не бундючний, ситий гетьманат,/ Не багатир — полковник череватий, —/ Її поставив очі чарувати/ Смиренний рясофорний меценат./ Намігся він, замість жебрацьких хат,/ Убрати гору в золото й шарлати,/ І крутодахі вирости палати/ Серед поліських гонтом битих хат./ Наук любив він саяво щирозлоте/ І був світильник, щедрий і благий./ В дні займанин, хижаські і брутальні,/ Святительську пишноту панагій/ Він забував для книг і готовальні*» [4, с. 30]. Типовий для М. Зерова прийом використання власних назв у поетичному творі — вживання певної кількості антропонімів та топонімів у дванадцятирядковому тексті сонета. В результаті поетичний текст виявляється насиченим власними назвами. Так, у сонеті «Київ — традиція» на 80 слів припадає 8 власних назв.

Згадки назв інших міст України фіксуються в поезіях М. Зерова рідше, ніж назва Києва. Представлені вони в сонеті «Чернігів», диптиху «Херсон», у циклі сонетів «Пейзажі». При цьому топоніми знов-таки не є частотними, вони можуть бути представлені лише у назві

твору, як-от у вірші «Чернігів», або в назві й один раз у тексті твору («Херсон»).

Проте характерною рисою сонета «Чернігів» є вживання в ньому інших онімів. Цей твір відзначається великою «онімною насиченістю». Текст його починається із замальовки сучасного поетові міста (погляд з вікна потягу), а далі сучасні пейзажі супроводжуються згадками про історичне минуле. І сприяють цьому зокрема власні назви — топоніми та антропоніми: «*Могутніх ферм мереживо прозоре, / Залізний ляс і двоколійна путь / В широкий світ непереможно звуть, / Де йде життя і довгу ниву оре. / Де **Болдині** дрімали тихі **гори**, / Де плавав **сіверський** рибалка **Круть**, / Б'ють молоти, нові часи кують / І будять луку займище просторе. / А там, позаду, на валу міським / Білють вежі, золотом густим / Горять хрести — і тиша залягає. / Плекаючи, що в давнині жило, / Останні дні дрімотно досипає. / **Олегів** мужніх прастаре кубло*» [4, с. 29].

У сонеті згадується місцевий топонім *Болдині гори*, що створює місцевий колорит. Важливий для хронотопу твору також відтопонімний прикметник *сіверський*: він окреслює як просторові, так і часові параметри (сіверські землі середньовіччя). Характерний для М. Зерова інтертекстуальний прийом — згадка літературного персонажа. Його поетичні тексти насичені відсиланнями до літературних творів та їх персонажів. Так, у сонеті «Чернігів» таким твором стало оповідання І. С. Нечуя-Левицького «Рибалка Панас Круть» та його герої. Дія оповідання українського письменника відбувалася в місцях, близьких до Чернігова. Крім літературно-культурних асоціацій, Чернігів для поета пов'язаний з історичним минулим: це місто — *Олегів мужніх прастаре кубло*, адже тут правили князі Ольговичі.

У диптиху «Херсон» онімів значно менше, ніж у «Чернігові»: згадано Катерину Другу при змалюванні реальної архітектурної деталі міста («*Шатро небес, і гострий дух долину, / І гордий напис над рядком колон: / «Спасителєві світу — **Катерина**», [4, с. 38]*) та — у другому сонеті — *Херсон*.

Як відомо, Херсон засновано 1778 року й названо за тодішньою модою ім'ям давньогрецького міста-колонії в Криму Херсонес, яка походила від діалектного слова зі значенням «півострів» [5, с. 454]. М. Зеров змальовує реалістичні деталі південного степового міста, що було засноване в часи моди на античність. І хоч пейзаж сучасного

поетові міста далекий від античних канонів (*Ріка в зелених плавнях, жвавий порт, / Герби і судна всіх держав і націй; / Ведуть угору нас ряди акацій, / Нудний, звичайний степовий ескорт*), проте наслідування (чи скоріше імітація) античності зберігається в архітектурних деталях серед буденно-побутової атмосфери (*Де в куряві розкопаного валу / Храм-мавзолей покоїть свій фронтон*) як *Держави грецької примара злудна*. Такою самою штучною деталлю виступає на цьому фоні й назва міста, що влучно помітив поет: «*Цей вал, надробки (їх зосталось трохи!) — / Застиглий шум пістрявої епохи, / Що тут метала бистрий «фараон»: / Епохи тьми, неволі і азарта, / І грецька назва з притиском: **Херсон** — / З тії ж колоди висмикнута карта*» [4, с. 39]. Сонети з циклу «Пейзажі» не насичені онімами, проте вжиті в них поодинокі топоніми й антропоніми функціонально виразні і виконують комунікативно-прагматичну функцію.

Так, у сонеті «В Донбасі» їх лише два — *Донбас* та *Сиваш*. Назва сонета «В Донбасі» чітко окреслює зображуваний об'єкт — південно-український степ, при тому, що в самому тексті цей топонім не вживається: «*Дванадцять дні, дванадцять синіх чаш / Над сірими і ржавими ярами — / Ми їх пили маленькими ковтками, / Бо знали ми: півмісяць буде наш*» [4, с. 55]. Топонім *Сиваш* (об'єкт, досить віддалений від Донбасу) орієнтує читача у просторі й демонструє зв'язок між різними частинами України — степовим Донбасом та її морськими регіонами: «*З далеких гін, де море і **Сиваш**, / Вітри міцними набігали снами, / Схилявся день до західної брами, / І вабив степ із саду і піддаш*» [4, с. 55].

У сонеті «28 серпня 1914» за допомогою виразних деталей передано красу українського степу, а наприкінці пейзажної замальовки топонім називає місце дії: «*Степ розповзавсь без міри й перепон, / Над ним склеплялось небо білочолє, / Мотались дзвоники, і **Гуляйполе** / У діл спускалось, оповите в сон*» [4, с. 56].

Сонет «Степові дороги» містить оніми *Полтава* й *Гоголь*: «*Я бачу їх. Заломами поволі / Вони сповзаються, за шляхом шлях, / В розлогих і закуренних полях / Там, де стрункі шикуються тополі. / Крізь жовтий пил, що осідає долі, / В яру з'явився черепичний дах, / І димарями по сухих горбах / **Полтава** їжиться на видноколі. / Я знаю їх — мов спомин ранніх літ, / Мов **Гоголя** невитравлений слід, / Мов співи давнини повноголосі*» [4, с. 56].

І якщо топонім *Полтава* представляє у поетичному тексті зображуваний об'єкт, то згадка прізвища М. В. Гоголя насичує топонім

їни літературно-культурними асоціаціями, що сприймаються автором, а відтак і читачами як *співи давнини повноголосі*.

Характерною рисою культурологічно насиченої поезії М. Зерова є численні апеляції до культурних українських реалій. Завдяки інформативності топонімів та антропонімів короткий поетичний текст набуває семантичної місткості.

Так, у сонеті «Куліш» (загальний обсяг, включаючи назву, становить 63 слова) вжито 8 власних назв. Проаналізувавши текст зазначеного сонету, спробуємо з'ясувати функційно-стилістичні особливості використаних у ньому онімів: «*Давно в труні **Тарас і Костомара**,/**Гравовський** чемний, лагідний **Плетньов...**/ Сивіє розум і холоде кров;/ Літа минулі — мов біда примара./ Та він працює. **Феніксом** з пожару/**Мотронівка** народжується знов;/ Завзяттям віє від його промов,/ І в очах — відблиск молодого жару./ Він бере тупість і муругу ліню,/ В **Європі** хоче «ставити курінь»,/ Над творами культурників п'яніс;/ І днів старечих тягота легка,/ І навіть в смертних муках агонії / В повітрі пише ще його рука» [4, с. 32].*

Сонет містить опис діяльності Пантелеймона Куліша наприкінці його життя. Антропоніми, що зафіксовані в перших чотирьох рядках, пов'язані з діяльністю Кирило-Мефодіївського братства (1845–1846) та з першою половиною життя П. Куліша. *Тарас* — Т. Г. Шевченко, з яким Куліш познайомився у 1843 р. Відомо, що Куліш прихильно зустрів появу «Кобзаря» і «Гайдамаків», публікував твори великого поета у часи, коли це заборонялося, був одним із переписувачів його творів, що поширювалися у рукописах [9, т.1, с. 334–335]. *Костомара* — Микола Іванович Костомаров, один із засновників і діячів Кирило-Мефодіївського братства, відомий український історик та письменник *Гравовський* — Михайло Гравовський, польський письменник і критик, що народився й жив в Україні і приятелював з П. Кулішем [3, т.2, с. 479]. Що ж до згаданого у сонеті Плетньова, то, вочевидь, йдеться про П. О. Плетньова, петербурзького поета і критика, видавця журналу «Современник» (1838–1846), який виступив у ньому зі схвальною рецензією на Шевченків «Кобзар» [9, т.2, с. 11]. Згадана у сонеті *Мотронівка* — хутір П. Куліша під Борзною, де він оселився у 80-ті рр. 19 ст. і активно займався літературною та науковою працею, досить чітко локалізує географічний простір поезії М. Зерова. Саме тут Куліш перекладав Біблію, Шекспіра, Байрона, Шіллера, написав драму

«Байда, кн. Вишневецький» та поему «Маруся Богуславка», монографію «Отпадение Малороссии от Польши». У Мотронівці П. Куліш помер і був похований [3, т.4, с. 1232]. Відомий фразеологічний вираз як *фенікс з попелу (воскрес, відродився)* означає відродження чогось загиблого і пов'язаний з давньоєгипетським міфом про чарівного птаха, який, проживши 500 років, спалював себе, а потім воскресав з попелу молодим. Використання цього фразеологізму у сонеті Зерова зумовлене трагічним фактом із життя П. Куліша: 1885 року в Мотронівці згоріла хата письменника з усіма рукописами [6, с. 10].

Згадка *Європи* у тексті сонету відбиває один із найважливіших мотивів у творчості та світогляді пізнього Куліша: у збірці віршів «Хуторська поезія» лунають мотиви засудження власного народу за його «азійську дикість» та «криваву гайдамаччину» і заклик прилучитися до європейського культурництва і здобути просвітою свободу [6, с. 11]. Таким чином, насиченість невеличкого поетичного твору власними назвами виконує важливу роль, адже вони наповнюють текст культурологічною інформацією.

Роздуми над історією України та її культурною спадщиною звучать також у вірші «Розмова на пароплаві» з циклу «Дніпро». Цей вірш так само насичений власними назвами, адже на 79 слів, що складають текст і його назву, припадає 5 власних назв. А якщо підрахувати тільки повнозначні слова (63), то частка власних назв ще більша: до 7 %. На цей раз місцем дії та відправною точкою роздумів ліричного героя стає Дніпро, двічі згаданий у тексті твору, — на початку та ближче до кінця, як іменник та як похідний від нього прикметник: «*Дніпро закликає. По горах тепла тінь;/ Ритмічно допотопні б'ють колеса./ Звернись лицем до низового плеса/ І хоч в думках зазивний поклик кинь./ Хай припливуть, за куренем курінь,/ Чайки, чуби, що розігнав **Нечеса**,/ І хай **Сірко**ва стать довготелеса/ Списом розкреслить надбережну рінь»./ «*Ні, вже не припливуть. Нову будову/ Поклади ми на темну гладь **Дніпро**ву,/ В музей замкнули ми старовину./ А може й те, що весь той вік не світський/ Є тільки виплід молодого сну,/ Що й досі снить романтик **Яворницький***» [4, с. 35–36]. Цей сонет, як і інші поезії М. Зерова, відзначається високим ступенем інтелектуальності і водночас високим ступенем емоційної напруги, характерним для ліричних творів. Колізія твору полягає в тому, що ліричний герой усвідомлює: безповоротно йде в минуле історія українського народу — Запорозька Січ,*

козацькі курені, чуби і човни-чайки (деталі, згадані у другому катрені). Правильна інтерпретація тексту можлива лише за умови, що в читача наявна інформація про ці речі, а також про те, хто такий *Нечеса*. Йдеться про Григорія Потьомкіна, який на початку 70-х років 18 ст. був прийнятий у козацький курінь під прізвиськом Грицька Нечоси, а у 1775 р. доручив ліквідувати Запорізьку Січ [1, с. 335, 354]. Старовина для сучасників поета перетворюється на музейний експонат. Або й узагалі починає трактуватися як результат романтичного сприйняття дійсності — *виплід молодого сну*. У зв'язку з цим у сонеті згадується прізвисько відомого українського історика, етнографа, фольклориста Дмитра Івановича *Яворницького*, який велику увагу приділяв дослідженню українського козацтва і Запорізької Січі.

Сонет «Святослав на порогах» із циклу «Дніпро» містить 5 топонімів та двічі повторений антропонім — ім'я київського князя Святослава, сина князя Ігоря та княгині Ольги: «*Варуфорос? Геландрі? Змеженілий, / Липневі води котить Вулніпраг. / А князь стоїть, невитертий варяг — / Веде свої на північ монок сили. / Та сам полинув би що тільки сили / Під Доростолом свій поставить стяг: / Він народивсь для бою і звитяг... / Що Київ? Мати? Досвід посивілий? <...> / Хто в далеч рвався, головою ліг, / І з черепа п'яного Святослава / П'є вже вино тверезий печеніг*» [4, с. 35]. Оними, представлені у сонеті, є інформаційно важливими. Так, топоніми *Варуфорос*, *Геландрі*, *Вулніпраг* виконують роль маркерів хронотопу: вони його окреслюють, вказуючи тим самим на місце й час дії. Топонім *Доростол* пов'язаний з інформацією про одну з важливих подій у житті князя Святослава: князь разом зі своєю дружиною рушив на Дунай і під містом Доростолом розбив болгарське військо [1, с. 25]. Сьогодні це місто на північному сході Болгарії називається Сілістра, проте давня його назва *Durostorum* латинського походження: *durus* — «міцний» та *turum* — «фортеця» [5, с. 382]. Згадка Києва, рідного міста Святослава, пов'язана з відомим з літописів епізодом його життя: мати, княгиня Ольга, просила сина не кидати її при старості, не залишати рідне місто [1, с. 26]. Нарешті, останні рядки сонета відбивають відомий з літописів драматичний кінець князя: повертаючись з невеличкою дружиною до Києва, на дніпровських порогах Святослав спробував пробитися крізь військо печенігів. Але воїнів Святослава та його самого було вбито, а з черепа князя Святослава князь печенігів зробив чашу, окував її золотом і на бенкетах пив

із неї вино [1, с. 29–30]. Таким чином, антропонім — ім'я князя — обрамляє текст, вживаючись на його початку (у назві) й наприкінці (у передостанньому рядку). Тим самим для адресата сонета образ князя Святослава актуалізується, набуваючи особливої виразності.

Сонет М. Зерова «Князь Ігор» пов'язаний з подіями, зображеними у пам'ятці давньоукраїнської літератури «Слово о полку Ігоревім». Цей твір насичений не тільки прихованими цитаціями зі «Слова», а й власними назвами, що іменують об'єкти, зображені у творі. Таких назв п'ять, а вжиті вони сім разів у поезії в 14 рядків. Сама назва сонету обрана, очевидно, не без впливу назви відомої опери Бородіна за сюжетом твору — «Князь Ігор»: «*Князь Ігор очі до зеніту звів / І бачить: сонце під покровом тьманим. / Далека Русь за обрієм багряним, / І горе чорне накликає Див. / Та не вважає князь на віщий спів: / Нум, русичі, славетні дні спом'янем, / Покажем шлях кощіям препоганим / До Лукомор'я голих берегів! / А люблю Дону шоломом зачерпни!.. / Одважний князю, ти не знаєш смерті, / Круг тебе гуслі задзвенять, тебе / Від забуття врятують і полону. / В стремених став, зорить. А кінь гребе, / І ловить ніздрями далеку вогкість Дону*» [4, с. 61]. Оними, що окреслюють хронотоп і культурний простір сонета, — це двічі повторена (у заголовку й першому рядку) назва головного героя *Князь Ігор*, міфонім *Див* (фантастична істота зі слов'янської демонології, згадувана у тексті літературної пам'ятки), а також низка топонімів. Це назва батьківщини русичів Русь, двічі повторений гідронім *Дон*, що є дуже важливим для хронотопу «Слова». Адже битва русичів з половцями відбулася саме в басейні Дону, в «Слові» річка неодноразово згадується. Зеров у сонеті вдається майже до буквальної цитації тексту твору: *А люблю Дону шоломом зачерпни!..* В опері князь Ігор переправляється через Дон, тікаючи з полону. Нарешті, ще один топонім — *Лукомор'я* — має для читача виразні поетично-архаїчно-казкові конотації, що йдуть від пушкінських рядків (*У Лукомор'я дуб зелений*), і тому вписується в зображення поетичне сивої давнини.

Отже, інформативна вагомість власних назв у поезіях М. Зерова дозволяє зробити короткий поетичний твір семантично насиченим. Стислий текст набуває значеннєвої місткості завдяки потужній інформативності онімів, що іменують певні реалії. Власні назви, представлені в поетичних творах М. Зерова, набувають узагальнено-символічного забарвлення, посідаючи провідну позицію у вербальному

втіленні художньої концепції твору, у розв'язанні індивідуально-естетичних завдань, сприяють поглибленому розумінню авторського задуму.

Література

1. Аркас М. М. Історія України-Русі / М. М. Аркас. — К.: Вища школа, 1990. — 456 с.
2. Гаврилова Т. О. Ономастика фразеологізмів: універсальне та етнічне / Т. О. Гаврилова // Українська мова. — 2004. — № 4. — С. 52–64.
3. Енциклопедія українознавства: в 4 т. — К.: Глобус, 1994. — Т. 1. — 400 с.; Т. 2. — 800 с.; Т. 4. — 400 с.
4. Зеров М. К. Твори: в 2 т. / М. К. Зеров. — К.: Дніпро, 1990. — Т. 1: Поезії. Переклади. — 843 с.
5. Никонов В. А. Краткий топонимический словарь / В. А. Никонов. — М.: Мысль, 1966. — 509 с.
6. Стріха М. В. Пантелеймон Куліш і його «Чорна рада» / М. В. Стріха // Куліш П. Чорна рада. Хроніка 1663: [роман]. — К.: Котигорошко, 1993. — С. 5–12.
7. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Ч. II. Функціонування власних назв: [монографія] / М. М. Торчинський. — Хмельницький: ХНУ, 2009. — 374 с.
8. Хлистун І. В. Власна назва в українській поезії II пол. XX ст. (семантико-функціональний аспект): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 — «Українська мова» / І. В. Хлистун. — К., 2006. — 20 с.
9. Шевченківський словник: у 2 т. / Є. Кирилюк (відп. ред.). — К.: Гол. ред. УРЕ, 1976–1978. — Т. 1–416 с., Т. 2–412 с.
10. Шерех Юрій. Поза книжками і з книжок / Ю. Шерех. — К.: Час, 1998. — 448 с.

References

1. Arkas, M. (1990). *History of Ukraine-Rus*. Kiev, High school, 456 p.
2. Gavrilo, T. O. (2004). Onomastics of phraseologisms: universal and ethnic. *Ukrainian language*. [Ukrainian language], No. 4, pp. 52–64.
3. Encyclopedia of Ukrainian Studies (1994). Kiev, Globus, Vol. 1–400 p., Vol. 2–800 p., Vol. 4–400 p.
4. Zеров, M. K. (1990). *Works: in 2 vol.*, Kiev, Dnipro, vol. 1, 843 p.
5. Nikonov, V. A. (1966). *A brief toponymic dictionary*. Moscow, Thought, 509 p.
6. Strika, M. V. (1993). Panteleimon Kulish and his «Black Council». *Kulish P. Chorna Rada. Chronicle 1663*. [Kulish P. Chorna rada. Hronika 1663], Kiev, Kotigoroshko, pp. 5–12.

7. Torchinskiy, M. M. (2009). *The structure of the onymic space of the Ukrainian language. Vol. II. Functioning of own titles*, Khmelnytsky, KhNU, 374 p.
8. Khlistun, I. V. (2006). *Own name in Ukrainian poetry II floor. Twentieth century (semantic-functional aspect)*. Kiev, 20 p.
9. Shevchenko dictionary, (1976–1978). Kiev, URE, Vol.1–416 p., Vol.2–412 p.
10. Sherik, Yuri (1998). *Outside books and books*. Kiev, Hour, 448 p.

БОЕВА Эвелина Владимировна

кандидат филологических наук,
доцент кафедры украинской и зарубежной литератур
Государственного учреждения «Южноукраинский
национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского»,
ул. Старопортофранковская, 26, Одесса, 65020, Украина;
тел.: +300487234098; e-mail: evelinaboeva@gmail.com;
ORCID ID: 0000–0001–5966–0538

УКРАИНСКИЕ ОНОМАСТИЧЕСКИЕ РЕАЛИИ В ПОЭТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ НИКОЛАЯ ЗЕРОВА

Аннотация. Статья посвящена исследованию функциональных особенностей онимов, что номинируют украинские реалии в поэтическом дискурсе выдающегося украинского поэта-неоклассика Н. Зерова. Установлено коммуникативно-прагматическую направленность антропонимов и топонимов в контексте сонетов украинского писателя, способы их участия в создании художественного целого — поэтического цикла. Онимное пространство литературного произведения — это всегда отражение субъективных предпочтений писателя, его видение и понимание объектов окружающей действительности. Как содержательный компонент художественного текста, онимы приобретают новые коннотаций, символизируются, становятся важным средством эмоционально-образного развертывания художественного произведения. Считаем, что подобное исследование необходимо для дальнейшего развития теории и практики украинской литературной ономастики. **Цель** статьи заключается в определении функционально-стилистических особенностей имен собственных, что номинируют реалии украинской истории и культуры в поэтическом дискурсе Н. Зерова. **Объектом** исследования является художественная речь Николая Зерова, онимия его стихов. **Предмет** анализа составляют антропонимы и топонимы, номинирующие реалии украинской истории и культуры. **Методы** исследования обусловлены спецификой онимного материала, который прежде всего требует системного подхода и традиционного описательного метода. Стилистическо-контекстологический подход позволил установить коммуникативно-прагматический потенциал исследуемых имен. **Выводы:** Собственные имена в поэтическом дискурсе

Н. Зерова имеют широкий функциональный диапазон, благодаря их информативности короткий поэтический текст приобретает семантической ёмкости. Онимы в стихах поэта приобретают обобщённо-символической окраски, занимая ведущую позицию в вербальном воплощении художественной концепции произведения, в решении индивидуально-эстетических задач, способствующих углубленному пониманию авторского замысла.

Ключевые слова: имя собственное, поэтический дискурс, оним, реалии украинской истории и культуры, антропоним, топоним, коммуникативно-прагматическая функция.

Evelina BOYEVA

Candidate of Philology Sciences, Associate Professor of the Department of Ukrainian and Foreign Literature of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, st. Staroportofrankovskaya, 26, Odessa, 65020, Ukraine; tel.: +300487234098; e-mail: evelinaboeva@gmail.com; ORCID ID: 0000–0001–5966–0538

UKRAINIAN ONOMASTIC REALITIES IN POETIC DISCOURSE BY NICHOLAY ZEROV

Summary. The article is devoted to the study of the functional features of onyms that nominate Ukrainian realities in the poetic discourse of the prominent Ukrainian neoclassicist poet N. Zerov. The communicative-pragmatic orientation of anthroponyms and toponyms in the context of sonnets of the Ukrainian artist, the ways of their participation in the creation of the artistic whole — the poetic cycle — were established. The lonely space of a literary work is always the reflection of the subjective tastes of the writer, his vision and understanding of objects in the surrounding reality. As a creature component of artistic text, onyms acquire new connotations, symbolize, become an important means of emotional-figurative deployment of artistic work. We believe that such a study is necessary for the further development of the theory and practice of Ukrainian literary onomastics. The **purpose** of the paper is to determine the functional and stylistic peculiarities of own names, which characterize the realities of Ukrainian history and culture in the poetic discourse of N. Zerov. The **object** of the study is the artistic speech of Nikolai Zerov, an onyms of his poetry. The **subject** of analysis consists of anthroponyms and toponyms that characterize the realities of Ukrainian history and culture. The research **methods** are determined by the specificity of the onymic material, which primarily requires a systematic approach and a traditional descriptive method. The stylistic-contextual approach enabled us to establish the communicative-pragmatic potential of the investigated proper names. **Conclusions:** Proper names in the poetry discourse of N. Zerov have a wide functional

range, due to their informative nature, short poetic text acquires semantic capacity. Onyms in the poetry of the artist acquire a generalized symbolic color, taking a leading position in the verbal embodiment of the artistic concept of the work, solving individual aesthetic tasks, contribute to an in-depth understanding of the author's plan.

Key words: proper noun, poetic discourse, onym, realities of Ukrainian history and culture, anthroponym, toponym, communicative-pragmatic function.

УДК 821.161.2–1:81'373.22'42

БРАЙЛКО Юлія Іванівна

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філологічних дисциплін і методик їх викладання
Полтавського національного університету імені В. Г. Короленка,
Остроградського, 2, Полтава, Україна, 36000;
тел.: + 380 532 564306; e-mail: santie@ukr.net;
ORCID: 0000–0001–5203–7479
DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155182>

ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТОПОНІМІВ У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ОЛЕКСАНДРА ІРВАНЦЯ

Анотація. Найцікавішим джерелом для вивчення прагматики онімів уважаємо постмодерний художній дискурс, для якого характерні особливі конотації і який тільки недавно почали обирати матеріалом для спостережень учені-ономасти. Тож **актуальність** пропонованого дослідження безперечна. Проблеми прагматики онімів у Ірванцевому поетичному дискурсі ще не знаходили належного висвітлення у мовознавчій літературі, чим пояснимо **наукову новизну** нашої роботи. Її **мета** — аналіз реалізації прагматичного потенціалу топонімів у поезії О. Ірванця з позицій літературної ономастики. Тож **об'єктом** дослідження став топонімний простір його лірики, **предметом** — способи залучення прагматичних ресурсів топонімів у Ірванцевому поетичному дискурсі. Матеріалом для аналізу обрано поетичні твори письменника-постмодерніста, вміщені у збірках «Вірші останнього десятиліття 1991–2000» (2001), «Преамбули й тексти» (2005), «Мій хрест» (2010), «Сатирик-XXI» (2011), «Санітарочка Рая» (2015).

Проаналізовані твори О. Ірванця засвідчують нетипову для ідіостилів інших українських поетів стратифікацію топонімів за принципом «свій — чужий»: більшість географічних назв, ужитих у його текстах, первісно є но-

мінаціями об'єктів неукраїнського простору. Крім того, Олександр Ірванець є одним із небагатьох українських поетів, чиє поетичне мовлення не засвідчує жодної виразної топонімної домінанти (в окремих віршах такі домінанти існують), що цілком узгоджується з поетикою постмодернізму.

Для досягнення комунікативної мети письменник послуговується різними прийомами мовної гри, яка часто лежить в інтертекстуальній площині. Генеруючи нові значення власних назв, автор розширює семантико-прагматичні параметри поезії та доводить, що одиниці топонімного простору мають невичерпні ресурси для розв'язання художніх завдань постмодернізму.

Ключові слова: топонім, хоронім, ойконім, прагматика, мовна гра, інтертекстуальність, поетичний дискурс, О. Ірванець.

Топоніми є одним із найвпливовіших у поезії розрядів власних назв, їхня функційність виходить далеко за межі позначення місця дії. Художній вибір таких одиниць зумовлений не лише денотативною та конотативною семантикою, але й прагматичними можливостями, удала реалізація яких спричинює ефективну комунікативну взаємодію автора й читача/слухача.

Найцікавішим джерелом для вивчення прагматики онімів уважаємо постмодерний художній дискурс — «лінгвосоціокультурне явище», яке «відтворює ризоматичну модель світу з її мінливістю, іманентністю, міфопоетичністю, фрагментарністю, ірраціональністю, гіперсимволічністю, амбівалентністю й інтертекстуальністю» [8, с. 351] та позначене «особливими культурними конотаціями і суттєвим прагматичним потенціалом, що актуалізує фонову інформацію, апелюючи у такий спосіб до культурної пам'яті» [там само, с. 352]. Актуальність відповідних досліджень не викликає сумнівів, оскільки художні тексти постмодерної доби, зокрема українські, тільки починають ставати матеріалом для спостережень учених-ономастів. Зокрема, питанням власних назв у постмодерній прозі присвячено дисертацію А. Вегеш [5], частину монографії Л. Белея [1] і дисертаційної праці О. Калити [10], наукові розвідки Н. Бербер [2], Е. Боевої [4], М. Максимюк [13], Л. Масенко [14], В. Рогозіної [18], Р. Трифонова [23] та ін. Онімію постмодерної поезії (І. Жиленко, О. Забужко, Ю. Покальчука) проаналізовано у статтях О. Остроушко [15] та Р. Яцків [25]. Прозова творчість Олександра Ірванця була матеріалом для дослідження літературно-художньої антропоїмії (А. Вегеш [6]) та ойконімії (Т. Крупеньова й Т. Курило [11]), а його поетичний доробок

почасти було залучено для характеристики підтекстової інформації власної назви у структурі епіграфа (Н. Торчинська [22]). Проблеми прагматики онімів у Ірванцевому поетичному дискурсі ще не знаходили належного висвітлення в мовознавчій літературі, чим пояснимо наукову новизну нашої роботи.

Її **мета** — аналіз реалізації прагматичного потенціалу топонімів у поезії О. Ірванця з позицій літературної ономастики. Тож **об'єктом** дослідження став топонімний простір його лірики, **предметом** — способи залучення прагматичних ресурсів топонімів у Ірванцевому поетичному дискурсі.

Матеріалом для аналізу обрано поетичні твори письменника-постмодерніста, вміщені у збірках «Вірші останнього десятиліття 1991–2000» (2001), «Преамбули й тексти» (2005), «Мій хрест» (2010), «Сатирикон-XXI» (2011), «Санітарочка Рая» (2015).

Тематика статті та специфіка фактологічного матеріалу передбачають використання загальнонаукових **методів** індукції й дедукції, також традиційних для лінгвістики описового, зіставно-семантичного методів, методу контекстуального аналізу в його власне контекстуальному, інтертекстуальному та паратекстуальному представленні.

Передусім зауважимо, що аналізовані твори О. Ірванця засвідчують нетипову для ідіостилів інших українських поетів стратифікацію топонімів за принципом «свій — чужий»: більшість географічних назв, ужитих у його текстах, первісно є номінаціями об'єктів неукраїнського простору. Зокрема, у досліджуваному матеріалі наявні 103 такі одиниці (142 вживання) (пор. із 39 назвами (66 уживань) українських об'єктів). І якщо розгалужений «тематичний діапазон поезій О. Ірванця обмежується часовими рамками» [24, с. 10], то географічний простір його творів, маркований топонімами, надзвичайно широкий. Крім того, Олександр Ірванець є одним із небагатьох українських поетів, чиє поетичне мовлення не засвідчує жодної виразної топонімної домінанти (в окремих віршах такі домінанти існують), що цілком узгоджується з поетикою постмодернізму: «У децентрованому просторі постмодернізму, у якому світ є хаосом, не існує ні домінанти, ні периферії, поняття «центр» зникає» [8, с. 351]. Але можемо говорити про активніше залучення ним хоронімів (*Бангладеш, Білорусь, Болівія, Грузія, Естонія, Європа, Закарпаття, Канада, Колумбія, Латвія, Лівія, Нікарагуа, Росія, Сомалі, Туркменія, Україна* тощо) й астіонімів (*Ал-*

ма-Ата, Берлін, Бровари, Відень, Донецьк, Київ, Копенгаген, Лісабон, Лондон, Львів, Мінськ, Москва, Париж, Рівне, Сакраменто, Франківськ тощо) порівняно з топонімами одиницями інших розрядів.

Найчастотніші власні назви географічних об'єктів — *Україна* і *Європа*. Їхнє використання виявляє різні художні завдання, зокрема онім *Україна* функціонує передусім як об'єкт зіставлення (*Те, що Україні не вдається, / Несподівано зробила Грузія; Україна — не Росія, знаємо. / Й не Естонія, / Й не Латвія, / Й не Грузія...*; *Ех, шкода, — Україна не Туркменія!..; Україна — не Курили <...>*), а онім *Європа* — як об'єкт кінцевої точки руху (*Те, що нас у тім'я довбає / До Європи жага нездоланна, / Знають Путін і Назарбаєв, / Знає Проді і знає Солана; Ми входити не мусим до Європи! / Ми в неї білим в'їдемо конем; Ми знов тоді хотіли до Європи... / <...> / Ми до вас приїдемо в Париж, / В Лісабон і навіть в Копенгаген*). Зіставлення України з іншими територіями може бути утіленим через інші топоніми, без вербалізації хороніма на її позначення: *Хоч ми і не Колумбія, / І навіть не Болівія, / Та нас ще приголублює / Така країна Лівія; Спливає час, як у ріці вода / Але яка вода — Дніпро чи Волга?; Знаю, ви всі відпочили змістовно — / Хто на Мальдівах, хто на Балі, / Хто — біля пасіки в ріднім селі; Нам не стане на заваді / Вибух ядерний в Неваді, / Бо у нас Чорнобиль є — / Хоч маленьке, та своє!..* А *Європа* може бути відправною точкою руху, водночас виступаючи об'єктом порівняння, увиразненого означеннями: *З розпоротої на прапори, / порепаної Європи / я мріяв давно утекти до / Тебе, / незаймана, біла, цнотлива моя Антарктидо!*

Уживаючи топонімічні одиниці, письменник найчастіше вдається до мовної гри, що закономірно, адже саме в постмодернізмові найповніше реалізований ігровий принцип побудови текстів, що «створені за допомогою нових наративних технік, які передбачають гру з формально-змістовими компонентами. Для цього сегмента літератури характерним є не те, про що йдеться в тексті, а те, як цей текст конструюється» [12, с. 11–12]. Узагалі «текст в постмодернізмі постає інтелектуальною грою свідомих та несвідомих запозичених цитат, мовних кліше... Мовна гра призводить до ситуації необмеженої кількості значень одного і того ж твору» [9, с. 141].

У поетичному дискурсі О. Ірванця подибуємо активну мовну гру з топонімом *Україна*, здійснювану, наприклад, на основі експлікації прагматичної семи 'мати'. Актуалізація антропонічного компонен-

та в означеному хоронімові має давню літературну традицію (пор.: *Україна-мати / Просить о рятунок, час на конь всідати, / Віру, род і вольность мечем захищати!* (Іоанн); *І вставали з домовини / Закуті в кайдани / Вірні діти України: / Козаки й гетьмани* (О. Афанасьєв-Чужбинський); *Світе тихий, краю милий, / Моя Україно, / За що тебе сплюндровано, / За що, мамо, гинеш?* (Т. Шевченко)), продовжену поетом-постмодерністом (*Не рефлексуй, не ремігай, / Якщо ти України син, / Негайно валянки вдягай / І знов наколюй апельсин!*). Однак спостерігаємо також перекодування звичного художньо-поетичного антропоморфного значення спорідненості, унаслідок чого відбувається пряме зближення хороніма *Україна* із власними назвами чужих територій (*І для кожного козаченька / Від нетяги до отамана / Є одна Україна-ненька, / Але є ще й Панама-мама*) або імпліцитне (*Ми тут не можемо ні пити, ні їсти, / Ані читати газети й книжки, / Доки квебецькі сепаратисти / Тіло твоє деруть на шматки, / Многостраждальна ненько-Канадо!*). У першому прикладі мовно-семантична гра відбувається способом парадоксального протиставлення синонімічних лексем-прикладок *ненька* — *мама* і продовжується наданням топонімові *Київ* незвичних конотацій завдяки трансформації російського варіанта відомої перифрази з «Повісті минулих літ»: *Київ — мати городів панамських, / Сальвадорських і сурінамських, / І пуерто-, і костаріканських, / І радянських, і пострадянських, — / Всіх, де чують себе панамі / Громадяни країни Панамі*. Несподівано (мабуть, і для самого письменника) інтертекстуальна топонімна гра продовжена завдяки пізніше створеному (6 років потому, 2004 р.) віршу з багатокомпонентним інформативним заголовком «Під час візиту в Україну Єгор Строев (губернатор Орловської області РФ) назвав Київ — «мати городів Росії»». Тлумачення Києва як *матері городів панамських* і т. ін. стало проспективною жартівливою відповіддю на слова російського високопосадовця. Зауважимо, що у другій поезії один з актуалізаторів інтертекстуальності, апелятив *мати*, зреалізовує різну семантику: інвективну (*Російський гість, приїхавши до Києва, / Не може не згадати слово «мати»*) і традиційну, стаючи основою зіставлення топоніма *Київ* з іншими номінаціями чужого простору (*І чом же ваша мати — не Улан Батор, / І не Уфа, і не Алма-Ата?*).

У другому прикладі підґрунтям семантичної гри стає лише один апелятив *ненька*. Його вживання при назві країни традиційно

пов'язане лише з одним хоронімом — *Україна* (пор.: *А зо мною через тебе ненька розмовляла, — / Ненька, ненька старесенька, рідна Україна, — / І до мене промовляла, мов до свого сина!* (А. Метлинський); *Привітай же, моя ненько! / Моя Україно! / Моїх діток нерозумних, / Як свою дитину* (Т. Шевченко); *Втішимо дуже старенького сина / Нашої любові неньки — Вкраїни, / Дід же й з могили в той час / Благословить щиро нас* (Дніпрова Чайка)). Тож Ірванцевий образ неньки-Канади, підкреслений означенням *многостраждальна*, різко дисонує з очікуваннями адресата, незважаючи навіть на проспективну інформацію, уміщену в заголовкові «*Відкритий лист до прем'єр-міністра Канади Браяна Малруні та генерал-губернатора Романа Гнатишина від трудящих колгоспу «Шлях Ілліча» (закреслено) «Шлях Ільковича»*». Наслідком цього є залучення читача до творчої активності, пов'язаної з переосмисленням віршового уривка до моменту актуалізації топоніма *Канада* та моделюванням нових художніх значень.

У вірші «До питання про автохтонну назву України» О. Ірванець розгортає семантику хороніма *Україна* в напрямку пейоративації, удаючись до індивідуально-авторського словотвору і знову «граючи» із очікуваннями реципієнта двозначністю оніма *Швейцарія*, okazіональність і твірна основа якого можуть бути встановлені лише ретроспективно: *Ти — країна Швейцарія, / Ти — країна Вахтерія, / Також — Партсекретарія / І Міліціонерія. / Ти — країна Сержантія, / ... Депутат-Парламентія*. Таке конотування топоніма *Україна* є, крім того, своєрідною семантичною грою з Андруховичевим «*Україна ж — це країна бароко*».

О. Ірванець застосовує різні прийоми мовної гри. Насамперед це інтертекстуальна гра, унаслідок якої відбувається зближення топонімів за ознакою «свій — чужий», як-от у культовому вірші «Любіть!», що вже першими рядками відсилає до відомої поезії В. Сосюри «Любіть Україну» (пор.: *Любіть Оклахому! Вночі і в обід! / Як неньку і денді достоту! — Любіть Україну, як сонце, любіть, / як вітер, і трави, і води...*). Хоронім *Оклахома* тут розширює просторову семантику, постаючи уособленням Америки. Її образ автор творить і за допомогою інших топонімів, концентруючи їх у вірші та синтезуючи інтертекстуальну гру з онімною: *Любіть Індіану! Й так само любіть / Північну й Південну Дакоту. / Любіть Алабаму в загравах пожеж, / Любіть її в радощі й біди! / Айову любіть! Каліфорнію теж! / І пальми крислаті*

*Флориди! / Дівчино! Хай око твоє голубе, / Та не за фізичній ваді — / Коханий любити не встане тебе, / Якщо ти не любиш Невади! / Юначе! Ти мусиш любити стократ / Сильніше, ніж любиш кохану, / Колумбіо-округ і Джорджію-штат, / Монтану і Луїзіану! / Любити не зможеш ти штатів других, / Коли ти не любиш по-братськи / Полів Арізони й таких дорогих / Просторів Аляски й Небраски. / Любов цю, сильнішу, ніж потяг до вульв, / Плекай у душі незникому. / Вірджінію-штат, як Вірджінію Вулф / Люби! І люби — Оклахому! Лексичні виразники паралелі *Україна — Америка*, парадоксально об'єднаної семою 'рідна' (традиційною фоною в першій назві й контекстуальною — у другій), стають основним текстотвірним засобом поезії.*

Беручи участь у моделюванні інтертекстуальності, яка є визначальною структурною ознакою українського постмодерного художнього дискурсу [17, с. 144], що з-поміж іншого «сприяє виявленню й збагаченню зв'язків у контексті української й світової історії та культури» [21, с. 9], аналізовані власні назви можуть зіставлятися і з апелятивом: *Європа — моголи (Німець каже: Ви — Європа? / — Європа! Європа! (О. Ірванець) — Німець скаже: — Ви моголи. — / — Моголи! моголи! <...> (Т. Шевченко))*. Основою цього зіставлення є географічна семантика, наявна не лише у топонімі, а й у етнонімі *моголи*, який унаслідок метонімічного переносу набуває значення невербалізованого хороніма *Азія*. Тож у ретроспекції топонім *Європа* розгортає свою семантику в бінарній культурній опозиції «цивілізація — варварство», актуалізуючи з-поміж інших конотативні компоненти 'свобода', 'рівність', увиразнені антропонімом протиставленням (*Не схотіли Робесп'єра, / Мали Ріббентрона*).

Позиційною зміною топонімів позначена ремінісценція з українського Гімну (зокрема його попереднього варіанту, застосовуваного до 6 березня 2003 року — дати ухвалення Закону «Про Державний Гімн України») у «колисковій» для Вітчизни: *Від Дону до Сяну / Лежиш, осіянна*. Крім інтертекстуальної функції гідроніми *Дон* і *Сян* виконують у поезії О. Ірванця, як і у творі П. Чубинського, функцію окреслення території України. Над її втіленням працюють й інші, неочікувані, одиниці топонімного ряду — назви неукраїнського простору *Тигр, Евфрат, Осло, Барановичі: Від Тигра з Евфратом лежиш аж до Осло й Баранович*. Таку мовну гру можемо назвати просторовою: за допомогою власних назв письменник значно розширює традиційні

територіальні межі Батьківщини, створюючи ефект несподіваності. На цьому мовне експериментування з топонімами не завершується: автор удається до паронімічної гри, актуалізуючи в подальшому контексті співзвучні апелятиви та пропонуючи реципієнтові здійснити своєрідний обмін зоологічних і географічних сем у відповідних парах слів: *В лісах твоїх сплять, обійнявшись, звірята. / Поклався осел з **бараном**, а **тигр**, наче з **братом**, з **ефратом***. Схожий підхід спостерігаємо й у творенні від загальноновживаного топоніма *Орел* оказіональної назви *Орел Двуглавий*, у якій ойконімна семантика розширена до хоронімічної та, крім того, актуалізована сема 'імперськості': *Товарищ Строев [як указано в заголовковій вірші, губернатор Орловської області РФ. — Ю. Б.] із **Орла Двуглавого** / Обратно нашу матір забажав*.

Залучення топонімів до паронімічної атракції, ознака якої — встановлення, ускладнення або оновлення семантичних зв'язків, загалом є іманентною особливістю ідіостилю письменника: *Вірджінія-штат — Вірджінія Вулф, Панама — панами* (див. приклади, наведені вище), *Хохлома — Оклахома, содом — судома* (*Не в Хохломі, не в Оклахомі, / У цій осаді, в цій судомі, / У цім содомі, в цім диму — / Що ми порадили кому?*); *Гоморра — гонор, гамір* (*В цім гонорі, у цій Гоморрі, / В цім гаморі, неначе в морі — / Як ми почути трубний глас?*); *курили — рили, аляска — ляска, хвиліні — хвилі й піна* (<...> *По сей бік курили рили по той бік аляска ляска / А поруч із хвиль і піни здійснюються хвиліні* <...>); *Санто-Домінго — Домініканська — Домініка* (Близ міста *Санто-Домінго / В республіці Домініканській, / У домі на пальмових палях / Живе мала Домініка* <...>); *Схід — сходити* (*Хай на Заході джінси й жувачки, / Але сонце нам сходить на Сході!*); *Конча Заспа — Кончена Заспа, Пуца-Водиця — запущена* (*Недоступна вже Кончена Заспа / І Запущена Пуца-Водиця*); *Рівне — рівний* (*Якраз я виїжджаю в між рівними Рівне* <...>); також поетичний заголовок іншого вірша «*Рівний — Рівному*», у якому значення другого компонента виявляється у перспекції, після прочитання початку першого рядка — *Рідне місто моє!*). Остання пара, *Рівне — рівний*, використовується в різних творах, дає підстави говорити про внутрішньоавторську інтертекстуальність, що вможливорює рельєфнішу репрезентацію етимології ойконіма *Рівне* (за однією зі слухних версій, назва має відповідне прикметникове походження (див. наприклад, [19, с. 366])). Крім того, біблійним «*Рівний — Рівному*» є алюзією до іншого Ірванцевого заголовка — назви

антиутопії «*Рівне/Ровно (Стіна): нібито роман*», про що сигналізує не лише топонім *Рівне*, але й актуалізована у вірші лексема *Стіна* — «асоціонім з надзвичайно глибоким багатозначним імпліцитним змістом» [7, с. 290]: *Та я з певністю знаю, що деś у Тобі, під **Стіною** / У майбутньому буде стояти фігура моя*.

Зауважимо, що поезія «*Рівний — Рівному*» засвідчує ще один спосіб лінгвального обігравання топонімів — кількаразову експлікацію в онімізованому займенникові другої особи: *Не в'їжджаю в багато речей, але все ж в'їжджаю у Тебе / То зі сходу, то з заходу; Я скажу ще багато про Тебе, але й про мене / Ще так само усякого різного скажуть Тобі; Я лишуся в Тобі тільки все до кінця проказавши*. Застосування цього художнього прийому, з одного боку, виявляє виняткову особисту значущість денотата топоніма для автора, а з іншого — надає власній назві певних сакральних конотацій: відомо, що такі займенники найчастіше вживаються для звертання до Господа чи його називання.

Фонетична мовна гра відбувається й за рахунок залучення іншомовних ресурсів способом транслітерування: *Ми до вас приїхали з любов'ю / Аус Україне... Фром Юкрейн...; Потім вража сила ще й хвалилася, / Що на Україну і Україну / Ти в нас, батьківщино, розділилася* (пор. зі схожим прийомом у іншого постмодерніста — Ю. Іздрика: <...> *від Іршалаїму до Єрусалиму / я повз за тобою і повз* <...>).

З інтертекстуальною метою застосований і прийом трансонімізації, супроводжуваної незначною орфографічною зміною. Зокрема письменник використовує інсулонім *Хоккайдо* як оказіональне іменування чумака (*Хоккайдо* → *Хокайдо*), образ якого перегукується зі створеним Ю. Андруховичем образом козака Ямайки: «Твором про твір, пастишем на такий же пастиш є поезія «Чумак Хокайдо» з приписом «згадуючи Юрка Ямайку», таким чином, О. Ірванець поєднає назву прототексту з його автором — відомий «Козак Ямайка» Ю. Андруховича» [16, с. 109]. Незважаючи на трансонімізацію, зафіксовану в заголовковій «*Чумак Хокайдо*», у тексті вірша актуалізовано географічну семантику власної назви: *По сей бік курили; по той бік аляска; поруч <...> здійснюються хвиліні; Я марю тут за сахаліном*. Тут теж простежено виразну паралель з Ю. Андруховичем, який так само обіграє онім *Ямайка*: <...> *по сей бік багама-мама по той бік пальми гаїті / і вежі фрітауна бачу*<...>. До участі в інтертекстуальній грі залучені й інші топоніми, зокрема трансформована назва *Широкий Луг*

(пор. з топонімом *Великий Луг* — історичною назвою місцевості: *Ой Січ — мати, ой Січ — мати, / а Великий Луг — батько... / Гей, що в Лузі добре заробити, / Те у Січі пропити* (нар. тв.)), яка, з одного боку, відсилає до згаданого «Козака Ямайки» (*оце тобі лицар з лугу*), а з іншого — протиставляється за ознакою 'український' назві японського географічного об'єкта: *Були б непогані хлопці — друзі в Широкому Лузі / Ковтнемо бува й привидиться: їдемо степом чистим / А вранці прочунаєш голову і все під тією ж Фудзі*.

Отже, О. Ірванець активно залучає топоніми до мовної гри, пов'язаної передусім з інтертекстуальністю. Проте над завданням творення останньої працює все словесне оточення, самостійно власні назви її не виражають, за винятком дримоніма *Гетсимань* і хороніма *Мордор*. Перший однозначно вказує на новозавітне джерело (*Переночуй мене, вишневий саде, / Вишневий саде, звешся Гетсимань*). Але завдяки алюзивному контекстові (пор. із Шевченковим «*садок вишневий коло хати*») і паратекстуальному зв'язкові (епіграфом вірша є цитата з поезії Таїсії Шаповаленко «*Переночуй мене, вишневий мій саде*») власна назва *Гетсимань* (оливковий сад, де, за біблійною легендою, сумував і молився перед зрадою Іуди Ісус Христос, знаючи про свою подальшу долю) зазнає помітних змістових трансформацій. Частково змінюється дримонімна семантика (оливковий сад — вишневий сад), а ось символічна ('місце суму й молитви', 'передчуття зради') зберігається.

Топонім *Мордор* разом з антропонімом *Фродо* прямо відсилає до культового роману Джона Р. Р. Толкіна, видозмінена назва якого актуалізована в заголовковій вірші — «*Володареві персня*» (*Як ти пишався собою й народом! / Чувся і гідно, і гордо. / Йшов ти дорогою, гобіте Фродо, / Ось і зайшов аж у Мордор*). Але, як і в попередньому прикладі, Ірванцеве інтерпретування засобів паратекстуальності ускладнює адресатові шлях до декодування онімного значення: наведений у епіграфі поезії (уривку зі статті 5 Конституції України «...єдиним джерелом влади в Україні є народ») хоронім *Україна* сигналізує про початок семантичної гри і дає широкий простір для читацького потрактування хороніма *Мордор*.

Оказіональне творення топонімних лексем у поетичному дискурсі О. Ірванця пов'язане з-поміж іншого із прийомом псевдопомилки, який «використовується постмодерністами з метою пограти з чита-

чем, перевірити його компетентність [3, с. 79]. Додамо, що в досліджуваній поезії це супроводжене певним зниженням аксіологічних характеристик власної назви (*Раді і веселі / Згідно тій бомазі / І в Парижі, / і в Брюкселі, / Й навіть в Копенгазі*), іноді синтезованого з паронімічною атракцією (<...> *А поруч із хвилі і піни здіймаються хвилі-піни* <...>, див. про це вище). А подеколи автор надає оказіональному топонімові додаткових значень завдяки залученню російського мовного впливу, на який указують кальки *празник, язики*, також характерні для російської граматики односкладні закінчення дієслів першої особи множини (*Ми собі влаштуєм празник, / Хай їм буде невтямки. / Ми поїдем в їхній Странсбург, / Вивчим їхні язики* <...> (*Странсбург* — рос. *странный*, можливо *страна, странствовать*)). Привертає увагу той факт, що в первісному варіанті письменник послуговується нормативним топонімом *Страсбург* (збірка «Преамбули й тексти»).

Граючись із географічним простором, О. Ірванець творить правдоподібні топоніми, оказіональність яких установлювана лише із залученням екстралінгвальних чинників: *Та я певен, що я ще діждусь, / Як на пляц Кастуся Каліновського / Вийде Жибуть — так само Кастусь* (поема «Білорусь»). *Пляц Кастуся Каліновського*, названий письменником на честь національного героя Білорусі, одного з керівників національно-визвольного повстання 1863–1864 років, — уявно-символічний образ відповідника українського *Майдану*. Онімізуючи в подальшому контексті синонімічну слову *Майдан* лексему, автор творить виразні топонімі паралелі (частково вербалізовану мікротопонімну (агоронімну) *Площа* — *Майдан* і невербалізовану макротопонімну (хоронімну) *Білорусь* — *Україна*), задумані як символічні: *Бо як встане питання Площі, / То на неї в усі роки / Ходять юні і наймолодші, / А в палацах сидять старики*. Лексема *Майдан* у поезії О. Ірванця актуалізує не лише географічну, а й темпоральну та символічну семантику: *Та віри дух у душах не зник / В ті ідеали вивірені, давні — / Хіба ж, скажіть, ми з вами не за них / Грязюку й сніг місили на Майдані?; Кілька віршів епохи стояння на Майдані; Ми його [немовля «Гідності й Віри у Добро і Справедливість» — Ю. Б.] і виглядим, і виходим, / Хліба віддамо крихти останні! / Ми його своїм зігрієм диханням / В потаємних яслах на Майдані*. Це відповідає лексико-семантичним процесам у сучасному українському дискурсі. Аналізуючи його, М. Степаненко вказує, що перше значення лексеми — 'велике незабудоване місце в селі або

місті', перейшовши межу первинної номінації, «набуло ознак вторинної номінації, ознак слів-символів, спектр яких щодалі ширшає. Семантичними варіантами слова *Майдан* є, зокрема, такі: 'місце, де виборюються права людини, де вона висловлює свою громадянську непокору, де відстоюються її демократичні свободи' <...>, 'український народ узагалі' <...>, 'велике зібрання людей, яке ухвалює щось важливе' <...>, 'докорінна зміна в суспільстві, у суспільній свідомості' <...>, 'мирний протест, демократичні перетворення, зміни, які відбулися в післякучмівську і післяянуковичівську добу' <...>» [20, с. 7–8].

Загалом же топонім *Майдан* є значущим не лише для поетичного, але й для прозового дискурсу письменника, див., наприклад, у згаданому вище творі «Рівне/Ровно (Стіна): нібито роман»: *Місцевий рок-музикант Ніл Тренета <...> запланував і широко розрекламував музично-соціальну акцію «Переведіть мене через Майдан», обравши місцем для її проведення майдан Незалежності в Західному Рівному, зі східного боку огорожений Стіною.*

Ще один шлях мовної гри із простором — опредмечення значення топоніма, супроводжуване навіть певною інвективацією, як-от у лексемі *Тузла* (вірш «Політично-еротична пісня про Тузлу»). Тут власна назва зазнає процесу деонімізації, супроводжуваного поступовою заміною топонімного і прецедентних значень (*Тузла* — острів, який разом із Кримом 1954 р. ввійшов до складу УРСР, а у 2003 р. став причиною українсько-російського політичного конфлікту) предметним: *Дві сестри ще за Союзу / Ділились бідю. / Старша сестра свою тузлу / Пустила з водою; — Віддай, — каже, — менша сестро. / — Мені свою тузлу; Ні моралі, ані глузду / Ви тут не впіймаєте. / БЕРЕЖІТЬ, ДІВЧАТА, ТУЗЛУ, / ДОКИ ЇЇ МАЄТЕ!*

На основі спостережень за топонімами в поетичному дискурсі Олександра Ірванця ми дійшли висновків, що для досягнення комунікативної мети письменник послуговується різними прийомами мовної гри, яка часто лежить в інтертекстуальній площині. Генеруючи нові значення власних назв, автор розширює семантико-прагматичні параметри поезії та доводить, що одиниці топонімного простору мають невичерпні ресурси для розв'язання художніх завдань постмодернізму. Тож перспективним напрямком подальших досліджень убачаємо системний аналіз топонімного коду сучасної української поезії.

Література

- Белей Л. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії : [монографія] / Л. Белей. — Ужгород, 2002. — 176 с.
- Бербер Н. Метафоричне функціонування поетонімів у художньому дискурсі Марії Матіос / Н. Бербер // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Мовознавство. — Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2017. — Вип. 1 (27). — С. 27–31.
- Білозуб А. І. Паронімічна атракція як фоносемантичний прийом мовної гри в прозі представників станіславського феномена / А. І. Білозуб // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць. — Харків, 2012. — Вип. 33. — С. 77–82.
- Боева Е. Поетонімія у романі «Московіада» Юрія Андруховича: функціонально-стилістичний аспект / Е. Боева // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Мовознавство. — Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2017. — Вип. 1 (27). — С. 42–46.
- Вегеш А. І. Традиції та новаторство української літературно-художньої антропонімії посттоталітарної доби : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Анастасія Іванівна Вегеш. — Ужгород, 2009. — 273 с.
- Вегеш А. Функціонування літературно-художніх антропонімів у творах Олександра Ірванця / А. Вегеш // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. — Ужгород : Говерла, 2010. — Вип. 22. — С. 77–80.
- Галич А. О. Стіна в романі-антиутопії О. Ірванця «Рівне/Ровно (Стіна)» / А. О. Галич // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. статей. — Бердянськ : БДПУ, 2010. — Вип. XXIII. Ч. 2. — С. 289–296.
- Гурбанська С. О. Постмодерна модель світу в художньому дискурсі / С. О. Гурбанська // Studia Linguistica : зб. наук. праць. — К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. — Вип. 8. — С. 350–353.
- Дорошенко К. Мовна гра як теоретична проблема [Електронний ресурс] / К. Дорошенко // Літературний процес: методологія, імена, тенденції : зб. наук. праць (філологічні науки). — К. : КУ імені Б. Грінченка, 2014. — № 4. — С. 140–143. — URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Litpro_2014_4_29 (дата запису: 14.02.2018). — Назва з екрана.
- Калита О. М. Мовні засоби вираження іронії в сучасній українській малій прозі : дис. ... канд. філол. наук : 01.02.01 / О. М. Калита. — К., 2006. — 220 с.
- Крупеньова Т. Ойконімія творів письменників-постмодерністів / Т. Крупеньова, Т. Курило // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Мовознавство. — Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2017. — Вип. 1 (27). — С. 190–193.

12. Кушнірова Т. Наративні техніки в художній прозі Джуліана Барнса (на матеріалі романів «Як усе було» і «Кохання і таке інше») / Т. Кушнірова // Філологічні науки : зб. наук. праць. — Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. — Вип. 25. — С. 11–17.
13. Максимюк М. Особливості постмодерністського тексту та їх вплив на онімний простір / М. Максимюк [Електронний ресурс] // Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. — 2016. — № 1 (9). — С. 19–23. — URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apcniim_2016_1_5 (дата запити: 10.02.2018). — Назва з екрана.
14. Масенко Л. Мовна гра в літературній антропонімії роману Юрія Андруховича «Дванадцять обручів» / Л. Масенко // Урок української. — 2007. — № 6. — С. 18–20.
15. Остроушко О. А. Семантичні й функціональні особливості *онімів* у поезії І. Жиленко, О. Забужко, Ю. Покальчука / О. А. Остроушко // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. — Кривий Ріг, 2012. — Вип. 8. — С. 242–258.
16. Погорелова О. «Батьки в літературі» в інтерпретації Олександра Ірванця / О. Погорелова // Актуальні проблеми української літератури і фольклору. — Вінниця, 2015. — Вип. 23. — С. 104–115.
17. Переломова О. С. Лінгвокультурні коди інтертекстуальності українського художнього дискурсу: діахронічний аспект : монографія / О. С. Переломова. — Суми : СумДУ, 2008. — 208 с.
18. Рогозіна В. І. Пропріальна лексика роману Ю. Андруховича «Рекреації» в контексті часу / В. І. Рогозіна // Актуальні проблеми філології та перекладознавства. — Хмельницький, 2013. — Вип. 6 (3). — С. 203–214.
19. Рудницький Я. Українське назовництво (ономастика) / Я. Рудницький // Енциклопедія українознавства. Загальна частина (ЕУ–І). — Мюнхен ; Нью-Йорк, 1949. — Т. 1. — С. 366–368.
20. Степаненко М. Українська мова і суспільно-політичні трансформації сьогодення / М. Степаненко // Українська мова. — 2015. — № 2. — С. 3–23.
21. Тележкіна О. О. Інтертекстуальність як ознака сучасної української поезії / О. О. Тележкіна // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія філологічна. — Острог, 2014. — Вип. 44. — С. 310–314.
22. Торчинська Н. М. Підтекстова інформація власної назви у структурі епіграфа / Н. М. Торчинська // Записки з ономастики : зб. наук. праць. — Одеса : Астропринт, 2015. — Вип. 18. — С. 659–669.
23. Трифонов Р. Лінгвокультурний зміст топонімів у метамовному аспекті (за есеїстики Юрія Андруховича) / Р. Трифонов // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2009. — Вип. 46. — Ч. 1. — С. 146–154.

24. Філоненко Н. М. Група «Бу-Ба-Бу» як явище українського літературного процесу кінця ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 01.01.01 «Українська література» / Н. М. Філоненко. — Харків, 2007. — 14 с.
25. Яцків Р. Імена Бога та біблійних персонажів у поетичному дискурсі Оксани Забужко / Р. Яцків // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Мовознавство. — Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2017. — Вип. 1 (27). — С. 357–361.

References

1. Belei, L. (2002). New Ukrainian literary and artistic anthroponymy: problems of theory and history: monography, Uzhhorod, 176 p.
2. Berber, N. (2017). Metaphorical functioning of poetonyms in the artistic discourse of Maria Matios: Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Series: Linguistics, Vol. 1 (27), Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, pp. 27–31.
3. Bilozub, A. I. (2012). Paronymic attraction as a phonosemantic reception of language game in the prose of representatives of Stanislavskii phenomenon: Linguistic studies: the collection of scientific papers, Vol. 33, Kharkiv, pp. 77–82.
4. Boieva, E. (2017). Poetonymy in the novel «Moskoviada» by Yuriy Andruhovich: functional-stylistic aspect: Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Series: Linguistics, Vol. 1 (27), Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, pp. 42–46.
5. Vehesh, A. I. (2009). Traditions and innovation of the Ukrainian literary-fiction anthroponymy of the posttotalitarian era: Thesis, Uzhhorod, 273 p.
6. Vegesh, A. (2010). Functioning of literary and artistic anthroponyms in the works of Oleksander Irvanets: Scientific herald of Uzhgorod University: Series: Philology. Social communication, Vol. 22, Hoverla, Uzhhorod, pp. 77–80.
7. Halych, A. O. (2010). The Wall in the novel-dystopia of O. Irvanets «Rivne/Rovno (Stina)»: Current problems of Slavic Philology: Series: Linguistics and Literature: the collection of scientific papers, Vol. XXIII, Ch. 2, BSPU, Berdiansk, pp. 289–296.
8. Hurbanska, S. O. (2014). Postmodern model of the world in the artistic discourse: Studia Linguistica: the collection of scientific papers, Vol. 8, Publishing house Dmytro Burago, Kyiv, pp. 350–353.
9. Doroshenko, K. (2014). Language game as a theoretical problem: Literary process: methodology, names, trends: the collection of scientific papers (Philological Sciences), No. 4, pp. 140–143, Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Litpro_2014_4_29/ [14.02.2018]
10. Kalyta, O. M. (2006). Linguistic means of expressing irony in contemporary: Thesis, Kyiv, 220 p.

11. Krupenova, T., Kurylo, T. (2017). Onymy of works of writers-postmodernists: Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Series: Linguistics, Vol. 1 (27), Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, pp. 190–193.
12. Kushnirova, T. (2017). Narrative techniques in the artistic prose of Dzhulian Barns (based on the novels «Talking it over» and «Love, etc.»): Philological Sciences: the collection of scientific papers, Vol. 25, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, pp. 11–17.
13. Maksymiuk, M. (2016). Features of postmodern text and their influence on the onymic space: Current issues of social studies and history of medicine, No. 1 (9), pp. 19–23, Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apcnim_2016_1_5. [10.02.2018]
14. Masenko, L. (2007). Language game in the literary anthroponym of novel «Dvanadtsiat obruchiv» by Yuri Andrukhovych: Ukrainian lesson, No. 6, pp. 18–20.
15. Ostroushko, O. A. (2012). Semantic and functional features of onyms in poetry by I. Zhylenko, O. Zabuzhko, Yu. Pokalchuk: Philological Studies. Scientific Journal of Kryvyi Rih State Pedagogical University, Vol. 8, Kryvyi Rih, pp. 242–258.
16. Pohorielova, O. (2015). «Parents in Literature» in the interpretation of Oleksandr Irvanets: Current problems of Ukrainian Literature and Folklore, Vol. 23, Vinnytsia, pp. 104–115.
17. Perelomova, O. S. (2008). Linguistic codes of intertextuality of Ukrainian art Discourse: diachronic aspect: monography, SumDU, Sumy, 208 p.
18. Rohozina, V. I. (2013). Proprial lexis of the novel by Yu. Andrukhovych «Recreation» in the context of time: Relevant problems of philology and translation, Vol. 6 (3), Khmelnytsky, pp. 203–214.
19. Rudnytskyi, Ya. (1949). Ukrainian names (onomastics): Encyclopedia of Ukraine. Main part (EY–I), P. 1, Munich ; New York, pp. 366–368.
20. Stepanenko, M. (2015). The Ukrainian language and socio-political transformations of the present: Ukrainska mova, No. 2, pp. 3–23.
21. Tieliezhkina, O. O. (2014). Intertextuality as a sign of contemporary Ukrainian poetry: Scientific proceedings of the National University of «Ostroh Academy», Series: Philology, Vol. 44, Ostroh, pp. 310–314.
22. Torchynska, N. M. (2015). Subtext information of the proper name in the structure of the epigraph: Opera in onomastica: the collection of scientific papers, Vol. 18, Astropynt, Odesa, pp. 659–669.
23. Tryfonov, R. (2009). Linguocultural content of toponyms in the metamorphic aspect (according to Yuri Andrukhovych's essayism): Journal of Lviv University, Series: Philology, Vol. 46, Ch. 1, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, pp. 146–154.
24. Filonenko, N. M. (2007). Bu-Ba-Bo group as a phenomenon of Ukrainian literary process of the late twentieth century: Author's thesis, Kharkiv, 14 p.

25. Yatskiv R., (2017). The names of God and biblical characters in Oksana Zabuzhko's poetry discourse: Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Series: Linguistics, Vol. 1 (27), Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, pp. 357–361.

БРАЙЛІКО Юлія Іванівна

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філологічних дисциплін і методик їх преподавания
Полтавського національного університету імені В. Г. Короленко,
Остроградського, 2, Полтава, 36000, Україна;
тел.: + 380 532 564306; e-mail: santie@ukr.net;
ORCID: 0000–0001–5203–7479

ПРАГМАТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ТОПОНИМОВ В ПОЭТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ АЛЕКСАНДРА ИРВАНЦА

Аннотация. Самым интересным источником для изучения прагматики онимов считаем постмодерный дискурс, который характеризуется особенными коннотациями и только становится материалом для наблюдений ученых-ономастов. Поэтому **актуальность** представленного исследования безусловна. Проблемы прагматики онимов в поэтическом дискурсе украинского писателя А. Ирванца еще не находили должного освещения в языковедческой литературе, чем объясним **научную новизну** нашей работы. Ее **цель** — анализ реализации прагматического потенциала топонимов в поэзии А. Ирванца с позиций литературной ономастики. Поэтому объектом исследования стало топонимное пространство его лирики, **предметом** — способы привлечения прагматических ресурсов топонимов в поэтическом дискурсе А. Ирванца. **Материалом** для анализа избраны поэтические произведения писателя-постмодерниста, которые вошли в сборники «Стихи последнего десятилетия 1991–2000» (2001), «Преамбулы и тексты» (2005), «Мой крест» (2010), «Сатирик-XXI» (2011), «Санитарочка Рая» (2015).

Проанализированные произведения А. Ирванца свидетельствуют о нетипичной для идиостилей других украинских поэтов стратификации топонимов по принципу «свой — чужой»: большинство географических названий, использованных в его текстах, — первоначально номинации объектов неукраинского пространства. Кроме того, Александр Ирванец — один из немногих украинских поэтов, в поэтической речи которых не наблюдается выразительной топонимной доминанты (в отдельных стихах такие доминанты присутствуют), что в целом соответствует поэтике постмодернизма.

Для достижения коммуникативной цели писатель использует различные приемы языковой игры, которая часто находится в интертекстуальной плоскости. Генерируя новые значения имен, автор расширяет семантико-пра-

гматические параметры поэзии и доказывает, что единицы топонимного пространства имеют неисчерпаемые ресурсы для решения художественных задач постмодернизма.

Ключевые слова: топоним, хороним, ойконим, прагматика, языковая игра, интертекстуальность, поэтический дискурс, А. Ирванец.

Yuliia I. Brailko

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
of the Department of Philological Disciplines and Methods of Teaching
of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University,
Poltava, Ukraine, 36000; tel.: + 380 532 564306; e-mail: santie@ukr.net;
ORCID: 0000–0001–5203–7479

PRAGMATIC POTENTIAL OF TOPONYMS IN POETIC DISCOURSE OF ALEXANDER IRVANETS

Summary. The most interesting source for the study of onyms pragmatics is postmodern artistic discourse, which is characterized by special connotations; scientists-onymists have only recently begun to select it as a field for their researches. So the relevance of the proposed study is undeniable. The problems of the onyms pragmatics in Irvanets's poetic discourse have not yet found proper coverage in the linguistic literature, thus it explains the **scientific novelty** of our work. Its **purpose** is an analysis of the implementation of the pragmatic potential of toponyms in the poetry of O. Irvanets from the standpoint of literary onomastics. The **object** of the study is the toponymous space of his lyrics, and the **subject** is the means of attracting pragmatic resources of toponyms in the poetic discourse of O. Irvanets. The **material** for analysis is the poetry of the writer-postmodernist put in the collections «Virshi ostannoho desiatylittia 1991–2000» (2001), «Preambulu y teksty» (2005), «Mii khrest» (2010), «Satyrykon-XXI» (2011), «Sanitarochka Raia» (2015); 142 toponyms (208 usages) have been distinguished by means of the method of full sample.

Analyzed poems by O. Irvanets state stratification of toponyms based on the principle of «own – strange», which is not typical for idiostyles of other Ukrainian poets: most of the geographical names used in his texts are originally nominations of objects of non-Ukrainian space. In addition, Oleksandr Irvanets is one of few Ukrainian poets whose poetic speech does not acknowledge any distinct toponym dominants (there are these dominants in some poems), which is fully coincide with the poetics of postmodernism.

To achieve a communicative purpose, the writer uses various methods of language game (phonetic, spelling, semantic, word-building, etc.), which often lies in the intertextual plane. By generating new values of proper names, the author extends

the semantic-pragmatic parameters of poetry and proves that units of the toponymous space have inexhaustible resources for solving the artistic tasks of postmodernism.

Key words: toponym, choronym, oikonym, pragmatics, language game, intertextuality, poetic discourse, O. Irvanets.

УДК 811.111'373.22

Iryna S. HAVRYLIUK

Instructor at the department of Department of Theory and Practice
of Romanic and Germanic Languages,
Sumy Makarenko State Pedagogical University,
vul. Romenska, 87, Sumy, 40002, Ukraine;
tel. +38 050 0704989; e-mail: orysia.bdzhilka@gmail.com;
ORCID ID 0000–0002–2608–093X
DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155183>

BREXIT AND OTHER EXITS: ONYM PLAY IN CONTEMPORARY POLITICAL NAMING

Summary. This article is devoted to the problem of onym play as a means of political and economic process naming. We analyse word formation and semantics of proper names within texts of a journalistic genre. The processes of Brexit prompted the expansion of two groups of words: a) nonce-words formed according to the Brexit model: from the point of view of origin — formed by means of blending; from the point of view of semantics — those, which mean the departure of some country from an international organization. Other ways, in which these occasionalisms are formed, include phonetic mimicry and graphic means; b) occasionalisms formed only by means of blending, and used to designate diverse notions: from feelings connected to the process of Brexit to people having various attitudes to this process. Numerous Brexit-type onyms are observed in the headlines, where onym play facilitates the creation of catchy headlines due to the use of expressive means and stylistic devices. The **purpose** of this article is to study onym play as a means of political and economic process naming. The **object** of research is contemporary political and economic lexis. The **subject** is neologisms brought to life due to the processes of Brexit. We use general scientific **method** of induction, which permits us to draw conclusions about the nature of onym play. The combination of morphological and contextual analyses allows us to better understand the origins of portmanteaus and their role in forming expressive texts. The **practical value** of the article is the fact that it addresses beginner journalists, who seek to master

the art of creating stylistically graceful headlines. As a result of the investigation, the peculiarities of onym play in contemporary political naming were determined. Onym play was examined on the phonological, morphological, and syntactic levels.

Key words: *appellative, blending, onym play, phonetic mimicry, quasionym, telescope.*

Introduction. Although language plays belong to the most ancient ways of human entertainment, perhaps, they are most vividly noticeable in the recent century, as the postmodern age imposes elements of game onto each sphere of human activity. Even such a serious aspect as international relations does not avoid a game element, especially as far as its naming tendencies are concerned; and the latter are undergoing transformations bringing them closer to general public. Formed by means of telescope, the term *Brexit* gave birth to numerous descendants, which serve as evidence of onym play importance in today's naming. The phenomenon of onym play facilitating the expressiveness of journalistic texts, especially in the context of the latest events on the world arena, has not so far received proper attention from linguists, despite some efforts to analyze the term use. The efforts turned out to be politically partial and analyze quite a different facet of the functioning of term *Brexit* (Naydenova and Muradian 2017). Another research devoted to the term *Brexit* from the lexicogrammatical point of view provides a deep insight in the nature of this nomination and its development (Fontaine 2017). Nevertheless, we try to observe a wider range of names produced by means of onym play according to the *Brexit* model.

Thus, **the purpose** of the present article is to study onym play as a means of political and economic process naming. For this task we analyzed linguo-stylistic peculiarities of realization on the textual level and the functional aspect of names formed by means of onym play. The article may be of practical value, especially addressing beginner journalists, who seek to master the art of creating stylistically graceful headlines.

For the **material** of the present research we used 150 lexical units, which emerged as a word-play response towards the processes connected to Brexit. The majority of these units are portmanteaus formed according to the models:

- (1) (name of the country) + (noun or verb expressing the idea of exit)
- (2) Britain + (appellative)

The majority of the analyzed lexical units are pure nonce-words as they are not going to become an established part of the language, and exist only

for onym play's sake. The rest are more or less actively used in journalistic genre, although their place in language remains unstable. The analysis of onyms and frequency of their use in Internet discourse is given below, in *Discussion* section.

Methodology. For the purpose of this research we use general scientific method of induction, which permits us to draw conclusions about the nature of onym play. The combination of morphological and contextual analyses allows us to better understand the origins of portmanteaus and their role in forming expressive texts.

Background and Motivations. The term *onym play* is a multifaceted phenomenon and is a part of language play in general. N. Mudrova (2012, 9) suggests that *onym play* is connected to the destruction of the onomastic stereotype existing in the consciousness of people. Other researchers (Horbach 2014; Krutko 2012) give similar definitions of onym play with regard to such genres as belles-lettres or advertisement slogans.

H. Lukash (2015) in her study on onym play in contemporary nomination regards quasionyms, i.e. appellatives having the form of proper names, as one of the manifestations of onym play. Similar research was done by L. Sapozhnikova (2011), who uses the term *fictitious onyms* to denominate the same phenomenon. Among the means of fictitious onym creation L. Sapozhnikova singles out conversion, onym imposition, onym contamination (blending), and onym paronymy. S. Martos and V. Oleksenko (2008), while studying youth slang, pay attention to the role of word-play in enriching its lexicon. They identify the following ways to realize word-play: blending (telescope), phonetic mimicry, and phonetic deformations. These means of onym play, as well as word-play in its narrow meaning, are very similar in their character (except conversion), and sometimes differ only in the point of view of their definition. Thus, for example, onym paronymy and phonetic mimicry are the same means. The former is viewed from the point of view of lexis, and the latter — from the point of view of phonetics.

Results and Discussion. We believe that *onym play* should be defined as a witty exploitation of meaning, ambiguities, phonetic and graphic peculiarities of proper names for the purpose of amusement and expressive text creation. In our research we analyze blending, phonetic mimicry. In addition, we consider onym play on syntactical level.

Our research differs from related work, in at least that fact that the term *Brexit*, which provoked an avalanche of onym plays we are trying to deci-

pher, cannot be in any way considered to be an appellative because it is used to denote a *unique* political and economic process. In contrast to the *quasi-onyms* mentioned earlier, it does not evoke any onym perceptions because, being a blend of an onym and an appellative, it has an emphasis given to its appellative part, whereas the onym component remains peripheral. On the other hand, some of the portmanteaus produced according to the model of *Brexit* (*Britain* + *exit*) have a dubious nature. Like any proper name they denote a *unique* political process, but this process remains only a hypothetical course of action.

The presence of onym play in term *Brexit* would seem highly disputable if it were not a descendant of another portmanteau — *Grexit*, or even another one — *Graccident*, both of which were coined in 2012. Actually, *Grexit* preceded *Brexit*, but the term did not get that much attention from the linguistic point of view. Both the social importance of political and economic processes of *Brexit* and the linguistic attractiveness of the suggested pattern provoked a huge number of names of potential *exits*. Those appeared mostly on entertainment web-sites and were predominantly formed by means of blending according to the same pattern: *onym (name of the country) + component carrying the idea of (1) exit: leave, out, departure, go, etc; (2) indifference: never mind; (3) denial: nein, nope, abort, etc.* We analyze the ways of their formation below:

- Blending: *Raustria* ← *raus* (German 'out') + *Austria*; *Byegium* ← *bye* + *Belgium*; *Fraurevoir* ← *France* + *au revoir* (French 'good-bye'); *Deutschleave* ← *Deutschland* + *leave*; *Italeave* ← *Italy* + *leave*; *Lat-me-out* ← *Latvia* + *let me out*; *Portugo* ← *Portugal* + *go*; *Departugal* ← *depart* + *Portugal*; *Espacope* ← *Espaca* + *nope*; *Madriddance* ← *Madrid* + *riddance*; *Nethermind* ← *Netherlands* + *never mind*, etc.

The group of names formed by means of blending is the richest one. Attention must be paid to the fact that thus produced portmanteaus can be based on two distinct languages (*Deutschleave* ← *Deutschland* + *leave*) or formed on the basis of the whole phrases (*Nethermind* ← *Netherlands* + *never mind*).

- Phonetic mimicry, or intentional paronymic substitution: *Ditch* ← *Dutch* (ditch as a slangism meaning 'to abandon'); *Hungover* ← *Hungary* + *over* (although the given example seems to be a product of telescoping, the obtained unity '*Hungover*' evokes negative perceptions due to its phonetic and graphic similarity to the appellative '*hangover*'; thus, the given portmanteau can be regarded as the product of both blending and phonetic mimicry).

- Graphic transformations, in particular, capitalization: *AdiEU* ← French '*Adieu*' + *EU* as the abbreviation of European Union; *enDE* ← German '*Ende*' + *the use of a recognized domain name of Germany* — *.de*; graphic mimicry, which, similar to phonetic mimicry, we define as intentional substitution on the graphic level: *Czech-out* ← *Czech (Republic)* + *out* (cp. *check out*); *Finish* ← *Finnish*; *Pole-Vault* ← *pole vault*.

The list of examples could be endless because the onym play seemed to fascinate Internet users. Popular interest in the use of onym play might have subsided over time if it were not for journalists took a notice of it and the use of onyms-portmanteaus widely spread to the press, as the following examples show:

Catalogne: le « Catalexit », un risque réel pour l'économie du pays. (Le Parisien)

(Catalonia: the «Catalexit», a real risk for the economy of the country).

Calexit or Caleaveformia? Brexit lifts Golden State independence campaign. (The Washington Post)

'Why not Texit?': Texas nationalists look to the Brexit vote for inspiration. (The Guardian)

The latter headline presupposes the use of portmanteau *Texit* as a verb due to its similarity to the structure *verb + it* (e.g. *do it*).

The mentioned onyms though denote mostly hypothetical 'exits', but as far as *Brexit* is concerned, processes, people involved in these processes, and emotions provoked by *Brexit*, etc. were named accordingly — with the active use of portmanteaus. For example, news agency *Reuters* suggests a few products of telescoping in its '*Brexicon*' of the *UK-EU break-up*: *Bremoaner* — *derogatory term for Brexit critics*; *Brexiteer* — *supporter of Brexit* (cp. '*privateer*'); *Brextremist* — *a supporter of Brexit who wants to leave the EU and all of its works regardless of the consequences*. Other *Brexicons* analyze names like *Brexchosis* (double portmanteau coined by Boris Johnson) *Brexiety*, *Brexthrough*, *Brexodus*, *Brino* (Independent). Occasionalisms created by Internet users in certain cases presuppose blending of two compounds. As an example, *bregshit* is the result of blending *Brexit* and *bullshit* (Urban Dictionary). The range of protologisms used to designate certain phenomena of *Brexit* is quite wide, which we observe while studying the functioning of onyms on syntactical level.

We studied the frequency of use of these onyms in Internet discourse by calculating the number of Google search results (Table 1):

Table 1

Frequency of use of onyms
(as for May17, 2018; time limits of search were not set; first 10 are listed)

1. Brexit	28200000
2. Grexit	2110000
3. Brexiteer	529000
4. Checz-out	470000
5. Texit	465000
6. Calexit	342000
7. Nexit	237000
8. Italexit	106000
9. Brexodus	82400
10. Bremanoer	74900

We did not include in the table the onyms, which emerged due to the use of graphic mimicry, in particular capitalization (e.g. *enDE*), for the results would inevitably show the frequency of use of appellatives but not of onym neologisms. The same applies to toponyms, which occasionally match with newly coined lexical units (e.g. *Donemark* — a village in Ireland, *Donemark* ← *done* + *Denmark*), as well as some other proper names (e.g. *Govenia* — a name of a flower, *Govenia* ← *go* + *Slovenia*; *Spalida* — last name, *Spalida* ← *Spain* + *salida* (Spanish: 'exit'); *QuitPain* — a name of a painkiller, *Quitpain* ← *quit* + *Spain*; *Roamania* — computer game, *Roamania* ← *roam* + *Romania*, etc.).

There is a range of names, which are homonymous with onyms used to denote other notions (e.g. *Portugo* means also the fact of going to Portugal as a touristic activity). Therefore, this must be taken into account as well, although it has not substantially influenced the presented results.

The frequency of use of the mentioned onyms in Internet discourse does not only reveal certain linguistic tendencies, but it also serves as a touchstone of tendencies on the political arena.

The mere play of one onym was not sufficient to attract readers' attention. Therefore, with the help of a few phonetically similar words playing with the idea of Brexit, the element of playfulness present in headlines is getting more and more noticeable. One way the mentioned playfulness can be achieved is repetition of different kinds. For example, in *How Britain Could Exit 'Brexit'* (*The New York Times*) the tautology is used to draw readers' attention as well as to emphasize the problem. Another headline *Exit*

Brexit Fixit: How Did We Get into This Mess? How Do We Get Out? (*Huffington Post*) uses the same stylistic device, tautology, which gravitates towards an oxymoron, in which *Exit* and *Brexit* represent poles of meaning, and *Fixit* finalizes the rhyming sequence, being itself a product of compounding (*fix* + *it*), which put roots in the language. The idea of oxymoron is developed by the two opposite in meaning rhetoric questions that follow: *How Did We Get into This Mess? How Do We Get Out?*

After *Brexit*, *Bregret* (*The Economist*) is a combination of two blended units formed according to the same model: *Britain* + *appellative*. This expressive form based on redundancy (repetition of the same stem *Br-*, although in its clipped version) serves the purpose of emphasis as well as draws readers' attention to the unusual headline. The similar effect is achieved by the headline of *The Washington Post*: *Bregret? Regrexit? Don't bet on it*. Both portmanteaus contain component *regret*, which makes them part of a tautological expression, although the presence of tautology is to some extent concealed by the mirror-like structure of the words (*Britain* + *regret*; *Regret* + *exit*).

The website *Lexology* devoted mainly to the law issues impresses its users by the headline: *A Brief Brexplanation of Brexit and Brexport*, the expressiveness of which is based on the anaphoric repetition of the initial *Br-* combined with the use of portmanteaus, which serve the mere purpose of creation a catchy headline, as the body of the article does not contain any belletristic expressiveness. Alliterations formed in such a way serve the purpose of enhancing the emotional effect of the headline. Another headline including *Br-* repetition contains a portmanteau of a different kind: *Bromance blossoms as Jeremy Corbyn meets EU's chief Brexit negotiator in Brussels* (*Independent*). *Bromance*, being a portmanteau of *brother* (or *bro'*) + *romance* and signifying a close friendship of heterosexual men, does not fit in the *Brexit* paradigm, but it perfectly fits in the headline, which acquires the properties of a tongue twister (*Bromance, blossoms, Brexit, Brussels*).

The steps towards the realization of Britain's exit from the European Union received a name *road to Brexit*: *The 'road to Brexit': did the Tories sales pitch work?* (*The Guardian*); *Theresa May's road to Brexit: FT commentators on the speech* (*Financial Times*). This very expression despite its novelty became a subject of onym play due to the presence of the component *road*: *The road to hell, famously, is paved with good intentions. At the moment, it's unclear if the same is true of Brexit* (*Holyrood*). Another reason for onym play

is a structural and lexical similarity to the biblical idiom *road to Damascus*, which refers to the conversion of Saul of Tarsus, later known as the Apostle Paul, to Christianity while travelling to Damascus to persecute Christians, and means an important point in someone's life where a great change, or reversal, of ideas or beliefs occurs. Thus, *road to Damascus* is compared to *road to Brexit* in articles as well as in political speeches: *The Road to Damascus contained fewer miracles than this Tory Road to Hard Brexit requires* (*Left Foot Forward*).

But, perhaps, the most unexpected is the penetration of *Brexit*-type onyms into the body of a literary text and their functioning as metaphors to human relations:

She, too, had recently emerged from a relationship.

'He was a Greek journalist,' she said, 'and ironically he did keep borrowing money from me, and then getting annoyed when I asked him to repay it.'

'So this was one Grexit that was welcome,' I said.

'Yes, and I'm enjoying my independence,' she said. I guessed this was a hint that she wasn't in favor of a Brentrance into her life.

Comparison of human relationships to political processes is quite new for literature, although it is motivated by the main theme of *Merde in Europe* by Stephen Clark, which deals with the possible problems of Brexit and peculiarities of national mentalities. The mentioned by Stephen Clark *Brentrance* is thoroughly analyzed in *Huffington Post* as a matter of international politics under the headline: *Before Brexit: Brentrance*, which, again, is based on antonymy and redundancy.

Thus, on the syntactical level onym play is realized through:

(1) The use of similar compounds of *Brexit* type and / or other lexemes having similar phonetic structure within a headline. Onym play is reinforced by means of synonymy (*Bregret? Regrexit?*) or antonymy (*Brexit — Brentrance*).

The use of idiomatic expressions, in which *Brexit* substitutes another proper or common name.

Onym play connected to the use of the term *Brexit* and its descendants is less evident in press written in languages different from English (French, German, and Spanish), which can be explained by the fact that the neologism *Brexit* was coined within a foreign linguoculture. Some traces of onym play on the syntactical level can be noticed, but they are based on English language: *Ein Lord kämpft für den Exit vom Brexit (Welt)* — (A lord struggles

for the exit from Brexit); *Las empresas mexicanas en Gran Bretaña, sin rexitir por el rBrexitir (Expansiyn)* — (The Mexican enterprises in Great Britain, without exit from Brexit); *Catalogne : le «Catalexit», un cataclysme ? (France Inter)* — (Catalonia : the «Catalexit», a cataclysm?). The term *Brexit* gets subjected to onym play in French, as the expression *filer a l'anglaise* in this language (its analogue in English is *to take French leave*) presupposes the idea of leaving, and the component *anglaise* refers to Britain on the level of associations: *Alors sur le Brexit, il serait évidemment grotesque de dire que Proust l'avait anticipé, puisqu'il vécut au temps des déchirements européens, mais on peut quand même noter qu'il évoque plusieurs fois l'expression «filer a l'anglaise» ou «se sauver a l'anglaise» (France TVInfo)* (So, speaking about Brexit, it would evidently be ridiculous to say, that Proust anticipated it, because he lived in the epoch of European rifts, but nevertheless, one can notice that he often mentions the expression «to leave English style» or «to escape English style»); *Brexit : ces Britanniques qui se ruent sur les passeports irlandais. Certains Britanniques, inquiets des conséquences du référendum du 23 juin qui a acté la sortie de leur pays de l'UE, semblent vouloir filer... a l'anglaise (Le Point)* (Brexit: these British who rush to get Irish passports. Certain British, anxious of the results of the referendum of June 23, which affirmed the exit of their country from the EU, seem to want to leave English style (or to take French leave)). Thus, onym play involving term *Brexit* is produced on the logical level, as both the term and the phraseological unit in their literal meaning carry a similar idea.

Conclusions.

1. Onym play prompted the expansion of two groups of onyms: a) pure nonce-words formed according to the *Brexit* model: from the point of view of origin — formed by means of blending; from the point of view of semantics — those, which mean a kind of exit of some country from an international organization. Other ways of formation of the mentioned occasionalisms include phonetic mimicry (2,7 % — 4 lexical units) and graphic means (4 % — 6 lexical units); b) occasionalisms formed only by means of blending, and used to designate diverse notions: from feelings connected to the process of Brexit to people having various attitudes to this process.

2. The use of portmanteaus formed according to *Brexit* model is not limited by a certain field. The numerous Brexit-type onyms are observed in the headlines, where portmanteaus built according to the model *Britain + appellative* or *country + appellative* are combined with phonetically or / and

morphologically similar words. Onym play facilitates the creation of catchy headlines due to the use of expressive means and stylistic devices: repetition, tautology, anaphora, rhetoric question, oxymoron, etc. Phonetically similar onyms form alliterations, which also serve the purpose of expressiveness.

Prospects of the future research in this direction may involve the study of different kinds of language plays (especially an onym play) in the texts of journalism on a larger scale.

References

1. Fontaine, L. (2017). The early semantics of the neologism BREXIT: a lexicogrammatical approach. *Functional Linguistics* 4 (1): article 6. doi:10.1186/s40554-017-0040-x.
2. Horbach, O. [Горбач О.] (2014). Pryyom onimnoyi hry u tekstakh satyrychnoho spriamuvannia (na materiali romanu Mariyi Matios «Mister i misis Yenko v krayini ukryv. Mr. & Ms. U-Ko in country UA») [Прийом онімної гри у текстах сатиричного спрямування (на матеріалі роману Марії Матіос «Містер і місіс Ю-ко в країні укryw. Mr. & Ms. U-Ko in country UA»)] *Aktual'ni problem filolohiyi i perekladoznavstva* [Актуальні проблеми філології і перекладознавства] 7, pp. 30–33.
3. Krut'ko, T. [Крутько, Т.] (2012). Movna hra yak zasib dosiahnennia pragmatychnoho efektu reklamnoho tekstu. [Мовна гра як засіб досягнення прагматичного ефекту рекламного тексту]. *Linhvistyka XXI stolittia: novi doslidzhennia i perspektvyu* [Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи] 6, pp. 209–216.
4. Lukash, H. [Лукаш, Г.] (2015). Onimna hra v suchasniy nominatsiyi. [Онімна гра в сучасній номінації]. *Linguistic Studies* 30, pp. 121–125.
5. Martos, S., and Oleksenko, V. [Мартос С., Олексенко, В.] (2008). Movna hra yak zasib slenhovoho slovotvorennia. [Мовна гра як засіб сленгового словотворення]. *Naukovyy visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu. Seriya Linhvistyka* [Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Лінгвістика] 8, pp. 98–102.
6. Mudrova, N. [Мудрова, Н.] (2012). *Poetika onimnoy hry* [Поетика онімної гри]. Kyiv: Izdatel'skiy dom Dmitriya Buraho.
7. Naydenova, N., and Muradian, A. [Найденова, Н., Мурадян, А.] (2017). Lek-siko-semanticheskiye parametry ekonomicheskogo diskursa: novostnyye soobshcheniya na russkom, angliyskom i frantsuzskom yazykah. [Лексико-семантические параметры экономического дискурса: новостные сообщения на русском, английском и французском языках]. *RUDN Journal of Language Studies, Semiotics and Semantics* 8, pp. 182–187.

8. Sapozhnikova, L. [Сапожникова, Л.] (2011). Sovremennaya ihrovaya onomasticheskaya nominatsiya: «govoriashchiye imena» i fiktivnyye onimy. [Современная игровая ономастическая номинация: «говорящие имена» и фиктивные онимы]. *Materialy Internet-konferentsiyi «Dialog yazykov i kul'tur: lingvisticheskiye i lingvo-didakticheskiye aspekty» 2011* [Материалы Интернет-конференции «Диалог языков и культур: лингвистические и лингво-дидактические аспекты»]. Location: Tver, Russia, accessed February 18, 2018, <http://rgf.tversu.ru/node/482> (page discontinued).

ГАВРИЛЮК Ірина Сергіївна

старший викладач кафедри теорії та практики романо-германських мов
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка,
вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002, Україна;
тел. +38 050 0704989; e-mail: orysia.bdzhilka@gmail.com;
ORCID ID 0000–0002–2608–093X

БРЕКЗИТ ТА ІНШІ ВИХОДИ: ОНІМНА ГРА В СУЧАСНИХ НАЙМЕНУВАННЯХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Анотація. Статтю присвячено проблемі онімної гри як засобу найменування політичних та економічних процесів. Ми аналізуємо словотвір та семантику власних назв у текстах публіцистичного стилю. Процеси Брекзиту спровокували поширення двох груп слів: а) okazіonalіzmів, утворених за словотвірним зразком слова Брекзит: з погляду походження — утворені шляхом телескопії; з погляду семантики — означають вихід певної країни з міжнародної організації. Інші способи утворення таких okazіonalіzmів включають фонетичну мімікрію та графічні засоби; б) okazіonalіzmів, утворених лише шляхом телескопії, що використовуються для позначення цілого спектру понять: від почуттів, пов'язаних із процесами Брекзиту, до людей, які по-різному ставляться до цього процесу. Численні оніми такого типу спостерігаються у заголовках, де онімна гра забезпечує створення привабливого заголовку завдяки використанню експресивних засобів та стилістичних прийомів. **Метою** цієї статті є дослідити онімну гру як засіб номінації політичних та економічних процесів. **Об'єктом** дослідження є сучасна політична та економічна лексика. **Предметом** вивчення є неологізми, що виникли як відповідь на процеси Брекзиту. Ми застосовуємо загальнонауковий **метод** індукції, що дозволяє зробити висновки про природу онімної гри. Поєднання морфологічного і контекстуального аналізів дозволяє краще зрозуміти походження слів-гібридів і їх роль у творенні експресивних текстів. **Практичною цінністю** статті є той факт, що вона може бути використаною журналістами-початківцями, які прагнуть опанувати мистецтво стилістично витонченого заголовка. **Результатом** дослідження є з'ясування особливостей

онімної гри у сучасній політичній номінації. Онімна гра була розглянута на фонологічному, морфологічному та синтаксичному рівнях.

Ключові слова: апелятив, телескопія, онімна гра, фонетична мімікрія, квазіонім.

ГАВРИЛЮК Ирина Сергеевна

старший преподаватель кафедры теории и практики романо-германских языков Сумского государственного педагогического университета имени А. С. Макаренка, ул. Роменская, 87, г. Суми, 40002, Украина; тел.: +38 050 0704989; e-mail: orysia.bdzhilka@gmail.com; ORCID ID 0000–0002–2608–093X

БРЕКЗИТ И ДРУГИЕ ВЫХОДЫ: ОНИМНАЯ ИГРА В НАИМЕНОВАНИИ СОВРЕМЕННЫХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ

Аннотация. Статья посвящена проблеме онимной игры как средству наименования политических и экономических процессов. Мы анализируем словообразование и семантику имен собственных в текстах публицистического стиля. Процессы Брекзита спровоцировали распространение двух групп слов: а) окказионализмов, образованных по образцу слова Брекзит: с точки зрения происхождения — образованные способом телескопии; с точки зрения семантики — означают выход некоторой страны из международной организации. Другие способы образования таких окказионализмов включают фонетическую мимирию и графические средства; б) окказионализмов, образованных только способом телескопии, которые используются для обозначения целого спектра понятий: от чувств, связанных с процессами Брекзита, к людям, которые по-разному относятся к этому процессу. Многочисленные онимы такого типа наблюдаются в заголовках, где онимная игра обеспечивает создание привлекательного названия статьи благодаря использованию экспрессивных средств и стилистических приемов. **Цель** этой статьи — исследовать онимную игру как средство номинации политических и экономических процессов. **Объектом** исследования является современная политическая и экономическая лексика. **Предмет** изучения — неологизмы, которые возникли как ответ на процессы Брекзита. Мы применяем общенаучный **метод** индукции, который позволяет сделать заключения о природе онимной игры. Сочетание морфологического и контекстуального анализов позволяет лучше понять происхождение слов-гибридов и их роль в создании экспрессивных текстов. **Практической ценностью** статьи является тот факт, что она может быть использована начинающими журналистами, которые стремятся овладеть искусством стилистически изысканного заголовка. **Результат** исследования — выяснение особенностей онимной игры в современной

политической номинации. Онимная игра была рассмотрена на фонологическом, морфологическом и синтаксическом уровнях.

Ключевые слова: апелятив, телескопия, онимная игра, фонетическая мимикрия, квазионим.

УДК 811.111'373

ДИДУР Юлія Ігорівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Одеського національного економічного університету, вул. Пушкінська, 26, Одеса, 65014, Україна; тел.: + 380487224117; e-mail: mete00rka@gmail.com; ORCID ID: 0000–0002–2470–9669 DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155184>

ПОХОДЖЕННЯ ТА СЕМАНТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ТЕРМІНА «ЕРГОНІМ»

Анотація. Стаття присвячена особливостям походження та семантичного наповнення терміна «ергонім». З метою усунення термінологічної амбівалентності в роботі здійснено розмежування терміна **ергонім** та багатьох інших, які повністю або частково дублюють його значення. Також у статті було чітко окреслено та дефіновано базові терміни дослідження: **ергонім** — штучна власна назва об'єднання людей з певною метою; **ергоніміка** — розділ ономастики, який вивчає власні назви об'єднань людей; **ергонімія** — сукупність ергонімів; **ергонімний** — маючий відношення до ергонімів; **ергонімікон** — репертуар власних назв на позначення об'єднань людей певного етносу, періоду. **Мета** цієї статті полягає у здійсненні аналізу еволюції терміна «ергонім», усуненні термінологічних розбіжностей стосовно досліджуваного розряду власних назв, а також у запропонованні уточнення до створення і функціонування ергонімної термінології. **Об'єктом** дослідження є власні назви на позначення груп людей. **Предметом** дослідження послуговували семантика та походження терміна «ергонім». **Джерельною базою** дослідження є 3000 ергонімів (по 1000 на українській, англійській та російській мовах), обраних з інформаційних та рекламних матеріалів друкованих та електронних ЗМІ. **Практична цінність** роботи полягає у з'ясуванні термінологічного апарату дослідження ергонімів.

Ключові слова: когнітивна ономастика, ергонім, ергонімія, ергонімікон, походження терміна «ергонім», власна назва.

Серед усього масиву онімної лексики С. О. Вербич виокремлює три групи власних назв, які є найчастотнішими в україномовному вжитку, а саме — антропоніми, топоніми та ергоніми, що підкреслює важливість дослідження останньої групи власних назв. До того ж, розвиваючи думки О. М. Сидоренко та інших дослідників, нові праці в галузі ергоніміки «свідчать про переміщення ергонімів від периферії до ядра ергонімного поля» [15, с. 4; 16, с. 291], хоча раніше їх традиційно відносили до периферії, як, наприклад, робить це Н. С. Соловйова: «Ядром онімного простору зазвичай вважаються передусім антропоніми й топоніми, до периферії відносять, зокрема, хрононіми, ергоніми, ідеоніми» [17]. До цього часу системного огляду української ергонімії зроблено не було, на відміну від, скажімо, топонімії, що зумовлює **актуальність** даної розвідки. **Мета** цієї статті полягає у здійсненні аналізу еволюції терміна «ергонім», усуненні термінологічних розбіжностей стосовно досліджуваного розряду власних назв, а також у запропонуванні уточнення до створення і функціонування ергонімної термінології. **Об'єктом** дослідження є власні назви на позначення груп людей. **Предметом** дослідження послуговували семантика та походження терміна «ергонім». **Джерельною базою** дослідження є 3000 ергонімів (по 1000 українською, англійською та російською мовою), обраних з інформаційних та рекламних матеріалів друкованих та електронних ЗМІ.

Зацікавленість вивченням ергонімів протягом останніх десятиліть виявляли багато вчених, але й досі чимало питань залишається для розв'язання. Скажімо, на останньому 26 Міжнародному конгресі з ономастики (Угорщина, 2017) сім доповідей так чи інакше торкалися ергоніміки, а одна була цілковито присвячена саме цьому розряду власних назв, причому як базовий використовувався термін **урбанонім**, який дефінується як «вид топоніма, власна назва будь-якого внутрішнього об'єкта: вулиці, площі, парку, скверу, окремого будинку (театру, церкви, будинку культури)» [4, с. 184]. Тож спостерігаємо часткове накладання термінів **ергонім** та **урбанонім**, зокрема через те, що назву будинку та назву об'єднання людей, які в цьому будинку займаються певною діяльністю, часто важко розрізнити.

Дуже рідко трапляються випадки, про які писала ще А. М. Мезенко у 1991 році [12, с. 14], коли споруди отримують окремі власні назви, як це сталося з *Будинком з химерами*, що знаходиться в Києві

на вулиці Банковій, 10. Архітектор Владислав Городецький збудував його у 1901–1903 роках у стилі арт-нуво, прикрасив великою кількістю скульптурних зображень тварин, що й послуговувало мотиватором для номінування зазначеного будинку. Однак у теперішній час у цьому помешканні розташована резиденція Глави держави, тож у цьому конкретному випадку урбанонім з ергонімом не збігаються. Коли ж ідеться про, скажімо, заклад харчування, тоді з великим ступенем впевненості можемо стверджувати, що урбанонім з ергонімом збігаються. Наприклад, цитоване далі дослідження сконцентроване на аналізі власних назв ресторанів трьох міст — Москви, Санкт-Петербурга та Казані [30], тобто обидва терміни — **урбанонім** та **ергонім** — можуть вживатися в цьому контексті.

К. О. Трифонова висуває цілком слушне припущення про те, що «ергоніми позначають підприємства як особливі одиниці вищого порядку, а не як суму членів їх колективів і не як будинки, в яких вони розташовані» [24, с. 17], тобто можемо це розуміти як своєрідне суміщення термінів **ергонім**, **урбанонім**, **ойкодомонім** та **товарний знак**.

Крім терміна **ергонім** різні дослідники для позначення об'єднань людей пропонували такі терміни, як **ергонізм**, **ергоурбонім**, **урбонім**, **урбанонім**, **ктематонім**, **фірмонім**, **коопонім**, **ойкодомонім**, **мікротопонім**, **парагогонім**, **пресонім**, **емпоронім**, **темонім** та інші. Про термінологічно-поняттєву плутанину в ергоніміці веде мову й О. О. Белей у монографії «Сучасна українська ергонімія», що дозволяє вченому дійти висновку про те, що є «конче потрібним систематизувати та стратифікувати український ергонімний простір» [1, с. 5], котрий і досі залишається на часі попри значний внесок у розв'язання цієї проблеми багатьма дослідниками. Лише за останні десять років на теренах пострадянського простору було захищено приблизно п'ятдесят кандидатських та докторських дисертацій з ергоніміки, присвячених дослідженню різних аспектів функціонування ергонімів та їх класів у різних мовах. Вирішення цієї проблеми висуває М. В. Шимкевич, який відзначає, що юридична назва підприємства та його назва на вивісці можуть не збігатися, тому він пропонує термінувати назви ділових об'єктів, котрі функціонують у правовому полі, **темонімами**, що в свою чергу призводить до виникнення переважно омонімічної тріади — топонім, ергонім, темонім. Що саме мається на увазі, можливо зрозуміти лише з контексту [27, с. 21].

Зацікавленість власними назвами на позначення ділових об'єктів людей виявляли такі західні вчені, як А. Бергієн (Bergien A.), Б. Чопек-Копчіюч (Czopek-Korciuch B.), С. Гораєв та О. Ольшванг (Goryaev S., Olshvang O.), М. Ратеау (Rateau M. A.), П. Сйоблом (Sjoblom P.) та інші. А. Міхалі (Mihali A. E.) займалася питанням тотожності назв румунських товариств у Америці та Азії та відантропонічним походженням власних назв ділових об'єднань людей.

Велику кількість робіт складає ареальна ергоніміка, причому перевагу дослідники надають аналізу ергонімії окремих регіонів та міст, наприклад: О. О. Белей різнобічно аналізує фірмонімікон Закарпаття, Н. В. Кутуза досліджує ергонімію Одеси, О. М. Сидоренко простежує номінаційні процеси в ергонімії Донеччини, Н. М. Лесовець докладно вивчає ергонімікон Луганська, Н. В. Носенко досліджує ергонімікон Новосибірська. Це перерахування досліджуваних регіональних ергоніміконів можна продовжувати.

Значно меншу кількість складають зіставні дослідження різних регіональних ергоніміконів, як, скажімо, Г. А. Донскова простежила динаміку номінації ергонімів Нижнього Поволжя та Західного Казахстану чи І. В. Крикова дослідила англomовні ергоніми та японські товарні знаки. Особливості функціонування ергонімів у світлі міжкультурної комунікації також знайшли своє відображення в сучасних роботах з ергонімії В. Л. Нестерової та Е. А. Трифонові.

Прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти ергонімії досліджені М. В. Шимкевичем, певні практичні питання з проблем орфографії проаналізувала М. Я. Крючкова. Значно збагачує матеріал дослідження та можливості лінгвістичної інтерпретації висвітлених тенденцій діахронічний підхід до вивчення ергонімів. Так, Н. В. Шимкевич виокремлює п'ять історичних періодів розвитку ергонімії Росії, які співвідносяться з вождями: футуристичний період В. І. Леніна, неоімперський період Й. В. Сталіна, гуманістичний період М. С. Хрущова, пізньоімперський період Л. І. Брежнєва, постімперський період М. С. Горбачова [27, с. 133–136].

В останні роки зростає цікавість до когнітивних аспектів буття онімів. О. Ю. Карпенко торкається таких питань, як структура індивідуального та загальнономовного онімних фреймів, зокрема ергонімного [7, 8].

Попри таку значну зацікавленість питаннями ергонімії багатьма вченими, наразі залишаються невирішеними навіть фундаментальні теоретичні проблеми, особливо пов'язані з терміносистемою ергоніміки. З метою запобігання часткового накладання термінів та їх дублювання ми у своєму дослідженні дотримуємось усталеного на даному етапі розвитку наукової думки терміна **ергонім**. Аргументи на користь саме цього терміна висуває С. О. Шестакова: по-перше, цей термін завдяки терміноелементу **онім** чітко вказує на приналежність до власних назв; по-друге, термін побудовано за точно визначеною термінологічною моделлю «грецизм/латинізм + онім» [26, с. 52]. Дійсно, **термінологічний ключ** *-онім* визначає термінологічне поле, до якого належить цей термін, що і є необхідною умовою для «побудови основоположних правил, які б слугували одночасно для сприйняття відповідних термінів та створення нових» [20, с. 186].

Коли йдеться про вибір відповідного терміна, маємо розрізняти **стандартизацію**, тобто виключне та обов'язкове користування лише одним зазначеним терміном, та **гармонізацію**, тобто домовленість про загальне вживання певних термінів задля полегшення комунікації, причому О. В. Суперанська надає перевагу гармонізації термінопонять та їх систем, зокрема й в ономастиці [21, с. 200–202]. Новітні ономастичні розвідки значною мірою сприяють цьому процесові, наприклад завдяки виданню «Словника української ономастичної термінології» [4], однак процес ще не закінчено, якщо його взагалі можливо закінчити.

Велику увагу денотатно-номінативній класифікації онімів, яка пов'язана з термінотворчістю, приділяли багато вчених, тож ми зупинимось на найбільш важливих досягненнях у цій царині. Так, О. В. Суперанська виділяє власні назви комплексних об'єктів, серед яких окремих підрозділ становлять «назви підприємств, установ, суспільств, об'єднань» [19, с. 196], тобто терміном **ергонім** дослідниця ще не користується. Цей термін вперше з'явився у статті О. В. Суперанської «Апеллятив — онома» у 1978 році [18].

У той самий період з друку виходить словник «Словарь русской ономастической терминологии», в якому Н. В. Подольська пропонує таку дефініцію досліджуваного терміна: «Ергонім — розряд оніма. Власна назва ділового об'єднання людей, зокрема союзу, організації, установи, корпорації, підприємства, суспільства, закладу» [14, с. 166].

Таким чином, зміст терміна розширюється, до ергонімів на даному науковому етапі включено значно більшу кількість типів об'єднань людей.

У двотомній енциклопедії «Słowianska onomastyka» ергоніми включено до розділу «Хремотонімія», хоча О. В. Суперанська, як автор цитованого підрозділу, зазначає, що «У Росії термін *хремотонімія* не розуміється так широко... назви об'єднань людей відносяться до *ергонімів*» [36, т. 1, с. 87]. На думку вченої, це відбувається через притримання етимології грецького слова *хрема*, *хремотос*, тобто «річ, предмет, справа», тож назви підприємств, установ, партій, суспільств та об'єднань не мають включатися до хремотонімів [36, т. 2, с. 383]. Саме етимологія терміна **ергонім**, який походить від грецького *ергон* — «справа, праця, діяльність, функція», дає підстави, як зазначає О. В. Суперанська, повністю відокремити ергоніми від хремотонімів [36, т. 2, с. 388].

В енциклопедії «Українська мова» Ю. О. Карпенко термін **ергонім** як такий взагалі не вводить, тут згадується лише **ергонімія**: «За денотатами розрізняють такі класи В. н.: ... 6) назви організацій, виробничих та суспільних об'єднань (ця група В. н. позначається терміном «ергонімія» і містить величезну кількість найменувань — від партій, товариств, заводів, вчн до кінотеатрів, кооперативів, магазинів, фірм тощо)» [9, с. 84–85]. Тобто зміст досліджуваного поняття постійно розширюється завдяки детальному вивченню цього феномена.

К. О. Трифонова дефінує **ергонім** як «власну назву будь-якого ділового об'єкта, незалежно від його правового статусу та присутності/відсутності місця постійної дислокації (промислового підприємства, громадської чи політичної організації, творчого колективу, фірми, компанії тощо), яке є штучно створеним суб'єктом, що номінує, з метою прагматичного впливу на адресата» [24, с. 17].

У фундаментальній праці М. М. Торчинського створено детальну класифікацію ергонімів [23, с. 150–157], причому сам термін дефінується наступним чином: «ергонім — ВН постійних або тимчасових об'єднань людей» [23, с. 93], зокрема вчений підкреслює, що такі об'єднання є не лише діловими, а будь-якими [23, с. 150].

Загальна тенденція до деталізації класифікації ергонімів узгоджується з уточненням змісту власне терміна, який поступово розширюється. У той же час у деяких сучасних дослідженнях знаходимо проти-

лежну тенденцію до звуження обсягу терміна, як, наприклад, у праці Г. В. Ходоренко: «Ергонім — найменування ділового об'єднання людей» [25, с. 163].

Ергоніми є результатом умисного словотворення, цілеспрямованого створювання або, за термінуванням М. В. Горомідової, штучної номінації. Тобто **ергоніми** — штучні власні назви будь-яких об'єднань людей.

В ономастиці існує певне часткове накладання ще двох понять: **ергонім** та **товарний знак**. Скажімо, О. В. Суперанська й Т. О. Соболева, аналізуючи товарні знаки у монографії «Товарні знаки», приділяють увагу серед іншого фабрикам, аптекам, ресторанам [22, с. 10–14] та специфіці їх іменування у діяхронічному аспекті. Так, у монографії досліджуються прообрази товарних знаків, такі як **тамга** — знак приналежності, **клеймо** — знак авторства, **рекламний символ** — графічний знак, **знак обслуговування** — знак якості, **торгова вивіска** та **реклама** як така [22, с. 14–15]. Вчені у своїй монографії мають на увазі вивіски підприємств та закладів з урахуванням всіх їхніх особливостей, а не групи людей, які обслуговують ці установи, тобто *adidas* з одного боку — товарний знак німецької компанії, яка виробляє спортивне обладнання та одяг. До того, графічне зображення цього товарного знаку є саме таким, з малої літери, бо його так було зареєстровано [22, с. 10]. У той же час, сама компанія також має назву *Adidas*, хоча була заснована братами Дасслерами у 1924 році під назвою *Dassler*, а у 1948 від неї відійшла фабрика Аді Дасслера під назвою спочатку *Addas*, а незабаром — *Adidas*; обидва варіанти — скорочення імені власника фабрики.

Дотичним до вищезазначеного терміна **товарний знак** є уведений І. В. Крюковою термін **рекламне ім'я**, який розуміється як «назва будь-якого товару у найширшому сенсі цього слова» [10, с. 7], та охоплює, на думку дослідниці, також й ергоніми разом з **прагматонімами** (власні назви товарних марок), **гемеронімами** (власні назви ЗМІ), **георто-німами** (власні назви урочистих заходів) та **порейонімами** (власні назви транспортних засобів) [10, с. 33]. Таке об'єднання є дискусійним через те, що зазначені класи власних назв належать різним розрядам денолатив: гемероніми відносяться до ідеонімів, георто-німи — до хро-нонімів, порейоніми — до хремотонімів, а товарні марки взагалі не є власними назвами. П. Т. Поротніков розподіляє товарні знаки на

ономастичні й неономастичні, а Н. В. Подольська однозначно відносить прагматоніми до **номенів**, родових, а не власних назв [14, с. 113]. Ергоніми беззаперечно є власними назвами, бо, попри різноманітні думки щодо місця та статусу ергонімної лексики, вони є пропріальними одиницями, зокрема знаками, які слугують тільки для називання предмета, і на перший план виходить тісний зв'язок з одиничними об'єктами, а з поняттями ергоніми пов'язані менше. Говорячи про західних ономастологів, слід зазначити, що велику зацікавленість функціонуванням **рекламних імен** чи **brand/commercial names** знаходимо у роботах таких вчених, як П. Куррас (Kurgas P. C.), М. Мартін (Martin M.), М. Рієр (Rieger M. A.), А. Віт-Жейлард (Wirth-Jaillard A.) та ін. Рекламні імена Румунії досліджувала А. Бугісью (Bugheșiu A.), а А. Зільг розглядала як рекламні імена у романських мовах віддзеркалюють соціо-економічні умови (Zilg A.).

Складність систематизації та класифікації ергонімів пов'язана з їх суто індивідуальним характером творення. Маємо на увазі те, що переважна більшість ергонімів залежить лише від суб'єктивних уподобань номінаторів. Порівняно невеличка кількість ергонімних підкласів є регульованою певними правилами. В першу чергу це стосується державних закладів: наприклад, підрозділи державної судової адміністрації мають однотипні назви, а саме, в Москві всі назви судів є схожими, бо їх поіменовано за районами міста: *Бутырский районный суд, Гагаринский районный суд, Головинский районный суд, Замоскворецкий районный суд, Зюзинский районный суд, Измайловский районный суд, Коптеевский районный суд, Кузьминский районный суд, Кунцевский районный суд, Лефортовский районный суд* тощо. Назви шпиталів є також регульованими; наведемо приклади лікувальних установ Лондона: *Bromley Road Hospital (84–86 Bromley Road), Parkside Hospital (53 Parkside), 31 Old Broad Street Hospital (31 Old Broad Street), Cromwell Hospital (162–174 Cromwell Rd), Camden Mews Day Hospital (5 Camden Mews), St. Pancras Hospital (4 St. Pancras Way), Colindale Hospital (61 Colindale Avenue), St. Luke's Woodside Hospital (Woodside Avenue)*. У Лондоні такі назви є традиційно відтопонімними, що значно полегшує знаходження, часто термінове, відповідного денотата. Також прикладом типових назв можуть бути офіційні іменування державних шкіл Києва: *Середня загальноосвітня школа № 1, Середня загальноосвітня школа № 2, Середня загальноосвітня школа № 3*. Звичайно, у

таких ергонімах можуть бути певні індивідуальні елементи, як у назві *Середня загальноосвітня школа № 13 імені І. Хитриченка* чи *Середня школа № 44 з поглибленим вивченням англійської мови*.

Попри великий ступінь суб'єктивності ергонімів, розроблено певні рекомендації щодо їх утворення. Зокрема, Л. В. Грібанова пропонує при найменуванні економічних об'єктів слідувати наступним порадам: ергоніми мають відбивати специфіку регіону, функції економічних об'єктів, не містити хибних асоціацій, бути легкими для запам'ятовування та вимови, бути простими та гарними, а також розширювати національну систему ергонімів. Як бачимо, ці практичні рекомендації також мають дещо суб'єктивний характер. Наприклад, поради щодо краси ергоніма або наявності у його семантичній структурі хибних асоціацій не можуть базуватися на логічних та об'єктивних шкалах оцінки. Так, в Одесі існує кафе з назвою «Два Карла», яке розташоване на розі вулиць Катерининської та Грецької. Раніше ці вулиці номінувалися Карла Маркса та Карла Лібкнехта, звідки й пішла назва закладу. Сьогодні лише обізнані з історією цієї частини міста генерують «правильні» асоціації.

Однак загальна кількість ергонімів такого типу є невеликою порівняно з приватними підприємствами, власні назви яких обираються за суто суб'єктивними критеріями. Як зазначає Д. Крістал, людина володіє шкалою **ономагенності** (*nameability*), наслідком чого є мотивація номінаторів обирати оніми, керуючись близькістю або значущістю поіменованих об'єктів до життя номінаторів [33, с. 154], що означає користування винятково власними уподобаннями та цілями. Згідно із твердженням Н. О. Лук'янової, номінатор будь-якого міського об'єкта одночасно виконує дві функції: S-1 та S-2, тобто є суб'єктом номінації та суб'єктом мовлення, бо номінує зазначені об'єкти за допомогою вже існуючого мовного ресурсу, причому трансформує вже готову номінацію у відповідності до своїх потреб [11, с. 31–32].

Тож термін **рекламне ім'я** охоплює значну кількість як власне онімів різних класів, так і певні апелятиви. Скоріш за все, йдеться про рекламну функцію зазначених лексичних класів, яку, безперечно, виконують, зокрема, й ергоніми.

До речі, власне термін **ергонім** не в усіх дослідженнях означає по-стувальне вище поняття. Скажімо, А. О. Белецький, досліджуючи **ейдоніми**, тобто власні назви за його власною термінологією, дефінує

ергоніми як власні назви, які «ідентифікують твори образотворчих (просторових, чи спеціальних) мистецтв», причому автор розподіляє ергоніми на **хорергоніми**, тобто такі, що збереглися у матеріальній формі, та **хронергоніми**, тобто такі, що не збереглися [3, с. 183]. В сучасній усталеній ономастичній термінології у цьому сенсі використовується термін **ідеонім**: «власна назва окремого об'єкта культури, науки, мистецтва, взагалі духовності, інакше кажучи назви художніх, музичних творів, наукових, релігійних, публіцистичних праць» тощо [4, с. 94].

Під час проведення нашого дослідження будемо послуговуватися такими базовими термінами:

- **ергонім** — штучна власна назва об'єднання людей з певною метою;
- **ергоніміка** — розділ ономастики, який вивчає власні назви об'єднань людей;
- **ергонімія** — сукупність ергонімів [4, с. 86];
- **ергонімний** — маючий відношення до ергонімів;
- **ергонімікон** — репертуар власних назв на позначення об'єднань людей певного етносу, періоду.

Використання зазначених термінів є дистинктивною рисою слов'янської ономастики, проте в західній ономастиці ці терміни майже не вживаються. Тут перевага надається дескриптивним термінам, на кшталт: **company name, business name, commercial name, product name, brand name**, як, наприклад, у колективній монографії «Onomastics goes business: Role and relevance of brand, company and other names in economic contexts» [31]. У збірнику наукових праць «Onomastics in Contemporary Public Space» знаходимо розділ, присвячений ергонімам, які термінуються **names of public, economic, cultural, religious and sports institutions** [32, с. 105], а також **names of business establishments** [32, с. 105] та **names of cultural associations** [32, с. 185]. Традиції термінотворення слов'янської ономастики висвітлює І. В. Крюкова у статті «Functions of Advertising Names in Different Types of Russian Texts» [28, с. 2]. Крім того, дослідниця представила західному світові вчених такі терміни, як *ергонім, прагматонім, гемеронім* [28, с. 2], причому **ергонім** розуміється як «власна назва на позначення об'єднання людей з певним діловим інтересом, таких як союз, товариство, установа чи сектор» [28, с. 2]. Водночас на сайті Міжнародного конгресу ономастичних наук у розділі «Публікації» термін **ергонім** подано лати-

ницею — **ergonym** — з наступною дефініцією: «іноді використовується для іменування організації чи комерційної фірми» [35].

Однак слід відзначити, що італійські та французькі ономатологи серед багатьох галузей ономастики виділяють у окрему галузь — *комерційну ономастику*, яка займається вивченням назв продуктів, продуктових лінійок — **маркїонімів (marchionimi)** — та назв комерційних підприємств. Вчені дотримуються термінів **хрематонім (chrematonomo), еконім (econimo)** та **ергонім (ergonomo)**, які використовуються як «взаємозамінні на позначення власних назв продуктів чи комерційної діяльності» [29, с. 509].

У польській ономастиці існує дві термінотворчі тенденції: з одного боку, це преференція термінам, які подаються рідною мовою, наприклад: **nazwy osobowe, nazwy rzeczne**, а з іншого — вживання термінів загального походження, міжнародних, на кшталт: **antroponimy, ojkonomy** [36, т. 1, с. 82]. М. Гарвалік також відзначає, серед інших термінологічних складнощів, конкуренцію міжнародних та вітчизняних термінів [5, с. 6]. Дотичним вважаємо міркування В. В. Німчука про сучасну українську онімну систему: «У вітчизняній науці досягнуто помітного прогресу в класифікації пропріальної лексики... Проте для виділених розрядів власних назв, які можуть охоплювати кілька або з десятків одиниць, не є доцільним вигадувати терміни з ряду —*онім*», тож виникають сумніви щодо потрібності нових термінів на зразок «крокодейлонімів» чи «тиранозавронімів» [13, с. 12–13].

Сучасні західні ономастичні студії оперують термінами з прозорою мотивацією, причому іноді перевага надається термінам-дескрипціям, наприклад: **place name, street name, product name** [35]; **lunar name, maritime name** [34, с. 18]. Такі терміни краще розуміються читачами без спеціалізованих словників, глосаріїв чи словників іноземних мов.

Цікавою видається спроба об'єднати ці дві протилежні тенденції в роботі К. Д. Долбіної, яка пропонує ввести два рівня специфікації зоонімів, причому використовувати спеціальні греко-латинські терміни лише для першого рівня специфікації, а на другому — вживати описові терміни [6, с. 25–26]. Розвиваючи цю теорію, вважаємо за доцільне запропонувати введення щонайменше двох рівнів специфікації термінів ергоніміки, які знаходяться в гіперо-гіпонімних відносинах. Проте, спеціалізовані дослідження окремого типу ергонімів можуть потребувати спеціального термінування певних розрядів оні-

мів, пор. твердження О. О. Белея: «Термін *ергонім* не може підмінити потреби у спеціальних термінах, які увиразнювали б суттєві відмінності між видами різних об'єднань людей і відображали б структурованість та ієрархічність поняття «*власна назва об'єднання людей*» [2, с. 3], саме тому вчений вводить спеціальний термін **фірмонім** на позначення предмета свого дослідження як такий, котрий точніше окреслює феномен, що вивчається.

Підсумовуючи все вищезазначене, можемо звернутися до новітнього словника Д. Г. Бучка та Н. В. Ткачової, де пропонується таке визначення: «ергонім (від гр. *ergon* — «праця, діяльність» + онім ...) — власна назва певного об'єднання людей: організації, партії, установи, закладу тощо, зокрема магазину, перукарні, ресторану та ін.» [4, с. 85]. Тобто формулювання **певне об'єднання людей** може включити до себе **будь-яке**, тож найширше трактування терміна **ергонім** є актуальним для сучасних ономастичних досліджень.

Література

- Белей О. О. Сучасна українська ергонімія: власні назви підприємств Закарпаття : монографія / Олег Омелянович Белей. — Ужгород : Закарпаття, 1999. — 111 с.
- Белей О. О. Сучасна українська ергонімія (на матеріалі власних назв підприємств Закарпатської області України) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Олег Омелянович Белей. — Львів, 2000. — 10 с.
- Белецкий А. А. Лексикология и теория языкознания (ономастика) / А. А. Белецкий. — К. : Изд-во КГУ, 1972. — 209 с.
- Бучко Д. Г. Словник української ономастичної термінології / Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. — Х. : Ранок-НТ, 2012. — 256 с.
- Гарвалик М. К. вопросу о современной ономастической терминологии [Электронный ресурс] / М. Гарвалик // Вопросы ономастики. — Екатеринбург : Изд-во Уральского ун-та, 2007. — № 4. — С. 5–13. — Режим доступа : <http://www.ruslang.ru/doc/onomastica/onomastica4text.pdf>
- Долбіна К. Д. Когнітивні аспекти функціонування зоонімних пропріальних одиниць : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / Карине Давидівна Долбіна. — Одеса, 2014. — 181 с.
- Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика : навч. посібник / Олена Юрїївна Карпенко — Одеса : Фенікс, 2010. — 158 с.
- Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.15 / Олена Юрїївна Карпенко. — К., 2006. — 416 с.
- Карпенко Ю. О. Власні назви / Ю. О. Карпенко // Українська мова : енциклопедія. — 3-тє вид., зі зм. і доп. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2007. — С. 84–85.
- Крюкова И. В. Рекламное имя: от изобретения до прецедентности : монография / Ирина Васильевна Крюкова. — Волгоград : Перемена, 2004. — 288 с.
- Лукьянова Н. А. Виды номинаций с точки зрения типов структур их лексических значений [Электронный ресурс] / Н. А. Лукьянова // Актуализация семантико-прагматического потенциала языкового знака : Межвузовский сборник научных трудов. — Новосибирск : изд-во НГПУ, 1996. — 180 с. — С. 26–39. — Режим доступа : <http://www.vestnik-mgou.ru/Articles/Doc/1862>. — Назва з екрану.
- Мезенко А. М. Урбанонимия Белоруссии : монография / А. М. Мезенко. — Минск : Университетское, 1991. — 167 с.
- Німчук В. В. Українська ономастична комісія: сьогодення і перспективи / В. В. Німчук // Повідомлення Української ономастичної комісії. Нова серія. — К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2012. — Вип. 1 (16). — С. 6–13.
- Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. — Изд. 2-е, пер. и доп. — М. : Наука, 1988. — 189 с.
- Сидоренко Е. Н. Номинационные процессы в полилингвальной эргонимии Донетчины : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / Елена Николаевна Сидоренко. — Донецк, 2013. — 20 с.
- Слабоуз В. В. Из истории развития ономастической науки (восточнославянский контекст) / В. В. Слабоуз // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія : Філологічні науки. — Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2013. — Кн. 4. — С. 288–292.
- Соловьева Н. С. Освоение периферии ономастического пространства как элемента языковой картины мира при изучении русского языка / Н. С. Соловьева [Электронный ресурс] // Международная конференция и VII международный научно-практический семинар «Многоязычие и межкультурная коммуникация: вызовы XXI века» : сборник докладов. — Прага, 2013. — Режим доступа : http://bilingual-online.net/index.php?option=com_content&view=article&id=1092_%3Akongress-bilingual-bilium&catid=35_%3Atema-mesyaca&Itemid=6&lang=de
- Суперанская А. В. Апеллятив — онома / А. В. Суперанская // Имя собственное и нарицательное. — М. : Наука, 1978. — С. 5–34.
- Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. — 2-е изд., испр. — М. : Изд-во ЛКИ, 2007. — 368 с.
- Суперанская А. В. Общая терминология. Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. — 2 изд. — М. : УРСС, 2003. — 248 с.

21. Суперанская А. В. Общая терминология. Терминологическая деятельность / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. — 2 изд. — М. : УРСС, 2005. — 288 с.
22. Суперанская А. В. Товарные знаки / А. В. Суперанская, Т. А. Соболева. — М. : Наука, 1986. — 176 с.
23. Торчинський М. М. Структура, типологія і функціонування онімної лексики української мови : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01 / Михайло Миколайович Торчинський. — К., 2010. — 502 с.
24. Трифонова Е. А. Названия деловых объектов: семантика, прагматика, поэтика (на материале русских и английских эргонимов) : дис. ... канд. фил. наук : 10.02.19 / Екатерина Александровна Трифонова. — Волгоград : РГБ, 2006. — 274 с.
25. Ходоренко А. В. Когнитивные аспекты функционирования современной антропонимики (на примере наименований групп лиц) : монография / А. В. Ходоренко. — Днепропетровск : Пороги, 2011. — 422 с.
26. Шестакова С. О. Лексико-семантичні інновації у системі української номінації (на матеріалі ергонімів і прагмонімів) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Світлана Олександрівна Шестакова. — Х., 2002. — 241 с.
27. Шимкевич Н. В. Русская коммерческая эргонимия: прагматический и лингвокультурологический аспекты : дис. ... канд. фил. наук : 10.02.01 / Николай Валерьевич Шимкевич. — Екатеринбург, 2002. — 179 с.
28. Kryukova I. Functions of Advertising Names in Different Types of Russian Texts / Irina Kryukova // *Onomastics in Contemporary Public Space* / ed. by A. Bugheşiu, O. Felecan. — Cambridge : Cambridge Scholars Publishing, 2013. — P. 2–11.
29. Logozzo F. Onomastica commerciale a Tor Bella Monaca: insegne e territorio, nomi e categorie / Felicia Logozzo, Renata Dwiazdowska, Claudio Acri // *L'onomastica di Roma. Ventotto secondi di nomi : Atti del Convegno* — Roma, 19–21 aprile 2007. — Roma, 2007. — P. 509–527.
30. Makhyanova L. Megalopolis as a Factor of Urbanonyms Forming (on the Base of Restaurant Names in Moscow, Saint Petersburg and Kazan) / Lyaysan Makhyanova, Elena Remchukova // *25th International Congress of Onomastic Sciences : abstracts*. — Glasgow : University of Glasgow, 2014. — P. 52.
31. Onomastics goes business: Role and relevance of brand, company and other names in economic contexts / ed. by Holger Wochele, Julia Kuhn, Martin Stegu. — Berlin : Logos Verlag Berlin, 2012. — 287 p.
32. Onomastics in Contemporary Public Space / ed. by A. Bugheşiu, O. Felecan. — Cambridge : Cambridge Scholars Publishing, 2013. — 645 p.
33. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language / D. Crystal. — Cambridge : CUP, 2006. — 499 p.

34. Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names / ed. by Naf-tali Kadmon. — NY : United nations, 2002. — 261 p.
35. List of Key Onomastic Terms [Electronic resource]. — Access mode : <http://www.icosweb.net/index.php/terminology.html>. — Назва в екрану.
36. Słowiańska onomastyka : encyklopedia / pod. red. Ewy Rzetelskiej-Feleszko, Aleksandry Cieślukowej. — Kraków : Towarzystwo naukowe Warszawskie, 2002–2003. — T. 1–2.

References

1. Beley, O. O. (1999). Modern Ukrainian ergonyms: proper names of the Carpathian enterprises: Monograph, Uzhgorod, Zakarpattia, 111 p.
2. Beley, O. O. (1999). Modern Ukrainian ergonyms (based on proper names of the Carpathian enterprises): Thesis abstract, Lviv, 10 p.
3. Beletsky, A. A. (1972). Lexicology and the theory of linguistics (onomastics), Kyiv, KHU, 209 p.
4. Buchko, D. G. (2012). Dictionary of the Ukrainian onomastic terminology, Kharkiv, Ranok, 256 p.
5. Garvalik, M. (2007). To the question of modern onomastic terminology [Electronic resource], Ekaterinburg, Ural University Publishing House, No. 4, pp. 5–13, Access mode : <http://www.ruslang.ru/doc/onomastica/onomastica-4text.pdf>
6. Dolbina, K. D. (2014). Cognitive aspects of functioning of zoonyms: Thesis, Odesa, 181 p.
7. Karpenko, O. Yu. (2010). Cognitive onomastics: Textbook, Odesa, Feniks, 158 p.
8. Karpenko, O. Yu. (2006). Cognitive onomastics as a direction of knowledge of proper names: Thesis, Kyiv, 416 p.
9. Karpenko, Yu. O. (2007). A. Proper names: encyclopedia, 3rd edition, Kyiv, Ukrainian M. P. Bazhan encyclopedia, pp. 84–85.
10. Kryukova, I. V. (2004). Advertising name: from invention to precedence: Monograph, Volgograd, Peremena, 288 p.
11. Lukyanova, N. A. (1996). Nomination types from the viewpoint of types of structures of their lexical meanings [Electronic resource], Actualization of the semantic and pragmatic potential of the linguistic sign: Interuniversity collection of scientific works, Novosibirsk, Publishing house of the NGPU, p. 26–39, Access mode : <http://www.vestnik-mgou.ru/Articles/Doc/1862>.
12. Mezenko, A. M. (1991). Urbanonyms of Belarus: Monograph, Minsk, Universitetskoe, 167 p.
13. Nymchuk, V. V. (2012). The Ukrainian onomastic commission: the present time and prospects, The Ukrainian Onomastic Commission. New series, Kyiv, Publishing house of Dmitry Burago, Vol. 1 (16), pp. 6–13.

14. Podolskaya, N. V. (1988). Dictionary of Russian onomastic terminology, Moscow, Nauka, 2nd edition, 189 p.
15. Sidorenko, E. N. (2013). Nomination processes in multilingual ergonyms of the Donetsk region: Thesis abstract, 20 p.
16. Slabouz, V. V. (2013). From the history of the development of onomastic science (East Slavic context): Scientific notes of the Nizhyn State University named after Nikolai Gogol. Series: Philological Sciences, Nizhyn: Publishing house of NDU named after M. Gogol, Book No 4, pp. 288–292.
17. Solovyova, N. S. (2013). The development of the onomastic space periphery as an element of the linguistic picture of the world when learning the Russian language, [Electronic resource], International Conference and VII international scientific and practical seminar «Multilingualism and intercultural communication: challenges of the XXI century»: A collection of reports, Prague, Access Mode: http://bilingual-online.net/index.php?option=com_content&view=article&id=1092_%3Akongress-bilingual-bilium&catid=35_%3Atema-mesyaca&Itemid=6&lang=de
18. Superanskaya, A. V. (1978). Appeal — onoma, Proper and nominal name, Moscow, Nauka, p. 5–34.
19. Superanskaya, A. V. (2007). The General Theory of a Proper Name, 2nd edition, Moscow, Publishing House of LCI, 368 p.
20. Superanskaya, A. V. (2003). General Terminology. Questions of the theory, 2nd edition, Moscow, URSS, 248 p.
21. Superanskaya, A. V. (2005). General Terminology. Terminological activity, 2nd edition, Moscow, URSS, 288 p.
22. Superanskaya, A. V. (1986). Trademarks, Moscow, Nauka, 176 p.
23. Torchinskiy, M. M. (2010). Structure, typology and functioning of the onymic vocabulary in the Ukrainian language: Thesis, Kyiv, 502 p.
24. Trifonova, E. A. (2006). Names of business objects: semantics, pragmatics, poetics (on the material of Russian and English ergonyms): Thesis, Volgograd, RSL, 2006, 274 p.
25. Khodorenko, A. V. (2011). Cognitive aspects of the functioning of modern anthroponyms (on the example of the names of people's groups): Monograph, Dnepropetrovsk, Porogi, 422 p.
26. Shestakova, S. O. (2002). Lexical-semantic innovations in the system of Ukrainian nomination (based on ergonyms and pragmonyms): Thesis, Kharkiv, 241 p.
27. Shimkevich, N. V. (2002). Russian commercial ergonyms: pragmatic and linguocultural aspects: Thesis, Ekaterinburg, 179 p.
28. Kryukova, I. (2013). Functions of Advertising Names in Different Types of Russian, Onomastics in Contemporary Public Space, Cambridge, Cambridge Scholars Publishing, pp. 2–11.

29. Logozzo, F. (2007). Onomastica commerciale a Tor Bella Monaca: insegne e territorio, nomi e categorie, L'onomastica di Roma, ventotto secondi di nomi: Atti del Convegno, Roma, 19–21 aprile, pp. 509–527.
30. Makhyanova, L. (2014). Megalopolis as a Factor of Urbanonyms Forming (on the Base of Restaurant Names in Moscow, Saint Petersburg and Kazan), 25th International Congress of Onomastic Sciences : abstracts, Glasgow, University of Glasgow, p. 52.
31. Onomastics goes business: Role and relevance of brand, company and other names in economic contexts (2012), ed. by Holger Wochele, Julia Kuhn, Martin Stegu, Berlin, Logos Verlag Berlin, 287 p.
32. Onomastics in Contemporary Public Space (2013), ed. by A. Bugheşiu, O. Felecan, Cambridge, Cambridge Scholars Publishing, 645 p.
33. Crystal D. (2006), The Cambridge Encyclopedia of the English Language, Cambridge, CUP, 499 p.
34. Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names (2002), ed. by Naftali Kadmon, NY, United nations, 261 p.
35. List of Key Onomastic Terms [Electronic resource]. — Access mode : <http://www.icosweb.net/index.php/terminology.html>.
36. Słowiańska onomastyka (2002–2003), encyklopedia, pod. red. Ewy Rzetelskiej-Feleszko, Aleksandry Cieślukowej, Kraków, Towarzystwo naukowe Warszawskie, T. 1–2.

ДИДУР Юлия Игоревна

кандидат филологических наук, доцент кафедры иностранных языков
Одесского национального экономического университета;
ул. Пушкинская, 26, Одесса, 65014, Украина;
тел.: + 38 048 7224117; e-mail: mete00rka@gmail.com;
ORCID ID: 0000–0002–2470–9669

ПРОИСХОЖДЕНИЕ И СЕМАНТИЧЕСКАЯ НАГРУЗКА ТЕРМИНА «ЭРГОНИМ»

Аннотация. Статья посвящена особенностям происхождения и семантического наполнения термина «эргоним». С целью устранения терминологической амбивалентности в работе осуществлено разграничение термина «эргоним» и многих других, которые полностью или частично дублируют его значение. Также в статье были четко очерчены базовые термины исследования: эргоним — имя собственное, обозначающее объединение людей с определенной целью; эргонимика — раздел ономастики, изучающий названия (имена собственные) объединений людей; эргонимия — совокупность эргонимов; эргонимный — имеющий отношение к эргонимам; эргонимикон — репертуар имен собственных для обозначения объединений людей определенного

етноса, періода. **Цель** этой статьи заключается в осуществлении анализа эволюции термина «эргоним», устранении терминологических расхождений относительно исследуемого разряда имен собственных, а также в предложении уточнения в создании и функционировании эргонимной терминологии. **Объектом** исследования являются имена собственные, обозначающие группы людей. **Предметом** исследования послужили семантика и происхождение термина «эргоним». **Материал** исследования составляют 3000 эргонимов (по 1000 на украинском, английском и русском языках), избранных из информационных и рекламных материалов печатных и электронных СМИ. **Практическая ценность** работы состоит в выяснении и предложении терминологического аппарата исследования эргонимов.

Ключевые слова: когнитивная ономастика, эргоним, эргонимия, эргонимикон, происхождение термина «эргоним», имя собственное.

Yuliia Ih. Didur

PhD in Philology and Linguistics, Associate Professor
of the Chair of Foreign Languages, Odessa National Economic University,
26 Pushkinska St, Odessa, 65014, Ukraine;
tel.: +380487224117; e-mail: mete00rka@gmail.com;
ORCID ID: 0000–0002–2470–9669

THE ORIGIN AND SEMANTIC CONTENT OF THE TERM «ERGONYM»

Summary. The article is devoted to the peculiarities of the origin and semantic content of the term «ergonym». In order to eliminate terminological ambivalence, a distinction has been made between the term «ergonym» and many others that partially or completely duplicate its meaning. The article also clearly outlined the basic terms of the study. Thus, ergonym is seen as a proper name that means association of people with a specific goal; ergonymics is a section of onomastics that studies proper names of people's associations; ergonymic means related to ergonyms; ergonymikon is repertoire of proper names for designating associations of people of a certain ethnic group or period. The **purpose** of this article is to analyse the evolution of the term «ergonym», to eliminate terminological discrepancies relating to the examined category of proper names, and to suggest clarification in the creation and functioning of ergonymic terminology. The **object** of the study are proper names denoting groups of people. The **subject** of the study are the semantics and origin of the term «ergonym». The **study material** consists of 3,000 ergonyms (every 1,000 of them taken from the Ukrainian, English and Russian languages) that were selected from informational and advertising materials of printed and electronic media. The **practical value** of the work consists in clarifying and proposing the terminological apparatus of ergonymic research.

Key words: cognitive onomastics, ergonym, proper name, origin of the term «ergonym», brand name, commercial name.

УДК 811.111'373.2

КАРПЕНКО Максим Юрійович

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри граматики англійської мови
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар 24/26, к. 131, 132, м. Одеса, 65058, Україна,
тел. +380636662222; e-mail: m.yu.karpenko@gmail.com,
ORCID ID: 0000–0003–0308–5284

ГОЛУБЕНКО Лідія Миколаївна

кандидат філологічних наук, професор,
декан факультету романо-германської філології
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна
ORCID ID: 0000–0001–5576–6781

ВАРБАНЕЦЬ Тетяна Вікторівна

викладач кафедри іноземних мов
Національного університету «Одеська юридична академія»;
вул. Академічна, 2, м. Одеса, 65009, Україна;
тел.: +38 066 7362484; e-mail: proffessor.tatyana@icloud.com;
ORCID ID: 0000–0002–4278–0442
DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155185>

ДЕНОТАТНО-НОМІНАТИВНА КЛАСИФІКАЦІЯ АНГЛОМОВНИХ ПЕЗОНІМІВ

Анотація. У статті висвітлено природу й різновиди пезонімів у кореляції з їхніми денотатами — комп'ютерними іграми. Комп'ютерні чи електронні ігри мають власні дистинктивні лінгвальні особливості, через що привертають до себе увагу в тому числі й дослідників-мовознавців, проте вони наразі є мало вивченими в філології. **Метою** дослідження є опис денотатно-номінативної класифікації англомовних пезонімів. **Об'єктом** дослідження є оніми на позначення об'єктів віртуальних світів електронних ігор в англійській мові. **Предметом** дослідження є англомовні пезоніми, що є назвами ігор. Для цього використовувались описовий та таксонімічний **методи**. **Матеріалом** дослідження послугували 300 пезонімів, вибрані методом суцільної вибірки з рейтингів популярних англомовних ігор різних жанрів на сайті-агрегаторі відгуків гравців про ігри. Невід'ємним компонентом кожної електронної ігри є можливість працювати на певних платформах, тобто належність до платформної парадигми. Слід зазначити, що будь-яка ігрова платформа має аналогічну будову — ігрова

консоль, наприклад, це комп'ютер, що має спеціалізовану операційну систему, яку призначено для запускання суто ігрових програм. Саме через цей факт ми вважаємо терміни комп'ютерна гра й електронна гра синонімічними, оскільки будь-який придатний для ігор пристрій побудовано за принципом комп'ютера. Ще однією важливою характеристикою денотатів пезонімів є можливість чи відсутність можливості взаємодіяти з іншими гравцями, тобто її належність до режимної парадигми. **Результатом** дослідження є ретельний опис денотатно-номінативної класифікації пезонімів згідно з трьома парадигмами класифікації їхніх денотатів: платформною, режимною та жанровою. Значним здобутком дослідження є введення цієї новітньої для ономастики сфери до існуючої ономастичної терміносистеми.

Ключові слова: електронна гра, комп'ютерна гра, оніми, пезонім, денотатно-номінативна класифікація.

В останні роки все більш популярними стають ігрові програми на будь-яких придатних для цього приладах: персональних комп'ютерах, ігрових консолях (спеціальних ігрових пристроях, які приєднуються до телевізора, монітора чи іншого електронного пристрою, що відображає інформацію), мобільних телефонах, планшетах тощо. Це призвело до значних і швидких змін в сучасному світі, наприклад, 42 % американців грають в ігри на різних пристроях 3 години чи більше на тиждень [14]; прибуток від продажу ігрових програм у всьому світі становить 28 мільярдів доларів [15]; 63 % батьків вважають, що ігрові програми мають позитивний вплив на виховання дітей, а 59 % батьків дітей, що грають в ігри на різних пристроях (91 % американських дітей віком від 2 до 17 років грають в ігри на різних пристроях [16]), періодично власноруч грають разом з дітьми [9].

Комп'ютерні чи електронні ігри мають власні дистинктивні лінгвальні особливості, через що привертають до себе увагу в тому числі й дослідників-мовознавців, проте вони наразі є мало вивченими в філології. Нами було опубліковано низку праць з тематики онімії електронних ігор [1; 2; 3; 4; 5], в яких було запропоновано термінувати їхні назви пезонімами, що й є **об'єктом** цього дослідження. Прикладами пезонімів є назви ігор *Borderlands 2* або *The Witcher 3: Wild Hunt*. У статті буде висвітлено природу й різновиди пезонімів у кореляції з їхніми денотатами — комп'ютерними іграми, що є **предметом** дослідження. **Матеріалом** дослідження послуговували 300 пезонімів, вибрані методом суцільної вибірки з рейтингів популярних англомовних ігор різних

жанрів на сайті-агрегаторі відгуків гравців про ігри — *Metacritic.com*: рольові ігри — *The Witcher 3: Wild Hunt*, *The Elder Scrolls V: Skyrim*, серія *Dark Souls*; екшени — *Grand Theft Auto V*, *Borderlands 2*; стратегії — серія *Command and Conquer* та ін.

Гру в нашому дослідженні ми будемо розуміти наступним чином: це форма мистецтва, яка є «інтерактивною структурою, сповненою ендогенним значенням, яка вимагає від гравця докладання зусиль для досягнення певної мети» [11, с. 24]. Слід зазначити, що інтерактивною вона є через власний техногенний характер. Складові цієї дефініції можна пояснити наступним чином, тобто виділити наступні диференційні характеристики електронної гри [там само, с. 10–26]:

- електронна гра є інтерактивною, тобто події гри змінюються залежно від дій гравця;
- електронна гра має чітку структуру внутрішніх правил, що регулюють реакції ігрового середовища на різні стимули і, тим самим, кодифікують події, що трапляються в процесі взаємодії гравця з ним;
- структура електронної гри складається з елементів, сповнених ендогенним значенням, тобто з елементів, які є внутрішньоігровими символами, які мають значення тільки в контексті окремої електронної гри, наприклад, снайперська гвинтівка *Sladky Pooshka* в грі *Borderlands 2* (слід зазначити, що компанія-виробник гри, *Gearbox Software*, є американською компанією; назва цієї гвинтівки була, скоріш за все, інспірована використанням слова російського походження *pooshka* для посилення на зброю в творі *A Clockwork Orange*, а неузгодженість прикметника й іменника за особою викликана тим фактом, що в словниках прикметники зазвичай дають у чоловічому роді) дає гравцю певні можливості в грі, але не існує за її межами (проте останнім часом це змінюється — внутрішньоігрові об'єкти почали продаватися на аукціонах за «реальні» гроші, почали виготовляти сувеніри, які виглядають як знакові внутрішньоігрові предмети тощо);
- в електронній грі гравцю потрібно докладати зусиль і робити певні вибори з керування внутрішньоігровими ресурсами задля успішного ведення подальшої гри;
- електронна гра має певну внутрішньоігрову мету, досягнення якої є ціллю ігрового процесу в цілому. Внутрішньоігрова мета є двох типів: 1) тактична, тобто одне окреме завдання, яке гравцю потрібно виконати для просування далі, наприклад, перемогти певного супро-

тивника; 2) глобальна, виконання якої вважається завершенням чи «проходженням» гри, наприклад, врятувати Всесвіт. Слід зазначити, що є категорія ігор, які не мають експліцитної мети, наприклад, ігри на кшталт *Minecraft*, де потрібно видобувати «блоки» різних матеріалів і будувати з них споруди. Такі ігри не мають місії, яку можна виконати, їх метою є сам процес будівництва чи участі в іншій діяльності, яка є основою даної гри.

Слід також зазначити, що основою для створення електронної гри є об'єктивна дійсність, «від якої походить і яка слугує матеріалом» для створення реальності гри. Проте різні ігри мають різний ступінь відповідності дійсності. Деякі ігри розробники намагаються зробити максимально реалістичними (проте повна імітація дійсності: а) неможлива, б) була б занадто складною і нецікавою грою; через це кожна гра має, як було зазначено вище, певні символи-спрощення (наприклад, герой починає світитись червоним для репрезентації поранення замість його реалістичного відображення) і обмежений набір правил), а інші ігри принципово є нереалістичними, наприклад, ігри, де потрібно стріляти по прибульцях з космосу [12].

Для гри потрібен апарат, який би, за словами А. Тьюринга, можна було запрограмувати виконати у належному порядку певний список операцій. Цей апарат мусить мати три невід'ємні компоненти: 1) сховище інформації; 2) виконавчий елемент; 3) контролюючий елемент [18, с. 437]. Історично першим таким апаратом був **комп'ютер** — «електронний прилад для автоматизації створення, зберігання, обробки та транспортування даних» [6, с. 38]. Комп'ютер, який призначено для виконання однією людиною в умовах дому чи офісу побутових завдань називається **персональним комп'ютером**. Також слід зазначити, що наразі з'явилося багато різних апаратів, що дозволяють грати в ігри, які мають вищезазначені три елементи та називаються **платформами**. Найпопулярнішою ігровою платформою (52 % всіх розробників ігор створювали в 2016 року свої продукти саме для цієї платформи [17]) залишається комп'ютер.

На певному етапі розвитку технологій виникла ідея створити механізм, єдиною функцією якого було б надання користувачам можливості грати в ігри. Так виникла ідея створення **ігрової консолі** — спеціалізованого ігрового апарату, який підключається до телевізора. За будовою ігрова консоль схожа з персональним комп'ютером — вона має всі ті ж

самі апаратні компоненти, що і персональний комп'ютер, за винятком монітора, функцію якого виконує телевізор чи інший прилад для відображення інформації, до якого підключена ігрова консоль.

На даний момент на ринку консолей існує конкуренція між компаніями *Sony* та *Microsoft*, які випускають найсучасніші видання своїх консолей *PlayStation 3* та *PlayStation 4* і *Xbox 360* та *Xbox One* відповідно, які залишаються більш або менш функціонально еквівалентними. Деяку популярність має консоль *Nintendo Wii U*, але набагато меншу, ніж продукти *Sony* та *Microsoft* (лише 5 % розробників створюють ігри для цієї платформи [17]). У 2016–2017 році *Sony* випустила наступну, більш потужну, модифікацію своєї консолі — *Playstation 4 Pro*, а *Microsoft* — *Xbox One X*. Ці модифікації підтримують всі ігри з базових консолей, які слугували їх основою, що відображено в назвах обох консолей, які мають патронімічну мотивацію — до назви похідної консолі було додано компоненти *Pro* та *X* відповідно. Щодо першого, *Pro* в складі хрестоматії *Playstation 4 Pro*, то цей компонент є наразі популярним при патронімічній номінації софтомів у сенсі «покращена версія» через велику кількість програм, які мають декілька версій: «базову», яка коштує менше, але має обмежений функціонал; та «професійну», яка коштує більше й має розширений функціонал. Наприклад, одна з версій операційної системи *Windows* має назву *Windows 10 Pro*. Щодо патронімічно вмотивованої назви *Xbox One X*, то тут компонент *X* не є однозначним: він дублює першу літеру базового компоненту назви *Xbox* й тим самим створює симетрію на початку й кінці назви. Також літера *X* часто використовується в різних назвах, приводи для чого не є до кінця з'ясованими, серед них називається те, що *X* має симетричну форму, чи асоціюється з чимось невідомим та таємничим через шкільний курс алгебри в якому *X* позначає невідому змінну [10]. Станом на січень 2018 року було продано 75.3 мільйони консолей *Playstation 4* (всі модифікації) та 36 мільйонів консолей *Xbox One* (всі модифікації) [13].

В останні роки популярності набуває так званий ринок мобільних ігор, тобто ігор для портативних пристроїв, які можна взяти з собою теоретично будь-куди та грати в них будь-де. До цього призвів швидкий розвиток мобільних телефонів, які зараз за потужністю можуть зрівнятися з комп'ютерами минулих років — «сьогодні ваш мобільний телефон має більше комп'ютерної потужності, ніж усе агентство

НАСА 1969 року» [7, с. 38]. Для ігор використовуються сучасні смартфони та планшети *Apple iPhone*, *Apple iPad* (на які ми подалі будемо посилатися за назвою їх операційної системи — *iOS*) та мобільні пристрої різних компаній під керівництвом операційної системи *Android*. Їх популярність є великою — 44 % всіх розробників ігор виробляють продукти для мобільних платформ [17].

Компанії *Nintendo* та *Sony* в 2010–2011 випустили портативні ігрові консолі — *Sony Playstation Vita* та *Nintendo 3DS*, проте ці консолі не користувались великою популярністю серед розробників ігор — для них виробляли програмні продукти близько 4 % та 3 % розробників відповідно [там само]. Однак більшу популярність здобула наступна портативна консоль від *Nintendo* — *Nintendo Switch*, яку, станом на січень 2018 року, було продано в кількості 14.5 мільйони екземплярів [13].

Підводячи підсумок всього вищесказаного, можна сказати, що невід’ємним компонентом кожної електронної гри є можливість працювати на певних платформах, тобто належність до **платформної парадигми**.

Слід зазначити, що будь-яка ігрова платформа має аналогічну будову — ігрова консоль, наприклад, це комп’ютер, що має спеціалізовану операційну систему, яку призначено для запускання суто ігрових програм. Саме через цей факт ми вважаємо терміни **комп’ютерна гра** й **електронна гра** синонімічними, оскільки будь-який придатний для ігор пристрій побудовано за принципом комп’ютера.

Ще однією важливою характеристикою денотатів пезонімів є можливість чи відсутність можливості взаємодіяти з іншими гравцями, тобто її належність до **режимної парадигми**. Тут можна виділити наступні варіанти:

- можливість взаємодіяти з іншими гравцями відсутня, тобто користувач може грати лише сам по собі, точніше — зі штучним інтелектом гри, наприклад, стріляючи по супротивниках, які ним керуються (вони називаються **ботами**). У таких іграх часто робиться акцент на сюжет, тобто вони є своєрідним «інтерактивним фільмом». Такий варіант ми назвемо **одиначна гра**. Прикладами назв одиначних ігор є *Witcher 3: Wild Hunt* та *Nier: Automata*;

- можливість взаємодіяти з іншими гравцями присутня, але носить обмежений характер. У цьому пункті можливо виділити два під-

- взаємодія між гравцями реалізується за допомогою одночасного керування двома чи більше персонажами на одному комп’ютері чи (частіше) консолі. Наприклад, до консолі можна підключити два геймпади та одночасно грати, з розділенням екрану телевізора на дві частини — по одній для кожного гравця. Цей варіант ми назвемо **кооперативна гра**. Слід зазначити, що зазвичай кооперативна гра присутня як один з режимів для ігор, які є водночас й одиначними. Наприклад, гра *Borderlands 2* може бути як одиначною так і кооперативною;

- взаємодія між гравцями реалізується за допомогою з’єднання двох чи більше комп’ютерів (в консолях такий режим зазвичай не реалізується) по локальній мережі. Такий тип ми назвемо **локальна мультиплеєрна гра**. Як і попередній пункт, цей зазвичай реалізується як один з режимів у грі на доповнення до одиначного, наприклад, гра *Quake 2* є одиначною, але має режим локального мультиплеєру. Деякі ігри на кшталт *Counter-Strike: Source* створено саме для цього режиму, але, через зріст у доступності Інтернету, він поступово замінюється на режим глобального мультиплеєру;

- можливість взаємодіяти між гравцями носить не обмежений дис-танцією та технічними параметрами мережі характер — до гри може підключитись будь-хто за допомогою глобальної мережі Інтернет. Гра починається для кожної конкретної команди окремо (це називається створити сервер) і закінчується, коли всі члени команди залишають гру, тобто залишають сервер. Зазвичай такі ігри обмежені платформою, так, гравці, що грають в певну гру на комп’ютері, не можуть грати з гравцями, що грають в ту ж саму гру на консолі, і навпаки. Такий варіант ми назвемо **мультиплеєрна гра**. Як приклад такої гри, можна навести ігри серії *Call of Duty* (останній десяток частин) чи гру *Fortnite: Battle Royale*;

- можливість взаємодіяти між гравцями носить необмежений характер. На відміну від звичайних мультиплеєрних ігор, ця гра об’єднує всіх гравців у великому штучному віртуальному всесвіті. Гра не розділяє гравців на окремі команди і не закінчується, коли хтось виходить — світ продовжує жити самостійно. Такий тип гри традиційно називається ММО-гра (від англ. *Massively Multiplayer Online Game*), у нашому дослідженні для посилення на такий тип ігор буде використовуватись термін **масова мультиплеєрна гра**. Приклади пезонімів, що номінують такі ігри — *Fallout 76*, *The Elder Scrolls Online*.

Важливою характеристикою кожної гри є її належність до певного жанру, чи належність до **жанрової парадигми**. Існує багато різних класифікацій жанрів, ми візьмемо одну з них, в якій виділяються три групи жанрів, а в рамках кожної групи, у свою чергу, виділяються певні жанри [8, с. 32–51]:

- **ігри руху**, в яких «ключовим фактором є рух, швидкість, точність» [там само, с. 32]. До них належать **бойовики**, де потрібно бігати і стріляти, наприклад, *Borderlands 2* — гра, де потрібно вбивати (майже) всіх, кого зустрічає головний герой; бойовики розділяються залежно від точки зору в грі на **бойовики від першої особи** (англ. *FPS* — *First Person Shooter*), де гравець нібито дивиться через очі головного героя і бачить його руки як власні, наприклад, згадана вище гра *Borderlands 2* належить до цієї категорії, та **бойовики від третьої особи**, де гравець бачить героя, яким він керує, зі сторони, зазвичай зі спини, наприклад, серія ігор *Dark Souls*, де потрібно керувати персонажем у незрозумілому світі монстрів та виживати в ньому; **аркади**, де потрібно бігати і виконувати деякі завдання, наприклад, *Rayman Legends* — дитяча гра, де потрібно керувати фантастичними створіннями, збирати нагороди і долати перешкоди, що зустрічаються на шляху; **симулятори** керування різними транспортними засобами, наприклад, *Need for Speed* — гра, де потрібно брати участь у перегонах на машинах, тощо;

- **ігри планування**, в яких головним є «планування подій та боротьба за отримання переваги у майбутньому» [там само, с. 33]. До цієї групи належать **стратегії в реальному часі** (англ. *RTS* — *Real Time Strategy*, назва вказує на те, що потрібно приймати рішення негайно, без додаткового часу на планування дій) на кшталт *Command and Conquer* — гра, де потрібно взяти на себе роль генерала та керувати арміями задля перемоги над супротивником; та **тактичні ігри**, вони також мають назву покрокові стратегії, які розбивають гру на кроки, протягом яких дають гравцю певний час на роздум перед наступним кроком, на кшталт *Heroes of Might and Magic* — гра, в якій потрібно зібрати армію фантастичних тварин та перемогти з її допомогою відповідну армію супротивника;

- **ігри сюжету**, в яких «важливими є і динаміка, і план, але і те, і те — лише засоби, а не ціль. Головним є слідування сюжетній лінії» [там само, с. 33]. До цієї групи належать **квести** на кшталт *Myst* — ігри, де потрібно ходити по таємничому острову та вирішувати загадки; та

рольові ігри на кшталт *Witcher 3* — ігри, де потрібно керувати професійним мисливцем на монстрів. Слід зазначити, що більшість сучасних рольових ігор можна віднести як до ігор сюжету, так і до ігор руху, яскравим прикладом чого є вищезгадана гра *Witcher 3*, яка має як і розвинену бойову систему, так і захоплюючий сюжет.

Підсумовуючи все вищесказане, було надано інформацію про те, які денотати можна віднести до класу саме пезонімів, і було окреслено денотатно-номінативну класифікацію пезонімів згідно з трьома парадигмами класифікації їх денотатів: платформною, режимною та жанровою. Тема є перспективною для **подальшого дослідження**, так, в майбутніх розвідках планується розглянути мотиваційні, структурні та словотвірні особливості пезонімів.

Література

1. Варбанець Т. В. Аспекти мотивації віртуаліфонімів / Т. В. Варбанець // Актуальні напрями сучасної філології. — Одеса: Гельветика, 2017. — С. 19–21.
2. Варбанець Т. В. Віртуаліфоніми та їх функції / Т. В. Варбанець // Записки з ономастики: [зб. наук. праць]. — Одеса, 2016. — № 19. — С. 24–31.
3. Варбанець Т. В. Мотивація англомовних віртуаліфонімів / Т. В. Варбанець // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство. — Тернопіль, 2017. — Вип. 1 (27). — С. 50–53.
4. Варбанець Т. В. Онімія віртуальних світів електронних ігор / Т. В. Варбанець // Мова: [наук.-теор. часопис з мовознавства]. — Одеса: Астропринт, 2016. — № 26. — С. 61–66.
5. Варбанець Т. В. Онімна складова англомовного дискурсу електронних ігор / Т. В. Варбанець // Матеріали наукової конференції на пошану 100-річчя з дня народження професора А. К. Корсакова. — Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2016. — С. 111–112.
6. Информатика: [базовый курс / под ред. С. В. Симоновича. — СПб.: Питер, 2005. — 640 с.
7. Кайку М. Фізика майбутнього / М. Кайку. — Львів: Літопис, 2013. — 432 с.
8. Касихин В. В. Как стать создателем компьютерных игр / В. В. Касихин. — М.: Вильямс, 2006. — 288 с.
9. 2016 Video Game Statistics and Trends [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.bigfishgames.com/blog/2016-video-game-statistics-and-trends/>.
10. Burton A. X. Why? [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://theoutline.com/post/4919/x-why-does-tech-love-the-letter-x?zd=1&zi=ruik7dwl>

11. Costikyan G. I Have No Words & I Must Design [Електронний ресурс] / G. Costikyan // *Proceedings of Computer Games and Digital Cultures Conference*. — Tampere: Tampere University Press, 2002. — Режим доступу: <http://www.costik.com/nowords2002.pdf>.
12. Crawford C. The Art of Game design [Електронний ресурс] / C. Crawford // Режим доступу: http://www.digitpress.com/library/books/book_art_of_computer_game_design.pdf.
13. D'Angelo W. PS4 vs Xbox One vs Switch Global Lifetime Sales — January 2018 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.vgchartz.com/article/272742/ps4-vs-xbox-one-vs-switch-global-lifetime-salesjanuary-2018/>.
14. ESA Essential Facts 2015 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.theesa.com/wp-content/uploads/2015/04/ESA-Essential-Facts-2015.pdf>.
15. PC gaming software sales revenue worldwide from 2012 to 2019 (in billion U. S. dollars) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.statista.com/statistics/274806/pc-gaming-software-sales-revenue-worldwide/>.
16. Reisinger D. 91 percent of kids are gamers, research says [Електронний ресурс] / D. Reisinger // Режим доступу: <http://www.cnet.com/news/91-percent-of-kids-are-gamers-research-says/>.
17. Richter F. The Most Important Gaming Platforms in 2016 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.statista.com/chart/4527/game-developers-platform-preferences/>.
18. Turing A. M. Computing machinery and intelligence / A. M. Turing // *Mind*. — 1950. — 59. — P. 433–460.

References

1. Varbanets, T. V. (2017). Aspects of the motivation of computer game object names. *Aktual'ni naprjamy suchasnoi' filologii'* [Current trends of modern philology]. Odessa: Helvetia, pp.19–21.
2. Varbanets, T. V. (2016). Computer game object names and their functions. *Zapysky z onomastyky* [Notes in onomastics]. Odessa, Vol. 19, pp. 24–31.
3. Varbanets, T. V. (2017). Motivation of English computer game object names. *Naukovi zapysky Ternopil's'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu* [Scientific Notes of Ternopil National Pedagogical University]. Ternopil. Vol. 1 (27), pp. 50–53.
4. Varbanets, T. V. (2016). Onomastics of the virtual worlds of electronic games. *Mova* [Language]. Odessa, Astroprint, Vol. 26, pp. 61–66.
5. Varbanets, T. V. (2016). The onomastic component of the English-language discourse of electronic games. *Materialy naukovoï konferencii' na poshanu 100-richchja z dnja narodzhennja profesora A. K. Korsakova* [Materials of the sci-

- entific conference in honor of the 100th anniversary of the birth of Professor AK Korsakov]. Odessa: Bukayev Vadim Viktorovich, pp. 111–112.
6. *Informatics* (2005) / ed. S. V. Simonovich. SPb, Peter, 640 p.
7. Kaiku, M. (2013). *Physics of the Future*. Lviv, Chronicle, 432 p.
8. Kasikhin, V. V. (2006). *How to become a creator of computer games*. Moscow, Williams, 288 p.
9. 2016 Video Game Statistics and Trends. Available from: <http://www.bigfish-games.com/blog/2016-video-game-statistics-and-trends/>.
10. Burton, A. X. Why? Available from: <https://theoutline.com/post/4919/x-why-does-tech-love-the-letter-x?zd=1&zi=ruik7dwl>
11. Costikyan, G. (2002). I Have No Words & I Must Design [*Proceedings of Computer Games and Digital Cultures Conference*]. Tampere, Tampere University Press. Available from: <http://www.costik.com/nowords2002.pdf>.
12. Crawford, C. *The Art of Game design*. Available from: http://www.digitpress.com/library/books/book_art_of_computer_game_design.pdf.
13. D'Angelo W. PS4 vs Xbox One vs Switch Global Lifetime Sales — January 2018. Available from: <http://www.vgchartz.com/article/272742/ps4-vs-xbox-one-vs-switch-global-lifetime-salesjanuary-2018/>.
14. *ESA Essential Facts 2015*. Available from: <http://www.theesa.com/wp-content/uploads/2015/04/ESA-Essential-Facts-2015.pdf>.
15. *PC gaming software sales revenue worldwide from 2012 to 2019* (in billion U. S. dollars). Available from: <http://www.statista.com/statistics/274806/pc-gaming-software-sales-revenue-worldwide/>.
16. Reisinger, D. *91 percent of kids are gamers, research says*. Available from: <http://www.cnet.com/news/91-percent-of-kids-are-gamers-research-says/>.
17. Richter, F. *The Most Important Gaming Platforms in 2016*. Available from: <https://www.statista.com/chart/4527/game-developers-platform-preferences/>.
18. Turing, A. M. (1950). *Computing machinery and intelligence*. *Mind*, pp. 433–460.

КАРПЕНКО Максим Юрьевич

кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры грамматики английского языка
Одесского национального университета им. И. И. Мечникова,
Французский бульвар 24/26, к. 131, 132, г. Одесса, 65058, Украина,
тел. +380636662222; e-mail: m.yu.karpenko@gmail.com,
ORCID ID: 0000–0003–0308–5284

ГОЛУБЕНКО Лидия Николаевна

кандидат филологических наук, профессор,
декан факультета романо-германской филологии
Одесского национального университета им. И. И. Мечникова,
Французский бульвар, 24/26, м. Одесса, 65058, Украина,
ORCID ID: 0000–0001–5576–6781

ВАРБАНЕЦ Татьяна Викторовна

преподаватель кафедры иностранных языков
Национального университета «Одесская юридическая академия»;
ул. Академическая, 2, г. Одесса, 65009, Украина;
тел.: +38 066 7362484; e-mail: proffessor.tatyana@icloud.com;
ORCID ID: 0000–0002–4278–0442

ДЕНОТАТНО-НОМИНАТИВНАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ АНГЛИЙСКИХ ПЕЗОНИМОВ

Аннотация. В статье освещены природа и разновидности пезонимов в корреляции с их денотатами — компьютерными играми. Компьютерные или электронные игры имеют собственные дистинктивные лингвальные особенности, из-за чего привлекают к себе внимание в том числе и исследователей языковедов, однако они пока мало изучены в филологии. **Целью** исследования является описание денотатно-номинативной классификации англоязычных пезонимов. **Объектом** исследования является онимы для обозначения объектов виртуальных миров электронных игр в английском языке. **Предметом** исследования является англоязычные пезонимы, которые являются названиями игр. Для этого использовались описательный и таксонимичный **методы**. **Материалом** исследования послужили 300 пезонимов, выбранные методом сплошной выборки из рейтингов популярных англоязычных игр различных жанров на сайте-агрегаторе отзывов игроков об играх. Неотъемлемым компонентом каждой электронной игры является возможность работать на определенных платформах, то есть принадлежность к платформенной парадигме. Следует отметить, что любая игровая платформа имеет аналогичное строение — игровая консоль, например, это компьютер, имеющий специализированную операционную систему, которая назначена для запуска игровых программ. Именно через этот факт мы считаем термины компьютерная игра и электронная игра синонимичными, поскольку любое

подходящее для игр устройство построено по принципу компьютера. Еще одной важной характеристикой денотатов пезонимов есть возможность или отсутствие возможности взаимодействовать с другими игроками, то есть её принадлежность к режимной парадигме. **Результатом** исследования является подробное описание денотатно-номинативной классификации пезонимов согласно трём парадигмами классификации их денотатов: платформенной, режимной и жанровой. Значительным достижением исследования является введение этой новой для ономастики сферы к существующей ономастической терминосистеме.

Ключевые слова: электронная игра, компьютерная игра, онимы, пезоним, денотатно-номинативная классификация.

Maksym KARPENKO

Candidate of Philology, Assistant Professor of English grammar Department of Odessa I. I. Mechnikov National University,
French Boulevard 24/26, k. 131, 132, Odessa, 65058, Ukraine,
tel. +380636662222; e-mail: m.yu.karpenko@gmail.com,
ORCID ID: 0000–0003–0308–5284

Lidiia GOLUBENKO

Candidate of Philology, Professor, Dean of the Romance-Germanic Faculty of Odessa I. I. Mechnikov National University,
French Boulevard 24/26, Odessa, 65058, Ukraine,
ORCID ID: 0000–0001–5576–6781

Tatyana VARBANETS

teacher of the Department of Foreign Languages of National University «Odessa Law Academy»;
tel.: +38 066 7362484; e-mail: proffessor.tatyana@icloud.com;
ORCID ID: 0000–0002–4278–0442

DENOTATE-NOMINATIVE CLASSIFICATION OF ENGLISH COMPUTER GAME NAMES

Abstract. The nature and different types of computer game names are outlined in the present article with regard to the things they denote, namely, computer games. Computer or electronic games have distinctive speech peculiarities, which attract the attention of researchers (including linguists), but they are scarcely studied in the realm of linguistics. The **aim** of the research is to characterize the denotate-nominative classification of computer game names in the English language. The proper names that denote objects from the virtual computer game worlds in the English language are the **object** of the research. Computer game names in the English language are the **subject** of the research. The descriptive and the taxonomic methods were used to conduct the research. 300 computer game names selected from the ratings of

games that belong to different genres on an aggregating website that summarizes user reviews for a particular game are the **material** of the research. The ability to function of different platforms is an integral part of electronic games, that is why we single out the platform paradigm. It must be noted that any gaming platform has the same architecture, a game console, for example is basically just a computer with a specialized operating system aimed at executing game programs. That is why we consider the terms computer game and electronic game to be synonyms. One more important characteristic of computer games is the ability to cooperate with other players or its absence, which is referred to as the mode paradigm. A thorough description of the denotate-nominative classification of computer game names according to three paradigms of their denotates (the platform, mode, and genre paradigm) is the **result** of the research. A significant contribution made by this research is the introduction of this novel sphere to the existing onomastic term system.

Key words: electronic game, computer game, proper names, computer game name, denotate-nominative classification.

УДК 811.111'373.2.001.33:73/79

КАРПЕНКО Олена Юріївна

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри граматики англійської мови
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар 24/26, к. 131, 132, м. Одеса, 65058, Україна,
тел. +380930288888; e-mail: elena_karpenko@ukr.net,
ORCID ID: 0000–0001–5576–6781

ГОЛУБЕНКО Лідія Миколаївна

кандидат філологічних наук, професор,
декан факультету романо-германської філології
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар 24/26, м. Одеса, 65058, Україна,
ORCID ID: 0000–0001–5576–6781

ВАСИЛЬЄВА Ольга Олександрівна

здобувач кафедри граматики
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;
викладач кафедри іноземних мов
Національного університету «Одеська юридична академія»;
вул. Піонерська, 2, м. Одеса, 65009, Україна;
тел.: +380674864308; e-mail: vasylyeva@inbox.ru;
ORCID ID: 0000–0001–8077–3529
DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155186>

ФУНКЦІЙНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ІДЕОНІМІВ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню функцій ідеонімів — власних назв результатів людської творчої діяльності, які мають духовну, інтелектуальну та мистецьку цінність. Завдяки специфіці ідеонімів, їхнє функційне навантаження певною мірою відрізняється від інших розрядів онімів. **Метою** статті є встановлення функційного навантаження ідеонімів. **Об'єктом** дослідження послугували англomовні ідеоніми, **предметом** — функції англomовних ідеонімів. **Матеріал** дослідження (2000 англomовних ідеонімів) було обрано методом репрезентативної вибірки з матеріалів англomовних ЗМІ, у тому числі й електронних газет, журналів та комерційних сайтів. У даному дослідженні ми притримуємося східноєвропейської ономастологічної традиції. Проаналізовано дослідження функцій заголовків художніх творів, фільмонімів та гемеронімів. Зауважено, що функціонал інших груп ідеонімів залишився поза межами уваги в попередніх дослідженнях, що посилює акту-

альність даної роботи. Безумовно, всі без винятку ідеоніми виконують базову для власних назв мовну номінативно-ідентифікативно-диференціовальну функцію, називаючи об'єкт, вказуючи на нього, виокремлюючи його поміж інших. Серед мовленнєвих функцій ідеонімів виокремлюємо емоційно-експресивну та естетичну функції. Витвори мистецтва мають переважно авторські власні назви, які є їх інтегральною частиною, реалізують їх глибинний зміст та створюють неповторний «емоційний ореол». Серед екстралінгвальних функцій ідеонімів виділено: культурно-історичну, прогностичну, рекламну та сугестивну. **Висновки:** Можемо висновувати, що ідеоніми виконують шість функцій: мовну номінативно-ідентифікативно-диференціовальну, мовленнєву емоційно-експресивну та естетичну, екстралінгвальні культурно-історичну, прогностичну, рекламну та сугестивну.

Ключові слова: ономастика, власні назви, ідеонім, функційне навантаження, фільмоніми, гемероніми.

Завдяки специфіці ідеонімів як власних назв результатів людської творчої діяльності, які мають духовну, інтелектуальну та мистецьку цінність, їх функційне навантаження певною мірою відрізняється від інших розрядів онімів. Ідеоніми слугують заголовками для духовних витворів людства й самі по собі несуть художнє навантаження, посилюючи загальне враження реципієнта від цінності творчої діяльності людини.

В цілому, функції власних назв є добре вивченими багатьма дослідниками. Підхід до аналізу функцій власних назв дещо варіюється залежно від ономастичного напрямку, до якого належить вчений. У західній ономастичній традиції частіше за все виокремлюються дві домінуючі функції власних назв — «*address and reference*», тобто адресації й референції [25], а проблеми референції відбиваються через розгалуження онімів на прямі й непрямі [27]. Так, Ж. Дворакова [24] виокремлює підходи германських вчених, серед яких, між іншим, аналізує роботи Ф. Дебюса, К. Гудшмідта, чеських ономастологів М. Кнаппової, С. Пастирік, польських, зокрема, А. Вілкона. Основну увагу ономастологів викликали антропонімічні та топонімічні розвідки, а інші розряди власних назв досліджувалися лише епізодично. Така ситуація поступово змінюється, зокрема через зацікавленість дослідників природою та особливостям функціонування ідеонімів, що доводить **актуальність** цієї статті.

Метою статті є встановлення функційного навантаження ідеонімів. **Об'єктом** дослідження послуговували англомовні ідеоніми, **пред-**

метом — функції англомовних ідеонімів. **Матеріал** дослідження (2000 англомовних ідеонімів) було обрано методом репрезентативної вибірки з матеріалів англомовних ЗМІ, у тому числі й електронних газет, журналів та комерційних сайтів.

У даному дослідженні ми притримуємося східноєвропейської ономастичної традиції. Так, Н. В. Подольська [17, с.145] окреслює функцію оніма як виконання своєї ролі, свого призначення власною назвою у мовленні, що майже збігається з визначенням Д. Г. Бучка [3, с.187], який вважає, що функція оніма полягає у виконанні ним певної ролі відповідного призначення у мові.

О. В. Суперанська [20, с.272–273] виокремлює чотири функції, які виконують власні назви, а саме: **комунікативну функцію**, яку виконує будь-який онім, бо в процесі комунікації саме він слугує основою повідомлення; **апелятивну функцію**, або функцію привертання уваги й впливу на адресата; **дейктичну функцію**, тобто функцію спрямування уваги на певний конкретний об'єкт дійсності; **експресивну функцію**, властиву загальновідомим онімам, що семантично тяжіють до загальних назв, тобто переживають якоюсь мірою антономасійні процеси. Дещо інший підхід до аналізу функцій власних назв спостерігаємо в Н. В. Подольської [17, с.145]. Дослідниця встановлює п'ять функцій онімів, серед яких обов'язковою й домінуючою є **номінативно-ідентифікативно-диференціовальна**, яка дозволяє виокремити певний об'єкт з ряду інших за допомогою власної назви. Крім того, існує ще дві групи функцій — активні й пасивні. До активних зараховуються функції **інформаційна** й **експресивна**, до пасивних — **пізнавальна** й **аккумулятивна**. Д. Г. Бучко [3, с.187] притримується такої самої точки зору, виокремлюючи **номінативно-ідентифікативно-диференціуючу, інформаційну, експресивну, пізнавальну й акумулюючу** функції власних назв.

І. І. Маруніч [12, с. 6–8] розподіляє функції власних назв на **мовні** й **мовленнєві**, до перших відносячи **номінаційно-диференційну, ідентифікаційну** й **дейктичну** функції, до других — **апелятивну, адресну й прагматичну**. Інший розподіл функцій онімів стосується їх денотації й конотації, бо «своєрідність денотативного полягає у тому, що він називає ідеальний об'єкт, який не має матеріального вираження. Топонім відповідає конкретному денотату, тобто у ХТ об'єкт має тільки йому властиву назву» [12, с. 6], а «в естетично ускладненій семантиці

літературного топоніма наявні номінативно-характеризуючі елементи». Тому й розподіл функцій онімів має бути відповідним, а саме: **денотативними** є функції **інформативна**, **концептуальна** й **когнітивна**, **конотативними** — **стилістична**, **оцінна**, **культурно-історична**, **естетична** й **текстотвірна** функції.

О. А. Хрушкова [22, с. 62], називає такі функції власних назв, наслідуючи В. В. Лучику [11, с. 136]:

- 1) здатність називати (**номінативна** функція);
- 2) здатність пов'язувати онім з конкретним об'єктом (**ідентифікаційна**);
- 3) здатність виділяти об'єкт із класу однорідних та протиставляти його іншим (**індивідуалізаційно-диференційна**).

Додатково з ідентифікаційної функції впливає **інформаційна**, «адже без пов'язування (ідентифікації) оніма з об'єктом (денотатом) він позбавлений конкретної інформації».

С. В. Насакіна [15, с. 128–130] слушно розподілила функції онімів на мовні, мовленнєві й екстралінгвальні. **Номінативна** функція належить до мовних, **емоційно-експресивна**, **апелятивно-комунікативна** та **текстотворча** — до мовленнєвих, **інформаційно-рекламна**, **культурно-символічна**, **соціальна**, **сугестивна** та **естетико-просвітницька** — до екстралінгвальних.

Найбільш дослідженим класом ідеонімів є заголовки художніх творів. На думку С. Д. Кржижановського, заголовок, охоплюючи текст й зміст, «має право претендувати на головне в книзі» [10, с.3]. Виокремлюється навіть **ідеоматика** як галузь поетичної ономастики, яка «опікується дослідженням заголовків, особливостями процесу номінації творів художньої літератури» [6, с.8].

Н. О. Фатеева [21] під функцією мовного елементу в художньому творі розуміє «його певне цільове призначення, додатково виконуване разом з тією роллю, який цей елемент виконує, передаючи безпосередню предметно-логічну інформацію», причому ця додаткова роль встановлюється й висвітлюється загальною художньою системою твору. Заголовок твору, на думку вченої, виконує дві групи функцій — **зовнішні** й **внутрішні** — залежно від позиції комунікантів: позиція читача є зовнішньою у відношенні до тексту, позиція автора — внутрішньою. До зовнішніх функцій належать **репрезентативна**, **поєднувальна** й функція **організації читачького сприйняття**; до вну-

трішніх — **номінативна**, функція **ізоляції й завершення**, а також **текстотвірна**. Ще однією, загальною функцією є естетична, яку виконує кожний заголовок кожного художнього твору.

Н. А. Сребрянська й Є. О. Мартинова [19] виокремлюють **номінативну** або **інформативно-номінативну** функцію заголовка як «багатофункціонального знака, що мотивується власне текстом». Однією з основних функцій вчені вважають **прогностичну**, яка базується на явищі антиципації, та виконується заголовком одночасно з **ініціальною**, **розділовою**, **зв'язувальною**, **анафорично-катафоричною**, **проспективною**, **конкретизувальною** й **генералізувальною**.

С. В. Чавпецова [23, с.12–14] проводить аналіз поетонімів та їх функцій у літературному творі, розподіляючи функції за семантичним, синтаксичним й прагматичним вимірами. Так, на семантичному рівні виокремлюються **дейктична**, **образна** й **культурологічна** функції, на синтаксичному — **композиційна**, на прагматичному — **егоцентрична**. На думку дослідниці, дейктична функція реалізує ідентифікацію об'єкта. Образна функція складається з багатьох елементів-функцій: **естетичної**, **евфонічної**, **оцінної**, **алюзивної** й **експресивно-емоційної**. Культурологічна функція характеризує об'єкт номінації з боку історії, національної приналежності, соціального походження та под. Композиційна функція полягає в тому, що оніми сприяють мотивованій організації образів, їхніх зв'язків і відношень. Егоцентрична функція виокремлюється згідно з теорією Ю. С. Степанова про **егоцентричні слова**, до яких належать також і власні назви, тобто «референцією стає світ того, хто говорить, який закодовано в його імені» [23, с.17].

Доволі добре дослідженими є власні назви кінофільмів — **фільмоніми**, різними аспектами буття яких опікувалися О. В. Книш [9], В. Є. Горшкова [5], І. І. Воронцова й Н. Л. Ткаченко [4] та ін. Зокрема, О. В. Книш розуміє власну назву кінофільму як «трирівневе утворення, в якому злито його ономастичну, комунікативну й естетичну сутності», що детермінує й формує його функції [9], причому дослідниця виокремлює функції фільмонімів на основі теорії комунікативних актів. Таким чином, встановлюються наступні функції онімів цього класу: **комунікативна**, бо комунікативна значущість фільмоніма перетворює його на висловлювання в комунікативній ситуації між відправником-адресантом й глядачем-адресатом; **референційна**, яка

уможливлює ідентифікацію об'єкта; **інформаційно-прогностична**, яка маркує певний ступінь готовності адресата вловити інтенцію адресанта; **естетична**, завдяки функціонуванню фільмонімів як виразників естетичних поглядів авторів.

Аналізуючи функційне навантаження фільмонімів, Ю. М. Подимова [16] наполягає на домінувальному характері їх **інформативної** функції, яка виконує подвійну роль, бо з одного боку, інформує аудиторію про зміст фільму, а з іншого, підштовхує її до того, щоб подивитися цей фільм. Тобто інформативна функція фільмонімів охоплює функцію привертання уваги (або **рекламну**), а також функцію впливу (або **прагматичну**). Перша не є самостійною через велику кількість екстралінгвальних факторів, що сприяють рекламі фільму, серед яких можна назвати імена акторів, режисера, кіностудії тощо. Друга з зазначених функцій взагалі діє досить неінтенсивно завдяки лаконічності фільмонімів їх інтелектуальний та емоційний вплив є обмеженим.

Оскільки фільм може розглядатися, як «аудіально-медійний текст, а його назва стає тотожною заголовку», та стає невід'ємним компонентом структури тексту [2], то відповідно він виконує функції **номінативну, інформативну, рекламну й зображально-декоративну**, причому провідною є функція рекламна, тобто звернення до адресата й провокація його запланованої реакції.

Третьою за ступенем дослідженості групою ідеонімів є гемероніми [14; 26; 8 та ін.]. Л. Р. Мухаметзянова [13] дефінує власну назву періодичного видання як «складний семіотичний знак гетерогенного характеру, який є засобом створення інформаційної ефективності товару (газети чи журналу) та скорочує ризик покупок, що не відповідають очікуванням», причому вчена зауважує, що функції гемеронімів не були предметом окремого дослідження. Серед функцій власних назв періодичних видань виокремлено такі: **виокремлювально-ідентифікувальну, графічно-структурувальну, потенціально-прогностичну, впливу, рекламну, створення інформаційної ефективності газети чи журналу, скорочення ризику неправильних покупок та естетичну**. Крім того, можна також говорити про **утилітарну** функцію гемеронімів через те, що логотип видання стає миттєвим розпізнавальним знаком. **Орієнтувальна** функція також властива гемеронімам як частинам загальної конструкції певного видання.

Слід зауважити, що функціонал інших груп ідеонімів залишився поза межами уваги, що посилює актуальність даної роботи. Безумовно, всі без винятку ідеоніми виконують базову для власних назв мовну **номінативно-ідентифікативно-диференціювальну** функцію, називаючи об'єкт, вказуючи на нього, виокремлюючи його поміж інших. Скажімо, оперу *1000 Airplanes on the Roof* Ф. Гласса, вперше втілену на сцені, встановленої в ангарі аеропорту В'єни в 1988 році, згаданий пропріатив виокремлює з ряду інших витворів мистецтва.

Серед мовленнєвих функцій ідеонімів виокремлюємо **емоційно-експресивну та естетичну** функції. Витвори мистецтва мають переважно авторські власні назви, які є їх інтегральною частиною, реалізують їх глибинний зміст та створюють неповторний «емоційний ореол» [1, с.180]. Відчутну емоційну забарвленість несуть власні назви з емоційно-оцінними епітетами, наприклад, *Good People, Goodfellas, To Be the Best, Iceland Is Best, Best, The Best Of Me, The Best Years of Our Lives, Bad Country, Bad Samaritan, The Bad Seed, Breaking Bad, Can't Stop, Won't Stop: A Bad Boy Story*. Яскравим прикладом реалізації емоційно-експресивної функції ідеонімів може бути власна назва відомої ікебани *Descend to Paradise*, яка підкреслює надзвичайні властивості квіткової композиції, одночасно викликаючи потужну емоційну реакцію. Естетична функція втілюється завдяки наданню адресатові «естетичного задоволення, що досягається завдяки високому ступеню евфонічності власної назви» [18, с.43]. Безумовну евфонію демонструють, наприклад, власні назви музичних творів, які часто побудовані на основі ритму, асонансу, алітерації, метафор, епітетів та інших стилістичних засобів і прийомів на кшталт *Death in Venice, Winter Words, Suites for Solo* Б. Бріттена, *Lark Ascending, Pastoral Symphony, Sir John in Love* В. Уільямса. Треба додати, що аналізована функція ідеонімів може маніфестуватися через епатажність, какофонічність власної назви, що добре ілюструють такі фільмоніми, як *I Killed My Lesbian Wife, Hung Her on a Meathook, and Now I Have a Three Picture Deal at Disney, Stop! Or My Mom Will Shoot, Hell Comes to Frogtown, Cannibal Women in the Avocado Jungle of Death*.

Що стосується екстралінгвальних функцій ідеонімів, то тут маємо назвати такі: **культурно-історичну, прогностичну, рекламну та суґестивну**. Власна назва як мовний знак «відбиває певні фрагменти

національної картини світу: культурно-історичний, аксіологічний, релігійний та ін.» [7]. Як носій культурно-історичної інформації ідеонім створює широку асоціативну сітку регіонального, національного чи світового масштабу. Наприклад, п'єса В. Шекспіра *Romeo and Juliet* стала символом відданого кохання і передає великий обсяг лінгвокультурологічної інформації.

Три останні функції — рекламна, сугестивна й прогностична — є тісно пов'язаними. Фактично, ідеонім — це перше, з чим адресат стикається, не уявляючи собі змісту того твору, який номіновано даним пропріативом. Саме тому така власна назва є своєрідною рекламою духовного продукту, яка має заохотити потенційного споживача відвідати, наприклад, музей д'Орсе та подивитися на статую *Polar Bear* Ф. Помпона чи на найскандальнішу в історії картину *The Origin of the World* Г. Курбе, або ж *The Origin of the War* ОРІАН. Отже, ідеонім навіює адресатові бажану реакцію, пов'язану із споживанням даного духовного продукту, що можемо проілюструвати назвою скульптури Н. Сен-Фаль *SHE* (оскільки скульптура експонувалася у Стокгольмі, її назву було переведено на шведську мову — *HON*). Відповідно, адресат, виходячи з навіяного ідеонімом асоціативного шлейфу, прогнозує інформаційний зміст денотата, схилившись до позитивної чи негативної реакції. Скажімо, в охочих до гостосюжетних творів, біблійними *Murder on the Orient Express*, *The Murder of Roger Ackroyd* чи *Murder at the Vicarage* А. Крісті, *The Devil in the White City: Murder, Magic, and Madness at the Fair That Changed America* Е. Ларсона вірогідно викличуть інтенсивну реакцію, але в тих, хто не цікавиться детективною літературою, завдяки прогностичній функції згаданих власних назв, навпаки.

Можемо висновувати, що ідеоніми виконують шість функцій: мовну номінативно-ідентифікативно-диференціальну, мовленнєво-емоційно-експресивну та естетичну, екстралінгвальні культурно-історичну, прогностичну, рекламну та сугестивну.

Література

1. Антонюк Е. В. Навионимы и особенности их функционирования в художественно-тексте / Е. В. Антонюк // Язык и стиль произведений И. Э. Бабеля, Ю. К. Олеши, И. А. Ильфа и Е. П. Петрова: [сборник научных трудов]. — К.: УМК ВО, 1991. — С. 177–181.

2. Антропова А. В. Названия американских, английских и российских кинофильмов: сопоставительная характеристика и проблемы перевода: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / А. В. Антропова. — Екатеринбург, 2008. — 217 с.
3. Бучко Д. Г. Словник української ономастичної термінології / Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. — Харків: Ранок-НТ, 2012. — 256 с.
4. Воронцова И. И. Тенденции перевода фильмонимов в контексте современного российского кинематографического рынка [Электронный ресурс] / И. И. Воронцова, Н. Л. Ткаченко // Новый филологический вестник. — 2015. — № 3(34). — С. 139–149. — Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/tendentsii-perevoda-filmonimov-v-kontekste-sovremenno-rossiyskogo-kinematograficheskogo>.
5. Горшкова В. Е. Название фильма как единица перевода и составляющая образа-смысла / В. Е. Горшкова // Вестник Пермского национального исследовательского политехнического университета. Проблемы языкознания и педагогики. — Пермь, 2014. — Вып. 10. — С. 26–37.
6. Зиннатуллина Г. Х. Поэтическая ономастика прозы Амирхана Еники: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.02 «Языки народов Российской Федерации» / Г. Х. Зиннатуллина. — Казань, 2005. — 25 с.
7. Исмагулова Б. Х. Имя собственное как носитель лингвокультурологической информации [Электронный ресурс] / Б. Х. Исмагулова, А. Е. Нургазина // Вклад молодых исследователей в индустриально-инновационное развитие Казахстана: [сборник материалов с конференции]. — Усть-Каменогорск, 2011. — Режим доступа: <https://articlekz.com/article/6772>
8. Кара-Мурза Е. С. Новые времена — новые имена. Коммерческое имя как риторическая и маркетинговая проблема / Е. С. Кара-Мурза // М. В. Ломоносов и современные стилистика и риторика. — М.: МГУ, 2008. — С. 282–303.
9. Кныш Е. В. Лингвистический анализ наименований кинофильмов в русском языке: дисс. ... к. филол. наук: 10.02.01 / Е. В. Кныш. — Одесса, 1992. — 191 с.
10. Кржижановский С. Д. Поэтика заглавий / С. Д. Кржижановский. — М.: Никитинские субботники, 1931. — 32 с.
11. Лучик В. Спроба охопити неохопне / В. Лучик // Українська мова. — 2010. — № 2. — С. 135–140.
12. Маруніч І. І. Топоніми в ідіостилі письменника: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / І. І. Маруніч. — Київ, 1994. — 18 с.
13. Мухаметзянова Л. Р. Функции названий периодических изданий / Л. Р. Мухаметзянова // Лингвистика и межкультурная коммуникация. — 2018. — № 14 (2). — С. 33–39.

14. Мухаметзянова Л. Р., Мардиева Л. А. Название периодического издания с позиции коммуникативной реальности / Л. Р. Мухаметзянова, Л. А. Мардиева // *Филология и культура*. — 2017. — № 2 (48). — С. 92–99.
15. Насакіна С. В. Структура та функціональне навантаження власних назв у рекламних текстах фармацевтичних препаратів: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / С. В. Насакіна. — Одеса, 2014. — 207 с.
16. Подимова Ю. М. Названия фильмов в структурно-семантическом и функционально-прагматическом аспектах: дис. ... к. филол. наук: 10.02.01/Ю. М. Подимова. — Майкоп, 2006. — 205 с.
17. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская [2-е изд.]. — М.: Наука, 1988. — 192 с.
18. Серебрякова В. В. Концептуалізація поетонімосфери циклу романів С. Мейер «Сутінки»: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04/ Валерія Вадимівна Серебрякова. — Одеса, 2016. — 178 с.
19. Сребрянская Н. А. Специфика функций заглавий художественных произведений в жанре антиутопии / Н. А. Сребрянская, Е. А. Мартынова // *Вестник Воронежского государственного университета*. Сер.: Лингвистика и межкультурная коммуникация. — 2015. — № 1. — С. 40–47.
20. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. — [изд. 2-е, испр.]. — М.: Изд-во ЛКИ, 2007. — 368 с.
21. Фатеева Н. А. Синтез целого: на пути к новой поэтике / Н. А. Фатеева. — М.: Новое литературное обозрение, 2010. — 352 с.
22. Хрушкова О. А. Структура та функційне навантаження писемних носіїв інформації сучасного міста : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / О. А. Хрушкова. — Дніпро, 2016. — 249 с.
23. Чавпецова С. В. Функции личных имен в современном английском романе / С. В. Чавпецова // *Стилистический анализ художественного текста: [межвуз. сб. науч. тр.]*. — Смоленск, 1988. — С. 11–18.
24. Dvořáková Ž. Functions of proper names in literature and literary onomastics / Ž. Dvořáková // *Slovo a slovesnost*. — 2012. — № 3. — pp. 194–207.
25. Helmbrecht J. On the Form and Function of Proper Names. A Typological Perspective [Электронный ресурс] / J. Helmbrecht. — Режим доступа:
26. Voigt G. Zur linguistischen Bestimmung des Markennamens / G. Voigt // Hrsg. Kürschner, W. Grammatik, semantik, Textlinguistik. — Tübingen, 1985. — S. 23–36.
27. Xenakis J. Function and Meaning of Names [Электронный ресурс] / J. Xenakis. — Режим доступа: <https://doi.org/10.1111/j.1755-2567.1956.tb00919.x>

References

1. Antonyuk, E. V. (1991). Navionim and features of their functioning in the artistic text. *Jazyk i stil' proizvedenij I. Je. Babelja, Ju. K. Oleshi, I. A. Il'fa i E. P. Petrova* [Language and style of works by I. E. Babel, Yu. K. Olesha, I. A. Ilf and E. P. Petrova]. Kiev, pp. 177–181.
2. Antropova, A. V. (2008). *Names of American, English and Russian films: a comparative description and problems of translation*. PhD Thesis. Ekaterinburg, 217 p.
3. Buchko, D. G. and Tkacheva, N. V. (2012). *Dictionary of Ukrainian Onomastic Terminology*. Ranok-NT, Kharkiv, 256 p.
4. Vorontsova, I. I. and Tkachenko, N. L. (2015). Tendencies of translation of film names in the context of the modern Russian cinema market [Electronic resource]. *Novyj filologicheskij vestnik* [New Philological Bulletin], Vol. 3 (34), pp. 139–149. Access mode: <https://cyberleninka.ru/article/n/tendentsii-perevoda-filmonimov-v-kontekste-sovremennogo-rossijskogo-kinematograficheskogo>.
5. Gorshkova, V. E. (2014). The name of the film as a unit of translation and a component of the image-meaning. *Vestnik Permskogo nacional'nogo issledovatel'skogo politehnicheskogo universiteta. Problemy jazykoznanija i pedagogiki* [Bulletin of the Perm National Research Polytechnic University. Problems of linguistics and pedagogy]. Perm, Vol. 10. pp. 26–37.
6. Zinnatullina, G. Kh. (2005). *Poetic onomastics of the prose of Amirkhan Eniki*, PhD Thesis, Kazan, 25 p.
7. Ismagulova, B. Kh. and Nurgazinova, A. E. (2011). Proper name as a carrier of linguistic cultural information [Electronic resource]. *Vklad molodyh issledovatelej v industrial'no-innovacionnoe razvitie Kazahstana* [Contribution of young researchers to the industrial and innovative development of Kazakhstan]. Ust-Kamenogorsk, Access mode: <https://articlekz.com/article/6772>
8. Kara-Murza, E. S. (2008). New times — new names. Commercial name as a rhetorical and marketing problem. *M. V. Lomonosov i sovremennye stilistika i ritorika* [M. V. Lomonosov and modern style and rhetoric]. MSU, Moscow, pp. 282–303.
9. Knysh, V. V. (1992). *Linguistic Analysis of Movie Titles in the Russian Language*. PhD Thesis. Odessa, 191 p.
10. Krzhizhanovsky, S. D. (1931). *Poetics of titles*. Moscow, Nikitinskie subbotniki, 32 p.
11. Luchyk, V. (2010). An attempt to grasp the ungraspable. *Ukrai'ns'ka mova* [Ukrainian language]. Vol. 2. pp. 135–140.
12. Marunich, I. I. (1994). *Toponyms in the idiosyle of the writer*. PhD Thesis. Kyiv, 18 p.
13. Mukhametzyanova, L. R. (2018). Functions of the titles of periodicals. *Lingvistika i mezhkul'turnaja komunikacija* [Linguistics and intercultural communication]. Vol. 14 (2), pp. 33–39.

14. Mukhametzyanova, L. R. and Mardiyeva, L. A. (2017). The name of the periodical from the perspective of communicative reality. *Filologija i kul'tura* [Philology and Culture]. Vol.2 (48), pp. 92–99.
15. Nasakina, S. V. (2014). *Structure and functional load of proper names in advertising texts of pharmaceutical preparations*. PhD Thesis. Odessa, 207 p.
16. Podimova, Yu.M. (2006). *The titles of films in the structural-semantic and functional-pragmatic aspects*. PhD Thesis. Maykop, 205 p.
17. Podolskaya, N. V. (1988). *Dictionary of Russian onomastic terminology*. Moscow, Science, 192 p.
18. Serebryakova, V. V. (2016). *Conceptualization of the poetosphere of the cycle of novels S. Meyer «Twilight»*. PhD Thesis. Odessa, 178 p.
19. Srebyrskaya, N. A. and Martynova, E. A. (2015). Specificity of functions of the titles of works of art in the genre of dystopia. *Vestnik Voronezhskogo gosudarstvennogo universiteta* [Voronezh State University Bulletin]. Vol. 1, pp. 40–47.
20. Superanskaya, A. V. (2007). *The general theory of a proper name*. Moscow, Publishing House LCI, 368 p.
21. Fateeva, N. A. (2010). *Synthesis of the whole: on the way to a new poetics*. Moscow, New Literary Review, 352 p.
22. Khrushkova, O. A. (2016). *Structure and functional load of written information media of a modern city*. PhD Thesis. Dnipro, 249 p.
23. Chavpetsova, S. V. (1988). Functions of Personal Names in the Modern English Novel. *Stilisticheskij analiz hudozhestvennogo teksta* [Stylistic analysis of the artistic text]. Smolensk, pp. 11–18.
24. Dvořáková, Ž. (2012). Functions of proper names in literature and literary onomastics [*Slovo a slovesnost*]. Vol 3, pp. 194–207.
25. Helmbrecht, J. *On the Form and Function of Proper Names. A Typological Perspective* [Electronic resource]. Access mode:
26. Voigt, G. (1985). Zur linguistischen Bestimmung des Markennamens [*Hrsg. Kürschner, W. Grammatik, semantik, Textlinguistik*]. Tübingen, pp. 23–36.
27. Xenakis, J. Function and Meaning of Names [Electronic resource]. Access mode: <https://doi.org/10.1111/j.1755–2567.1956.tb00919.x>

КАРПЕНКО Елена Юрьевна

доктор филологических наук, профессор,
заведующий кафедрой грамматики английского языка
Одесского национального университета им. И. И. Мечникова,
Французский бульвар, 24/26, к. 131, 132, г. Одесса, 65058, Украина,
тел. +380930288888; e-mail: elena_karpenko @ ukr.net,
ORCID ID: 0000–0001–5576–6781

ГОЛУБЕНКО Лидия Николаевна

кандидат филологических наук, профессор,
декан факультета романо-германской филологии
Одесского национального университета им. И. И. Мечникова,
Французский бульвар, 24/26, м. Одесса, 65058, Украина,
ORCID ID: 0000–0001–5576–6781

ВАСИЛЬЕВА Ольга Александровна

соискатель кафедры грамматики
Одесского национального университета им. И. И. Мечникова;
преподаватель кафедры иностранных языков
Национального университета «Одесская юридическая академия»;
ул. Пионерская, 2, г. Одесса, 65009, Украина;
тел.: +380674864308; e-mail: vasylyeva@inbox.ru;
ORCID ID: 0000–0001–8077–3529

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ НАГРУЗКА ИДЕОНИМОВ

Аннотация. Статья посвящена исследованию функций идеонимов — имён собственных результатов человеческой творческой деятельности, которые имеют духовную, интеллектуальную и художественную ценность. Благодаря специфике идеонимов, их функциональная нагрузка в определенной степени отличается от других разрядов онимов. **Целью** статьи является установление функциональной нагрузки идеонимов. **Объектом** исследования послужили англоязычные идеонимы, **предметом** — функции англоязычных идеонимов. **Материал** исследования (2000 англоязычных идеонимов) был избран методом репрезентативной выборки из материалов англоязычных СМИ, в том числе и электронных газет, журналов и коммерческих сайтов. В данном исследовании мы придерживаемся восточноевропейской ономастической традиции. Проанализированы исследования функций заголовков произведений, фильмонимов и гемеронимов. Замечено, что функционал других групп идеонимов остался за пределами внимания предыдущих исследований, что усиливает актуальность данной работы. Безусловно, все без исключения идеонимы выполняют базовую для собственных имён языковую номинативно-идентификативно-дифференцирующую функцию, называя объект, указывая на него, выделяя его среди других. Среди речевых функций идеонимов выделяем эмоционально-экспрессивную и эстетическую функции. Произведения искусства имеют преимущественно авторские имена, ко-

торые являются их интегральной частью, реализуют их глубинный смысл и создают неповторимый «эмоциональный ореол». Среди экстралингвистических функций идеонимов выделено: культурно-историческую, прогностическую, рекламную и суггестивную. **Выводы:** Можно сделать вывод, что идеонимы выполняют шесть функций: языковую номинативно-идентификативно-дифференцирующую, речевые эмоционально-экспрессивную и эстетическую, экстралингвистические культурно-историческую, прогностическую, рекламную и суггестивную.

Ключевые слова: ономастика, имена собственные, идеонимы, функциональная нагрузка, фильмонимы, гемеронимы.

Elena KARPENKO

Doctor of Philology, Professor, Head of English grammar Department of Odessa I. I. Mechnikov National University, French Boulevard 24/26, k. 131, 132, Odessa, 65058, Ukraine, tel. +380930288888; e-mail: elena_karpenko@ukr.net, ORCID ID: 0000–0001–5576–6781

Lidiia GOLUBENKO

Doctor of Philology, Professor, Dean of the Romance-Germanic Faculty of Odessa I. I. Mechnikov National University, French Boulevard 24/26, Odessa, 65058, Ukraine, ORCID ID: 0000–0001–5576–6781

Olga VASILYEVA

co-aspirant of Grammar Department of Odessa I. I. Mechnikov National University; lecturer Languages Department of National University «Odessa Law Academy»; Pioneer St, 2, Odessa, 65009, Ukraine; tel. +380674864308 e-mail: vasylyeva@inbox.ru ORCID ID: 0000–0001–8077–3529

FUNCTIONS OF IDEONYMS

Abstract. The article is devoted to the study of the functions of ideonyms — the proper names of the results of human creative activity that have spiritual, intellectual and artistic value. Due to the peculiarities of ideonyms, their functions are to some extent different from the other categories of proper names. The **aim** of the article is to outline the functions of ideonyms. English ideonyms are the **object** of the research, the **subject** — the functions of English ideonyms. The research **material** (2000 English ideonyms) was selected from the English media, including electronic newspapers, magazines, and commercial websites, using a representative sampling method. In this study, we adhere to the Eastern European onomatological tradition. An analysis of the functions of names of works of art, films, and hemeronyms was made. It must be noted that the functions of other groups of ideonyms remained

outside the scope of previous research, which increases the topicality of this work. Of course, all ideonyms, without exception, fulfill the basic nominative-identifying-differentiating function inherent to all proper names, naming an object, pointing to it, and separating it among others. Among the speech functions of the ideonyms, we single out the emotionally-expressive and the aesthetic function. The works of art are predominantly given a genuine name by the author, which is their integral part, as it explicates their deep meaning and creates a unique «emotional halo». Among the extra-linguistic functions of the ideologies, there are the cultural-historical, the prognostic, the advertising, and the influential function. **Conclusion:** We can conclude that ideonyms perform six functions: in language — the nominally-identifying-differentiating function, in speech — the emotionally-expressive and the aesthetic function, as to the extralinguistic functions, there are: the cultural-historical, the prognostic, the advertising, and the influential one.

Key words: onomastics, proper names, ideonym, function, filmonym, hemeronyms.

УДК 81'373.21

КЛОЧКО Світлана Олександрівна

кандидат психологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Хмельницького національного університету, вул. Інститутська, 11, Хмельницький, 29016, Україна; тел.: +38 067 7874376; e-mail: svitlanapilishek24@gmail.com; ORCID ID: 0000–0002–3685–8901 DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155187>

ІНДИВІДУАЛЬНІ ТА ГРУПОВІ АНТРОПОНІМИ В АВТОБІОГРАФІЧНОМУ РОМАНІ НЕЛЬСОНА МАНДЕЛИ «ДОВГИЙ ШЛЯХ ДО СВОБОДИ»

Анотація. Статтю присвячено дослідженню семантики антропонімів Південно-Африканської Республіки. Матеріалом послужив автобіографічний роман Нельсона Мандели «Довгий шлях до свободи», з якого вибрано індивідуальні та групові власні назви. Вибір цього роману для нашого дослідження окреслений низкою причин, серед яких і та, що антропоніми африканського походження поки не перебували у полі зору українських дослідників мови. **Мета** статті полягає в установленні за допомогою етимологічного аналізу семантики виділених онімів. **Об'єктом** дослідження виступають індивіду-

альні та групові антропоніми, що їх вживає Нельсон Мандела на сторінках свого біографічного твору. Семантика та особливості вживання антропонімів, виокремлених з тексту автобіографічного роману, перебувають у ролі **предмету** цієї розвідки. Полінаціональність та полікультурність Південно-Африканської Республіки створюють особливу ситуацію для мовних контактів та, як наслідок, мовної інтерференції. За таких умов одними із найперших у мови проникають власні назви, серед яких, безперечно, і антропоніми (або власні імена). Відповідні процеси взаємопроникнення, адаптації та асиміляції лексичних одиниць, котрі позначають індивідуальні та групові антропоніми, до нового мовного середовища дозволяють дати характеристику розвитку південно-африканського варіанта англійської мови. У результаті аналізу відібраних для дослідження антропонімів було з'ясовано, що власне ім'я виконує не тільки номінативну функцію, називаючи денотат, чи функцію ідентифікації, вирізняючи свій референт серед групи інших, але також несе додаткову експресивно-оцінну інформацію. Вартим уваги є і той факт, що з плином часу стає важчим відстеження семантики та походження як групових, так і індивідуальних антропонімів, що відбувається через низку екстралінгвальних факторів.

Ключові слова: антропонім, автобіографічний роман, Нельсон Мандела, південно-африканський варіант англійської мови.

Вступ. Антропонім (від гр. «ім'я людини») — це будь-яке власне ім'я людини (індивідуальний антропонім) або групи людей (груповий антропонім). До антропонімів належать прізвище, прізвисько, псевдонім, андронім (найменування дружини прізвищем чоловіка), гінеконім (найменування чоловіка прізвищем матері, дружини), патронім (найменування людини від імені чи прізвища батька або предків) [5, с. 32]. Дослідники наголошують на особливій ролі, що її відіграють власні назви людей в їхньому житті: «Власні назви — осередок буття людини, його специфічний вияв, оскільки загальні найменування здебільшого типові для багатьох мов світу, а оніми для кожного етносу різні. Саме в них і проявляється творчий потенціал народу, культурні, соціальні надбання, світоглядні позиції, звичаєві та традиційні особливості тощо. Власні найменування водночас є найдавнішими утвореннями та одиницями сучасності. Тривалість їх існування, мабуть, корелюється важливістю об'єкта в людському житті» [7, с. 260].

У вітчизняній ономастиці існує чимало праць, присвячених дослідженню різних аспектів антропонімів — лексичного, мотиваційного, словотвірного, функційного, комунікативного, когнітивного тощо.

Увагу вчених привертали власні імена людей різних регіонів України, а також європейського зарубіжжя. Проте антропоніми Південно-Африканської Республіки наразі не потрапляли до кола наукових інтересів вітчизняних дослідників, що підсилює **актуальність** запропонованої розвідки та окреслює **наукову новизну** роботи.

Дослідження виконано на **матеріалі** автобіографічного роману Н. Мандела «Довгий шлях до свободи» («*Long Walk to Freedom*», 1995), екранізованого у 2013 році і перекладеного з англійської багатьма мовами, у тому числі й українською. **Мета** даної статті полягає у проведенні аналізу антропонімів, вживаних Н. Манделою у зазначеному вище творі, за допомогою **методів** семантичного та етимологічного аналізу. **Об'єктом** дослідження обрано індивідуальні та групові антропоніми із згаданого роману. **Предметом** аналізу є семантика та особливості функціонування антропонімів, виділених у тексті роману Н. Мандела.

Результати та обговорення. Нельсон Мандела (18 липня 1918 р. — 5 грудня 2013 р.) — всесвітньовідомий політичний діяч, борець проти режиму апартеїду в Південно-Африканській Республіці (далі — ПАР) середини ХХ ст., Президент Африканського конгресу (1991–1997), лауреат Нобелівської премії миру (1993). За політичні погляди і діяльність Мандела був засуджений до ув'язнення і провів 27 років за ґратами. Після звільнення Мандела продовжив політичну боротьбу за рівність прав і свобод серед усіх громадян країни. У 1994 році Нельсон Мандела був усенародно обраний на посаду президента ПАР (1994–1999 рр.). У липні 2018 року країна відмітила 100-річчя з дня народження фундатора демократичної держави.

Роман «Довгий шлях до свободи», безумовно, є автобіографічним. Автор згадує і детально описує всі етапи свого життя, починаючи з дитинства і включаючи роки політичної боротьби та ув'язнення. Проте цей роман виходить за рамки суто автобіографії, оскільки змальовує широку панораму життя простого народу, життя повного негараздів, несправедливості і расової дискримінації. За словами М. Дж. Мафела, «Довгий шлях до свободи» відтворює драматичні події, які сформували долю Н. Мандела та вплинули на націю загалом, а тому цей роман можна також категоризувати як історико-політичний наратив [12].

Вибір автобіографічного роману Н. Мандела як матеріал для аналізу зумовлений кількома чинниками. По-перше, роман написаний

англійською мовою, точніше Південно-Африканським територіальним варіантом англійської мови. Дослідження лексичного складу і граматичного устрою ПАА (південно-африканської англійської) поки що не були у фокусі уваги вітчизняних лінгвістів, що додатково увиразнює актуальність аналізу. По-друге, Нельсон Мандела — білінгв, який знав не тільки свою рідну мову коса, але й вільно володів англійською мовою, отримавши середню, а згодом і вищу (юридичну) освіту. Отже, припускаємо можливість випадків інтерференції мов у тексті роману, що становить окремий інтерес для лінгвістів. По-третє, в романі (особливо у перших розділах, присвячених дитинству та юнацьким рокам) Н. Мандела широко використовує власні назви людей свого та інших кланів, що складають достатню за обсягом фактичну базу етноспецифічних антропонімів для всебічного аналізу.

Сучасний якісний склад антропонімного простору ономастичного ПАА є гетерогенним за етимологією і віддзеркалює лінгвальне різнобарв'я країни як один із результатів її складного історичного розвитку. Загально-відомим є той факт, що в ПАА офіційними визнано 11 мов, а також ціла низка мов вважаються національними (див. табл. 1, складену за даними <http://salanguages.com>):

Таблиця 1

Мови Південно-Африканської Республіки

Офіційні (державні) мови ПАА	Неофіційні мови ПАА
Afrikaans африкаанс	Fanagalo фангалло
English англійська	IsiCamtho (Tsotsiaal) камто
IsiNdebele* (Ndebele) ндебеле	Khoe кое
IsiXhosa (Xhosa) мова коса	Nama нама
IsiZulu (Zulu) зулу	San сан
Northern Sotho (Sepedi) сепеді (або північна сото)	Lobedu лобеду
Sesotho (Southern Sotho) сесото (або південна сото)	Northern Ndebele північна ндебеле
Setswana (Tswana) (се)тсвана	Phuthi путі
Si Swati (Swati) сваті	Sign Language мова жестів
Tshivenda (Venda) венда	
Xitsonga (Tsonga) тсонга	

* Префікс isi- у назвах деяких мов (*IsiXhosa, IsiZulu, etc.*) означає «мова».

Серед мов, що використовуються майже 51 мільйоном жителів ПАА вдома та у побуті, превалює мова зулу, якою розмовляють 11,6 мільйонів жителів; мовами коса та африкаанс користуються вдома відповідно 8,2 та 6,9 мільйонів громадян. Англійська мова як засіб домашнього спілкування посідає четверте місце: нею послуговуються близько 5 мільйонів людей (за даними *Statistics South Africa* на 2011 рік).

Унікальна мультилінгвальна ситуація країни сприяла створенню полікультурної нації, на позначення якої Нельсон Мандела вживав влучну метафору веселки (*the Rainbow Nation*). Співіснування кількох мов на єдиній території полінаціональної держави з необхідністю призводить до їх контактів, результатом чого стають оказіональні запозичення та мовна інтерференція у мовленні білінгвів. У цій статті ми зосереджуємось на англійській мові в ПАА, яка отримала статус регіонального (а саме — Південно-Африканського) варіанту англійської мови.

Перше, що вражає європейського читача при ознайомленні з романом «*Довгий шлях до свободи*», — це велика кількість назв різних етнічних груп і кланів. Автор передбачає певні труднощі, які можуть виникнути в процесі читання у людини, яка не належить до описуваного середовища, саме тому він надає деякі пояснення щодо території проживання того чи іншого народу/клану, його близьких і далеких родинних стосунків з іншими народами/кланами тощо. Наприклад:

The Nguni can be divided into a northern group — the Zulu and the Swazi people — and a southern group, which is made up of amaBaka, amaBomyana, amaGcaleka, amaMfengu, amaMpodomis, abeSotho, and abeThembu, and together they comprise the Xhosa nation [Part 1, Ch.1].

Проведений етимологічний аналіз дозволив встановити, що морфема **ama-** у власних назвах *amaBaka, amaBomyana, amaGcaleka, amaMfengu, amaMpodomis* є префіксом і означає «клан» або людей як представників певного клану. Ще один приклад, з якого видно, що префікс **ama-** містить сему збірності, належності до певної групи людей:

But amaMfengu were an industrious people, and because of their contact with Europeans, they were often more educated and «Western» than other Africans. When I was a boy, amaMfengu were the most advanced section of the community and furnished our clergymen, policemen, teachers, clerks, and interpreters. They were also amongst the first to become Christians, to build better

houses, and to use scientific methods of agriculture, and they were wealthier than their Xhosa compatriots [Part 1, Ch.2].

У наведеному вище уривку бачимо узгодження іменника *amaMfengu*, який займає позицію підмета, з дієсловом-зв'язкою (*were*) складного іменного присудка у множині. Іншими словами, розглядуваний префікс, крім семантичного кванта інформації, містить відомості про граматичну категорію множини. Водночас, у тексті роману спостерігається тенденція до утворення множини засобами англійської мови, тобто за допомогою додавання закінчення *—s*, як то *Zulus*, *Xhosas*, *Pedis*, *Vendas* і т. ін., наприклад:

The only rivalry between different clans or tribes in our small world at Qunu was that between the Xhosas and the amaMfengu, a small number of whom lived in our village [P. 1, Ch.2].

Вживання закінчення множини *—s* замість автентичних префіксів з тим самим граматичним значенням можна розглядати як часткову асиміляцію у результаті інтерференції мов, а саме впливу англійської мови як однієї з офіційних мов ПАР.

Цікаво і цілком прогнозовано, що коли мова йде лише про одного представника клану, префікс *ama-* замінюється на інші префікси. Такими є *um-*, *umu-* або *abe-*, які означають «одна особа з клану», наприклад: *umZulu*, *umXhosa*, *abeThembu*. Для етнічних груп північніших регіонів використовуються інші префікси: *muVenda* (представник клану Венда) або *moPedi* (представник клану Педі); *VhaVenda* — клан Венда, а також *BaPedi* — клан Педі. Іншими словами, кожній території притаманні свої, специфічні назви, а також морфологічний інвентар їх створення. У цьому контексті вважаємо доцільним послатися на О. Ю. Карпенко, яка вказує, що реальні ономастичні системи (ономастичні поля) «мають досить виразні інтралінгвальні розбіжності, а тому прив'язані до певних територій, що історично сформувалися» [2, с. 97].

У багатьох випадках походження назв кланів або етнічних груп є втраченим, проте нам вдалося виявити значення власних назв окремих народів. Так, груповий антропонім *Zulu* означає мовою зулу «небеса», «небо», а *Xhosa* мовою нгуні (*Nguni*) значить «втікач», «протестувальник»; ще один груповий антропонім *Boer* у перекладі з мови африкаанс означає «фермер». Як бачимо, номінативна одиниця через семантичний ланцюжок виводить до більш складної ментальної

структури. За спостереженнями О. Ю. Карпенко, «власні назви в ментальному лексиконі відіграють значно істотнішу роль, ніж у мові та мовленні. Вони не просто є в ментальному лексиконі. Стаючи, подібно до всіх одиниць ментального лексикону, концептами в активній чи в пасивній формі, вони слугують організаторами ментального лексикону, координаторами ментальної картини світу, шифрами інформаційних скриньок пам'яті і засобами виведення вмісту цих скриньок у мовлення і в мову» [3, с. 18].

Власне ім'я відіграє важливу роль в житті людини. Описуючи свій життєвий шлях, Нельсон Мандела зазначає, що за традиціями африканських народів на кожному з життєвих етапів людина отримує певне ім'я. Так, при народженні Н. Мандела отримав ім'я *Rolihlahla* (Роліхлахла), що мовою коса означає «той, хто тягне гілку дерева», або розмовною мовою «бешкетник», «шкодник»:

In Xhosa, Rolihlahla literally means «pulling the branch of a tree,» but its colloquial meaning more accurately would be «troublemaker» [Part 1, Ch.1].

Проте у школі, де навчання велося англійською мовою і британськими викладачами, усі діти отримували англійські імена. Це було викликано тим, що англомовним вчителям було важно вимовити автентичні імена. Таким чином, головний персонаж розглядуваної нами автобіографії отримав ім'я Нельсон:

That day, Miss Mdingane told me that my new name was Nelson. Why she bestowed this particular name upon me I have no idea. Perhaps it had something to do with the great British sea captain Lord Nelson, but that would be only a guess. (Part 1, chapter2)

Автор вказує, що мати два імені — англійське і африканське — стало традицією у ПАР:

Africans of my generation — and even today — generally have both an English and an African name [Part 1, Ch.2].

Проте, як вже зазначалося, в культурі африканських народів кожний важливий етап життєвого шляху супроводжувався наданням людині нового імені. Так, Нельсон у віці 16 років під час ініціації коса (обряду обрізання) отримав ім'я Далібунга, що мовою коса означає «творець / засновник місцевого органу влади, місцевих зборів»:

At the ceremony, I was given my circumcision name, Dalibunga, meaning «Founder of the Bunga,» the traditional ruling body of the Transkei. To Xhosa traditionalists, this name is more acceptable than either of my two previous

given names, Rolihlahla or Nelson, and I was proud to hear my new name pronounced: Dalibunga. [Part 1, ch.4].

Поширеними серед африканських кланів були не тільки «офіційні» імена, які людина отримувала у різні періоди свого життя, але й прізвиська. Так, наприклад, родичі називали Манделу Татомкхулу (*Tatomkhulu*), що означало «дідусь», оскільки маленький Нельсон був серйозним хлопчиком і виглядав як дорослий чоловік:

They called me by the pet name of Tatomkhulu, which means «Grandpa», because they said when I was very serious, I looked like an old man [Part 1, Ch.3].

У дорослому житті, коли Мандела став відомою політичною фігурою в ПАР та за її межами, його також називали *Tata*, що мовою коса значить «батько». Таким чином жителі Південної Африки, незалежно від свого віку, висловлювали глибоку пошану Манделі.

Ще одним іменем, яке використовували при зверненні до Н. Мандели, було *Khulu*, що значило «великий». Це також скорочена форма від коського «дідусь». (Пор. з англ. *grand* та *grandfather*).

Найважливішим із своїх імен Мандела вважав *Madiba* — ім'я клану, до якого він належав. За традицією, ім'я клану було значно важливішим за прізвище, оскільки вказувало на предка, від якого цей клан походить. *Madiba* було ім'я вождя Тембу, який жив у XVIII ст. Про це Нельсон Мандела згадує у своїй автобіографії:

Each Xhosa belongs to a clan that traces its descent back to a specific forefather. I am a member of the Madiba clan, named after a Thembu chief who ruled in the Transkei in the eighteenth century. I am often addressed as Madiba, my clan name, a term of respect [Part 1, Chapter 1].

Власне ім'я, як бачимо, виконує не тільки номінативну функцію, називаючи денотат, чи функцію ідентифікації, вирізняючи свій референт серед групи інших, але також несе додаткову експресивно-оцінну інформацію. Це особливо чітко проявляється тоді, коли загальний іменник стає власною назвою — прізвиськом, прізвиськом, ім'ям тощо.

Нижче наводимо кілька поширених на території Африки власних імен, які походять від загальних іменників (див. таблицю 2):

Серед індивідуальних антропонімів, які зустрічаються в романі Н. Мандела, переважна більшість походить з мови коса. За допомогою етимологічного аналізу нам вдалося встановити семантику деяких з них. Наприклад, чоловіче ім'я *Matanzima* мовою коса означає «повний рот». Це ім'я використано у наступному уривку:

Таблиця 2

Власні імена жителів Африки та їх значення

Імена жінок		Імена чоловіків	
Ім'я	значення	Ім'я	значення
<i>Abhikhya</i>	краса, слава	<i>Aahlaad</i>	радість
<i>Adithya</i>	сонце	<i>Aashrith</i>	правитель
<i>Dakshinya</i>	скромність	<i>Aatish</i>	вогонь
<i>Kenya</i>	ріг тварини	<i>Babar</i>	лев
<i>Kimala</i>	метелик	<i>Elayaraj</i>	володар миру
<i>Madhumathi</i>	мед, солодощі	<i>Girish</i>	король гір
<i>Saida</i>	мисливиця	<i>Mahatejasw</i>	розумник
<i>Sujala</i>	хмаринка	<i>Sudhamsu</i>	місяць

Sabata, who ruled the Thembu from 1954, was the grandson of Ngangelizwe and a senior to Kalzer Daliwonga, better known as K. D. Matanzima, the former chief minister of the Transkei — my nephew, by law and custom — who was a descendant of Matanzima. [Part 1, Chapter 1].

Також ми визначили, що мовою коса чоловіче ім'я *Dengana* значить «малий дурень», *Diliza* — «ламатися», *Dingane* — «людина у нужді», *Gadla* — «щасливий», *Mandel* — «мигдаль», *Ngubengcuka* — «чуттєва натура», *Sandile* — «зростати», а *Jongintaba* означає «той, хто дивиться на гори». Останнє ім'я зустрічається тричі, один із прикладів наводимо нижче:

My father has sometimes been referred to as the prime minister of Thembuland during the reigns of Dalindyebo, the father of Sabata, who ruled in the early 1900s, and that of his son, Jongintaba, who succeeded him. [Part 1, Chapter 1].

Висновки. Семантика власного імені як особливої номінативної одиниці є своєрідним поєднанням вербального і невербального компонентів, що сягають своїми коренями далекої давнини. З плином часу походження антропонімів (як індивідуальних, так і групових) стає все складнішим для визначення. Це обумовлено багатьма екстралінгвальними чинниками, як-то: зникненням поселень, які надали ім'я своїм жителям; міграційними процесами, які «відривають» носіїв імен від їхнього етнічного джерела і сприяють змішуванню з іншими етносами, що також може призвести до асиміляції онімів; вимиранням мов етнічних груп і, таким чином, втратою семантичних ланцюжків антропоніма з номінативними одиницями мови, яка

породила цей онім, та ін. Проте екскурс в історію власного імені на- завжди залишиться актуальним, таким, що пробуджує професійну цікавість лінгвіста і підштовхує до нових наукових розвідок у безмежному за своїми виявами антропонімному просторі людського буття.

Нами висвітлено лише малий фрагмент онімів Південно-Африканської Республіки, оскільки наше дослідження обмежувалося фактичним матеріалом одного роману, чий автор є білінгвом — носієм англійської мови і мови коса. Проте територія ПАР представляє собою унікальне мультілінгвальне середовище, яке так чи інакше впливає на південно-африканський варіант англійської мови. Зазначене зумовлює **перспективу подальших наукових розвідок** генетичної евристичності власних імен у цьому регіоні.

Література

1. История Африки в биографиях / Отв. ред. А. Б. Давидсон. — М.: РГГУ, 2012. — 1112 с.
2. Карпенко О. Ю. Проблемы когнитивной ономастики: монографія / О. Ю. Карпенко. — Одеса: Астропринт, 2006. — 326 с.
3. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика: навч. посібник / О. Ю. Карпенко. — Одеса: Фенікс, 2010. — 158 с.
4. Михальчук О. Екологія мови в українському ономастичному середовищі: особові імена / О. Михальчук // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія; [редкол.: В. Г. Матвіїшин [та ін.]. — Івано-Франків., 2011. — Вип. 29/31. — С. 230–234.
5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. — Полтава: ДовкілляК, 2006. — 716 с.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О. О. Селіванова. — Полтава: ДовкілляК, 2008. — 712 с.
7. Сокил-Клепар Н. Роль антропонімів у номінації мікротопооб'єктів / Н. Сокил-Клепар // Наукові записки ТНПУ. Серія: Мовознавство. — Вип. II(24) 2014. — с. 260–265.
8. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. — Изд. 3-е, испр. — М.: Книжный Дом «ЛИБРОКОМ», 2009. — 368 с.
9. Шубин В. Г. Горячая «холодная война»: Юг Африки (1960–1990 гг.) / В. Г. Шубин. — М.: Изд. дом «ЯСК», 2013. — 368 с.
10. The Languages of South Africa [Electronic resource]. — Mode of access: <http://salanguages.com>
11. Madiba's Many Names [Electronic resource]. — Mode of Access: <http://www.nelsonmandela.org/index.php/memory/views/names>

12. Mafela Munzhedzi James. The Revelation of African culture in Long Walk to Freedom. [Electronic resource]. — Mode of Access: http://epress.anu.edu.au/aborig_history/indigenous_biog/mobile_devices/ch08.html
13. Mandela N. Long Walk to Freedom: The Autobiography of Nelson Mandela. — Boston, New York, London: Little, Brown and Co., 1994. — 402 p.

References

1. Davidson, A. B. (ed.) (2012). *Istoriya Afriki v biografiyakh* [The History of Africa in Biographies]. Moscow: RGGU.
2. Karpenko, O. Yu. (2006). *Problemny kohnityvnoyi onomastyky* [The issues of Cognitive Onomastics]. Odesa: Astroprynt.
3. Karpenko, O. Yu. (2010). *Kohnityvna onomastyka* [Cognitive Onomastics]. Odesa: Feniks.
4. Mykhalchuk O. (2011). *Ekolohiya movy v ukrayinskomu onomastychnomu seredovyschi: osobovi imena* [Language Ecology in Ukrainian Onomastic Environment: Personal Names]. In: *Visnyk Prykarpatskoho Natsionalnoho Universytetu. Filolohiya — The Herald of Pre-Carpathian National University. Philology*. Vol. 29/31. Ivano-Frankivsk: Pre-carpathian National University, pp. 230–234.
5. Selivanova, O. O. (2006). *Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediya* [Contemporary Linguistics: Terminology Encyclopedia]. Poltava: Dovkillya — K.
6. Selivanova, O. O. (2008). *Suchasna linhvistyka: napryamy te problem* [Contemporary Linguistics: Directions and Issues]. Poltava: Dovkillya — K.
7. Sokil-Klepar, N. (2014). *Rol' antroponimiv u nominatsiyi mikrotopob'ektiv* [The Role of Antroponyms in Nomination of Microtopoobjects]. In: *Naukovi Zapysky TNPU. Seriya: Movoznavstvo — Scientific Notes of TNPU. Series: Language Studies*, Vol. II (24). Ternopil: TNPU, pp. 260–265.
8. Superanskaya, A. V. (2009). *Obshchaya teoriya imeni sobstvennogo* [General Theory of the Proper Name]. 3rd edn. Moscow: Knizhnyi Dom «LIBROKOM».
9. Shubin, V. G. (2013). *Goryachaya «kholodnaya voyna»: Yug Afriki (1960–1990)* [Hot «Cold War»: the South of Africa (1960–1990)]. Moscow: «YaSK».
10. The Languages of South Africa. Available at: <http://salanguages.com>
11. Madiba's Many Names. Available at: <http://www.nelsonmandela.org/index.php/memory/views/names>
12. Mafela, Munzhedzi James (no date) *The Revelation of African culture in Long Walk to Freedom*. Available at: http://epress.anu.edu.au/aborig_history/indigenous_biog/mobile_devices/ch08.html
13. Mandela, N. (1994). *Long Walk to Freedom*. Boston, New York, London: Little, Brown and Co.

КЛОЧКО Светлана Александровна

кандидат психологических наук, доцент кафедры иностранных языков
Хмельницкого национального университета,
ул. Институтская, 11, Хмельницкий, 29016, Украина;
тел.: +38 067 7874376; e-mail: svitlanapilishek24@gmail.com;
ORCID ID: 0000–0002–3685–8901

ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ И ГРУППОВЫЕ АНТРОПОНИМЫ В АВТО- БИОГРАФИЧЕСКОМ РОМАНЕ НЕЛЬСОНА МАНДЕЛЫ «ДОЛГИЙ ПУТЬ К СВОБОДЕ»

Аннотация. Статья посвящена исследованию семантики антропонимов Южно-Африканской Республики. **Материалом** служит автобиографический роман Нельсона Манделы «Долгий путь к свободе», из текста которого отобраны индивидуальные и групповые имена собственные. Выбор данного романа для нашего исследования продиктован рядом причин, среди которых и то, что антропонимы африканского происхождения пока не пребывали в поле зрения украинских исследователей языка. **Целью** статьи является установление при помощи этимологического анализа семантики выделенных онимов. **Объектом** исследования представляются индивидуальные и групповые антропонимы, которые употребил Нельсон Мандела на страницах своего биографического произведения. Семантика и особенности употребления антропонимов, выделенных из текста автобиографического романа, пребывают в роли **предмета** данного исследования. Полинациональность и поликультурность Южно-Африканской Республики создают особую ситуацию для языковых контактов и, как следствие, для языковой интерференции. При таких условиях одними из первых в систему языка проникают имена собственные, среди которых, без сомнения, и антропонимы. Соответствующие процессы взаимопроникновения, адаптации и ассимиляции лексических единиц, которые означают индивидуальные и групповые антропонимы, в новую языковую среду позволяют охарактеризовать развитие южно-африканского варианта английского языка. В результате анализа отобранных для исследования антропонимов было выяснено, что имя собственное выполняет не только номинативную функцию, называя данотат, или функцию идентификации, выделяя свой референт в группе других, но также несет в себе дополнительную экспрессивно-оценочную информацию. Заслуживает внимания и тот факт, что с течением времени становится сложнее отследить семантику и происхождение как групповых, так и индивидуальных антропонимов, что происходит под влиянием ряда экстралингвальных факторов.

Ключевые слова: антропоним, автобиографический роман, Нельсон Мандела, южно-африканский вариант английского языка.

Svitlana O. Klochko

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor at the Department of Foreign Languages, Khmelnytsky National University, Instytutska Str., 11, Ukraine, Khmelnytsky, 29016; tel.: +38 067 7874376; e-mail: svitlanapilishek24@gmail.com; ORCID ID: 0000–0002–3685–8901

INDIVIDUAL AND GROUP ANTHROPONYMS IN NELSON MANDELA'S AUTOBIOGRAPHIC NOVEL 'LONG WALK TO FREEDOM'

Summary. The article deals with the etymological analysis of certain individual and group anthroponyms taken from the autobiographical novel by N. Mandela. The choice of the novel is determined by a few factors, among them being the following: first, ethnic African names (proper nouns) have not yet been in the focus of Ukrainian linguists until now; second, Mandela was a native speaker of two official languages in South Africa, namely isiXhosa and English. The interference of the two languages is of special interest to philologists, too; third, the idiolect of Mandela is a sample of South African English — a territorial variety of English that appeared in XVIII c. and now functions as one of eleven official languages of the Republic.

The article points out that South African proper nouns are etymologically heterogeneous and reflect lingual diversity of the country as a result of its complicated historical development. Most anthroponyms used in the novel have Xhosa roots. The article also mentions the names of N. Mandela — those he got at various stages of his life from his kinsmen and from other people in South Africa. The semantic analysis of chosen onyms has revealed that a proper noun has a number of functions: the nominative function, as it is used to name the referent; the function of identification (to specify its referent out of others); and also the connotative function (to express certain additional information, including the evaluation of the given referent). It is shown that a number of proper names historically can be traced to corresponding common nouns denoting things, qualities, and Gods.

South Africa represents a unique multilingual environment influencing each of the languages including English, which could be a promising field for further research.

Key words: anthroponym, autobiographic novel, Nelson Mandela, South-African variant of English.

УДК 811.161.2'372.21

КОЗЛОВСЬКА Дар'я Валеріївна

випускниця аспірантури кафедри української мови
Донецького національного університету імені Василя Стуса,
тел.: + 38 (066) 773–75–50; e-mail: kozlovskayadv@meta.ua;
ORCID ID: 0000–0002–5731–5375
DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155189>

РОЛЬ ЗООПОЕТОНІМІВ У РОМАНАХ ЛЮКО ДАШВАР І ЛАРИСИ ДЕНИСЕНКО

Анотація. У статті проаналізовано особливості функціонування зоопоетонімів у романах Люко Дашвар і Лариси Денисенко. Зоопоетоніми, що функціонують у текстах, реалізують свої виражальні можливості, отримуючи різноманітне смислове навантаження. **Метою** дослідження є аналіз ролі зоопоетонімів у романах Люко Дашвар і Лариси Денисенко, що передбачає розв'язання таких наукових завдань: виокремити зоопоетоніми з текстів; класифікувати їх за мотиваційним стимулом іменування; розкрити їхнє смислове навантаження. **Об'єктом** дослідження є зоопоетонімія романів Люко Дашвар «Село не люди», «Молоко з кров'ю», «Мати все» і Лариси Денисенко «Кавовий присмак кориці», «Сарабанда банди Сари», а **предметом** — роль зоопоетонімних одиниць у сюжеті твору. В розвідці використано **метод** аналізу, описовий та контекстуально-інтерпретаційний **методи**. Серед зоопоетонімів досліджуваних романів нами зафіксовано 50 одиниць 5 груп, описано їхні структурні, семантичні та стилістичні особливості. В **результаті** дослідження встановлено, що у творі ім'я тварини, крім виконання функцій ознайомлення з нею читача, окреслення зооперсонажа й участі у творенні образу, виступає засобом художнього втілення авторського світогляду та реалізації ономастичного потенціалу письменниць. Зроблено **висновки** про те, що вибір імені для зооперсонажа переважно детермінований елементами тематики роману та специфікою сюжету.

Ключові слова: вітопоетонімія, поетонім, зоопоетонім, зооперсонаж, мотиваційний стимул іменування, смислове навантаження.

У художніх творах поетоніми виступають носіями текстотвірної функції, слугуючи допоміжним засобом побудови зв'язного, логічного сюжету. Основне навантаження у виконанні цієї функції лягає на антропоетоніми, у зв'язку з чим в ономастичних дослідженнях не надто

багато уваги приділяється питанню функціонування зоопоетонімів у художніх текстах. Проте не можна скидати з рахунків значущість цього розряду вітопоетонімії, що виражається в участі у реалізації тематики твору та авторської ідеї взагалі. Дослідниці О. С. Горбач, О. В. Мініна, Я. М. Шебештян та ін. у своїх працях розглядають структуру, семантику, функції зоопоетонімів у творах, їхні виражальні можливості, важливість для створення різноманітних художніх ефектів тощо.

Яскравими прикладами послуговування зоопоетонімією у тканині тексту можна вважати романи представниць сучасної української прози Люко Дашвар і Лариси Денисенко. Зоопоетоніми є невід'ємною складовою ідіостилю письменниць, місткими характеризувальними компонентами образів зооперсонажів, їхніх звичок, уподобань, місця проживання, життєвих умов тощо. **Актуальність** нашої статті обумовлена недостатнім вивченням значення зоопоетонімів у архітектоніці текстів сучасної української прози загалом та обійденням увагою в цьому контексті творчості таких її репрезентанток як Люко Дашвар і Лариса Денисенко зокрема. В попередніх розвідках ми детально зупинялися на різних аспектах функціонування антро-, топо-, прагма-, ідеопоетонімів у творах сучасних письменниць, а наразі ставимо перед собою завдання з'ясувати сюжетотвірну роль зоопоетонімів як пласту онімних одиниць, що набувають у художніх текстах нового змісту та стають стилістично маркованими. З цим пов'язана **наукова новизна** дослідження, яка полягає в тому, що вперше висвітлено місце зоопоетонімів у творах вищеназваних авторок. **Мета** пропонованої статті — проаналізувати функціонування зоопоетонімів у романах Люко Дашвар і Лариси Денисенко, що передбачає розв'язання таких завдань: виокремити зоопоетоніми у текстах; класифікувати їх за мотиваційним стимулом іменування; розкрити їхнє смислове навантаження. **Об'єктом** дослідження є зоопоетонімія романів Люко Дашвар «Село не люди», «Молоко з кров'ю», «Мати все» і Лариси Денисенко «Кавовий присмак кориці», «Сарабанда банди Сари», а **предметом** — роль зоопоетонімних одиниць у сюжеті твору. У статті застосовано такі **методи**: метод аналізу; описовий метод для класифікації зоопоетонімних одиниць; контекстуально-інтерпретаційний, за допомогою якого на підставі врахування контекстів здійснено інтерпретацію інформації, закладеної у текстах завдяки вживанню зоопоетонімів. **Загальнонаукове значення** цієї роботи виражене у спробі

продемонструвати важливість зоопоетонімів як структурних елементів сюжету будь-якого твору на прикладі вибраних текстів, інакше кажучи — у здійсненні своєрідного зрізу досліджуваної проблеми за допомогою ілюстрування конкретними слововживаннями різних аспектів уживання зоопоетонімів у канві художнього твору.

Сучасні ономастичні дослідження традиційно позначені особливим інтересом до антропоетонімів, які, хоч і є найважливішою групою пропріальних одиниць в архітектоніці художнього тексту, не вичерпують усіх виражальних можливостей онімних засобів. Авторка дисертації про сучасну українську літературно-художню зоонімію Я. М. Шебештян відзначає, що цей розділ поетонімії «є також суттєвою ланкою в організації художнього тексту та як спосіб номінації персонажа має значні стилістичні ресурси» [11, с. 3]. На її думку, в художньому тексті ім'я тварини приваблює дослідника тим, що використовується «не з утилітарних міркувань, не для маніпулювання твариною (підкликання, «спілкування»), а для створення художнього образу, ознайомлення з ним читача» [11, с. 6]. Погоджуючись із цим твердженням, ми не можемо обійти увагою зоопоетоніми досліджуваних романів.

Згідно із класифікацією вченого-ономаста М. М. Торчинського, серед зоопоетонімів п'яти досліджуваних у роботі художніх текстів нами зафіксовано 50 одиниць 5 груп (292 слововживання): 38 кінопоетонімів (264) — клички собак; 4 фелопоетоніми (17) — клички кішок; 1 гіппопоетонім (1) — кличка коня; 1 поркопоетонім (2) — кличка свині; 6 інсектопоетонімів (9) — власні назви комах.

Люко Дашвар у романах «Село не люди» та «Молоко з кров'ю», зображуючи сучасне село, використовує небагато зоопоетонімів: 4 (32 слововживання) — в «Селі...», в тому числі 3 кінопоетоніми (31) — *Рудий* (13), *Чубчик* (12), *Чудний* (6) і 1 гіппопоетонім (1) — *Голубчик* (1); 2 (3 слововживання) — у «Молоці...», в тому числі 1 поркопоетонім — *Микитка* (2) і 1 кінопоетонім — *Шарики* (1). Увівши у сюжет кілька зооперсонажів, авторка робить розповідь про село більш гармонійною, і, відповідно, використавши декілька зоопоетонімів, робить поетонімію кожного з романів більш зв'язною, поєднавши зоопоетоніми — безпретензійні, невибагливі клички, традиційні для тварин у селі, — з антропоетонімами-іменами їхніх хазяїв, які теж є звичними для села: *Килина* — *Рудий*, *Чубчик* («*Вулицею імені Леніна*

до них ішла баба *Килина* з *Рудим* і *Чубчиком*» [6, с. 69]; «Баба *Килина* перехрестилася на образи, з мазанки виповзла: — *Рудий! Чубчику! Гайда... Біду чую*» [6, с. 144]); *Катерина* — *Чудний* («*Катерина* притисла до себе тремтячого мопсика... Такий ти чудний пес. У Шанівці таких не було. А от назву тебе *Чудний*. Добре? Мопсик лизнув *Катерину* просто в ніс. Та розсміялася. — Погодився? От і добре...» [6, с. 210]; «Обернулася. Мопсенья — у снігу по вуха. Дереться за нею, мов за останньою надією. — От ти чудний... — усміхнулася. — Тепер точно буду звати тебе *Чудним*... І пішли вони з мопсиком на пару — бозна куди» [6, с. 213]; «— *Чудний* ти мій! — синіми од морозу руками *Катерина* притискала собача до себе. — От і не одна я... До села б добратися...» [6, с. 221]); *Тарас Петрович* — *Микитка* («— Добрий вечір! Мабуть, для *Тараса Петровича* це була кодова фраза... Усе, що буде після стаграм для хоробрості, вчителька знала у деталях: друга — за моряків, третя — за жінок, четверта — за хряка *Микитку*...» [5, с. 84]).

Авторка, передаючи за допомогою пар антропоетонім — зоопоетонім зв'язок людей і тварин у селі, демонструє читачеві, що свійські тварини є невід'ємною частиною життя селян. На відміну від містян, які можуть вважати домашніх улюбленців показником престижу й достатку, селяни, не потребуючи екзотики, наділяють їх більшим практичним значенням: «...баба *Килина* вийшла з мазанки, гукнула псів. — *Гей, Чубчику! Рудий! Ану за мною!.. Шукайте! Шукайте! Десь він поряд... Чую... Рудий* першим загавкав, потім заскавчав тихо, мов заплакав» [6, с. 67–68]; «— Не тривожся, дитино... *Рудий* із *Чубчиком* до тебе нікого не допустять» [6, с. 145]. Собак у селі люблять не за рідкісну породу чи родовід, а за здатність охороняти будинок, за їхню відданість хазяїну, за можливість піклуватися про них і взагалі за те, що вони живуть поруч і спроможні розуміти почуття людини та співпереживати: «*Спершу Рудого й Чубчика* побачила. До них. *Пси* відбігли, голови поопускали» [6, с. 146]. У романі Люко Дашвар не тільки персонажі сприймають свійських тварин як членів родини, а й поведінка самих тварин свідчить про те, що вони самі себе такими вважають, ніби ставлячись до хазяїв поблажливо: «Баба *Килина* гріла старі кістки на сонці біля мазанки. Поряд нерівно дихали два старезні, як сама *Килина*, пси. — *Рудий! Чубчику! Гості до нас*, — мовила *Килина*. *Пси* слухняно підвели голови — і знову опустили: мовляв, із такою гостею, бабо, ти й без нашої допомоги впорасься» [6, с. 22].

Для найменування зооперсонажів авторка використовує пропріалізовані апелятиви-означення. Кінопоетоніми *Рудий* і *Чудний*, згідно із класифікацією, запропонованою дослідницею Я. М. Шебештян, відносимо до зоопоетонімів, пов'язаних із апелятивами первісно-прикметникової та дієприкметникової семантики, в тому числі співвідносних із апелятивами, які вказують на специфічні ознаки забарвлення (*Рудий*), та з апелятивами, що окреслюють внутрішні риси (*Чудний*). Кінопоетонім *Чубчик* належить до зоопоетонімних одиниць, мотивованих апелятивами, які вказують на специфіку покриву. Крім зоопоетонімів, зумовлених апелятивами, у своїй класифікації Я. М. Шебештян виділяє літературно-художні зооніми, «зумовлені іншими класами *nomina propria*, які майже всі ґрунтуються на одиницях антропонімікону та відповідно розподіляються на імена чоловічих та жіночих особин» [11, с. 8]. Саме до цієї підгрупи зараховуємо поркопоетонім *Микитка*, яким поіменований хряк із твору «Молоко з кров'ю», — гордість хазяїна, майже його товариш: «...потім екскурсія у загородку, де живе хряк *Микитка*, і прямо там знову — за знатного хряка...» [5, с. 84]; «...розчулився Тарас Петрович, уявляючи, як страждає рідний хряк у дідовому авті...засумував Тарас Петрович. — Він же застряг. Його якось звільнити треба...» [5, с. 216]. Онучка Тараса Петровича так само ставиться до дідового улюбленця з ніжністю: «...Ларка вийшла і посунула до хряка. — Ходи, ходи, мій маленький! Ходи, ходи, моя ластівка... — хряка умовляє» [5, с. 222].

Коня в романі «Село не люди» названо *Голубчиком* — зоопоетонімом, співвідносним із особовою невласною назвою [11, с. 8]. Використання в ролі гіппопоетоніма слова, яким ласкаво звертаються до кого-небудь [8, с. 119], демонструє тепле ставлення до тварини, яка після страшної пожежі в селі ходила такою само неприкаяною, як і шанівці, що «вешталися коло своїх згарищ»: «Півтора десятка справних хат вигоріли до останку. Вулицею імені Леніна бігали перелякані кролі, за ними ганялися шанівські коти із собаками, блукали отетерілі, мов конопель нажерлися, корови, сахався від усіх кінь *Голубчик*» [6, с. 182]. Цим зворушливим гіппопоетонімом письменниця показує, що до коней у селі ставляться з особливою прихильністю, адже кінь для селянина — і вірний друг, і помічник по господарству.

Один раз у «Молоці з кров'ю» вживається множинна форма кінопоетоніма для узагальнення образу собаки, який точно є в кожному

селянському дворі: «Було село. Та скоро перетвориться на котеджне містечко... Захочете з тваринками цяцкаться — вони вам своїх *Шариків* підкинуть» [5, с. 9].

Тему вільної поведінки як члена родини продовжує собака з роману «Мати все». Персонажі цього твору занадто зайняті собою, тому їм не до домашніх улюбленців, а єдиний зоопоетонім — кінопоетонім *Лакі* (2 слововживання) — трапляється в епізоді у розділі під назвою «Замість прологу»: «Потік — хазяїн собаку не вижене. А собака хазяїна — на раз! Верескливе, мале, на ніжках-сірничках, чимдуж тягнуло літніх чоловіка й жінку до чорного целофанового мішка... — *Лакі, Лакі!* — ту вошу просять. — Та зупинись уже!» [4, с. 7]. Описувана собака — вже не «селянка», а «киянка» — відповідно, й кличку їй підібрано вигадливу, що в перекладі з англійської означає «удачливий, щасливий».

У романі Лариси Денисенко «Кавовий присмак кориці» використано 9 зоопоетонімів із варіантами (27 слововживань), з них 5 інсектопоетонімів (7) (*Kiss* (1), *Поцілунок* (1), *Веселка* (1), *Жужу* (1), *Зелене Ікло* (3)), 3 кінопоетоніми (18) (*Ланселот* (1), *Ланс* (16), *Тонік* (1)), 1 фелопоетонім (2) (*Мартин* (2)). Протагоністка Аліса, яка не підлаштовується під загальноприйняті норми соціуму, й тварин тримає незвичайних: «У Аліси мешкала «свята трійця»: гусениця, сарана та п'явка» [2, с. 33]. Інсектопоетонім *Веселка*, яким іменовано гусеницю, за класифікацією Я. М. Шебештян, мотивований апелятивом, який указує на специфічні ознаки забарвлення, та якоюсь мірою на внутрішні риси, щодо яких іронізує головний герой, закоханий у хазяйку цієї «свійської» тварини: «...була вона яскрава, смугаста, в жовтогогарячі та чорні смуги... Вона мала прізвисько, її звали *Веселкою*. Звісно, що на своє ім'я вона не звертала жодної уваги... Я не знаю, чи можна застосовувати щодо гусениці такого епітета, як «цілком мила істота», але вона саме такою і була» [2, с. 33]. Для сарани обрано інсектопоетонім на індіанський лад, у який авторка закладає асоціативний смисл, — у сарані «зламали неформального лідера, такого пробачити він не міг»: «Сарана теж мешкала в банці. У неї також було прізвисько — *Зелене Ікло*... У сарани був вибір, як у всіх нас...: померти чи почати жертви з ворожих рук... Політичний в'язень *Зелене Ікло*» [2, с. 34]. На думку Я. М. Шебештян, найменування тварини може виступати засобом відтворення дійсної картини світу, де тварина виявляє свою справ-

жню зоологічну сутність. Так, у зоопоетонімі для п'явки обіграється присмоктування: «П'явку звали **«Kiss»**, такий собі англійський **Поцілунок**... Вкинеш йому м'яса, тільки — цмок, і нема кусня» [2, с. 34].

Лабрадор батька головного героя має кличку *Ланселот (Ланс)*, яка, за класифікацією Я. М. Шебештян, належить до пропріальних одиниць, що дублюють імена відомих (історичних, міфічних, літературних) осіб. *Ланселот* — славнозвісний лицар із легенд про короля Артура й заснованих на них лицарських романах, чий образ уособлює вірність коханню. І пес вірний своєму хазяїнові: «Довідка: **Ланс** — собака батька, повне ім'я — **Ланселот**...» [2, с. 127]; «...**Ланс** поставив дві лапи на коліна. «Не займай господаря», — кажуть його очі» [2, с. 169]; «**Ланс** — одноступень батька. Він не вийшов мене проводити» [2, с. 177]. Але Ланс, незважаючи на свою відданість, відчуває себе членом родини та поводить з хазяїном на рівних: «Батько, котрий читає моралі Лансові. Цікава картина. Хоча, визнаю, що було б набагато цікавіше, коли б Ланс читав нотації батькові... Він не хотів напружуватися та дослуховуватися до господаря. «Не зараз», — вираз його ніки був промовистий» [2, с. 167]. Таким чином, за аналогією до зв'язків між антропоетонімами та зоопоетонімами роману «Село не люди», тут могла би вималюватися пара імен *Олег — Ланселот (Ланс)*, якби не той факт, що оповідь ведеться від особи Леся, який називає Олега *батьком*. Один раз у тексті разом із апелятивом *батько* вживається вокатив: «Чий же, чий ти, **батьку Олеже**?» [2, с. 223]. Кінопоетонім *Ланселот* створює навколо образу Олега романтичний колорит. Імена *Олег* і *Ланс* належать персонажам, які багато в чому подібні між собою: собака схожа на свого хазяїна й зовні («Батько голоп'ятий у зім'ятих блакитних джинсах, але чистий і хрусткий, наче грудневий сніг. Його білий лабрадор Ланс визирає з кухні, всміхнена морда...» [2, с. 92]), й за характером — при всій комфортності спілкування з ними відчувається, що вони заиклені на собі («У батька дуже затишно, він дуже комфортна людина, він уміє слухати... Єдине що, інколи він тебе зовсім не чує, незрозуміло, про що він думає чи мріє, його погляд відсутній» [2, с. 95]; «Ланс тицяється в мої коліна мордою, висловлює свою до мене прихильність, а сам винохує, наче непомітно, чи є щось смачненьке на столі. А нічого немає, він прибирає трохи невдоволену пику...» [2, с. 92–93]), й за поведінкою («У батька прекрасний настрій, він жартує, по-дружньому торкається мене, він цілковито втішений... їжа для

Ланса — святе, але мені він радіє, я чую удари його пружного хвоста по шпалерах» [2, с. 92]).

Благородного зооперсонажа пса Ланселота відтінює інший зооперсонаж — дворовий кіт із кличкою *Мартин*. Цей фелопоетонім ґрунтується на чоловічому імені, простонародність якого відповідає «статусу» описуваної тварини: «Ніч муркоче березневим котом. Ні, це не ніч, це і є дворовий кіт **Мартин**, капловухий, чорний, злодійкуватий. Кіт **Мартин** кидає на нас свій хижий погляд...» [2, с. 129].

На підтвердження характеристики Аліси як людини, що «здатна творити, грати, вдавати» і з якою не нудно (з точки зору Олега), та водночас ненормальної, «щоб такого утнути» (з точки зору Леся), авторкою введено зооперсонажа-муху на ім'я *Жужу*: «...витягла звідкись муху і сказала: «Ви не проти, якщо я втоплю її у вашому коняку? Це її остання воля, бідолашки. Її звуть **Жужу**...» [2, с. 177]. М. М. Торчинський з-поміж інсектоетонімів виділяє власні назви різних комах, зокрема власні назви мух — мусконіми [9, с. 148]. Мотивованість цього мускопоетоніма можна розглядати двояко: з одного боку, він ґрунтований на реальному жіночому імені, яке у тексті набуває прозорого фоностилістичного потенціалу, а, з іншого боку, його можна вважати зумовленим одиницями віддигукової, віддієслівної семантики та звукогрою.

Поряд із певною кількістю антропоетонімів без персонажів у романі трапляється й кінопоетонім без зооперсонажа: «Іван шукав тонік для джинсу, шукав його очима і примовляв: «тонік, тонік, тонік»... Алекс вирішив зробити з гіркуватого тоніка цуцика на ім'я **Тонік**, що біжить на крик господаря та гавкає: гав-гав-гав, аж потім стрибає на стіл» [2, с. 119].

У романі Лариси Денисенко «Сарабанда банди Сари» налічуємо 34 зоопоетоніми з варіантами (229 слововживань), із них кінопоетонімів — 30 (212): *Адольф* (1), *Батерфляй* (6), *Террі* (121), *Террі-Батерфляй* (1), *Террік* (1), *Вазука* (8), *Вазука-сука* (1), *сука-Вазука* (4), *Жужу* (1), *Зі* (2), *Зігфрід Даніель Гійом Лорд Фаунтлерой де Шато* (3), *Зіггі* (17), *Зіг* (1), *Зізі* (5), *Зузу* (1), *Каріна* (4), *Каріша* (1), *Клеопатра* (1), *Кльопочка* (2), *Мотя* (1), *Оділь Фернанда Маніоза Дуфле* (1), *Оладка* (8), *Плямка* (2), *Фруфру* (1), *Цунамі* (2), *Цуна* (3), *Цуні-муні* (1), *Чарлі* (3), *Шикарний Янгол* (6), *Янгол* (3); фелопоетонімів — 3 (15): *Єремій* (13), *Єрьома* (1), *Інокентій* (1); інсектопоетонімів — 1 (2): *жаннадарки* (2).

Отже, базуючись на класифікації Я. М. Шебештян, основну частину описуваних зоопоетонімів ми кваліфікуємо як мотивовані апелятивами (а саме ознаками, якими позначені ці апелятиви), решту —

як ґрунтовані на антропонімах. Певним чином мотиваційний стимул іменування тварини може бути визначений мірою запланованої автором участі імені зооперсонажа у творенні його образу та загалом у реалізації авторської ідеї. Ця формула успішно працює у досліджуваних романах: так, персоніфікованого, шанованого домашнього улюбленця нарікають зоопоетонімом, заснованим на реальному особовому імені, а тварина-друг, вірний помічник, із яким хазяїн почувається на рівних, «не образиться» на простішу кличку, зумовлену зовнішніми характеристиками.

Розглянувши зоопоетоніми як сюжетотвірні компоненти романів Люко Дашвар і Лариси Денисенко, ми дійшли певних **висновків**. Спільною у двох популярних «Л. Д.» сучасної української літератури є особлива майстерність в індивідуально-авторському назвотворенні. На фоні загальної обізнаності у письменниць чудово виходить скористатися залученням лексем із різних сфер життя, переробивши їх на такі варіанти зоопоетонімів, що відповідали би сутності зооперсонажа. Простежується така цікава тенденція: в романах, які традиційно описують життя села чи міста та мають завданням відобразити значущість стосунків між людьми, їй уваги більше акцентується якраз на основному розряді поетонімів — антропоетонімах, а зоопоетоніми лише відтінюють власні імена людей, у той час як в іронічному творі, «модерновій» речі має місце незвична текстотвірна роль зоопоетонімів як важливого пласту пропріальних одиниць. У системі художнього цілого іронічного роману поетоніми цього розряду нарівні з антропоетонімами нетипово стають основною складовою вітопоетонімії твору.

Результати дослідження можуть бути використані в спецкурсах із поетонімології або з вивчення творчості обраних авторок. **Перспективним напрямом** роботи ми визначаємо подальший аналіз особливостей зоопоетонімії сучасної української прози.

Література

1. Горбач О. С. Використання зоонімів для створення сатиричного ефекту / О. С. Горбач // Лінгвостилістичні студії. — 2015. — Вип. 2. — С. 24–29.
2. Денисенко Л. В. Кавовий присмак кориці : [роман] / Л. В. Денисенко. — К. : Нора-Друк, 2011. — 240 с.
3. Денисенко Л. В. Сарабанда банди Сари : [роман] / Л. В. Денисенко. — К. : Нора-Друк, 2008. — 240 с.

4. Люко Дашвар. Мати все : [роман] / Люко Дашвар. — Х. : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. — 333 с.
5. Люко Дашвар. Молоко з кров'ю : [роман] / Люко Дашвар. — Х. : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. — 268 с.
6. Люко Дашвар. Село не люди : [роман] / Люко Дашвар. — Х. : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. — 270 с.
7. Мініна О. В. Структурно-семантичний потенціал зоопоетонімів у творі Кена Фоллетта «Світ без кінця» / О. В. Мініна // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. — 2013. — № 14 (273), ч. III. — С. 74–79.
8. Словник української мови: в 11 томах. — К. : Наукова думка, 1970–1980. — Т. 2. — 1971. — С. 119.
9. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови / М. М. Торчинський. — Хмельницький : Авист, 2008. — 550 с.
10. Шебештян Я. М. Зоонім як компонент архітектоники художнього тексту / Я. М. Шебештян // Studia Slavistica. Ономастика. Антропоніміка: зб. наук. статей / [відп. ред. Пахомова С. М., Джоганик Я.]. — Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2009. — Вип. 9. — С. 337–345.
11. Шебештян Я. М. Сучасна українська літературно-художня зоонімія: функції, склад та структура: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Шебештян Я. М. — Чернівці, 2008. — 20 с.

References

1. Gorbach, O. S. (2015). Use of Zoopoetonyms for Creating a Satirical Effect. *Lingvostylistychni studiji*, Vol. 2, pp. 24–29.
2. Denisenko, L. V. (2011). *Coffee Flavor of Cinnamon : a novel*. K., Nora-Druk.
3. Denisenko, L. V. (2008) *Saraband of Sarah's Gang : a novel*. K., Nora-Druk.
4. Lyuko Dashvar (2010). *To Have Everything : a novel*. Kh., Knyzhkovyj Klub «Klub Simejnogo Dozvillya».
5. Lyuko Dashvar (2010). *Milk with Blood : a novel*. Kh., Knyzhkovyj Klub «Klub Simejnogo Dozvillya».
6. Lyuko Dashvar (2010). *Village Isn't People : a novel*. Kh., Knyzhkovyj Klub «Klub Simejnogo Dozvillya».
7. Minina, O. V. (2013). The structural and semantic potential of zoopoetonyms in Ken Follett's work «The World Without End». *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*, № 14 (273), Ch. III, pp. 74–79.
8. *Ukrainian Language Dictionary*, Vol. 2 (1971). — K. : Naukova Dumka.
9. Torchyns'kyj, M. M. (2008). *The Structure of the Onymic Space of the Ukrainian Language : a monography*. Khmel'nyts'kyj, Avist.
10. Shebeshtyan, Ya. M. (2009). Zoonym as a Component of the Architectonics of Art Text. *Studia Slavistica. Onomastics. Antroponimics*, Vol. 9, pp. 337–345.

11. Shebeshtyan, Ya. M. (2008). Modern Ukrainian Literary-art Zoonimy: Functions, Composition and Structure, Degree Thesis, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

КОЗЛОВСКАЯ Дарья Валерьевна

выпускница аспирантуры кафедры украинского языка
Донецкого национального университета имени Василя Стуса;
тел.: + 38 (066) 773–75–50; e-mail: kozlovskayadv@meta.ua;
ORCID ID: 0000–0002–5731–5375

РОЛЬ ЗООПОЭТОНИМОВ В РОМАНАХ ЛЮКО ДАШВАР И ЛАРИСЫ ДЕНИСЕНКО

Аннотация. В статье проанализированы особенности функционирования зоопозэтонимов в романах Люко Дашвар и Ларисы Денисенко. Зоопозэтонимы, функционирующие в текстах, реализуют свои выразительные возможности, получая разнообразную смысловую нагрузку. **Целью** исследования является анализ роли зоопозэтонимов в романах Люко Дашвар и Ларисы Денисенко, что предусматривает решение следующих научных **задач**: выделить зоопозэтонимы в текстах; классифицировать их по мотивационному стимулу именования; раскрыть их смысловую нагрузку. **Объектом** исследования является зоопозэтонимия романов Люко Дашвар «Село не люди», «Молоко с кровью», «Иметь всё» и Ларисы Денисенко «Кофейный привкус корицы», «Сарабанда банды Сары», а **предметом** — роль зоопозэтонимных единиц в сюжете произведения. В исследовании использован **метод** анализа, описательный и контекстуально-интерпретационный **методы**. Среди зоопозэтонимов исследуемых романов нами зафиксировано 50 единиц 5 групп, описаны их структурные, семантические и стилистические особенности. В **результате** исследования установлено, что в произведении имя животного, кроме выполнения функций ознакомления с ним читателя, определения зооперсонажа и участия в создании образа, выступает средством художественного воплощения авторского мировоззрения и реализации ономастического потенциала писательниц. Сделаны **выводы** о том, что выбор имени для зооперсонажа преимущественно детерминирован элементами тематики романа и спецификой сюжета.

Ключевые слова: витопозэтонимия, поэтоним, зоопозэтоним, зооперсонаж, мотивационный стимул именования, смысловая нагрузка.

Darya V. Kozlovskaya

Graduate Post-graduate of Department of Ukrainian Language
of Vasyl' Stus Donetsk National University;
tel.: + 38 (066) 773–75–50; e-mail: kozlovskayadv@meta.ua;
ORCID ID: 0000–0002–5731–5375

THE ROLE OF ZOOPOETONYMS IN LYUKO DASHVAR'S AND LARISA DENISENKO'S NOVELS

Summary. Being based on the Ya. M. Shebeshtyan's classification, we categorize the bulk of described zoopoetonyms as motivated by appellatives (namely, by the attributes marked by these appellatives), the rest — as grounded on antropoetonyms. In a certain way, the motivational incentive for naming an animal may be defined by the extent of the scheduled by the author participation of the zoocharacter's name in creating its image and in general in the implementation of the author's idea. This formula works successfully in the investigated novels: so, a personified, respected pet is deceived by zoopoetonym, based on a real personal name, and an animal friend, a faithful assistant, with which the owner feels «on an equal footing», «will not offend» on the simpler nickname, caused by external characteristics. **The purpose** of the study is an analysis of the zoopoetonyms' role in Lyuko Dashvar's and Larisa Denisenko's novels, that involves solving the following scientific **tasks**: to distinguish zoopoetonyms from the texts; to classify them according to the motivational incentive for naming; to reveal their semantic loading. **The object** is zoopoetonymy of Lyuko Dashvar's novels «Village Isn't People», «Milk with Blood», «To Have Everything» and Larisa Denisenko's novels «Coffee Flavor of Cinnamon», «Saraband of Sarah's Gang» and **the subject** — the role of zoopoetonymic units in plot of the work. In the investigation **the method** of analysis, descriptive and contextual-interpretation **methods** are used. Among the zoopoetonyms of studied novels the 50 units of the 5 groups have been fixed by us, their structural, semantic and stylistic features have been described. As **a result** of the study, it has been found that in the work the animal's name, in addition to fulfilling functions of getting acquainted with it by the reader, outline of the zoocharacter and participation in the creation of the image, acts as a means of art embodiment of the author's worldview and the realization of the creative potential of the writers. It is **concluded** that the choice of a name for a zoocharacter is mainly determined by the elements of the subjects of the novel and by the specifics of the plot. **The practical value** of the investigation lies in the fact that its results can be used in special courses from poetonimology or from studying the creativity of selected authors. As **a perspective direction** of work, we determine the further analysis of features of zoopoetonymy of modern Ukrainian prose.

Key words: vitopoetonymy, poetonym, zoopoetonym, zoocharacter, motivational incentive of naming, semantic loading.

УДК 811.161.2'373.23

КРУПЕНЬОВА Тетяна Іванівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»; вул. Старопортофранківська, 34, м. Одеса, 65020, Україна; тел.: +30674846568; e-mail: taniakrupenev@gmail.com; ORCID ID: 0000–0001–8887–0163 DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155188>

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ
ОСОБЛИВОСТІ АНТРОПОНІМІВ РОМАНУ
Є. ПОЛОЖІЯ «ІЛОВАЙСЬК»**

Анотація. У статті проаналізовано антропонімікон роману Є. Положія «Іловайськ», присвячений подіям, що відбулися в серпні-вересні 2014 року під час українсько-російської війни на сході України. З'ясовано структуру антропонімів, окреслено фактори, що відігравали роль у виборі імен персонажів. **Актуальність** нашого дослідження зумовлена посиленою увагою сучасного мовознавства до проблем ономастики, а також перспективами досліджень сучасних творів, присвячених подіям найновішої історії України. **Мета** статті — здійснити комплексний аналіз антропонімів, що функціонують у романі Є. Положія «Іловайськ». Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: зафіксувати у романі усі антропоніми; описати функціональні особливості антропонімів у зв'язку з лексико-семантичними, граматичними чинниками текстових структур. **Об'єктом** дослідження є ономастикон роману Євгена Положія «Іловайськ». **Предмет** дослідження — антропоніми роману Є. Положія «Іловайськ». **Мета** й матеріал роботи зумовили використання таких **методів** дослідження: метод системного аналізу уможливив дослідження й групування релевантного теоретичного матеріалу щодо основних засад літературно-художньої ономастики, функціонування й експресивного навантаження власних назв; застосування описового (deskriptivного) методу дозволило виявити, систематизувати й проаналізувати власні назви роману. **В результаті** проведеного дослідження було встановлено, що основну частину іменувань дійових осіб, які виконують номінативну функцію, складають імена та прізвища, а також численні позивні. У романі представлені й характеристичні антропоніми, які здатні вказувати на національну чи регіональну належність денотата, на його соці-

альний статус, сімейний стан, вік, увиразнювати певні риси його характеру чи зовнішності, виражати емоційне ставлення до поіменованого персонажа, а також беруть участь у творенні часово-просторового фону твору.

Ключові слова: власна назва, ономастикон, антропонім, позивні, прізвище.

Літературна ономастика як нова галузь мовознавства передбачає вивчення власних назв та їх функціональних можливостей у художньому творі. Отже, **актуальність** нашого дослідження зумовлена посиленою увагою сучасного мовознавства до проблем ономастики, а також перспективами досліджень сучасних творів, присвячених подіям найновішої історії України.

Значний крок у напрямку розвитку теоретичних уявлень про онімний простір літературних творів та шляхи його розвитку здійснений у роботах Л. О. Белея, Ю. О. Карпенка, Є. С. Отіна, В. М. Калінкіна, Ю. В. Лінчицької. Дослідженню власних назв у літературних творах присвячені роботи Л. І. Андреевої, Е. В. Боевої, Л. П. Волкової, В. В. Громової, С. І. Зініна, О. В. Іванової, Ю. О. Карпенка, Л. І. Колоколової, Л. П. Кричун, Г. П. Лукаш, Л. Т. Масенко, М. Р. Мельник, В. М. Михайлова, І. В. Мурадян, О. Ф. Немировської, Г. В. Ткаченко та ін.

У річницю Іловайської трагедії вийшов друком роман у новелах Є. Положія «Іловайськ», який ще не став об'єктом детальних ономастичних досліджень. Для героїв цього роману, учасників бойових дій, свобода є невід'ємною складовою їх соціального буття.

Метою статті є дослідження антропонімікону роману Є. Положія «Іловайськ», присвяченому подіям, що відбулися в серпні-вересні 2014 року під час українсько-російської війни на сході України. Автор роману, сучасний сумський письменник Євген Положій (народився у 1968 р.) — відомий мандрівник, письменник та журналіст, головний редактор газети «Панорама» (м. Суми). У 2015 році Євген Положій видав роман, насичений документальними фактами, рисами хронопису подій серпня 2015 року, які увійшли в історію України під назвою «Іловайський котел». Необхідно зазначити, що книга писалася двома мовами, українською та російською, залежно від того, на історію якого бійця спирався автор, створюючи ту чи іншу главу. Мова оповідача: ритмічна, насичена документалізмами, неолексизмами, сотнями власних назв: антропонімів (позивні, імена, прізвища персонажів,

імена письменників, політичних і громадських діячів, письменників, телеведучих), топонімів, фонових поетонімів (християнські теоніми та міфоніми, назви військових підрозділів і тербатів, організацій, банків, навчальних закладів і фронтів, посад і нагород, свят, фільмів, книг, казок, музичних гуртів, пісень, каналів ТБ, комп'ютерних ігор, засобів пересування, шляхів сполучення, картографічних об'єктів, марок зброї тощо).

Об'єкт дослідження є ономастикон роману Євгена Положія «Іловайськ» [4]. **Предмет** дослідження — антропоніми у романі Є. Положія «Іловайськ», їхні структурно-семантичні особливості (усього — 307 антропонімів у 2754 випадках ужитку). Як зазначає сам автор, «Іловайськ» — художній тест, побудований на реальних подіях, у якому серед героїв, які мають реальних прототипів, живуть, здійснюють подвиги та помирають вигадані персонажі [4, с. 3]. Тому у творі зустрічаємо сотні власних назв, багато з яких реальні, інші ж — вигадані, які досить складно розрізнити. *«Але нікуди не втік і стояв у строю Бодя з Бердичева, сорокачотирьохрічний інженер із хворими колінами; стояв і Слава Сніжок — тому що зі Сніжного — тридцятирічний вчитель російської мови та літератури, який залишив удома, під сепаратистами, дружину і двох дітей; стояв тут і колишній вешник із Дніпропетровська, і колишній охоронець із Пятихаток; стояв Віталік із Жовтих Вод, учитель з бойового гопака; багато різних та цікавих людей стояли в той день у лавах бійців «Дніпра-1», «Самооборони» і «Правого сектора»* [4, с. 12].

Особове ім'я має функцію індивідуалізації, тобто в кожному конкретному випадку ідентифікує одиничний, єдиний, неповторний факт дійсності, в даному разі — людину. Будь-яке ім'я фактично може позначати не одну людину (повторюваність імен пов'язана з певною їхньою обмеженістю та модою). Семантика іменних основ майже не залежить від характеру мови. Так, чоловічі імена, що означають силу, сміливість, владу, є звичайно в більшості народів світу; семантичні особливості імен кожного етносу пояснюються умовами життя, що склалися історично. Імена людей, що з'являлися у різні періоди історії українського народу, відбивають стан його в кожний історичний проміжок часу: рівень культури, становище в суспільстві, релігію, світосприйняття.

До антропонімікону досліджуваного творів належать 2754 ужитки 307 онімів. У більшості випадків особові імена вживаються у неофі-

ційному (скороченому вигляді): тільки 59 осіб називаються повними іменами, 72 рази у романі антропоніми виражаються неофіційними усіченими варіантами імен, більшість антропонімів — це позивні, тобто псевдоніми. У романі «Іловайськ» така розмаїтість особових назв зумовлюється жанром твору, загальними принципами використання власних імен у різних контекстах. Автор на початку роману пише: *«серед героїв, що мають реальних прототипів, живуть, здійснюють подвиги та помирають вигадані персонажі»* [4, с. 3]. У романі є конкретні персонажі, більшість з яких мають свої прототипи, а також є персонажі, долі які проходять через увесь текст (Грег із «Дніпра-1», Грім із «Донбасу», медсестра Мурка з «Донбасу»).

За кількістю компонентів можна виділити такі структури антропонімів: однокомпонентні, представлені прізвиськом або ім'ям, що вказує на високий ступінь його закріпленості за чітко визначеною особою у мовній масовій свідомості (*Порошенко, Бандера, Миколайчик, Кожум'яка* тощо); двокомпонентні, що виражаються сполученням «ім'я + прізвище», яке є нейтральним за своїм функціональним навантаженням (*Марко Паславський, Андрій Тетерук, Руслан Дейнека, Діма Ілляетдінов, Юрій Береза, Аліна Кабаєва, Ада Роговцева, Славик Шустер, Олександр Фацевич, Фенімор Купер, Ганна Ілляшенко, Єгор Забара, Олег Короленко, Константин Симонов, Всеволод Стеблюк, Руслан Сторчеус* та ін.) та «ім'я + по батькові» (*Олена Миколаївна, Олексій Іванович, Сергій Петрович, Сергій Володимирович, Антоніна Федорівна*); трикомпонентні структури — об'єднують прізвище, ім'я, по батькові, використання яких надає тексту урочистості та поваги до названої особи (*Колоскова Антоніна Федорівна, Селіванов Єгор Георгійович, Демидов Сергій Петрович, Семенов Юрій Петрович, Терехіна Лідія Миколаївна*). Дво- і трикомпонентні іменування у романі стосуються представників старшого покоління, персонажів, посада яких вимагає такого іменування.

У романі Є. Положія «Іловайськ» вживаються українські особові імена як слов'янські (язичницького походження), так і запозичені (християнські імена), які на українському мовному ґрунті набули національного звукового оформлення [3]. Найчастотнішими іменами твору є *Іван* (134 вжитки), *Олег* (72 вжитки), *Яна* (63 вжитки). За допомогою статистичних методів можна кількісно оцінити змістове навантаження антропонімів, жіночих імен та позивних, яке допома-

гає автору втілити художній задум. Так, 4 жіночі позивні вживаються у творі 70 раз (середня частота вживання жіночого позивного — 17,5 %), у той час як на 29 власних жіночих імен було зафіксовано 230 вживань (тобто, середня частота вживання імені — 7,93 %), що свідчить про особливу увагу автора до жінок-бійців, які нарівні з солдатами-чоловіками, воюють пліч-о-пліч та ідентифікуються за допомогою позивних.

У антропоніміконі роману «Іловайськ» виділено чотири лексико-семантичні групи прізвищ: патронімічні прізвища, які утворені за допомогою суфіксів: -ук/-юк (*Гончарук, Панасюк*), -енк/-єнк- (*Ільшешенко, Корнієнко, Петренко, Семенченко, Сидоренко*), -ак (*Хомчак*); етнімічні прізвища (*Волинський, Коломойський, Паславський*); прізвища, утворені від назви професії або за соціальною належністю, які відображають різні аспекти суспільного життя (*Пивоваров, Гончарук, Топоров, Коноваленко*); флоронімічні прізвища (*Берега, Бурак, Каміш*); анімалонімічні прізвища (*Кабан, Жуков, Тетерук, Соколов, Коршунов, Грачов, Воробйов*).

Закон мовної економії вимагає вживання усічених імен та коротких, влучних позивних зі збереженням їх різноманітності та неповторності з метою ефективного функціонування кодування-декодування повідомлень у процесі комунікації. Однак, у художньому творі неодноразово зустрічаємо складні варіанти імен. Більшість з них були утворені способом словоскладання (юкстапозити): *Бурак-редиска, Ашот-фермер, Жень-інтерн, Симеон-стовпник, Андрюха-Дуло, Андрюха-Десант, Андрюха-десантник, Андрюха-снайпер, Семенов-танкіст, Семенов-артилерист, Семенов-молодший, Сміляков-найстарший*.

В антропоніміконі роману переважають скорочені (неофіційні) власні імена або позивні. Євген Положій присвячує свій роман у новелах «бійцям, полеглим в «Іловайському котлі», які на фронті набувають нового імені, отримують позивний» [4, с. 4]. Позивний — це різновид прізвища, поліфункціональний антропонім, який номінує, ідентифікує, характеризує, диференціює, визначає соціальний статус, уводить у ряд, встановлює контакт, «маркує» людину в суспільстві [1, с. 6]. Позивні імена або просто позивні — невіддільний компонент військової особової номінації, який має давню традицію використання. У наш час, у зв'язку із загостренням військово-політичної ситуації на Сході України, антропонімну базу все частіше по-

повнюють нові позивні імена бійців АТО. Ці по суті давні військові номінації сьогодні постають у зовсім іншому ракурсі, що зумовлено новим національно-ментальним укладом адресатів й адресантів позивних імен, появою значної кількості іноземних запозичень в українській мові, оказіональних утворень, фонетичних і словотвірних модифікацій тощо. Серед зафіксованих позивних імен українських солдатів можна виділити такі групи: демінутиви (з пестливо-зменшувальними суфіксами) — *Вікуся, Ганнуся, Нюся, Руся, Андрійко, Сашко, Васко, Анютка, Юрко, Джоник, Колюня, Яночка, Альошенька*; гіпокористики — мають скорочену основу або втратили одну основу складеної форми, вони можуть бути суфіксальними й безафіксними (*Макс, Діма, Рая, Люба, Толя*); пейоративи зі зневажливо-згрубілими суфіксами (*Нікітос, Андрюха, Дімон, Саньок*).

Унаслідок аналізу виокремлено такі групи позивних, які утворені шляхом трансонімізації пропріальної лексики:

1. Відіменні псевдоніми, мотивовані іменами та прізвищами носіїв: на честь історичних постатей, діячів культури і мистецтва, науки, літературних та казкових героїв (*Батий, Нестор, Ілліч, Дудаєв, Лао Дзи, Бейл, Ромео, Немо, Бетмен, Горинич, Кирило Кожум'яка*).

2. Позивні, співвідносні з певними національностями (*Грек, Австріяк, Монгол, Скіф, Сармат, Румун*) або з географічними назвами (*Сашко Крим, Кавказ, Полтава, Брест, Панама, Волиняк*).

3. Позивні, утворені від назви професії або за соціальною належністю (*Фотограф, Артист, Академік, Директор, Президент, Терапевт, Арт, Дантист, Карат, Лісник, Антиквар, Санітар, Адвокат, Суддя, Гітара, Майстер*); утворені від військових посад, звань, апелятивів на військову тематику (*Гармаш, Гайдук, Контра, ВДВ, Бішут, Вогонь, Танкіст, Десантник, Десант, Дуло*).

4. Позивні, утворені за індивідуальними ознаками перших носіїв: від фізичної чи психічної властивості особи (*Сторчевус, Бородавка, Лисий, Посмішка, Усач, Хромий, Дрин*); чи на вікові особливості (*Дід «п'ятдесятсемирічний мужик», який «пішов воювати замість сина»* [4, с. 247]).

До антропонімікону роману Євгена Положія «Іловайськ» входять імена реальних та імена вигаданих (чи гіпотетичних) носіїв. До реальних належать імена письменників, політиків, військових, учених і мислителів, історичних діячів (*Тарас Григорович Шевченко, Фенімор*

Купер, Константин Симонов; Порошенко, Янукович, Обама, Путін; маршал Жуков, генерал-лейтенант Белов, підполковник Макаренко; імена учасників бойових дій (Марко Паславський (Маркіян Григорій), Володя Парасюк (герой Майдану, боєць «Дніпра-1»), Юрій Рунов (учасник бойових дій під Іловайськом), Олександр Фацевич — старший лейтенант міліції, командир роти «Світязь», Семен Семенченко — комбат «Дніпра» з найоригінальнішим позивним у світі, Брус (солдат), Хомчак — Хомчак Руслан Борисович, генерал-лейтенант Збройних сил України, командувач Оперативного командування «Південь» [6]).

У зв'язку зі специфікою роману (опис події з ряду подій, які ще тривають) та особливістю позивного як засобу шифрування ідентифікації особи є неможливим дослідити позивні з точки зору їхньої історичності, крім позивних загиблих, які занесені до Книги пам'яті. У ході дослідження нами було з'ясовано, що «Посмішка» — переклад на українську мову справжнього позивного уродженця Черкащини, бійця першої роти добровольчого батальйону «Донбас» із позивним «Улыбка», який загинув 19 серпня одним з перших у боях за Іловайськ [5], «Немо» (Бойко Юрій Миколайович) та «Монгол» (Литвинський Юрій Олексійович), загинули 10 серпня 2014 року; Румун, Арт, Карат, Колдун, Бішут (Тарас Констанчук) загинули 20 серпня [2].

Отже, основну частину іменувань дійових осіб, які виконують номінативну функцію, складають імена та прізвища, а також численні позивні. У романі «Іловайськ» представлені й характеристичні антропоніми, які здатні вказувати на національну чи регіональну належність денотата, на його соціальний статус, сімейний стан, вік, увиразнювати певні риси його характеру чи зовнішності, виражати емоційне ставлення до поименованого персонажа, а також беруть участь у творенні часово-просторового фону твору тощо.

Література

1. Антонюк О. В. Прізвисько як елемент комунікативного акту / О. В. Антонюк // Записки з ономастики. — 2015. — Вип. 18. — С. 6–16.
2. Гнатюк О. Це як у бойовиках: біжиш по вулиці, а позаду все вибухає — боєць «Донбасу» про Іловайськ [Електронний ресурс] / О. Гнатюк. — Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/27199539.html>

3. Дзира Я. І. Ономастика [Електронний ресурс] / Я. І. Дзира // Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О. — К.: Наукова думка, 2010. — 728 с. — Режим доступу : <http://www.history.org.ua/?termin=Onomastyka>
4. Положий Є. В. Іловайськ: розповіді про справжніх людей / Є. В. Положий. — Харків: Фоліо, 2015. — 378 с.
5. У боях за Іловайськ загинув черкашанин з позивним «Улыбка» [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://ck.ridna.ua/2014/08/19/u-boyah-za-ilovajsk-zahynuv-cherkaschanyn-z-pozyvnyim-ulyibka/>
6. Хомчак Руслан Борисович [Електронний ресурс] — Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Хомчак_Руслан_Борисович

References

1. Antonyuk, O. V. (2015). The name as an element of the communicative act. *Zapysky z onomastyky [Notes on Onmastics]*, Vol. 18, pp. 6–16.
2. Gnatyuk, O. It's like in the fighters: running around the street, and everything is exploding behind — the Donbass fighter on Ilovaysk [Electronic resource] Access mode: <https://www.radiosvoboda.org/a/27199539.html>
3. Dzira, Ya. I. (2010). Onomastics [Electronic resource] *Encyklopedija istorii' Ukrainy [Encyclopedia of Ukrainian History]*, Vol.7, Kiev, Scientific thought, 728 p. Access mode: <http://www.history.org.ua/?termin=Onomastyka>
4. Polozhii, E. V. (2015). Ilovaysk: stories about real people. Kharkiv, Folio. 378 p.
5. In the battles for Ilovaysk killed Cherkasy with a call «Smile» [Electronic resource]. Access mode: <http://ck.ridna.ua/2014/08/19/u-boyah-za-ilovajsk-zahynuv-cherkaschanyn-z-pozyvnyim-ulyibka/>
6. Khomchak Ruslan Borisovich [Electronic resource]. Access mode: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

КРУПЕНЁВА Татьяна Ивановна

кандидат филологических наук, доцент кафедры украинской филологии и методики обучения профессиональных дисциплин
Государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского»;
ул. Старопортофранковская, 34, г. Одесса, 65020, Украина;
тел.: +30674846568; e-mail: taniakrupenev@gmail.com;
ORCID ID: 0000–0001–8887–0163

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ АНТРОПОНИМОВ РОМАНА Е. ПОЛОЖИЯ «ИЛОВАЙСК»

Аннотация. В статье проанализирован антропонимикон романа Е. Положия «Иловайск», посвященный событиям, которые произошли в авгу-

сте-сентябре 2014 года во время украинско-российской войны на востоке Украины. Выяснено структуру антропонимов, определены факторы, что играли роль в выборе имен персонажей. **Актуальность** нашего исследования обусловлена усиленным вниманием современного языкознания к проблемам ономапоэтики, а также перспективами исследований современных произведений, посвященным событиям новейшей истории Украины. **Цель** статьи — осуществить комплексный анализ антропонимов, функционирующих в романе Е. Положия «Иловайск». Реализация поставленной цели предполагает решение следующих **задач**: зафиксировать в романе все антропонимы; описать функциональные особенности антропонимов в связи с лексико-семантическими, грамматическими факторами текстовых структур. **Объектом** исследования является ономастикон романа Евгения Положия «Иловайск». **Предмет** исследования — антропонимы романа Е. Положия «Иловайск». Цель и материал работы обусловили использование таких **методов** исследования: метод системного анализа сделал возможным исследование и группировку релевантного теоретического материала относительно основных принципов литературно-художественной ономастики, функционирования и экспрессивной нагрузки имён; применение описательного (дескриптивного) метода позволило выявить, систематизировать и проанализировать собственные имена романа. В результате проведенного исследования было установлено, что основную часть именованных действующих лиц, выполняющих номинативную функцию, составляют имена и фамилии, а также многочисленные прозвища. В романе представлены и характерные антропонимы, которые способны указывать на национальную или региональную принадлежность денотата, на его социальный статус, семейное положение, возраст, подчеркивать определенные черты его характера или внешности, выражать эмоциональное отношение к поименованному персонажу, а также участвуют в создании часово-пространственного фона произведения.

Ключевые слова: имя собственное, ономастикон, антропоним, прозвища, фамилия.

Tatiana I. KRUPENOVA

PhD (Philology), Associate Professor,
Ukrainian philology and methods of teaching professional disciplines,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky;
Staroportofrankovskaya str., 34, Odessa, 65020, Ukraine;
tel. : +30674846568; e-mail: taniakrupenev@gmail.com;
ORCID ID: 0000–0001–8887–0163

STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES OF ANTHROPNYMS IN THE NOVEL OF E. POLIZHIY «ILOVAISK»

Summary. The article analyzes the anthroponymicon of the novel of E. Polozhiy «Ilovajsk», devoted to the events that took place in August–September 2014 during the Ukrainian–Russian war in eastern Ukraine. The structure of anthroponyms is elucidated, the factors that played a role in choosing the names of characters are outlined. The urgency of our study is due to the increased attention of modern linguistics to the problems of onomapoetics, as well as the perspectives of research on contemporary works devoted to the events of the newest history of Ukraine. The **purpose** of the article is to carry out a comprehensive analysis of anthroponyms, which function in the novel of E. Polozhiy «Ilovajsk». The realization of the set goal presupposes solving the following tasks: selecting all the anthroponyms in the novel; describing functional features of anthroponyms in connection with lexical–semantic, grammatical factors of text structures. The **object** of the study is the onomasticon of the novel by Eugene Polozhiy «Ilovajsk». The **subject** of research are anthroponymisms of the novel of E. Polozhiy «Ilovajsk». The purpose and the material of the work led to the use of such research **methods**: the method of system analysis enabled the study and grouping of relevant theoretical material on the basic principles of literary and artistic onomastics, the functioning and expressive loading of proper names; the use of descriptive method has allowed to identify, systematize and analyze the own names of the novel. As a result of the research, it was found that the bulk of the naming of actors performing the nominative function are names and surnames, as well as numerous call signs. The novel also presents characteristic anthroponyms that can indicate the national or regional affiliation of a denotate, their social status, marital status, age, express certain features of their character or appearance, express emotional attitude to the named character, and also participate in the creation of time–spatial background of the work.

Key words: proper name, onomasticon, anthroponym, code name, surname.

УДК 821.161.-32.09

ЛИХАЧОВА Олеся Анатоліївна

кандидат філологічних наук, приват-доцент
кафедри української та зарубіжної літератур
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
вулиця Старопортофранківська, 26, Одеса, 65020, Україна;
тел.: +380671036085; e-mail: f0rstar@ukr.net;
ORCID ID: 0000–0002–8616–4713
DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155190>

СИМВОЛІСТИЧНІ СТРУКТУРИ В ТВОРАХ М. ХВИЛЬОВОГО

Анотація. У статті розглядаються символістичні структури в поезії та їх трансформація — перехід у ранню новелістику М. Хвильового. Саме цим і зумовлена **актуальність** пропонованого дослідження, що скерована на розгляд структури художнього світу автора через призму символістичних структур. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що структура художнього світу М. Хвильового вперше піддається поглибленому аналізу в символічному аспекті. **Метою** статті є дослідження структури художнього світу творів М. Хвильового з урахуванням наявних символів. Об'єктом дослідження є поезія та рання новелістика М. Хвильового. **Предмет** дослідження — символічний аспект структури художнього світу М. Хвильового. Окреслена мета дослідження й специфіка аналізованого предмета зумовили застосування таких **методів** дослідження: компаративний: для порівняння досліджуваних явищ у кількох текстах; загальнофілологічний: передбачає залучення досліджень проблематики творів, системи образів, композиційних елементів, хронологічних характеристик у системі символічного аналізу. Таким чином, можемо підкреслити, що і в поезії та прозі М. Хвильового досить розвинуті й вживані символи з історичними алюзіями з минулого України; вони, як правило, ретельно «зашифровані» та «закодовані», в таких символічних утвореннях часто відчуваємо тільки «натяк», або ж затаєні паралелі із сутністю бурхливого життя 20-х років ХХ століття. **Практична цінність** роботи полягає у новому способі вивчення текстів М. Хвильового з позиції міжетекстової взаємодії, що відкриває можливості для подальшого поглибленого розгляду його творчої спадщини. Результати дослідження сприятимуть наступним розвідкам у цьому напрямку, присвячених творчості М. Хвильового.

Ключові слова: символ, поезія, функції, символістичні структури, новелістика.

Відомий літературознавець В. М. Жирмунський фундаментує народження раннього символізму О. Блока та А. Белого на ґрунті та природі метафори: «Основним прийомом романтичного відтворення світу служить метафора. Тому, з точки зору стилю, романтизм є поезія метафори» [1, с. 205]. Принагідно було б цілком логічно сказати, що і неоромантизм М. Хвильового та П. Тичини також величезною мірою ґрунтується саме на метафорі, котра силою таланту обох митців надзвичайно виразно та експресивно трансформується у символ, у численні, розгорнуті символічні структури. Й саме в дослідженні В. М. Жирмунського «Поетика Олександра Блока» дуже цінне те, як він детально, на рівні мікроструктур, простежує «розгортання метафори», її «переростання» в художньому світі О. Блока, А. Белого та Анни Ахматової у багатоструктурну природу символу: «...метафоричне іносказання володіє властивістю до подальшого самостійного розвитку, слідуючи внутрішньому, іманентному закону самого поетичного образу. Якщо небо — «жемчужная чаша», то келих може бути наповнений «лазурним вином». Розгортаючи метафори за внутрішніми художніми законами, він (О. Блок) не тільки уникає логічних протиріч із реальним, матеріальним змістом інших слів, але начеб нарочито підкреслює їх неспівставність, щоб створити враження ірраціонального, надреального, «фантастичного...».

«Перший робітничий поет України», Микола Хвильовий з гордістю заявляє «Аз єсь робітник...» у вірші «Досвітні симфонії», і вже в цих, чи не початкуючих поезіях, як пише Микола Жулинський, «пружинить — граниться нова образність, різко зміщуються символічні плани, уява поета то сягає космічних узагальнень, то лагідно прихилиється до замисленого в глибині вод сонця. Його вабить і підносить «досвітня симфонія сонця», «невідомість минулого», сучасного і майбутнього, «леопардить м'язи» тверда впевненість у світовій будівничій місії соціалізму» [2, с. 16], то митець, немов у чорну безодню, западає у «чорну смугу песимізму», відчаю і зневіри в щасливе майбуття рідної Вітчизни.

Домінуючою рисою величезного таланту Хвильового було те, що він був «художник-новатор», митець плідного експерименту, письменник справді самобутній і надзвичайно своєрідний. «Коріння його творчості, — як пише літературознавець Ф. Кислий, — в нашій класичній літературі, в нашому багатющому фольклорі, в живій

дійсності. Пригадаймо слова: «шукання Хвильового почалися там, де урвалися шукання Коцюбинського». І дійсно окрему «лінію» становлення Хвильового як модерніста обов'язково необхідно виводити із імпресіонізму Михайла Коцюбинського: пригадаймо хоча б присвяту знаменитої новели прозаїка «Я (Романтика)» шедевр Коцюбинського «Цвіт яблуні». І все-таки головним базисом і фундаментом Хвильового-модерніста став символізм, навіть постсимволізм. З початком 1990-х років твори письменника стали об'єктом посиленої уваги вітчизняних літературознавців (зокрема варто зазначити роботи В. Агеевої, Ю. Безхутрого, Т. Гундорової, С. Павличко), а також унаслідок падіння «залізної завіси» з'явилися розвідки таких учених, як Г. Костюк, Л. Плющ, Ю. Шевельов, М. Шкандрій. Проте й сьогодні залишається спектр проблем, які досі належним чином не розкриті, а це, своєю чергою, уможливорює появу нових студій. Саме цим і зумовлена **актуальність** пропонованого дослідження, що скерована на розгляд структури художнього світу автора через призму символістичних структур. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що структура художнього світу М. Хвильового вперше піддається поглибленому аналізу в символічному аспекті.

Метою статті є дослідження структури художнього світу творів М. Хвильового з урахуванням наявних символів.

Об'єктом дослідження є поезія та рання новелістика М. Хвильового. **Предмет** дослідження — символічний аспект структури художнього світу М. Хвильового. Окреслена мета дослідження й специфіка аналізованого предмета зумовили застосування таких **методів** дослідження: *компаративний*: для порівняннi досліджуваних явищ у кількох текстах; *загальнофілологічний*: передбачає залучення досліджень проблематики творів, системи образів, композиційних елементів, хронотопних характеристик у системі символічного аналізу.

Вже у найперших, іноді недосконалих, «кострубатих за формою» недовершених віршах Хвильового з'являються вдивовиж оригінальні, «навіть викличні» та дисонуючі, коли порівнювати їх із поезією традиційною, окремі символи та розгорнуті символічні структури: «І дні пішли за днями,/ Себе я гартував,/ Відкрились інші брами,/ Інакше заспівав./ Тепер іду новітній/ І лине буйний спів./ Я вам, заводи рідні,/ Несу вінок з огнів...» [3, с. 46].

Вдиво таємнича, загадкова та не розшифрована донині символічна структура: «Відкрились інші брами», і в причину цього поет «інакше заспівав»: «Або чотирирядок із вірша «Скляр»:/ Дружок мій любий — діамант —/ з кишені блузи щупить око,/ Ох, як він весело в туман/ Застромить погляд свій глибокий...» [3, с. 47]. Тут розгорнута метафора безпосередньо трансформується у також розгорнутий символ, власне, в цілу символічну структуру, коли камінь-діамант, немов жива істота, «оживлено» «щупить око» до світу, до душі поета.

Або ж численні варіанти та варіації «на тему» рідного, коханого українського степу, що дійсно під силою фантазії Хвильового переростає у неповторний ряд символів, що неначе віддзеркалюють у собі саму і душу України: «Жевріють спогади... про що?/ Ох. Повідь барв, не потони/ Жагучий потяг в безнадійя —/ Стени! Стени!/ Від вас, стени, я!» [3, с. 77]. Наближений до попереднього також образ-символ степу з поеми «В електричний вік»: «А вчора степ шумів.../ Ох, як метушився степ!/ Чекали в місто гостей./ Троглодитного віку...» [3, с. 82]. Надзвичайно сильно символізовані в поезії Хвильового так звані «космічні мотиви» й теми; вони вдивовиж оригінальні та рельєфно одмінні навіть від космічних, «сонячних кларнетів» Павла Тичини. Хвильовий якби «оживлює» космос безнастанною присутністю у ньому тривожної людської душі та власного серця й розуму; ото ж, можна твердити, що космос Миколи Хвильового (і найбільше в його поезії) «антрополософський», тобто, максимально олюднений, оживлений і пульсуючий: «Було небо повне, як вагітна сіроока/ Дівчина./ Але була виснажена душа —/ Кинемо її знову в лабеті.../ Ша!./ Серце моє, де ти?» [3, с. 82]. Знову ж таки метафора «небо..., як вагітна сіроока дівчина» переростає у напівтаємничий, як правило, символ у Хвильового; й тут же «символізовано» поет шукає свого серця: «Серце моє, де ти?». Напевне, віддане і дівчині сіроокій, і «повному небу». Або ж подальший (в поемі «В електричний вік») моторошний, драматичний образ-символ того ж таки степу; вже й не степу — а живої істоти, що залякла в трагічному мовчанні, і душа ліричного героя поеми так наближена до тієї істоти-степу: «Степ замовк./ Мовчить./ Гризе наші виснажені крижі./ І я мовчу. І в цій мовчанці/ Ховаються зорі далекого-близького/ І трагедія сучасності...» [3, с. 85]. І можливо, найбільш численні чи вживані і поезії (а згодом і прозі) символи, пов'язані із зорями: поезія Хвильового просто сіяє то сонцем, то зорями, то голубими небесами...

Звичайно, що виразально-зображальні функції символу та розгорнутих символічних структур у поезії вужчі та локальніші, аніж у прозовому контексті новели, повісті чи роману: тут вони вписані у глибокі психо-філософські узагальнення. Ось цікаво простежити усі ці символи, що ми аналізували в поезіях Хвильового, «лягають» в новелістичне полотно: вони (символи) майже тотожні, але вже в матерії новели вони виконують знову ж таки ширші, «епічніші» функції і творчі авторські завдання.

Візьмемо до прикладу окремих прозовий період із «Вступної новели», де всі попередні, названі метафори-символи начеб сконцентровані, сфокусовані в одне органічне ціле, але вже не вірша, а новели: *«Словом, я до безумства люблю небо, трави, зорі, задумливі вечори ніжні осінні ранки, коли десь летять огнянопері вальдшнепи, — все те, чим так пахне сумно-веселий край нашого строкатого життя. Я до безумства люблю ніжних жінок з добрими, розумними очима, і страшенно шкодую, що мені не судилось народитися таким шикарним, як леопард. І ще люблю я до безумства наші українські степи, де промчалась буря громадянської баталії, люблю вишневі садки («садок вишневий коло хати») і знаю, як пахнуть майбутні городи нашої миргородської країни. Я вірю в «загірну комуна» і вірю так божевільно, що можна вмерти. Я — мрійник і з висоти свого незрівняного нахабства плюю на слинявий «скепсис» нашого скептичного віку. Ну, і так далі»* [3, с. 123].

Як переконуємось, окремі символи та їх розгорнуті структури буквально перемандрували в цей прозово-публіцистичний період із ранніх поезій Хвильового; більш того, «Вступна новела» нагадує собою своєрідний програмний для творчості видатного прозаїка естетико-філософський та етичний «маніфест»: як жити й творити надалі, що, найцінніше, найтривожніше, найінтимніше для душі «мрійника», що «вірить так божевільно, що можна вмерти».

Варто зазначити, що «символізоване утворення» «загірна комуна» надзвичайно часто, в найрізноманітніших смислових позиціях також зустрічається і в поезії і в прозі та й у публіцистиці митця: тут необхідно акцентувати, що такого терміну як «комунізм» прозаїк майже не вживає, а тільки «загірна комуна», «чорний папа комуни» і т. ін.

І в поезії та прозі М. Хвильового досить розвинуті й вживані символи з історичними алюзіями з минулого України; вони, як правило, ретельно «зашифровані» та «закодовані», в таких символічних

утвореннях часто відчуваємо тільки «натяк», або ж затаєні паралелі із сутністю бурхливого життя 20-х років XX століття. Так народжується наскрізний символ — «трансцендентал», який підчас несе на собі основну не тільки композиційно-структурну функцію, й енергію семантичного, проблематичного чи філософського задуму автора-творця, або ж «ядро парадигми» вірша чи новели. І як правило, такий «символ-трансцендентал» у Миколи Хвильового ґрунтується на нових, оригінальних, навіть незвичайних метафоричних неологізмах, коли «метафора із простої метафоричної ознаки стає складною метафоричною темою — неначе поетичною реальністю» [1, с. 211].

Вивчення текстів М. Хвильового з позиції міжтекстової взаємодії відкриває можливості для подальшого поглибленого розгляду його творчої спадщини. Запропонований у статті аналіз символістичних структур художнього світу письменника, звичайно, не є вичерпним. Утім, результати дослідження сприятимуть наступним розвідкам у цьому напрямку, присвячених творчості М. Хвильового.

Література

1. Жирмунский В. Теория литературы. Поэтика. Стилистика/ В. Жирмунский. — Л.: Наука, 1977. — 405 с.
2. Жулинський М. Талант, що прагнув до зір / М. Жулинський // Хвильовий М. Твори: у 2 т. — К.: Дніпро, 1990. — Т. 1. — С. 5–43.
3. Хвильовий М. Твори: у 2 т. / М. Хвильовий. — К.: Дніпро, 1990. — Т. 1. — 650 с.

References

1. Zhirmunsky, V. (1977). Theory of Literature. Poetics Stylistics. Leningrad, Science. 405 p.
2. Zhulinsky, M. (1990). Talant, who sought to see. Hvylovyy M. Tvory: u 2 t. [Khvylovy M. Works: 2 t.]. Kiev, Dnepr, Vol. 1. P. 5–43.
3. Khvylovy, M. (1990). Works: 2 t. Kiev, Dnieper, Vol. 1. 650 s.

ЛИХАЧОВА Олеся Анатольевна

кандидат филологических наук, приват-доцент кафедры украинской и зарубежной литературы, ГУ «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», улица Старопортофранковська, 26, Одесса, 65020, Украина; тел.: 0671036085; e-mail: f0rstar@ukr.net; ORCID ID: 0000–0002–8616–4713

СИМВОЛИЧЕСКИЕ СТРУКТУРЫ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ М. ХВЫЛЕВОГО

Аннотация. В статье рассматриваются символистические структуры в поэзии и их трансформация — переход в раннюю новеллистику М. Хвильевого. Именно этим и обусловлена **актуальность** предлагаемого исследования, направлено на рассмотрение структуры художественного мира автора через призму символистических структур. **Научная новизна** работы заключается в том, что структура художественного мира М. Хвильевого впервые подвергается углубленному анализу в символическом аспекте. **Целью** статьи является исследование структуры художественного мира произведений М. Хвильевого с учетом имеющихся символов. **Объектом** исследования является поэзия и ранняя новеллистика Хвильевого. **Предмет** исследования — символический аспект структуры художественного мира М. Хвильевого. Обозначенная цель исследования и специфика рассматриваемого предмета обусловили применение таких **методов** исследования: компаративный: для сравнения исследуемых явлений в нескольких текстах; общепилологический: предусматривает привлечение исследований проблематики произведений, системы образов, композиционных элементов, хронотопных характеристик в системе символического анализа. Таким образом, можем подчеркнуть, что и в поэзии и прозе М. Хвильевого достаточно развитые и используются символы с историческими аллюзиями из прошлого Украины; они, как правило, тщательно «зашифрованы» и «закодированы», в таких символических структурах часто чувствуем только «намек», или затаенные параллели с сущностью бурной жизни 20-х годов XX века. **Практическая ценность** работы заключается в новом способе изучения текстов Хвильевого с позиции межтекстовых взаимодействий, открываются возможности для дальнейшего углубленного рассмотрения его творческого наследия. Результаты исследования будут способствовать следующим разведкам в этом направлении, посвященных творчеству М. Хвильевого.

Ключевые слова: символ, поэзия, функции, символистические структуры, новеллистика.

Likhachev O. A.

PhD, Associate Professor Department of Ukrainian and Foreign Literatures Chair South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, улица Старопортофранковська, 26, Ukraine, Odessa 65020; тел.: 0671036085; e-mail: f0rstar@ukr.net; ORCID ID: 0000–0002–8616–4713

SYMBOLIC STRUCTURES IN THE WORKS OF MYKOLA KHVYLOVY

Summary. The article deals with the symbolist structures in poetry and their transformation — the transition to the early novels of M. Khvylovy. That is precisely the **relevance** of the proposed study of the author's consideration of the structure of the artistic world through the prism of the symbolic structures. The scientific **novelty** of the work is that the structure of the artistic world of M. Khvylovy was first subjected to in-depth analysis in the symbolic aspect. The **purpose** of the article is to study the structure of the artistic world of M. Khvylovy's works, taking into account the available symbols. The **object** of the study is poetry and early novels M. Khvylovy. The **subject** of research is the symbolic aspect of the structure of the artistic world of M. Khvylovy. The intended purpose of the study and the specifics of the subject studied led to the use of such research **methods**: comparative: comparing the phenomena studied in several texts; General philology: involves the attraction of studies of the problems of works, systems of images, compositional elements, chronotopic characteristics in the system of symbolic analysis. Thus, we can emphasize that in the poetry and prose of M. Khvylovy symbols with historical allusions from the past of Ukraine are sufficiently developed and used; they are usually carefully «encrypted» and «encoded», in such symbolic formations we often experience only a «hint» or hidden parallels with the essence of the turbulent life of the 20-ies of the XX century. **The practical value** of the work lies in a new way of studying the texts of M. Khvylovy from the standpoint of intertextual interaction, which opens up opportunities for further in-depth consideration of his creative heritage. The results of the study will contribute to the subsequent intelligence in this direction devoted to the work of M. Khvylovy.

Key words: symbol, poetry, functions, symbolist structures, novels.

УДК 81'373.21

НАСАКІНА Світлана Вікторівна

кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри української та іноземних мов
Одеського державного аграрного університету,
вул. Канатна, 99, Одеса, 65039, Україна;
тел.: + 38 0664908400; e-mail: svetlana.15@meta.ua;
ORCID ID: 0000–0002–8288–0405
DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155191>

МЕТОДИ ОНОМАСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. У статті порушуються методологічні проблеми ономастичних досліджень. **Метою** нашої розвідки є аналіз ономастичних методів дослідження. Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) визначення термінологічної основи досліджень; 2) показ можливостей методів при дослідженні власних назв. Розглянуто загальнонаукові, лінгвістичні та ономастичні методи. **Об'єкт** статті — методологія ономастичних досліджень. **Предмет** дослідження — загальні та спеціальні методи. **Практична цінність** роботи полягає у можливості використання представлених методів у ономастичних дослідженнях. Доведено, що застосування методів допомагає дослідити різні аспекти власних назв, прийти до певних наукових висновків, що є основною метою будь-якого дослідження.

Ключові слова: метод, власні назви, методологія дослідження, когнітивний напрям, ономастика.

Пропріальна лексика як специфічна лексична система посідає певне місце в ієрархії компонентів будь-якої мови. Аналіз онімного простору пов'язане із визначенням методів, які тісно пов'язані із предметом дослідження. В історії дослідження власних назв як лінгвістичного феномена протягом усієї історії розвитку ономастики існували й існують різні підходи в систематизації матеріалу. Сучасний стан ономастики й тенденції її розвитку активно вплинули на включення різноманітних методологічних підходів у дослідницький інструментарій науковців.

Традиційний розвиток будь-якої наукової дисципліни неминує спричиняє створення методології, «яка впливає на розуміння дослідником природи об'єкта своєї науки, співвідношення предмета,

об'єкта й суб'єкта дослідження» [4, с.12], тому для ономастичного дослідження актуальним залишається виділення теоретико-методологічної бази. В даний час в ономастиці накопичений великий досвід дослідження методології дослідження пропріальної лексики. Однак незважаючи на значний обсяг наукових розвідок як зарубіжних, так і вітчизняних, існує ще матеріал, що вимагає дослідження методів вивчення власних назв.

Метод — це спосіб досягнення певної мети, сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності [11, с. 266]. У найбільш загальному значенні під **методом** у науці розуміють «шлях пізнання, який дослідник прокладає до свого предмета, керуючись своєю гіпотезою» [11, с. 266], у більш вузькому значенні під **методом** розуміють систему процедур вивчення об'єкта дослідження й/або перевірку отриманих результатів [4, с. 48]. В ономастиці можна виокремити три види методів: **загальнонаукові**, **лінгвістичні** й **ономастичні**. Підкреслюючи важливість кожного методу окремо, відзначимо необхідність їх комплексного застосування для глибокого й всебічного наукового дослідження.

Загальнонаукові методи дослідження містять у собі три групи: **емпіричні** методи (спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент); **теоретичні** методи (ідеалізація, формалізація, логічні й історичні методи); **комбіновані** методи (абстрагування, аналіз і синтез, індукція й дедукція, моделювання) [5, с. 13–14].

Лінгвістичні методи використовують із метою дослідження мови, продуктів мовлення й мовленнєвої діяльності [4, с. 51], при цьому ніхто з мовознавців не має монополії на істину. Так, М. П. Кочерган під методами дослідження мови розуміє: 1) **описовий**; 2) **порівняльно-історичний**; 3) **зіставний**; 4) **структурний**; 5) **соціолінгвістичні** й **психолінгвістичні** методи; 6) **математичні** методи [2, с. 360–394]. У роботі О. О. Селіванової лінгвістичні методи поділено на три групи: 1) **парадигмальні**; 2) **міжпарадигмальні**; 3) **комбіновані**. До першої групи дослідниця уналежнює найбільш загальні **лінгвістичні** методи, які зафіксували зміну наукової парадигми: 1) **порівняльно-історичний**; 2) **структурний**; 3) **функціональний**; 4) **конструктивний** метод. До другої групи зараховано окремі методи мовознавства, які відрізняються «специфікою процедур або загальним підходом до аналізу мовних явищ»: 1) **описовий**; 2) **типологічний**; 3) **зіставний**. Третя група містить

методи, які поєднують процедури базових методів і методик маргінальних галузей: 1) **етимологічний** метод; 2) **компонентний** метод; 3) **дистрибутивний** метод; 4) **валентнісний** метод; 5) **контекстологічний** метод; 6) **текстово-інтерпретаційний аналіз**; 7) **процедури конструктивного методу**; 8) **методика асоціативного експерименту** та ін. [4, с. 52].

Ономастика як окрема наука представляє цілісну картину про закономірності утворення й функціонування власних назв, тому її методологічне обґрунтування містить у собі розкриття структури, принципів побудови онімного простору й методів його дослідження. Як у будь-якому розділі мовознавства, крім загальнонаукових і лінгвістичних, в ономастиці існує система власних методів, відповідних до заявленої мети й завдань. **Ономастичний метод** розуміють як «спосіб пізнання, дослідження в галузі ономастики» [10, с. 80], і по суті метод визначає об'єкт дослідження [8, с. 117].

Ономастичними методами займалися такі відомі вітчизняні та зарубіжні науковці як В. Д. Бондалетов, Д. Г. Бучко, Н. В. Подольська, О. В. Суперанська, М. М. Торчинський. Так, О. В. Суперанська виокремила чотири основні методи лінгвістичних досліджень, які можна використовувати в ономастиці: **deskриптивний** (описовий), **порівняльно-історичний**, **порівняльно-типологічний** та **ареальний** [6, с. 193]. Н. В. Подольська включила наступні методи в ономастичні дослідження: **ареальний**, **генетичний**, **deskриптивний**, **картографічний**, метод «**малих типів**», метод **реконструкції**, **стратиграфічний**, **структурний**, **типологічний**, **формантний**, **етимологічний** [9, с. 80–81]. Д. Г. Бучко за основу бере набір методів Н. В. Подольської, але не включає метод «**малих форм**» і метод **реконструкції** [8, с. 117–119]. Виділяють такі методи ономастичних досліджень: **deskриптивний**, **порівняльно-історичний**, **ареальний**, **генетичний**, **метод малих типів**, **метод реконструкції**, **картографічний метод**, **стратиграфічний метод**, **структурний**, **формантний** **етимологічний**, **стилістичний**, **кількісний**, **статистичний**.

Розглянемо кожний із перерахованих вище методів докладніше. Під **deskриптивним (описовим)** методом розуміємо опис власних назв і різних ономастичних явищ у певному регіоні, соціумі, художніх творах та пам'ятках писемності [9, с. 80]. На думку дослідників, **deskриптивний** метод є тим первинним етапом, без якого неможливе жодне ономастичне дослідження [6, с. 217]. **Порівняльно-історичний метод**, який, на думку дослідників, є найважливішою частиною дослідження

ономастикону, являє собою сукупність прийомів, скерованих на встановлення закономірностей розвитку онімів. **Порівняльно-типологічний** метод допомагає виявити спільні й відмінні ономастичні явища в різних мовах. **Ареальний** метод, який зазвичай використовується при дослідженні топонімів, спрямований на виявлення ареалу ономастичного явища для порівняльного аналізу [9, с. 80]. **Генетичний** метод полягає в порівнянні власних назв у різних мовах за умови генетичної тотожності їх елементів [9, с. 80]. За допомогою цього методу можна порівнювати як окремі розряди онімів у різних мовах, так і ономастичні поля й ономастичні простори. Для вияву рідкісних топонімів на певній території й використання їх для поглибленого аналізу використовують метод **малих типів**, а метою методу **реконструкції** є відтворення первісної форми власної назви [9, с. 81]. **Картографічний** метод використовують для складання спеціальних ономастичних карт, на яких показано просторове розміщення онімів як на синхронічному, так і на діхронічному рівні. Ономастичні карти є цінним джерелом інформації не тільки для ономастів, але й для географів, істориків, астрономів, що ще раз підтверджує прикладний і маргінальний характер ономастики. **Стратиграфічний метод** передбачає дослідження ономастичного матеріалу (процесів) у хронологічній послідовності при зіставленні синхронічних зрізів [8, с. 119] і може виступати засобом поповнення ономастичного інвентаря. **Структурний** метод спрямований на дослідження морфемної й/або словотворчої структури власних назв [9, с. 81], але, на думку дослідників, цей метод не може існувати без підкріплення культурно-історичними фактами [6, с. 217]. Близьким до структурного методу є **формантний**, який полягає у виділенні форманта власної назви й установленні ономастичного ряду на підставі ідентичності формантів у певній групі власних назв [9, с. 81]. З метою підвищення валідності даних використовується **етимологічний** метод, який має на увазі встановлення етимології оніма / групи онімів, пов'язаних між собою [8, с. 118].

Для **стилістичного** методу важливо виявити функції власних назв у тексті, особливості їх відбору й уживання. Відзначимо, що дослідники виокремлюють стилістичну ономастику, яка досліджує стилістичні можливості власних назв і використання їх зі стилістичною метою [3, с. 30].

Математизація даних допомагає в ономастиці наочно подати загальну картину всіх аспектів власних назв, тому, на наш погляд, ре-

левантними для ономастичного дослідження також є **кількісний** і **статистичний** методи. Зазначимо, що в межах нашого дослідження виникає необхідність у диференціації цих методів, оскільки перший метод заснований на підрахунку кількості онімів у досліджуваному матеріалі, а в другому використовуються математичні формули для визначення закономірностей в організації власних імен.

На нашу думку, один із плідних варіантів зі створення методологічної бази в ономастиці запропоновано очільником Хмельницької ономастичної школи М. М. Торчинським, який, на відміну від зазначених вище методів, охоплює п'ять блоків: **денотатно-характеристичний, етимолого-словотвірний, функціональний, стилістичний, екстралінгвальний** [7, с. 40]. **Денотатно-характеристичний** метод М. М. Торчинського базується на описі різних ознак денотатів і поділяється на **денотатно-номінативну** типологію (характеристика пропріальних одиниць за типом іменованих об'єктів) і **денотатно-квалітативну** типологію (характеристика якісних ознак іменованих об'єктів). За допомогою етимолого-словотвірного методу встановлюють мотив номінації, визначають локативно-темпоральні атрибути онімної лексики, з'ясовують етимологію й аналізують способи утворення онімів. Функціональний метод заснований на описі особливостей використання власних назв у різних за стилем текстах і аналізі їх кодифікаційних ознак. Стилiстичний аналіз передбачає визначення функцій власних назв і виділення онімів, які використовуються в певних стилях. Екстралінгвальний метод включає етнокультурну знаковість онімів, їхні емоційно-експресивні ознаки тощо. [7, с. 40–41]. Принципова відмінність методологічної бази М. М. Торчинського полягає в тому, що власні назви розглядають також і через призму етнолінгвістики.

Ономастика споконвічно була пов'язана з нелінгвістичними галузями знань. Крім того, як наукова дисципліна вона постійно розбудовується, відбиваючи зміни в лінгвістичній науковій парадигмі, що впливає на методологічну базу ономастики. За твердженням О. В. Суперанської, єдиних методів і прийомів дослідження в ономастиці бути не може [6, с. 198]. Нові тенденції в ономастиці обґрунтовують збільшення арсеналу методів вивчення власних назв. Так, дослідження О. Ю. Карпенко, засновниці **когнітивного напрямку** в ономастиці, створило методологічну передумову для встановлення нових орієн-

тирів у дослідженні ономастики. Пріоритетним методом дослідження когнітивної ономастики, в основі якої перебуває вивчення характеру систематизації, категоризації й концептуалізації ментального лексикону за допомогою власних назв, є **асоціативний експеримент**, який дозволяє пізнати онімні фрейми за допомогою встановлення асоціативних норм [1, с. 236].

У нашому дослідженні ми не маємо на меті зробити вичерпний опис усіх методів ономастичного дослідження, а зазначимо, що методологічна база ономастичного дослідження ґрунтується на сучасних уявленнях про власну назву як об'єкт комплексного ономастичного аналізу, що передбачає вихід за межі власне ономастики й залучення також даних суміжних гуманітарних наук. Інтеграційний характер ономастичних досліджень обумовив зарахування до методологічної бази як загальнонаукових і лінгвістичних, так і ономастичних методів.

Таким чином, різноманіття методів ономастичних досліджень підтверджує складність усебічного вивчення власних назв. Дослідження власних назв створює цілу низку проблем методологічного характеру, як спільних, так і таких, що мають специфічний характер, які вимагають більш повного осмислення пропріальної лексики, тому існує потреба в застосуванні нових методів в ономастиці. Неможливо віддавати абсолютну перевагу якому-небудь з описаних вище методів, а отже, кожен із методів може мати місце в процесі дослідження власних назв.

Література

1. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.15 / Олена Юрiївна Карпенко. — Одеса, 2006. — 416 с.
2. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : [підручник] / М. П. Кочерган. — 3-тє вид. — К. : Видав. центр «Академія», 2008. — 464 с.
3. Німчук В. В. Українська ономастична термінологія / В. В. Німчук // Повідомлення Української ономастичної комісії. — 1966. — вип.1. — С. 24–43.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: [підручник] / О. О. Селіванова. — Полтава: Довкілля-К, 2008. — 712 с.
5. Семотюк О. Л. Сучасні технології лінгвістичних досліджень: [навч. посіб.] / О. Л. Семотюк. — Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. — 152 с.

6. Суперанская А. В. Теория и методика ономастических исследований / А. В. Суперанская — Изд. 2-е. — М.: Издательство ЛКИ, 2007. — 256 с.
7. Торчинский М. М. Структура, типология і функціонування онімної лексики української мови: дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 / Михайло Миколайович Торчинський. — К., 2010. — 502 с.
8. Бучко Д. Г. Словник української ономастичної термінології / [уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В.]. — Х.: Ранок-НТ, 2012. — 256 с.
9. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / [ответств. редакт. А. В. Суперанская]. — М.: Наука, 1978. — 199 с.
10. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / [ответств. редакт. А. В. Суперанская]. — 2 изд. — М.: Наука, 1988. — 170 с.
11. Философский энциклопедический словарь / [ред.-сост. Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблёва, В. А. Лутченко]. — М.: ИНФРА-М, 2007. — 576 с.

References

1. Karpenko, O. Ju. (2006). Cognitive Onomastic. Doctor Thesis, Kyiv National University after T. G. Shevchenko.
2. Kochergan, M. P. (2008). General Linguistics: Kyiv, Academy.
3. Nimchuk V. V. (1966). Ukrainian onomastic terminology. In: Povidomlennya Ukrainkoj onomasticheskij komisii. Vol.1. — pp. 24–43.
4. Selivanova, O. O. (2008). Modern linguistics: directions and problems: Poltava, Dovkillya-K.
5. Semotyuk, O. L. (2011). Modern technologies of scientific investigations: Lviv, Polar Technical.
6. Superanskaya, A. V. (1973). General theory of the proper name, Moscow, Nauka, 368.
7. Torchinsky, M. M. (2010). Structure, typology and functions of the vocabulary of the Ukrainian language. Doctor Thesis, Kyiv National University after T. G. Shevchenko.
8. Buchko, D., Tkachova N. (2012). Dictionary of Ukrainian Onomastic Terminology. Kharkiv, Ranok-NT.
9. Podolskaya, N. V. (1978). Dictionary of Russian Onomastic Terminology. Moscow, Science.
10. Podolskaya, N. V. (1988). Dictionary of Russian Onomastic Terminology. Moscow, Science.
11. Gubsky, E. F., Korablyova, G. V. i Lutchenko, V. A. (2007). Philosophical Encyclopedic Dictionary Moscow, INFRA-M.

НАСАКИНА Светлана Викторовна

кандидат филологических наук, зав. кафедры украинского и иностранных языков Одесского государственного аграрного университета, ул. Канатная, 99, Одесса, 65039, Украина; тел.: + 38 0664908400; e-mail: svetlana.15@meta.ua; ORCID ID: 0000–0002–8288–0405

МЕТОДЫ ОНОМАСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Аннотация. В статье рассмотрены методологические проблемы ономастических исследований. **Целью** нашего исследования является анализ ономастических методов исследования. **Достижение цели** предполагает решение следующих **задач**: 1) определение терминологической основы исследований; 2) показ возможностей методов при исследовании собственных имен. Рассмотрены общенаучные, лингвистические и ономастические методы. **Объект** статьи — методология ономастических исследований. **Предмет** исследования — общие и специальные методы. **Практическая ценность** работы заключается в возможности использования представленных методов в ономастических исследованиях. **В результате** было установлено, что применение методов помогает исследовать различные аспекты имен, прийти к определенным научным выводам, что является основной целью любого исследования.

Ключевые слова: метод, собственные имена, методология исследования, когнитивное направление, ономастика.

Svetlana V. NASAKINA

Candidate of Philological Sciences, Head of the Ukrainian and Foreign Languages Chair of Odessa State Agrarian University, Kanatna Str., 99, Ukraine, Odessa, 65039; tel+ 38 0664908400; e-mail: svetlana.15@meta.ua; ORCID ID: 0000–0002–8288–0405

ONOMASTICS RESEARCH METHODS

Summary. The article discusses the methodological problems of onomastic research. The purpose of our research is the analysis of onomastic research methods. Achieving the goal involves the solving of the following tasks: 1) determining the terminological basis of the research; 2) showing the capabilities of the methods in the study of proper names. General scientific, linguistic and onomastic methods are considered. The object of the article is the methodology of onomastic research. The subject of the study is the general and special methods. The practical value of the work lies in the possibility of using the analyzed methods in onomastic studies. As a result, it was found that the application of methods helps to explore various aspects of

names, besides it helps to come to certain scientific conclusions, which are the main goals of any research.

Key words: *method, proper names, research methodology, cognitive direction, onomastics.*

УДК 811.111'1'373.2

НЕКЛЕСОВА Валерія Юріївна

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри
іноземних мов гуманітарних факультетів*

*Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна;
тел.: + 38 048 2635745; e-mail: neklesova.valerie@gmail.com;*

ORCID ID: 0000–0002–2376–2986

DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155192>

АСОЦІАТИВНА СКЛАДОВА ОНІМНОГО ЛАНДШАФТУ (АНТРОПОНІМНИЙ ТА ТОПОНІМНИЙ КОМПОНЕНТИ)

Анотація. Статтю присвячено дослідженню асоціативного поля власних назв, які є видатними пунктами онімного ландшафту. **Метою** статті є аналіз асоціативних реакцій. **Об'єктом** дослідження є антропоніми та топоніми, які наявні в українському онімному ландшафті. **Предметом** дослідження є властивості асоціативного образу власних назв українського онімного ландшафту. **Методологія** нашого дослідження включає в себе проведення вільного асоціативного експерименту та відстеження формування асоціативного геіштальту онімного поля. Під час роботи було поставлено **завдання:** виявити сутність семантичних геіштальтів асоціативного онімного поля. Стимулами для анкети вільного асоціативного експерименту стали широковідомі власні назви, які циркулюють в українському сегменті Інтернету та у сучасному культурному ландшафті. Власні назви **Кличко, Юлія Тимошенко, Маруся Чурай, Роксолана, Київ, Львів** є майже завжди у центрі публічної уваги. Дослідивши асоціативні поля цих стимулів ми дійшли **висновку**, що власні назви є не тільки акцентами в інформаційному ландшафті, а є культурними артефактами. Їхнє асоціативне наповнення складається зазвичай з одного, двох чи трьох семантичних геіштальтів.

Ключові слова: антропонім, асоціація, вільний асоціативний експеримент, онімний ландшафт, топонім.

Вільний асоціативний експеримент є потужним інструментом наукового пошуку когнітивної ономастики. **Об'єктом** дослідження є власні назви, що конструюють онімний ландшафт сучасної української мови. **Предметом** нашого аналізу є асоціації, які було продюковано на стимули антропонімного та топонімного видів. **Матеріал** дослідження — це письмові реалізації асоціативних онімних полів, загальна кількість реакцій складає 217.

Асоціативний експеримент проводився у 2018 році серед студентів ОНУ ім. І. І. Мечникова. Всього участь взяли 30 студентів, на нашу думку така кількість є показовою для ономастичних асоціативних експериментів в однорідних вікових групах. Слушною є думка щодо того, що «тільки перша десятка чи трохи більше частотних асоціатів розкриває сенс онімичного концепту у відповідному загальномовному фреймі, тоді як рідкісні асоціати стосуються концептів у індивідуальних фреймах» [2, с. 236]. Загальномовним онімичним фреймом є узагальнений досвід всіх носіїв мови, він складається з індивідуальних онімичних фреймів, комплекс соціальної, культурної та персональної інформаційної картини досліджується за допомогою вільного асоціативного експерименту. Елементи культурних схем не розділяються між всіма членами культурної мережі, а лише поширюються між розумами окремих індивідів [6, с. 66]. Люди формують суспільство, громаду, яка самоідентифікується за допомогою спільної інформації, колективних спогадів та когнітивних схем, які проявляються у всіх членів групи.

При дослідженні медійного ландшафту, отримані дані вказали, що найбільш відвідувані медіа, такі як вебсайти, мають більш численну аудиторію, ніж у менш численних медіа, таких як газети або радіостанції [5, с. 327]. Ці дані вказують на потужність Інтернету як нового медіа, його вищу суспільну значущість. Ось чому у нашому науковому пошуку ми звертаємось до Інтернет сервісів, які реєструють інформацію про запити та відвідування різнометричних сайтів.

Зараз ми пропонуємо виявляти ономастичний ландшафт за кількістю запитів у мережі Інтернет, ми запитуємо про те, що нас цікавить. Сьогодні, коли Інтернет став невід'ємною частиною нашого життя, ми кожного дня звертаємось до нього. Методику моніторингу популярності пошукових запитів в Інтернеті подано в процентному відношенні. Кількість падіння чи росту пошукових запитів наведе-

но за певний проміжок часу, зазвичай можна подивитися статистичні дані за місяць або рік. За 100 % прийнято значення періоду, коли кількість запитів була найвищою, якщо ж даних виявляється недостатньо, система виводить значення нуль. Сервіси аналізують загальні анонімні дані, тобто ті, які знаходяться в широкому доступі. Під час визначення найтипівіших трендів аналітики Google використовували загальну кількість запитів та виключили з корпусу даних спам і вирази, що повторювалися. Кожного року рейтинг запитів відкритий для громадськості, списки представлено за популярністю, від найбільшого до найменшого.

Дроблення публічної уваги має свої ліміти, причинами є використання старих вузлів інформації, які накопичують лінки. Вони сприймаються як якісні через рекламу, репутацію бренду, opinie експертів та просто через народні рекомендації [7, с. 57]. Такі сплетіння з плином часу стають впливовішими та мають багато даних, отже є такими, що вирізняються на інформаційному ландшафті.

Завдяки даним ми бачимо поведінкові паттерни користувачів, зокрема результати їхніх варіантів вибору, пошук лінків, сайтів, сервісів. Все це є публічною стороною профілю користувача, який ми локалізуємо у місці та часі (часовий відрізок протягом одного року у Google Zeitgeist та 5 років у нашому дослідженні). У такий спосіб проявляється вплив користувачів на онімний ландшафт та формування сфери інтересів у межах надмірного інформаційного поля. Така інтенсивність змушує людину виокремлювати найголовніше для себе та дистанціюватися від неважливого.

Ми відібрали власні назви, які присутні в онімному ландшафті українського сегменту Інтернету та є проміментними у сучасному культурному ландшафті, зокрема *Кличко*, *Юлія Тимошенко*, *Маруся Чурай*, *Роксолана*, *Київ*, *Львів*. Далі ми наводимо список асоціатів, які надали респонденти до кожного стимулу. Список подається так: спершу йдуть найбільш частотні реакції, які наведено у спадаючому порядку, потім йдуть поодинокі, розташовані в алфавітному порядку. У наведених списках власні назви виділено напівжирним курсивом, загальні назви — курсивом.

Стимул «*Кличко*»

Єдиними персонами, які завжди були присутні протягом п'яти років в сегменті українського Інтернету, є брати Клички, винятком є

2010, в інші роки спостерігаємо таку динаміку: 2008 4. *Кличко*, 2009 9. *володимир і віталій кличко*, 2011 5. *Кличко*, 2012 8. *Віталій Кличко*, 2013 1. *Владимир Кличко*.

Ім'я та прізвище відомого спортсмена (*Кличко Віталій*) набуло двох конотацій, які зафіксовано у «Словнику конотативних власних назв» [3, с. 197]. Перша конотація, 1. боксер, вказує на професійну діяльність та поширення значення, епонімізацію прізвища (пор. Тайсон). Друга конотація, 2. драчун, розкриває характеристику, опис особливості людини, яка отримує таке прізвище. Отже, вибір прізвища *Кличко* як стимулу для нашого експерименту був очевидним. Взагалі респонденти надали 35 вербальних реакцій: *бокс* 12, *боксер* 5, *сила* 2, *спорт* 2, *деградація*, *підкачаний*, *міст*, *чемпіон*, *мер Києва*, *відбиті мізки*, *не розумний*, *порожність*, *Київ*, *смотреть в завтрашній день можуть не тільки лише все* (рос.), *Віталій*, *ринг*, *ніс*, *шоу*.

Найважливішим у асоціативному шлейфі цього стимулу є СГАОП «спорт», який становить 67 % та складається в реакцій *бокс* 12, *боксер* 5, *спорт* 2, *підкачаний*, *чемпіон*, *ринг*, *шоу*. Також з ним перетинається другий СГАОП «стереотипна оцінка», який складає 49 %, його складники: *боксер* 5, *сила* 2, *деградація*, *підкачаний*, *чемпіон*, *відбиті мізки*, *не розумний*, *порожність*, *смотреть в завтрашній день можуть не тільки лише все* (рос.), *ринг*, *ніс*, *шоу*.

Власні назви *мер Києва*, *Київ*, *смотреть в завтрашній день можуть не тільки лише все* (рос.), *Віталій* складають 11 % від загальної кількості. Онімні реакції є різноплановими, серед них зустрічаються вказівки щодо теперішнього соціального та політичного образу одного з братів: *мер Києва*, *Київ*. Ще одна реакція вказує також на мєра Києва — *Віталій*. Серед реакцій є спроба відтворити цитату В. Кличка, яку пролунала на шоу у 2013 році: «А сегодня в завтрашній день не все могут смотреть. Вернее, смотреть могут не только лишь все. Мало, кто может это делать». Після цього вислову слава Кличка перетекла з площини спортивних перемог до надбань інтернет-культури та стала мемом. Через цей та подібні вислови, Кличка характеризують як автора новітніх афоризмів у неповторному стилі [9]. Отже, проаналізувавши всі онімні реакції, ми дійшли висновку, що вони вказують тільки на Віталія Кличка, тобто він є найбільш популярним та впливовим в онімному ландшафті України.

Стимул «Юлія Тимошенко»

Прізвище політика фігурувало декілька разів у даних Google Zeitgeist. У 2009 році вона була третьою у категорії *Персона року*, у 2011 році зустрічаємо згадки двічі: десятою у рубриці *Людина року* та першою у рубриці *Подія року* — 1. *Тимошенко* суд. Популярність Юлії Тимошенко не згасає, за результатами опитування у 2017 році вона є найбільш знаною жінкою-політиком [12]. Саме цим був зумовлений наш вибір до списку стимулів вільного асоціативного експерименту. Всього стимул спродукував 36 реакцій: *коса* 12, *політик* 3, *тюрма* 3, *буси* 2, *політика* 2, *афера*, *аферистка*, *білий*, *блондинка*, *впевненість*, *Дніпропетровськ*, *зачіска з плетінням*, *коровай*, *Майдан*, *нісенітниця*, *підбори*, *посмішка*, *цілеспрямованість*, *Юлька*.

Серед усіх реакцій ми виокремили два СГАОП — це «зовнішність» та «політика». Також були зафіксовані емоційно забарвлені реакції. Перший гештальт, «зовнішність», складається з таких реакцій: *коса* 12, *буси* 2, *білий*, *блондинка*, *зачіска з плетінням*, *коровай*, *підбори*, *посмішка*. Він становить 56 % від загальної кількості асоціатів, що були продуктовані респондентами. Другий, «політика», містить реакції *політик* 3, *тюрма* 3, *політика* 2, *впевненість*, *Майдан*, *цілеспрямованість*. Асоціати, що складають цей гештальт, складають 30 %. Також ми виявили емоційно забарвлені реакції. Серед них є три з позитивною стороною: *впевненість*, *коровай*, *цілеспрямованість*. Дещо більше, чотири, носять негативний характер: *афера*, *аферистка*, *нісенітниця*, *Юлька*. Серед них, мабуть, потрібно пояснити реакцію *коровай*, адже саме цей хлібний виріб нагадує зачіску політика, звідси й назва, яка за роки перетворилася на своєрідний бренд. Ось як відреагували медіа на зміну іміджу в політика: «Лідер парламентської фракції «Батьківщина» Юлія Тимошенко відмовилася від фірмової зачіски «коси — коровай» [13].

8 % є онімними реакціями: *Дніпропетровськ*, *Майдан*, *Юлька*. Демінутивна форма *Юлька* носить розмовний характер. *Дніпропетровськ* — місто народження Ю. Тимошенко. *Майдан* можна розглядати у декількох значеннях, як місце виступу та як час, подія двох революцій, що звичайно є подіями політичного життя, у якому брала участь політик.

Стимул «Маруся Чурай»

Вибір саме цього імені для нашого вільного асоціативного експерименту був зумовлений легендарністю, яку набув образ співачки-

поетеси крізь віки. Зараз постать Марусі Чурай є оточеною ореолом загадковості, оспіваною у багатьох класичних та сучасних творах української літератури. На цей стимул ми отримали 32 реакції: *українська література* 4, *книга* 3, *література* 3, *Україна* 3, *дівчина* 2, *ЗНО* 2, *бідна та нещасна жінка*, *вишиванка*, *вірші*, *героїня оповідання*, *Ліна Костенко*, *література України*, *оповідання*, *персонаж*, *розлука*, *спорт*, *фольклор*, *хто це?* *чорнобрива*, *школа*.

У «Словнику конотативних власних назв» знаходимо значення 1. співачка, 2. отравителька, відьма [3, с. 361]. Однак серед наданих реакцій ми не зафіксували подібних конотацій. Чітким є СГАОП «література», що складається з наступних асоціатів: *українська література* 4, *книга* 3, *література* 3, *вірші*, *героїня оповідання*, *Ліна Костенко*, *література України*, *оповідання*, *персонаж*, *фольклор*. Також ясно простежується тема гештальту «українство», тобто респонденти визначили нерозривний зв'язок образу Марусі Чурай з українською культурою, що свідчать такі реакції як *українська література* 4, *Україна* 3, *вишиванка*, *Ліна Костенко*, *література України*, *фольклор*, *чорнобрива*. Асоціати *вишиванка* та *чорнобрива* є суто українськими за характером, *вишиванка* як елемент народного вбрання, традиційна вишита сорочка; *чорнобрива* як постійний епітет, сталий вираз при розповіді про красу персонажу у фольклорній традиції. Наявність психологічного зв'язку між цими елементами ментальної картини світу вказує на можливість трактування образу Марусі Чурай як культурного артефакту. Він відображає чуттєвий досвід народу у сукупності із соціальним, для такого типу артефакту дуже важливий контекст, якщо його немає, то також і немає фонових знань, саме такий випадок бачимо у реакції *хто це?*.

Онімні реакції становлять 22 % від усіх, що були надані нашими респондентами. Це *Україна* 3, *ЗНО* 2, *література України*, *Ліна Костенко*. Власні назви також міцно пов'язують Марусю Чурай саме з українським культурним ландшафтом. Топонім *Україна* зустрічається три рази, також бачимо його в поодинокій реакції *література України*. Асоціативні реакції *ЗНО* 2, *література України*, *Ліна Костенко* вказують на те, як шкільна освіта передає новому поколінню вже надбані культурні артефакти, зберігає їх та як вони осмислюються прийдешньою генерацією. *Ліна Костенко* є авторкою роману у віршах «Маруся Чурай», що є предметом висвітлення шкільної програми. Звідси є й дві реакції *ЗНО*, тобто системи Зовнішнього незалежного оцінюван-

ня, яке складають випускники шкіл для вступу до вищих навчальних закладів.

Загалом у всіх реакціях на стимул «*Маруся Чурай*» превалюють літературні, що дає нам підставу стверджувати, що скоріш за все, Маруся Чурай сприймається більше як літературний персонаж, полуміфічний, легенда давнини.

Стимул «*Роксолана*»

Ще одну легендарну постать ми вирішили обрати для нашого вільного асоціативного експерименту. Ім'я *Роксолана* є відомим поза межами українського культурного простору. Історична фігура Роксолани стала натхненням для багатьох письменників, була предметом розвідок польських, українських, турецьких, французьких істориків. Інтернет користувачі також цікавляться постаттю Роксолани, у 2013 році стаття «Роксолана» та «Величне століття. Роксолана» були відповідно четвертою та третьою за відвідуваністю в українській Вікіпедії [15].

Звичайно, антропонім Роксолана має й емоційно-експресивне забарвлення: 1. красуня, мужня жінка; 2. розпусниця, повія; 3. наречена з України, що виходить чи прагне вийти заміж за іноземця [3, с. 303].

Загальна кількість реакцій, що аналізуються, становить 40 реалізацій. Зокрема, *серіал 7, Туреччина 5, владна 2, сильна жінка 2, велич, Величне Століття, владна жінка, вродлива, дикі танці, дівчина, єдина, жінка, жінка Сулеймана, інтриги, історія, коса, література, мудра, Османська Імперія, пісня, присмак влади, розкіш, розумна, страждалиця, султан, супер-жінка, українська література*.

Також як і про Марусю Чурай, про Роксолану у нас інформації вкрай мало, ми навіть не знаємо достеменно, де вона народилася [8]. Образ, який має ця історична постать, загалом формувався спочатку під впливом чуток, пліток, потім долучилися митці, які й довершували образ своїм видінням. Яка була насправді ця жінка ми можемо лише здогадуватися, але ми можемо зафіксувати сприйняття та осмислення історичної фігури цієї жінки сьогодні, сучасне трактування культурного артефакту.

Серед отриманих асоціатів ми фіксуємо СГАОП «позитивний образ», який формується завдяки реакціям *сильна жінка 2, велич, вродлива, мудра, розкіш, розумна, страждалиця, супер-жінка*. Він становить 23 %. У зв'язку з популярністю теленовели «Величне століття»

ми можемо спостерігати наявність СГАОП «серіал», його частка — 50 %. Його складають такі асоціати: *серіал 7, Туреччина 5, велич, Величне Століття, жінка Сулеймана, інтриги, Османська Імперія, присмак влади, розкіш, султан*.

Онімні реакції складають 25 % від загальної кількості асоціатів: *Туреччина 5, Величне Століття, дикі танці, жінка Сулеймана, Османська Імперія, супер-жінка*. Серед них топоніми *Туреччина* та *Османська Імперія*, серіалонім *Величне Століття* та антропонім *жінка Сулеймана* скоріш за все зумовлені популярністю серіалу. Реакція є *дикі танці* помилковою, цю пісню виконувала співачка Руслана, що, звичайно, співзвучно Роксолані, і може бути ще одним асоціативним ланцюжком. Онімна реакція *супер-жінка* скоріш за все є алюзією до коміксового персонажу Супермена, однак не до його поп-культурного образу, а скоріш за все як до людини, що спроможна на те, що іншим недоступно.

Стимул «*Київ*»

Обрання топоніма Київ для списку стимулів нашого вільного експерименту є цілком природним, адже Київ є столицею та одним з найбільш часто згадуваних міст в Інтернеті.

Сервіс Google Zeitgest регулярно вказує Київ у перших десятках своїх рейтингів. У 2008 році запит Київ був другим (2. *Київ / Киев*) у списку *Найпопулярніші запити* та п'ятим (5. *Киев*) у рейтингу *Відпочинок в...* У 2012 році цей же топонім бачимо шостим (6. *купить квартиру киев*) у списку *Покупка року*. Також «Київ» — це шоста за відвідуваністю стаття в українській Вікіпедії за 2016 [14]. Бачимо, що пропріонім *Київ* постійно присутній в онімному ландшафті українського суспільства.

Власна назва *Київ* є не просто пунктом онімного ландшафту, він має потужні культурні конотації, які свідчать про великий вплив, високе соціальне значення та історичну атмосферу традиції. На погляд О. О. Тараненка «усвідомлення столиці не просто як політико-адміністративного, але й як національно-державного і духовного центру країни стає повнішим разом з посиленням «державних» конотацій її назви. Для назви столиці України перше зрушення в цьому напрямі розпочалося, очевидно, з середини 1990-го року» [4, с. 14]. На думку В. В. Жайворонка Київ — це «найдавніший центр слов'янства, «стольний град» високорозвиненої і могутньої ранньофеодальної

держави — Київської Русі», це «місто відіграло провідну роль в історії розвитку українського народу» [1].

Кількість усіх отриманих нами реакцій становить 39: *столиця* 14, *Батьківщина-мати* 3, *велике місто* 2, *каштан* 2, *багато людей*, *Верховна Рада України*, *герб*, *жсах*, *Києво-Печерська Лавра*, *Київ*, *Щек*, *Хорив і Либідь*, *люблю їздити*, *Майдан*, *мости*, *мрія*, *парки*, *ріка*, *рух*, *серце*, *Україна*, *холод*.

Ми виокремлюємо СГАОП «столиця», що складає 49 %, його складовими є асоціати *столиця* 14, *велике місто* 2, *багато людей*, *рух*, *серце*. Асоціат *серце* ми включили до цього ряду тому, що існує клішований вираз «Київ — серце України», отже в українському культурному просторі ці поняття пов'язані, що підтверджують дані асоціативного експерименту.

Кількість власних назв у асоціативному образі стимулу «Київ» становить 20 %. Проріонімі реакції є такими: *Батьківщина-мати* 3, *Верховна Рада України*, *Києво-Печерська Лавра*, *Київ*, *Щек*, *Хорив і Либідь*, *Майдан*, *Україна*.

Стимул «*Львів*»

Місто Львів є сьомим містом за кількістю населення. Його було обрано як стимул через те, що місто має імідж, має своєрідний образ у сучасній українській мові та є одним з українських мемів в інтернет-культурі. Зважаючи на все це ми можемо стверджувати, що Львів є одним з промінентних пунктів українського онімного ландшафту. «Львів постає у масовій свідомості як ідеологічний центр українського національного руху і як духовний центр «національно-свідомого» українства» як найбільш європейське місто за сприйняттям та ментальністю [4, с. 24].

В Інтернеті місто Львів є одним з тих, що набули значного поширення серед користувачів. Про це свідчить той факт, що стаття «Львів» в українській Вікіпедії була шостою за відвідуваністю у 2016 році [14]. Також вкорінилася думка, що Львів — «визнана культурна столиця» [10].

Всього респонденти надали 35 реакцій на стимул «Львів», зокрема *кава* 7, *історія* 3, *лев* 3, *шоколад* 3, *кав'ярні* 2, *культура* 2, *вулиці*, *гарна архітектура*, *гарне місто*, *гарно*, *їжа*, *краса*, *мала батьківщина*, *маленьке атмосферне місто*, *Площа Ринок*, *сирники*, *струдель*, *українська мова*, *центральна площа*, *чисто*, *2 дні максимум*.

Бачимо СГАОП «позитив», який складається з реакцій *гарна архітектура*, *гарне місто*, *гарно*, *краса*, *мала батьківщина*, *маленьке атмосферне місто*, *чисто* та у відсотковому відношенні виявляється у 20 %. Також 43 % реакцій можна віднести до СГАОП «кулінарія»: *кава* 7, *шоколад* 3, *кав'ярні* 2, *їжа*, *сирники*, *струдель*. Меншим є СГАОП «культура», він становить 37 %: *історія* 3, *лев* 3, *культура* 2, *гарна архітектура*, *Площа Ринок*, *українська мова*, *центральна площа*.

Респонденти надали лише єдину реакцію, що містить власну назву, це — *Площа Ринок*, вона становить 2 %. Назва є топонімом, що позначає найвідомішу та центральну площу міста, яка є соціальним та культурним простором громади, магнітом для гостей міста. Стимул «Львів» містить найменше число власних назв серед асоціатів.

Обрані нами антропоніми та топоніми є відомими та популярними. Асоціативний шлейф багатьох містить меми, та відсилки до масової культури. Також усі мають у складі асоціативного поля онімні власні назви, відсоток яких варіюється від 2 % до 23 %. Кожна власна назва локалізується у місті та часі суспільством та є культурним артефактом.

Література

1. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник / В. В. Жайворонок. — Довіра, 2006. — Режим доступу: http://ukrlit.org/sloynyk/zhaivoronok_znaky_ukrainskoi_etnokultury/київ
2. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.15 / Олена Юріївна Карпенко. — Одеса, 2006. — 416 с.
3. Лукаш Г. П. Словник конотативних власних назв / Г. П. Лукаш. — Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. — 392 с.
4. Тараненко О. О. На теми сучасного українського ономастикону: тенденції конотативних нашарувань / О. О. Тараненко // Мовознавство. — 2010. — № 1. — С. 14–36. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2010_1_4
5. Hindman M. A mile wide and an inch deep: Measuring media diversity online and offline / M. Hindman // Media diversity and localism: Meaning and metrics. — 2007. — Т. 40. № 2. — С. 327–348.
6. Kristiansen G. Style-Shifting and Shifting Styles : A Socio-Cognitive Approach to Lectal Variation / G. Kristiansen // Cognitive Sociolinguistics : Language Variation, Cultural Models, Social Systems. — Berlin and New York : Mouton de Gruyter, 2008. — P. 45–88.

7. Webster J. G. The duality of media: A structural theory of public attention / J. G. Webster // Communication Theory. — 2011. — Т. 21. — № 1. — С. 43–66.
8. <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayini/de-narodilas-roksolana>
9. <https://drama.kropyva.ch/Кличко>
10. <https://drama.kropyva.ch/Львів>
11. http://dsmsu.gov.ua/media/2016/11/03/23/Zvit__doslidjennya_2016.pdf
12. <https://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=794&page=1>
13. <https://ukr.media/ukrain/219810/>
14. <https://tokar.ua/read/16158>
15. <https://wikimediaukraine.wordpress.com/2014/01/02/%d0%bd%d0%b0%d0%b9%d0%b1%d1%96%d0%bb%d1%8c%d1%88-%d0%b2%d1%96%d0%b4%d0%b2%d1%96%d0%b4%d1%83%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d1%96-%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%96-%d0%b2-%d1%83%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd/>

References

1. Djaivoronok, V. V. (2006). Signs of Ukrainian ethnic culture. K.: Dovira. Available at: http://ukrlit.org/slovnkyk/zhaivoronok_znaky_ukrainskoj_etnokultury_kiiv [Accessed 2 September 2018]
2. Hindman, M. (2007). A mile wide and an inch deep: Measuring media diversity online and offline. In: Media diversity and localism. Mahwah, N. J.: Lawrence Erlbaum Associates, pp. 327–348.
3. Karpenko, O. Yu. (2006). Cognitive onomastics as a direction of mentation of proper names, Degree Thesis, Odessa.
4. Kristiansen, G. (2008). Style-Shifting and Shifting Styles : A Socio-Cognitive Approach to Lectal Variation. In: Cognitive sociolinguistics : Language Variation, Cultural Models, Social Systems. Berlin: Mouton de Gruyter, pp.45–88.
5. Lukash, G. P. (2015). A dictionary of connotative proper names. Vinnitsa: Nilan-Limited.
6. Taranenko, O. O. (2010). About the topics of the modern onomasticon: tendencies in connotative layers. Movoznavstvo, 1: 14–36. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2010_1_4 [Accessed 2 September 2018]
7. Webster, J. (2011). The Duality of Media: A Structural Theory of Public Attention. Communication Theory, 21(1), pp.43–66.
8. <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayini/de-narodilas-roksolana>
9. <https://drama.kropyva.ch/Кличко>
10. <https://drama.kropyva.ch/Львів>
11. http://dsmsu.gov.ua/media/2016/11/03/23/Zvit__doslidjennya_2016.pdf
12. <https://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=794&page=1>
13. <https://ukr.media/ukrain/219810/>
14. <https://tokar.ua/read/16158>

15. <https://wikimediaukraine.wordpress.com/2014/01/02/%d0%bd%d0%b0%d0%b9%d0%b1%d1%96%d0%bb%d1%8c%d1%88-%d0%b2%d1%96%d0%b4%d0%b2%d1%96%d0%b4%d1%83%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d1%96-%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%96-%d0%b2-%d1%83%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd/>

НЕКЛЕСОВА Валерия Юрьевна

кандидат филологических наук,
доцент кафедры иностранных языков гуманитарных факультетов
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова,
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина;
тел.: + 38 048 2635745; e-mail: neklesova.valerie@gmail.com;
ORCID ID: 0000–0002–2376–2986

АССОЦИАТИВНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ОНИМНОГО ЛАНДШАФТА (АНТРОПОНИМНЫЙ И ТОПОНИМНЫЙ КОМПОНЕНТЫ)

Аннотация. Статья посвящена исследованию ассоциативного поля имен, которые являются выдающимися пунктами онимного ландшафта. **Целью** статьи является анализ ассоциативных реакций. **Объектом** исследования являются антропонимы и топонимы, которые имеются в украинском онимном ландшафте. **Предметом** исследования являются свойства ассоциативного образа имен украинского онимного ландшафта. **Методология** нашего исследования включает в себя проведение свободного ассоциативного эксперимента и отслеживание формирования ассоциативного гештальта онимного поля. Во время работы была поставлена **задача**: выявить сущность семантических гештальтов ассоциативного онимного поля. Стимулами для анкеты свободного ассоциативного эксперимента стали широко известные имена собственные, которые циркулируют в украинском сегменте Интернета и в современном культурном ландшафте. Имена собственные **Кличко, Юлия Тимошенко, Маруся Чурай, Роксолана, Киев, Львов** почти всегда в центре публичного внимания. Исследовав ассоциативные поля этих стимулов мы пришли к выводу, что имена являются не только акцентами в информационном ландшафте, а также представляют собой культурные артефакты. Их ассоциативное наполнение состоит обычно из одного, двух или трех семантических гештальтов.

Ключевые слова: антропоним, ассоциация, онимный ландшафт, свободный ассоциативный эксперимент, топоним.

NEKLESOVA Valeriia Yurievna

candidate of sciences (10.02.15 general linguistics), associate professor
at Odessa Mechnikov National University, Faculty of Romance
and Germanic Philology, Department of Foreign Languages of the Arts Faculties,
Ukraine, Odessa, French Boulevard 24/26, room 155,
tel. + 38 048 2635745; e-mail: neklesova.valerie@gmail.com;
ORCID ID: 0000–0002–2376–2986

**ASSOCIATIVE FIELD OF ONOMASTIC LANDSCAPE (ANTHROP-
ONYMIC AND TOPONYMIC COMPONENTS)**

Summary. The article dwells on the study of the associative field of proper names, which are outstanding points of the onomastic landscape. The **purpose** of the article is to analyze verbal associative reactions given by the participants. The **object** of the research is the anthroponyms and toponyms that are present in the Ukrainian onomastic landscape. The **subject** of the study is the properties of the associative image of the proper names of the Ukrainian onomastic landscape. The **methodology** of our study includes conducting a free associative experiment and tracking the formation of associative gestalt of the onymic field. We outlined our **task** as to identify the essence of the semantic gestalt of the associative onymic field. The stimuli for the free associative experiment questionnaire became well-known names that are circulating in the Ukrainian segment of the Internet and in the modern cultural landscape. The personal names of **Klitschko, Yulia Tymoshenko, Marusya Churai, Roksolana, Kyiv, Lviv** are almost always in the center of public attention. Having investigated the associative fields of these stimuli, we came to the **conclusion** that their names are not only accents in the information landscape, but are cultural artifacts. Their associative field usually consists of one, two or three semantic gestalts.

Key words: anthroponym, association, free associative experiment, onomastic landscape, toponym.

УДК 811.111'373.38

ПОЛЯНІЧКО Олеся Дмитрівна

кандидат філологічних наук, викладач
кафедри граматики англійської мови

Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна;
тел. +380677860843; e-mail: kella89@rambler.ru;
ORCID ID: 0000–0001–6262–241X

DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155193>

**ФУНКЦІЇ АНГЛОМОВНИХ НАУКОВО-
ФАНТАСТИЧНИХ КОСМОПОЕТОНІМІВ**

Анотація. У статті розглянуто функційне навантаження англomовних космопoeтoнiмiв у художньому мовленні. **Метою** дослідження є встановлення й аналіз функцій космопoeтoнiмiв англomовної науково-фантастичної прози. **Об'єктом** дослідження було обрано англomовні космопoeтoнiмi, тобто власні назви на позначення природних космічних об'єктів, які було вжито в англomовній науково-фантастичній прозі, **предметом** — їхні функційні особливості. **Матеріалом** дослідження послуговували космопoeтoнiмi низки англomовних науково-фантастичних романів і оповідань загальною кількістю 835 одиниць. **Висновки:** Англomовні космопoeтoнiмi виконують різноманітні функції в художньому мовленні, зокрема в науково-фантастичному тексті. Функцією власної назви є виконання своєї ролі, свого призначення в мовленні. Через свою основну властивість — ідентифікувати одиничні об'єкти — власні назви передусім виконують функцію **диференційовальну**, яку також термінують **номінативною, називною**, функцією **індивідуалізації й ідентифікації**. Це функція **мовна**, причому вона є облігаторною, тому притаманна всім без винятку пропріальним одиницям. Космопoeтoнiмi виконують **інформаційну** функцію в науково-фантастичних текстах, передаючи інформацію про художній денотат і його назву, проте слід зауважити, що ця функція виконується нерозривно з постійно діючими у фоновому режимі пасивними функціями **пізнання** певного фрагменту світу та **аккумулявання** знань про нього. **Характеризувальна** функція передусім стосується власних назв персонажів — антропонімів й міфоперсонімів, однак вона є дотичною також і до космопoeтoнiмiв, які іноді характеризують описуваний позаземний світ, його властивості, його мешканців. Космопoeтoнiмi також виконують **експресивну** функцію, тобто функцію транспозиції денотативних та конотативних елементів значення, що виявляє аксіологічний потенціал

космопоетоніма. *Текстотвірна* функція притаманна космопоетонімам як організаторам тексту, як засобам когезії, що виступають організувальною основою, навколо якої відбувається дія. *Альснати́вна* функція є однією з основних для науково-фантастичних космопоетонімів, причому ступінь її актуалізації залежить від ступеня екзотичності космопоетоніма.

Ключові слова: космопоетонім, наукова-фантастика, функція, екзотичність.

Роль та функційне навантаження власних назв у мові, мовленні, ментальному бутті, в різних типах комунікації та різних дискурсах значно відрізняється. Перш за все слід зазначити, що функцією власної назви є «виконання своєї ролі, свого призначення власною назвою в мовленні» [5, с.145]; «виконання певної ролі, відповідного призначення власної назви у мовленні» [7, с.167]. Обидві дефініції підкреслюють роль онімів у мовленні, однак функції власних назв розподіляються на **мовні**, **мовленнєві** й **екстралінгвальні**. Багато вчених приділяли увагу функціям онімів, зокрема О. В. Суперанська, О. І. Фоякова, Ю. О. Карпенко та багато інших. Так, говорячи про функціональні «вартості» в літературній онімії, Ч. Косиль виокремлює денотативну, конотативну, асоціативну, емоційну, експресивну, естетичну й стилістичну [15, с.25]. В. М. Калінкін, говорячи про поетоніми, виділив їхні функції, а саме: 1) мовні (номінативна, ідентифікаційна, диференційна); 2) характеризувальні; 3) власне поетичні [2, с.83]. Ф. Дебю пише про п'ять функцій поетонімів, зокрема: **ідентифікації**; **фікціоналізації**, тобто перетворення узуальної власної назви на поетонім; **характеризації**; **міфологізації**, тобто перетворення на міф, символ через таємну й потужну силу, приховану в онімах; функція **акцентуації/анонімності**, тобто виділення чи приховання наймення [6]. Слід зазначити, що серед ономастологів немає одностайності щодо кількості, репертуару та сутності функцій власних назв, що й робить дану розвідку **актуальною**.

Тож, **метою** цього дослідження є встановлення й аналіз функцій космопоетонімів англослов'янської науково-фантастичної прози. **Об'єктом** дослідження було обрано англослов'янські космопоетоніми, тобто власні назви на позначення природних космічних об'єктів, які було вжито в англослов'янській науково-фантастичній прозі, **предметом** — їхні функційні особливості. **Матеріалом** дослідження послуговували космопоетоніми низки англослов'янських науково-фантастичних романів і оповідань загальною кількістю 835 одиниць.

Зрозуміло, що оніми є специфічним класом слів, тому їхні функції є також специфічними. Через свою основну властивість — ідентифікувати одиничні об'єкти — власні назви передусім виконують функцію **диференціювальну**, яку також термінують **номінативною**, **називною**, функцією **індивідуалізації** й **ідентифікації**. Це функція **мовна**, причому вона є облігаторною, тому притаманна всім без винятку пропріальним одиницям. Н. В. Подольська об'єднує низку термінів у єдиний: **номінативно-ідентифікуюче-диференціювальна**. Як і всі інші оніми, космопоетоніми виконують цю функцію в науково-фантастичних текстах, незалежно від того, чи використовується даний онім у своєму узуальному значенні, чи іменування okazіональне, чи навіть екзотичне. В. Ф. Х. Николайсен пише про три рівні значення власної назви:

1) лексичний рівень, тобто словникові значення тих слів, з яких побудовано ім'я;

2) асоціативний рівень, тобто причина, за якою саме ці ономастичні одиниці було використано в процесі номінування;

3) ономастичний рівень, тобто значення денотативної назви як назви, або ж його використання на основі лексичних та асоціативних семантичних елементів, але незалежно від них [16, с.74–80].

Реалізація виконання цієї функції залежить від третього семантичного рівня оніма, відволікаючись від перших двох. Так, в науково-фантастичних творах Р. Сільверберга зображувані світи номіновано планетопоетонімами *Majipoor*, *Belzagor*, *Hydros* [18]. Всі ці екзотичні власні назви ідентифікують унікальні об'єкти художнього всесвіту, виокремлюють їх з низки аналогічних творів авторської фантазії.

Мовленнєві функції власних назв за класифікацією Н. В. Подольської [5, с.145] розподіляються на **активні** й **пасивні**, причому вони є факультативними, на відміну від мовної диференціювальної, яка є облігаторною. Активними є інформаційна та експресивна функції, пасивними — пізнавальна та акумулююча. Функція **інформаційна** — передавання інформації під час комунікації — перегукується з двома функціями онімів, які виокремила О. В. Суперанська [7, с. 272], а саме з **комунікативною** функцією, що забезпечує репрезентацію повідомлення, та **дейктичною**, тобто вказівною. Космопоетоніми виконують інформаційну функцію в науково-фантастичних текстах, передаючи інформацію про художній денотат та його назву, однак

слід зауважити, що ця функція виконується нерозривно з постійно діючими у фоновому режимі пасивними функціями **пізнавання** певного фрагменту світу та **акумулювання** знань про нього. Це добре перегукується з теорією ментального буття онімів О. Ю. Карпенко [3], яка називає власні назви ярликами на ментальних полицях довгострокової пам'яті та організаторами ментального лексикону. Цей комплекс функцій, який ми термінуємо **інформаційною** функцією, дозволяє передавати всю пізнавану й акумульовану інформацію про віртуальне небесне тіло, одночасно вказуючи на нього. Приміром, у п'яти романах А. Рейнольдса розбудовується всесвіт «*Revelation Space*» [17], де найуспішнішою колонізованою людьми планетою була *Yellowstone*. Поступово читачем накопичуються знання про її розташування біля зірки *Epsilon Eridani*, про незвичне утворення навколо цієї планети *the Glitter Band / Rust Belt*, про її головне місто *Chasm City*. Тобто вищезазначений планетопоедонім дозволяє вмістити й передати певний об'єм інформації, який поступово зростає.

Ще одна з мовленнєвих функцій — **експресивна** — також термінується варіативно: **оцінна, емоційна, емотивна, емоційно-експресивна, стилістична, функція виразовості, образності, тропеїчності**, причому всі ці терміни, на наш погляд, повністю чи частково накладаються один на одного, ускладнюючи систему. Ю. О. Карпенко говорить про спеціальні форми поетичного засвоєння онімів, що можна екстраполювати на красне писемство в широкому сенсі:

1) звукова інструментовка онімів, їхнє фонетичне обігрування, що може включати фоносемантику власних назв, їхній звуко символізм, певну стилістичну забарвленість на фонетичному рівні за рахунок актуалізації звуків, що можна 'почути' в планетопоедонімах Х. Клемента, якими номіновані чужинні та ворожі для людини світи: *Mesklin* [12], *Habranha* [13].

2) семантична інструментовка, їхнє семантичне обігрування за рахунок контекстуальної актуалізації okazіональних значень чи перегуку словникових, обіймаючи також семантизацію, народну етимологію чи етимологію реальну, прикладом чого може бути планетопоедонім Р. Хайнлайна *Beulahland* на позначення Землі, яка існує в альтернативному часі. Цей онім знаходимо у «Старому Заповіті» (Исайя 62:4), який було використано для написання псалму Е. П. Стайтсом:

«*O Beulah land, sweet Beulah land!*
As on thy highest mount I stand,
I look away across the sea
Where mansions are prepared for me
And view the shining glory shore
My heaven, my home forever more»;

3) семантична трансформація онімів без втрати їхнього прямого значення, що в певних випадках наближується до антономасії першого типу, як у сонячній системі з твору А. Рейнольдса, яка складається із зірки з назвою *Hades*, навколо якої обертається штучна планета з назвою *Cerberus* [17];

4) створення okazіональних власних назв, які актуалізують чіткий зв'язок із апелятивом, що, навпаки, реалізують антономасію другого типу, що можемо проілюструвати астропоедонімом Р. Форварда *Dragon's Egg* з однойменного роману [13];

5) ономастичний хронотоп, локально-темпоральна єдність, яка репрезентована засобами онімічної системи, що для космопоедонімічного сектору має певну обмеженість: космопоедоніми, безумовно, передають інформацію щодо локації зображуваних дій, однак вони не вказують на часові відрізки чи події через необмеженість свого існування в часі.

Цей список можна продовжувати, якщо говорити про художню творчість взагалі, бо власні назви мають велику потенцію щодо участі в експресивних засобах та стилістичних прийомах в ролі складових елементів, які мають неабиякий аксіологічний потенціал. Доцільно навести приклад персоніфікації космопоедоніма в художньому мовленні Ю. Яновського: космонім Земля вживається двічі у романі «Майстер корабля» та персоніфікується автором: «*Ніби за туманом, дець унизу, на колосальнім віддаленні виликувала кругла планета Земля, і всі моря її ось-ось мали затопити сушу*» [8]. Експресивна функція безумовно є притаманною космопоедонімам науково-фантастичної прози, що передусім яскраво маніфестується створенням okazіональних та екзотичних власних назв.

Говорячи про функції літературно-художніх космонімів в українській сатиричній прозі, О. С. Горбач виокремлює лише дві: **сатирично-пародоксальну** «стилістична маркованість ЛХК зумовлюється протиріччям, яке виникає між його структурно-семантичною будо-

вою та наявністю невідповідних смислових зв'язків у сатиричному мікроконтексті» та **сатирично-характеризувальну** «ЛХК містить у собі оцінку й характеристику явища, події, персонажа» [1, с. 177]. Беручи до уваги специфіку аналізованого жанру, перша з вказаних функцій не є дотичною до нашого матеріалу, але друга, без своєї сатиричної складової, є цілком прийнятною, хоч в науково-фантастичній прозі не проявляється, на відміну від, скажімо, поезій.

Ю. О. Карпенко і М. Р. Мельник встановили шість функцій власних назв у творах Ліни Костенко, а саме: **номінативну; хронотопічну; характеризуючу; виразовості; експресивну; текстотвірну** [4, с.200]. **Характеризувальна** функція передусім стосується власних назв персонажів — антропонімів й міфоперсонімів, однак вона є дотичною також і для космопоетонімів. Прикладом може послугувати космопоетонім Г. Гаррісона *Deathworld*, який дуже виразно характеризує всі ті риси, які імпузуються цьому світові: агресивність фауни, флори, мешканців, смертельну небезпеку, яка чекає на головного героя Язона дін Альга кожну мить.

Хронотопічна функція маніфестується під час локалізації певних об'єктів у просторі та / або часі за допомогою поетоніма, що є типовим для космопоетонімів в аспекті локальної належності, бо космопоетоніми завжди номінують певну локацію. Часовий простір завдяки своїй специфіці космопоетоніми не ідентифікують, тому краще термінувати цю функцію функцією **локалізації**.

Текстотвірна функція притаманна всім поетонімам, у тому числі й космопоетонімам, як організаторам тексту, як засобам когезії, що виступають організувальною основою, навколо якої відбувається дія. Будь-який космопоетонім, особливо це стосується тих планетопоетонімів, які є центром фантастичного всесвіту, виконують роль змістового організатора тексту. Це стосується всіх власних назв, не тільки космопоетонімів. Так, цикл романів А. Азімова із загальною назвою «*Foundation*» [9] так чи інакше пов'язаний з цивілізацією з планети *Trantor*, тому саме цей онім виступає скріпленням, яке поєднує між собою всі архітектонічні складові даної серії.

Ще одну мовленнєву функцію, яку виконують космопоетоніми в науково-фантастичній прозі, пропонуємо термінувати функцією **альєнізації**, базуючись на провідній техніці утворення власних назв

у творах досліджуваного жанру. Г. Алварес-Альтман описує техніки створення літературних власних назв:

- 1) поліантропонімну, тобто персонаж має кілька найменувань;
- 2) синекдохічну, тобто поетонім одночасно є стилістичним прийомом;
- 3) символічну, тобто онім перетворюється на символ;
- 4) енкантивну, тобто власна назва причаровує своїм експонентом;
- 5) евокативну, тобто поетонім викликає потужні почуття;
- 6) альєнативну, тобто власна назва відокремлює, від'єднує, роз'єднує [6, с.220].

Альєнативна техніка дає змогу створити чужі, чужинні, псевдо-по-заземні, тобто екзотичні, імена космічних об'єктів, які мають різний ступінь екзотичності (див. розділ 1). На нашу думку, альєнативна функція є однією з основних для науково-фантастичних космопоетонімів, причому ступінь її виконання залежить від ступеня екзотичності космопоетоніма. Про ефект альєнації, який викликають незвичні оніми з екзотичним експонентом, який починається з літер Z, чи Q, чи X, тобто абсолютно нестандартно, пише Л. Картер [11]. Проте це є властивим для авторів-початківців, на його думку. Аналізуючи творчість Ф. Херберта, а саме його науково-фантастичний твір «*Dune*», К. Кеннеді [14, с.100] висновує, що автор намагається уникнути надзвичайно високого ступеня альєнації, одночасно створивши інший світ, відмінний від реального, за допомогою власних назв, що вже існують або злегка змінені. Слід додати, що К. Кеннеді проаналізувала переважно антропоніми. Проілюструймо те, як космопоетоніми виконують альєнативну функцію прикладами з серії романів А. Бенкса із загальною назвою «*The Culture series*»: *Chel*, *Ed*, *Echronedal*, *Schar* [10], які сприймаються англомовним читачем (та й будь-яким іншим) як щось, зовсім чужинне.

Таким чином, космопоетоніми науково-фантастичного твору виконують низку функцій:

- 1) **диференціювальну**, тобто ідентифікації об'єкта;
- 2) **інформаційну**, тобто акумулювання й передавання інформації про об'єкт;
- 3) **характеризувальну**, тобто кваліфікації об'єкта;
- 4) **експресивну**, тобто транспозиції денотативних та конотативних елементів значення, що проявляє аксіологічний потенціал космопоетоніма;

5) **локалізаційну**, тобто вираження просторової віднесеності до певної системи координат;

6) **альєнативну**, тобто відокремлення, віддалення від звичного;

7) **текстотвірну**, тобто як засобу когезії, організатору тексту.

Підводячи висновок, можна сказати, що альєнативна функція (від англ. *alienate*) є однією з основних для науково-фантастичних космопоетонімів. Вона дає змогу створити чужі, чужинні, псевдопозаземні, тобто екзотичні імена космічних об'єктів, які мають різний ступінь екзотичності причому ступінь її актуалізації залежить від ступеня екзотичності космопоетоніма.

Література

1. Горбач О. С. Ономастикон українських сатирично-гумористичних текстів кінця XX — початку XXI століття: дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Олена Сергіївна Горбач. — Кам'янець-Подільський, 2017. — 243 с.
2. Калинин В. М. Поэтика онима : [монография] / В. М. Калинин. — Донецк: Юго-Восток, 1999. — 408 с.
3. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.15 / Олена Юріївна Карпенко. — К., 2007. — 416 с.
4. Карпенко Ю. О. Літературна ономастика Ліни Костенко: [монографія] / Ю. О. Карпенко, М. Р. Мельник. — Одеса: Астропринт, 2004. — 216 с.
5. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская / [под ред. А. В. Суперанской]. — М.: Наука, 1988. — 192 с.
6. Серебрякова В. В. Концептуалізація поетонімосфери циклу романів С. Мейер «Сутінки»: дис.... канд. філол. наук: 10.02.04 / Валерія Вадимівна Серебрякова. — Одеса, 2016. — 178 с.
7. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / Александра Васильевна Суперанская. — [изд. 2-е, испр.] . — М.: Изд-во ЛКИ, 2007. — 368 с.
8. Шотова-Ніколенко Г. В. Онімний простір романів Ю. І. Яновського: дис.... канд. філол. наук: 10.02.01 — українська мова / Ганна Василівна Шотова-Ніколенко. — Одеса, 2005. — 210 с.
9. Asimov I. Foundation [Electronic resource] / I. Asimov. — Available from: http://www.angelfire.com/un/corossus/books/Asimov_the_foundation.Pdf
10. Banks I. M. *Player of Games* [Electronic resource] // I. M. Banks. — Available from: https://www.goodreads.com/.../18630.The_Player_of_Games
11. Carter L. *Imaginary Worlds: The Art of Fantasy* [Electronic resource] / L. Carter. — Available from: https://www.goodreads.com/book/.../1348835.Imaginary_

12. Clement H. *Mission of Gravity. Fossil* [Electronic resource] / H. Clement. — Available from: <http://www.amazon.com/Mission-Gravity-Hal-Clement/>.
13. Forward R. *Dragon's Egg* [Electronic resource] / R. Forward. — Available from: https://www.goodreads.com/book/.../263466.Dragon_s_Egg
14. Kennedy K. *Epic World-Building: Names and Cultures in Dune* [Electronic resource] / K. Kennedy. — Available from: [/doi/abs/10](https://doi.org/10.1017/9781107321110)
15. Kosyl Cz. *Forma i funkcja nazw własnych* / Cz. Kosyl. — Lublin, 1983. — 148 s.
16. Nicholaisen W. F. H. *Onomastic Onomastics Actes du XVIe Congrès international des sciences onomastiques: Quibec, Université Laval, 16–22 août 1987* [Electronic resource] / W. F. H. Nicholaisen. — Available from: <https://www.pageshttp://books.google.com.ua/books?id=psychoonomastics&source>
17. Reynolds A. *Revelation Space* [Electronic resource] / A. Reynolds. — Available from: <https://www.goodreads.com/book/.../89187.Revelation>.
18. Silverberg R. *Majipoor Chronicles* [Electronic resource] / R. Silverberg. — Available from: https://www.goodreads.com/Majipoor_Chronicles

References

1. Gorbach, O. S. (2017). Onomasticon of Ukrainian satirical-humorous texts of the end of the XX — the beginning of the XXI century, Degree Thesis, Vasyle Stefanyk Precarpathian National University.
2. Kalinkin, V. M. (1999). Poetics of Foreign Affairs. South-East, Donetsk.
3. Karpenko, O. Yu. (2007). Cognitive onomastics as a direction of knowledge of proper names, Degree Thesis, Odessa I. I. Mechnikov National University.
4. Karpenko, Yu. O. and Melnyk, M. R. (2004). Literary Onomastics by Lina Kostenko. Astroprint, Odessa.
5. Podolskaya, N. V. (1988). Dictionary of Russian onomastic terminology. Science, Moscow.
6. Serebryakova, V. V. (2016). Conceptualization of the poetonosphere of the cycle of novels S. Meyer «Twilight». Degree Thesis, Odessa I. I. Mechnikov National University.
7. Superanskaya, A. V. (2007). General theory of the proper name. LKI, Moscow.
8. Shotova-Nikolenko, G. V. (2005). The onym space of novels by Yu. I. Yanovsky. Degree Thesis, Odessa I. I. Mechnikov National University.
9. Asimov, I. Foundation [Electronic resource]. — Available from: http://www.angelfire.com/un/corossus/books/Asimov_the_foundation.Pdf
10. Banks, I. M. *Player of Games* [Electronic resource]. — Available from: https://www.goodreads.com/.../18630.The_Player_of_Games
11. Carter, L. *Imaginary Worlds: The Art of Fantasy* [Electronic resource]. — Available from: https://www.goodreads.com/book/.../1348835.Imaginary_
12. Clement, H. *Mission of Gravity. Fossil* [Electronic resource]. — Available from: <http://www.amazon.com/Mission-Gravity-Hal-Clement/>.

13. Forward, R. Dragon's Egg [Electronic resource]. — Available from: https://www.goodreads.com/book/.../263466.Dragon_s_Egg
14. Kennedy, K. Epic World-Building: Names and Cultures in Dune [Electronic resource]. — Available from: [/doi/abs/10.1017/9781315344444](https://doi.org/10.1017/9781315344444)
15. Kosyl, Cz. (1983). Forma i funkcja nazw własnych. Lublin.
16. Nicholaisen, W. F. H. Onomastic Onomastics Actes du XVIe Congrès international des sciences onomastiques: Quibec, Université Laval, 16–22 août 1987 [Electronic resource]. — Available from: <https://www.pageshttp://books.google.com.ua/books?id=psychoonomastics&source>
17. Reynolds, A. Revelation Space [Electronic resource]. — Available from: <https://www.goodreads.com/book/.../89187.Revelation>
18. Silverberg, R. Majipoor Chronicles [Electronic resource]. — Available from: https://www.goodreads.com/Majipoor_Chronicles

ПОЛЯНИЧКО Олеся Дмитриевна

кандидат филологических наук,
преподаватель кафедры грамматики английского языка
Одесского национального университета им. И. И. Мечникова,
Французский бульвар, 24/26, м. Одесса, 65058, Украина;
тел. +380677860843; e-mail: kella89@rambler.ru;
ORCID ID: 0000–0001–6262–241X

ФУНКЦИИ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ НАУЧНО-ФАНАСТИЧЕСКИХ КОСМОПОЭТОНИМОВ

Аннотация. В статье рассмотрены функции англоязычных космопоэтонимов в художественной речи. **Целью** исследования является установление и анализ функций космопоэтонимов англоязычной научно-фантастической прозы. **Объектом** исследования было выбрано англоязычные космопоэтонимы, то есть имена для обозначения природных космических объектов, которые были приняты в англоязычной научно-фантастической прозе, **предметом** — их функциональные особенности. **Материалом** исследования послужили космопоэтонимы ряда англоязычных научно-фантастических романов и рассказов общим количеством 835 единиц. **Выводы:** Англоязычные космопоэтонимы выполняют различные функции в художественной речи, в частности в научно-фантастическом тексте. Функцией собственного имени является выполнение своей роли, своего назначения в речи. Имена прежде всего выполняют функцию дифференцирующую, которую также терминируют номинативной функцией индивидуализации и идентификации. Космопоэтонимы выполняют информационную функцию в научно-фантастических текстах, передавая информацию о художественном денотате и его названии, однако следует заметить, что эта функция выполняется нераз-

рывно с постоянно действующими в фоновом режиме пассивными функциями узнавания определенного фрагмента мира и аккумуляции знаний о нем. Характеризующая функция является касательной к космопоэтонимам, которые иногда характеризуют описываемый внеземной мир, его свойства, его жителей. Космопоэтонимы также выполняют экспрессивную функцию, то есть функцию транспозиции денотативной и коннотативных элементов значения, обнаруживает аксиологический потенциал космопоэтонима. Текстобразующая функция присуща космопоэтонимам как организаторам текста, как средствам когезии, выступающие организующей основой, вокруг которой происходит действие. Альтернативная функция является одной из основных для научно-фантастических космопоэтонимов, причем степень её актуализации зависит от степени экзотичности космопоэтонима.

Ключевые слова: космопоэтоним, научная-фантастика, функция, экзотичность.

Olesya POLYANICHKO

graduate student of English Grammar Department
of Odessa I. I. Mechnikov National University;
24/26 Francuzskiy blvd., Odessa, 65058, Ukraine;
тел. +380677860843; e-mail: kella89@rambler.ru;
ORCID ID: 0000–0001–6262–241X

FUNCTIONS OF ENGLISH SCIENTIFIC AND FANTASTIC COSMOPOTONIMS

Summary. In this article the functions of English cosmopoetonyms are analyzed. **The purpose** of this article is to establish and analyse the functions of cosmopoetonyms in English science fiction prose. As the **object** of the study English cosmopoetonyms were chosen, that is the names of natural cosmic space objects, which were accepted in English science fiction, as the **subject** — their functional peculiarities. As the **research material** English science-fiction cosmopoetonyms were chosen (total amount — 835 units). **Results:** English cosmopoetonyms perform different functions in artistic speech, as well as in English science fiction text. Due to the basic ability — to identify single objects — proper names perform differential function, that is also called nominative, the function of individualization and identification. It is the speech function and it is obligatory, therefore is common to all proper names. Cosmopoetonyms perform informative function in science fiction texts transmitting information about artistic denotate and it's name, attention, however, is paid to that fact, that this function is performed together with permanent working in the background passive functions of cognition of a certain world fragment and knowledge accumulation. Characterising function particularly the case for proper names of char-

acters — anthroponyms, however, this function is in contact with cosmopoetonyms characterising described alien world, its features and inhabitants. Cosmopoetonyms perform expressive function, the function of transposition of denotative and connotative elements of significance revealing axiological potential of cosmopoetonym. Text making function is peculiar for cosmopoetonyms as the text convener. Alienative function is one of the prominent for cosmopoetonyms of science fiction, whereby the level of its mainstreaming depends on the exoticism of cosmopoetonym.

Kew words: cosmopoetonym, science fiction, function, exoticism.

УДК 811.111'373.22

ТКАЧЕНКО Ганна Володимирівна

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов природничих факультетів
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна;
тел.: + 38 048 2635745; e-mail: tkachenko_anna_0@mail.ru;
ORCID ID: 0000–0003–0274–8752
DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155194>

ГЛОСАРІЙ ОСНОВНИХ ОНОМАСТИЧНИХ ТА КОГНІТИВНИХ ТЕРМІНІВ

Анотація. В статті пропонується глосарій основних ономастичних та когнітивних термінів. **Метою** статті є дослідження проблеми систематизації і вдосконалення ономастичної та когнітивної термінології. **Об'єктом** нашої розвідки є хрематономастика та когнітивна ономастика, **предметом** — термінологія в межах цих двох наук. Одним із невідкладних завдань сучасної хрематономастики вбачаємо необхідність упорядкування термінології. **Актуальність** дослідження хрематонімів полягає в недостатній вивченості ономастичної терміносистеми й нестачі відповідної термінологічної лексики, що зумовлює потребу вироблення та уніфікації загальних критеріїв для терміноформування. **Практична цінність** роботи полягає в новому ракурсі дослідженні хрематономастичної проблеми та вдосконаленні метамови в галузях ономастики і когнітивної ономастики.

Ключові слова: власна назва, ономастика, когнітивна ономастика, хрематономастика.

Аероніми — найменування літальних апаратів, на кшталт літаків, гелікоптерів, повітряних куль тощо.

Актіоніми — власні назви іграшок, ляльок тощо.

Армоніми — власні назви унікальних видів зброї.

Атрибутионіми — власні назви приладдя для загального користування або аксесуари.

Вазоніми — власні назви посуду або домашнього начиння, що призначене для підношення їжі до столу (тарілка, піала, миска тощо) і власне для реалізації процесу харчування (ложки, виделки тощо); власні назви приладдя інтер'єру, що розглядають та сприймають як ємкість (попільничка, підстаканники, підставки тощо).

Вектоніми — власні назви предметів побуту на кшталт канцелярських предметів, наручних годинників тощо.

Вестиментоніми — власні назви предметів одягу, що людина застосовує з метою прикрити своє тіло та захистити від холоду; власні назви предметів одягу для тварин.

Вестоніми — власні назви комплектів постільної білизни, покривал, килимів тощо.

Вітоніми — власні назви об'єктів живої природи.

Гемаоніми — власні назви ювелірного дорогоцінного каміння.

Гемаопусоніми — власні назви ювелірного виробничого каміння.

Гешталт — це константно-цілісна структура свідомості, що відбивається у вигляді образів або фігур.

Гладіусоніми — власні назви рубальних та колючих видів холодної зброї: меч, шабля, сокира, тесак тощо.

Домоніми — власні назви предметів побуту, які оточують людину.

Дромоніми — вид прагматонімів, власні назви шляхів.

Екзекуціоніми — власні назви знарядь катування і тортур: шибениці та ешафоти, які є своєрідними знаряддями для вбивства.

Електроніми — власні назви електронної техніки: комп'ютерів, флешок, телефонів.

Емблемоніми — власні назви предметів матеріальної культури, що слугують нібито геральдичним символом, знаком, які розкривають сутність предмету або те, що автор хоче донести до адресата.

Ергоніми — власні назви об'єднань людей, назви заходів, організацій тощо.

Етикетконіми — власні назви етикеток і ярликів.

Ідеоніми — власні назви об'єктів духовної сфери діяльності людини.

Імаген — 1) модель, яка поєднує ментальний і реальний світ, яка кодує та декодує отриману інформацію на одному з рівнів пізнання; 2) компонент, який допомагає розпізнавати та декодувати зорові сигнали.

Інвентіоніми — власні назви археологічних знахідок, більшість з яких знаходяться в музеях та приватному володінні.

Інтер'єроніми — власні назви кімнатних предметів, що знаходяться всередині якогось приміщення: ліжка, панно, стільці тощо.

Когнітивна ономастика — наука, що займається вивченням структур репрезентації та організації онімів в ментальному лексиконі носіїв мови.

Колекціоніми — власні назви окремих предметів, зібраних спеціально за певним методом та об'єднаннях згідно з певними чинниками.

Концепт — це одиниця ментального лексикону людини, усі знання, якими володіє людина у відношенні до будь-якого поняття.

Короніми — власні назви королівських головних прикрас, символів королівської влади, зроблених із дорогоцінних металів.

Космоніми — власні назви космічних об'єктів.

Лапісоніми — власні назви дорогоцінного каміння.

Логоген — 1) модель, яка поєднує ментальний і реальний світ, яка кодує та декодує отриману інформацію на одному з рівнів пізнання; 2) компонент, який накопичує знання, отримані різними шляхами — вербально та когнітивно.

Люксоніми — власні назви предметів для особистої прикраси.

Металоніми — власні назви самородків і продуктів із дорогоцінних металів.

Мілітоніми — власні назви військової техніки, бойових машин, на кшталт танків, бронетранспортерів тощо.

Мовероніми — власні назви автомобілів.

Навіоніми — власні назви кораблів, шхун, підводних човнів, есмінців тощо.

Нумізмоніми — власні назви монет та інших грошових знаків, що виготовлені з металу.

Ойконіми — вид прагматонімів, власні назви населених пунктів.

Онімний простір — це складна ієрархічна макросистема, яка охоплює велику кількість підструктур власних назв, що відносяться до всіх секторів онімного простору, та є сукупністю власних назв, які функціонують у мовній свідомості окремої нації для іменування реальних, віртуальних та сакральних об'єктів, останні з яких містять як реальні так і віртуальні речі.

Онімний ментальний простір — сукупність усіх власних назв, наявних у ментальному лексиконі людини.

Опусоніми — власні назви виробничого каміння.

Органоніми — назви будь-яких музичних інструментів, музичних пристроїв та їх складників.

Орнаментоніми — власні назви дорогоцінних орнаментів, прикрас і оздоб.

Політоніми — власні назви окремих символів держави, прапорів, гербів емблем, тощо.

Порейоніми — власні назви різних типів засобів пересування (наводних, наземних, підземних тощо).

Прагматична сфера — галузь людської діяльності, що пов'язана з самовираженням людини і реалізується у виробництві предметів її повсякденної життєдіяльності.

Прагматоніми — сукупність матеріальних цінностей, що створює людина.

Преміоніми — власні назви премій та інших аналогічних відзнак, що слугують для того, щоб заохотити та віддячити людині за її внесок у суспільну життєдіяльність, відзначити її успіхи, набуті у процесі наукових досягнень, в літературі, в мистецтві взагалі.

Протекціоніми — власні назви захисних або оборонних видів зброї: шолом, зброя чи обладунок, щит тощо.

Пунктоніми — власні назви колючих видів холодної зброї, за допомогою яких може відбутися ураження з відстані: багнет, шпага, лук, арбалет, спис тощо.

Релігійоніми — власні назви релігійних предметів.

Сенсоген — 1) модель, яка поєднує ментальний і реальний світ, яка кодує та декодує отриману інформацію на одному з рівнів пізнання; 2) компонент, який допомагає розпізнавати та декодувати тактильні сигнали, отримані людиною ззовні.

Серійоніми — власні назви серійної продукції.

Скіфоніми — власні назви чаш, кубків, ваз, кувшинів тощо.

Скрипт — структура репрезентації знань, які стосуються конкретних учасників ситуацій; структура уявлення знань про те, як і що робиться; слугує для збереження отриманої інформації про певні повсякденні ситуації, тобто є на кшталт контейнерів, куди до старих знань додаються нові.

Сонороніми — власні назви дзвонів.

Стигмоніми — власні назви ріжучих видів холодної зброї, яка потребує застосування певної фізичної сили людини: ніж, клинок, стилет тощо.

Тезаурусоніми — власні назви скарбів.

Топоніми — власні назви географічних об'єктів.

Траменоніми — власні назви залізничних потягів та потягів метро.

Трансонімізація — лексико-семантичний спосіб творення онімної лексики, зокрема перенесення власної назви з одного об'єкта на інший.

Трансхрематонімізація — це 1) явище, коли хрематонім утворюється від уже наявних у мовленні пропріативів різних класів (від антропонімів, топонімів, зоонімів тощо); 2) процес, за допомогою якого відбувається перенос хрематоніма усередині своєї групи чи підгрупи в іншу групу чи підгрупу.

Унікумоніми — власні назви унікальних, одиничних предметів.

Урбаноніми — вид прагматонімів, власні назви топографічних об'єктів.

Фалероніми — власні назви будь-якого металевого знака (ордена, медалі, відзнаки), частіше круглої форми та з різьбою на ньому.

Фальсифікатоніми — власні назви несправжніх або фальшивих прикрас.

Фентезі (*fantasy*) — різновид літературної творчості, в якому органічною складовою світу є надприродні явища, витвір фантазії автора, котрий здебільшого черпає натхнення у міфах і фольклорі.

Філателіоніми — назви поштових марок і конвертів.

Фламоніми — власні назви вогнепальних видів зброї: пістолет, револьвер, кулемет, гармата, рушниця тощо.

Фреймова ономастика — галузь когнітивної ономастики, що займається дослідженням онімної лексики за допомогою фреймів шляхом об'єднання пізнавального досвіду людини та інформаційного навантаження стосовно їх використання.

Фунікулоніми — власні назви фунікулерів і канатних доріг.

Хрематонологія — наука, яка вивчає власні назви предметів.

Хрематоніми — 1) власні назви окремих унікальних предметів, витворів людини або природи; 2) тотожні власні назви серій предметів з однаковими денотатами.

Хрематонім-концепт — одиниця збереження та трансформації хрематонімної інформації, за допомогою якої відбувається структуралізація отриманих знань.

Хрематонімний фрейм — це онімний фрейм, який містить інформацію стосовно зв'язків хрематонімів-концептів всередині нього та з іншими концептами за його межами.

Хрематономастика — сукупність власних назв предметів.

Хрононіми — власні назви відрізків часу, епох тощо.

Ювеліроніми — власні назви ювелірних виробів, пов'язаних із художніми витворами, предметами розкоші, прикрасами з дорогоцінних металів і каміння.

Література

1. Ткаченко Г. В. Англомовні хрематоніми як лінгвокогнітивні феномени картини світу: дис. ... канд. філ. наук: 10.02.04 — германські мови / Г. В. Ткаченко. — Одеса: 2012. — 236 с.

References

1. Tkachenko G. V. (2012) English Chrematonyms as Cognitive Linguistic Phenomena: Thesis, Odesa, 236 p.

ТКАЧЕНКО Анна Владимировна

кандидат филологических наук,
доцент кафедры иностранных языков естественных факультетов
Одесского национального университета им. И. И. Мечникова;
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина;
тел.: +38 048 2635745; e-mail: tkachenko_anna_0@mail.ru;
ORCID ID: 0000–0003–0274–8752

ГЛОССАРИЙ ОСНОВНЫХ ОНОМАСТИЧЕСКИХ И КОГНИТИВНЫХ ТЕРМИНОВ

Аннотация. В статье предлагается глоссарий основных ономастических и когнитивных терминов. **Целью** статьи является исследование проблемы

систематизации и совершенствования ономастической и когнитивной терминологии. **Объектом** нашего исследования является хрематономастика и когнитивная ономастика, **предметом** — терминосистемы в пределах этих двух наук. Одной из неотложных **задач** современной хрематономастики является необходимость упорядочения и создания новой терминологии. **Актуальность** исследования хрематономов заключается в недостаточной изученности ономастической терминосистемы и недостатка соответствующей терминологической лексики, что обуславливает необходимость выработки и унификации общих критериев для терминоформирования. **Практическая ценность** работы заключается в новом ракурсе исследовании хрематомастической проблемы и совершенствовании метаязыка в отраслях ономастики и когнитивной ономастики.

Ключевые слова: имя собственное, ономастика, когнитивная ономастика, хрематономастика.

Anna V. Tkachenko

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Chair of Foreign Languages for Science Faculties,
Odessa I. I. Mechnikov National University,
French Boulevard, 24/26, Ukraine, Odessa, 65058;
tel.: + 38 048 2635745; e-mail: tkachenko_anna_0@mail.ru;
ORCID ID: 0000–0003–0274–8752

THE GLOSSARY OF THE MAJOR ONOMASTIC AND COGNITIVE TERMS

Abstract. The article offers a glossary of the main onomastic and cognitive terms. The **purpose** of the article is to investigate the problem of systematization and enhancement of the onomastic and cognitive terminology. The **object** of our study is the chremanomastics and cognitive onomastics, the **subject** is the terminology within these two sciences. One of the urgent **tasks** of modern chremanomastics is the necessity to unify and develop new terminology. The **relevance** of the study of chrematonyms consists of the insufficient research of the onomastic terminological system and the lack of appropriate terminology that causes the need to develop and unify the general criteria for the terms formation. The **practical value** of the work lies in a new perspective on the study of the chremonymic problem.

Key words: proper name, onomastics, cognitive onomastics, chremonymics.

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію Неклесової Валерії Юріївни ВІДОБРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ КАРТИНИ В ОНІМНОМУ ЛАНДШАФТІ (на матеріалі української, іспанської, англійської мов)

Сучасні ономастичні студії мають багато напрямків, це і термінологічний аспект, і соціологічний, і когнітивний, й історичний, й етимологічний. Всі вони так чи інакше торкаються питання про природу угруповувань власних назв. Існує декілька термінів на позначення сукупностей онімних одиниць: онімний простір, онімне поле, онімний розряд тощо. Нові завдання, які постають перед ономастичною думкою сьогодення, вимагають нових підходів та методів, що реалізує когнітивна ономастика.

У монографії Неклесової В. Ю. пропонується нове поняття — онімний ландшафт, який відображає власні назви в реальному інформаційному просторі (фізичному та віртуальному), що оточує нас щодня. Онімний ландшафт є матеріальним втіленням безкрайого онімного простору, що містить усі власні назви певної мовної, культурної та соціальної сфери.

Новим здобутком когнітивної ономастики є думка щодо того, що науковий аналіз має йти вглиб пізнавальної діяльності людини, висвітлювати те, як вона відображається у природі імен та як вона розкривається у вихідних мовних реакціях. Автор має власний погляд на сутність та структуру онімного ландшафту та пропонує методики, які втілюють науковий підхід до аналізу цієї культурно-соціальної структури. Монографія Неклесової В. Ю. дозволяє по-новому подивитися на існування власних назв у сучасному суспільстві, розкриває їхні характеристики не тільки як лінгвістичних одиниць, а як культурних артефактів та мемеплексів (сукупність мемів, що активно розповсюджуються).

Загальні напрямки ономастичної думки спрямовані на пошук та окреслення промінентних власних назв онімного ландшафту, на їхнє асоціативне осмислення представниками англійської, української та іспанської культурних громад.

Структура монографії є продуманою та послідовною. Рецензована робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списків літератури та використаних джерел.

У першому розділі «Буття власних назв у сучасній інформаційній сфері» міститься огляд теоретичної літератури, пояснюється сутність інформаційного ландшафту та зміст онімного ландшафту як його частини. Далі розглядаються характеристики онімного ландшафту та його складові — власні назви та меми.

Другий розділ «Реалізація онімного ландшафту» обґрунтовує використання вільного асоціативного експерименту як одного із методів когнітивної ономастики. Для наукового розгляду результатів експерименту використано метод семантичного гештальту асоціативного онімного поля та уведено поняття онімна лема. Крім того надається детальний опис динаміки реакцій респондентів вільного асоціативного експерименту у малих групах, тобто наводиться опис найбільш частих реакцій у восьми малих групах (30–100 осіб). Позитивне враження справляє й те, що до кожного стимулу були наведені асоціативні реакції, отримані у ході вільного асоціативного експерименту.

У третьому розділі «Український онімний ландшафт» наводяться результати досліджень власних назв в Інтернет-сфері та проводиться детальний аналіз даних вільного асоціативного експерименту.

«Іспанський онімний ландшафт» є четвертим розділом у монографії. Тут ми бачимо інтерпретацію даних Google Zeitgeist протягом шести років та роз'яснення змісту асоціативних реакцій респондентів.

Передостанній, п'ятий розділ «Англійський онімний ландшафт» висвітлює використання власних назв у пошукових запитах 2008–2013 років та наводить наукове дослідження списку стимулів-онімів.

У висновках автор показує високий рівень наукового узагальнення, підсумовуючи результати аналізу та наукового пізнання, відповідаючи на питання, що були поставлені на початку дослідження.

До деяких недоліків віднесемо концентрацію на частих реакціях асоціативного експерименту у другому розділі, опускаючи поодинокі асоціації, а також певні технічні огріхи.

Незважаючи на зауваження, монографія Неклесової В. Ю. є новаторською науковою працею, де творчо поєднано теоретичний та практичний аспекти ономастичних досліджень.

Робота відзначається глибоко науковим підходом до представлення досліджуваного матеріалу, вичерпним аналізом власних назв, пунктів онімного ландшафту. На нашу думку, рецензована монографія є цінним внеском в ономастичні студії та вагомим додатком до сучасної парадигми когнітивної ономастики.

Доктор філологічних наук, доц.,
завідувач кафедри фонетики
англійської мови
Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова *Кравченко Н. О.*

НАШІ АВТОРИ

АЛЕКСЄЄВА НАТАЛЯ МИХАЙЛІВНА — аспірант кафедри граматики англійської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

БЕРБЕР НАТАЛЯ МИКОЛАЇВНА — кандидат філологічних наук, викладач кафедри суспільних наук Одеського національного медичного університету

БІЛА ЄВГЕНІЯ СЕРГІЇВНА — викладач кафедри англійської мови № 2 Національного університету «Одеська морська академія»

БОЄВА ЕВЕЛІНА ВОЛОДИМИРІВНА — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератур Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського

БРАЙЛКО ЮЛІЯ ІВАНІВНА — кандидат філологічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін і методик їх викладання Полтавського національного університету імені В. Г. Короленка

ВАРБАНЕЦЬ ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА — викладач кафедри іноземних мов Національного університету «Одеська юридична академія»

ВАСИЛЬЄВА ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА — здобувач кафедри граматики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; викладач кафедри іноземних мов Національного університету «Одеська юридична академія»

ГАВРИЛЮК ІРИНА СЕРГІЇВНА — старший викладач кафедри теорії та практики романо-германських мов Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

ГОЛУБЕНКО ЛІДІЯ МИКОЛАЇВНА — кандидат філологічних наук, професор, декан факультету романо-германської філології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ДІДУР ЮЛІЯ ІГОРІВНА — кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Одеського національного економічного університету

КАРПЕНКО МАКСИМ ЮРІЙОВИЧ — кандидат філологічних наук, доцент кафедри граматики англійської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

КАРПЕНКО ОЛЕНА ЮРІЇВНА — доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри граматики англійської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

КЛОЧКО СВІТЛАНА ОЛЕКСАНДРІВНА — кандидат психологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Хмельницького національного університету

КОЗЛОВСЬКА ДАР'Я ВАЛЕРІЇВНА — випускниця аспірантури кафедри української мови філологічного факультету Донецького національного університету ім. В. Стуса

КРАВЧЕНКО НІНА ОЛЕКСАНДРІВНА — доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри фонетики англійської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

КРУПЕНЬОВА ТЕТЯНА ІВАНІВНА — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології та методики навчання фахових дисциплін Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського

ЛИХАЧОВА ОЛЕСЯ АНАТОЛІЇВНА — кандидат філологічних наук, приват-доцент кафедри української та зарубіжної літератур Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського

НАСАКІНА СВІТЛАНА ВІКТОРІВНА — кандидат філологічних наук, завідувач кафедри української та іноземних мов Одеського державного аграрного університету

НЕКЛЕСОВА ВАЛЕРІЯ ЮРІЇВНА — кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ПОЛЯНІЧКО ОЛЕСЯ ДМИТРІВНА — кандидат філологічних наук, викладач кафедри граматики англійської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ТКАЧЕНКО ГАННА ВОЛОДИМИРІВНА — кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов природничих факультетів Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ

Карпенко Олена Юріївна

Електронна пошта: elena_karpenko@ukr.net

Адреса: 65058, м. Одеса, Французький бульвар, 24/26, каб.131, 132,
кафедра граматики англійської мови

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Збірник розміщується на сайті електронних видань бібліотеки імені Вернадського: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/zzo, на сайті Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова в електронному архіві-репозитарії: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/1779>, на сайті www.zzo.onu.edu.ua

ЗМІСТ

Алексєєва Н. М.

Мотиваційна структура офіційного гіппонімікону англійської мови 5

Бербер Н. М.

Поетика онімного оксюморона у художньому мовленні Марії Матіос 19

Біла Є. С.

Особливості функційного навантаження ароматонімів 30

Босєва Е. В.

Українські ономастичні реалії у поетичному дискурсі Миколи Зерова 40

Брайло Ю. І.

Прагматичний потенціал топонімів у поетичному дискурсі Олександра Ірванця 55

Havryliuk I. S.

Brexit and other exits: onym play in contemporary political naming ... 73

Дідур Ю. І.

Походження та семантичне навантаження терміна «ергонім» 85

Карпенко М. Ю., Голубенко Л. М., Варбанець Т. В.

Денотатно-номінативна класифікація англомовних пезонімів ... 103

Карпенко О. Ю., Голубенко Л. М., Васильєва О. О.

Функційне навантаження ідеонімів 117

Клочко С. О.

Індивідуальні та групові антропоніми в автобіографічному романі Нельсона Мандели «Довгий шлях до свободи» 131

Козловська Д. В.

Роль зоопоедонімів у романах Люко Дашвар і Лариси Денисенко 144

Крупеньова Т. І.

Структурно-семантичні особливості антропонімів роману

Є. Положія «Ловайськ» 158

Лихачова О. А.

Символістичні структури в творах М. Хвильового 168

Насакіна С. В.

Методи ономастичного дослідження 176

Неклесова В. Ю.

Асоціативна складова онімного ландшафту (антропонімний та топонімний компоненти) 184

Полянничко О. Д.

Функції англійських науково-фантастичних космопонімів 197

Ткаченко Г. В.

Глосарій основних ономастичних та когнітивних термінів 208

РЕЦЕНЗІЇ**Кравченко Н. О.**

Неклесова В. Ю. Відображення національно-мовної картини в онімному ландшафті: монографія. 215

Наші автори 218

Контактна інформація 220

Рекомендовано до друку вченою радою факультету романо-германської філології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (*протокол № 2 від 30.10.2018 р.*)

«Записки з ономастики» внесено до переліку № 4 наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата філологічних наук: Постанова Президії ВАК України № 2–02/2 від 9.02.2000 // Бюлетень ВАК України. — 2000. — № 2. — С. 74; Постанова ВАК України № 1–05/3 від 14.04.2010. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 11.07.2016 № 820

*Збірник зареєстровано в Державному комітеті телебачення і радіомовлення України 05.07.2004 р.
Свідоцтво: серія КВ № 8934*

*Українською, російською, болгарською,
англійською, польською, чеською мовами*

Відповідальний за випуск
О. Ю. Карпенко

Тираж ____ прим. Зам. № ____ (131).

Адреса редакційної колегії:
65058, м. Одеса, Французький бульвар, 24/26, каб. 131, 132,
кафедра граматики англійської мови
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
Телефон: +38(048) 776-11-15
E-mail: elena_karpenko@ukr.net

Видавництво і друкарня «Астропринт»
65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21
Тел.: (0482) 37-14-25, 37-07-17, (048) 7-855-855
e-mail: astro_print@ukr.net

www.astroprint.ua; www.stranichka.in.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1373 від 28.05.2003 р.